

Csallóközi

Jankó Zoltán

Mesél a szül földem

Csallóközi novellák

Veritas kiadóvállalat

Bratislava—Pozsony 1940

A borítólapot
Álló Gyula festés és vésés
(Szunyogdi) készítette.

Concordia könyvnyomda Bratislava—Pozsony

A mi házunk,

(El szó helyett)

1889 június elején, mikor otthon megtudtuk, hogy bátyám letette a jogi doktorátust, apám befogta a Szell t meg a Bátort — két legjobb lovát, amelyeket még külön bemutatok az olvasónak — és maga ment fel a doktor fiáért .Pozsonyba, hazahozni t látogatóba. Hadd halljuk meg t le, hogy milyen is az a doktorátus. Én, a legkisebb gyerek, az ötesztend s vakarcs, addig könyörögtem, hízelegtem, nyafogtam, amíg engem is föl nem tett maga mellé a kocsira.

Apám legjobban szeretett volna ki sem fogni Pozsonyban, hanem azonnal fordulni vissza a nagy fiával, de mégis csak ott kellett tölteni egy éjjelt, mert hát egy dokornak már vannak elrendezni való Ügyei, az nem ugorhat úgy haza, mint a kisdíák.

Másnap reggel aztán kiderült, hogy bátyám vendéget is akar hazavinni: egy fiatal tanárismer sét, akít hírb l már ismertünk, azt is tudtuk róla, hogy régen készül hozzánk adatokért a csallóközi falvak településér l készül könyvéhez. — Csak jöjjön — egyezett bele apám. Jött is szives-örömost.

Így tehát- négyen indultunk haza. Én édesapám mellett ültem el l a kocsis ülésén, a két úri utas hátul, lábaik el tt a kocsiderékban koffer és csomagok.

Lobogó sörénnyel, jó kedvüen ügetve igyekeztek haza a lovak. Repült a kocsi, repült az id : negyedfélóra alatt tettük meg az ötórás utat. Ez a rövid id éppen, hogy csak elég volt a tanár urnak, egyetmást megtudni bátyámtól rólunk magunkról. a házunk tájékaról, a falunkról; csak annyit, hogy meglepetés ne érje.

Bátyám csak úgy kapásból mondott egyet-mást az öreg-

apámról, gazdaságunkról, anyám jegenyefáiról, az úri gyöpr l és elmondta neki, hogyan épül a mi falunkban, Kétfalun a ház.

Édesapám eleinte hátra-hátra szolt bátyámnak, hogy ne untassa ilyen haszontalan dolgokkal a tanár urat, de azt minden semmiség érdekelte. A tréfás dolgokon hangosat nevetett és kérdez sködésével egészen felvillanyozta bátyámat, aki belemelegedve a beszédbe, mellékes dolgokat is kiszínezve mesélt a tanár úrnak.

Kezdte öregapámon.

Hogy két Ágoston-ház áll egymás mellett; az öregapámé, meg a mienk. Hogy öregapám, mikor megözvegyült, abbahagyta a gazdálkodást, hatvan hold földjét apámnak adta haszonbérbe — azóta mi százhusz holdon gazdálkodunk; de maga — hiába hívtuk — sommi áron sem jött át hozzánk lakni. „Még az édes fiamnak sem 'akarok terhére esni'” jelentette ki és megmaradt a „magáéban”. Egyedül ember létere egy szobával is beérte. A hátulsó szobát kiadta a segédjegyz - nek, özvegy Csölleiné pedig, — a két férfi gondvisel je, — betelepedett a konyhába. Hogy valami élet is legyen a házban, a kamrába befogadta a bognárműhelyt; az istállókat, szérus kertet édesapám használja a földekkel együtt.

— Szabad tudni, mennyi nálatok a szokásos haszonbér? — érdekl dött a tanár úr.

Megkapta pontosan a választ.

— De ezenfelül apám „be rlet” öregapám részére, vagyis „újjig”, azaz a következ termésig, ellátja t liszttel. Jár neki azonkívül egy hízott sertés, anyámtól három tömött lúd, négy tömött kacska és tej, tojás egész évre két személynek.

— így él az öregapám özv. Csölleinével a „magáéban”, külön házban, de nem elkülönítve t lünk, mert a kisebb unokák, egy hétéves lányka meg ez a fiú — és az ujjja hegyével engem hátba bökött — sokat lábatlankodnak nála. Az öreg is naponta átjön hozzánk — itt bátyám suttogásra halkította hangját, hogy apám ne hallja, mit beszél — jobban mondva édesanyámhoz, mert apám és öregapám tiszteletteljes távolságban — két mutató ujjja hegyét egymás fölé tartotta — állnak egymástól. Igaz, össze se vesznek soha. „A kedves menyemasszony, az egészen más” — utánozta bátyám öregapámat figurásan — azzal össze lehet ülni, el lehet vele beszélgetni, össze is lehet vele zördülni: másnapra elfelejti”. Már csak azért is szívesen elül-

dögéi édesanyámnál a konyhában, mert mindig megkínálja valami jóval, amit „kedves ipamuramnak” tett el kóstolóba. Legtöbbször valami olyannal, ami meghaladja özvegy Csölleiné f z tudományát. Otthon aztán eldicsekszik Csölleinének és sohasem mulasztja el hozzátenni, hogy: „mert az tud sütni, f zni, nem úgy mint ”.

— Ezzel gyakran megrikatja gazdaasszonyát. Ilyenkor megint Csölleiné jön át édesanyámhoz kisírni, kipanaszzkodni magát.

— Szegény édesanyád.' — sajnálkozott a; tanár ur, de bátyám csak egy kézlegyintéssel jelezte, hogy nem olyan nagy a baj.

— így van az rendben — magyarázta barátjának — Csölleiné természete megkívánja, hogy id nként elsírja a baját édesanyámnak.

Édesapám ekkor hátrafordult és rosszalólag kérte doktor fiát:

— Ez talán még sem érdekli a tanár urat.

— Dehogynem, dehogynem — er lködött a tanár ur — minden érdekel.

Engem is érdekelt a beszéd és a hátratekingetés helyett a hátsó ülés felé fordultam, hogy ne mulasszak el egyetlen szót se. A bátyám ellenben úgy tett, mintha igazat adna apjának és komolyra fordította a szót.

— Hát a házak építészeti formájáról beszéljek? Az elég komoly. — És magyarázott ill komolysággal.

— El ször is, a mi vidékünkön nem „építtetik” a házat, hanem „csináltatják”. Még pedig nem tervek szerint, hanem „szokás szerint”, az épített rangjához, viszonyaihoz mérten. Van egyszobás ház konyhával, kamarával, a végiben féltet re eresztett színnel, fának, mi egyébnek: ez a zöllérház, amit l a néhányholdas kis gazda (a tanár ur „törpebirtokosra” javított bátyám szavát) csak annyiban különbözik, hogy istálló is van benne és tágabb az udvara. A jobb gazdák háza két szobával, esetleg két istállóval épül; nagyobbak benne a helyiségek is. A házak, akár kicsinyek, akár nagyok, a telek szélére épülnek, hosszában, háttal éjszagnak, ajtókkal, ablakokkal a napjárás felé es udvarra, mert a falusi embernek nem sok nézni valója akad az uccán, ellenben az udvarát nem tudja eléggé szemmel tartank

— A nagyobb építkezés ölmértékre megy. A negyven — ötven holdas gazda háza tizenhét ölesre épül (ilyen az öregapámé is). Az ilyen házban aztán van a ház elején, vagyis az ucca- felőli végében az „els” szoba, két ablakkal az uccára, eggyel az udvarra, utána a konyha keresztben két részben nyíló úgynevezett malomajtóval, aminek nyáron csak az alsó felét tesszik be, ezt is csak azért, mert a malacok és baromfiak miatt néni lehet egészen nyitva hagyni. Ezt az ajtót, véleményem szerint, a malmoktól vették át a lakóházak. A konyhához, másik oldalról csatlakozik a „hátulsó” szoba, ehhez a kamra, utána két istálló, a ház végében a kocsiszín. Ennyiből áll a ház, mert a disznóól, a tyukház, polyvás szín, pajta, miegyéb a gazdaság nagyságához alkalmazkodik. Jól jegyezd meg. A ház lehet a gazdaság nagyságához mérten egy-két öllel hosszabb, lehetnek benne nagyobbak a szobák, istállók, esetleg beleszorítanak még második kamarát, de mondom, jól jegyezd meg: arra nincs eset, hogy — akármilyen nagy legyen is a család — a gazdaházban harmadik szobát csináltassanak.

— Nono, — szólta hátra apám. — Hát a keresztanyádé, Varjú Ignácé, meg a magunké is.

— Az egészen más — mondott ellen ifjú dr. Ágoston. — A magunkéről ne beszéljünk, azt maga megítélheti a tanár ur, de tessék megengedni, hogy mindenhol másutt-, a keresztanyámnál és Varjú Ignácánál is, ahol három vagy ennél több a szoba, az már uriház. Ha most nem is az, valamikor annak épült.

— Abban igazad van — hagyta rá apám kelleetlenül, „s hogy a doktor fia mit tud még a tanár urnak érdekeset elmondani a falunkbéli házakról. És a doktor most magunkról kezdett beszélni: az uri gyöpről, meg édesanyám jegenyéiről, amit aztán édesapám is szívesen hallgatott, mert szerinte ezek már külön dolgok. A doktor pedig nagy szeretettel, mutatta be barátjának leírásban a gyöpöt:

— Majd meglátod, hogy a házaink — az öregapámé meg a mienk, — jó puskalövésre esnek az országidtől. Köztük és az ut között, a két telek szélességében gyöp terület, melyet a szomszédok felé jegenyék — nálunk pálmafa a nevük — szegélyeznek. Olyan karcsuk ezek a fák, hajladozók, mint fiatal katonák, akiket a gyöp részére állítottak ki. Ezeket a fákat

édesapám ültette éppen huszonnégy éve, amikor édesanyámat a házhoz hozta.

Itt a doktor szünetet tartott és jól láttam, könnyökkel oldalba lökte a tanár urat, mire az zavartan kezdte dicsérni apának ezt a gavalléros gondolatát.

— Hát, ezek a fák, meg ez a gyöp sok családi vitának volt oka édesapám és öregapám között, öregapámnak az volt kifogása, hogy ezt a szép darab földet nem hasznosítjuk legalább herés kertnek. Édesapám ellenben félig tréfásan úgy vélekedett a gyöpr l hogy aszondja, eleget sanyargatja a többi földjét, hát legalább ezt az egy darabot itt a szeme el tt, úrrá akarja tenni: „hadd teremje azt, ami neki tetszik, ha pusztá gyöpöt, azt sem bánom”.

— Nagyszer gondolat — kiáltott fel a tanár ur elragadtatással, amivel édesapámat egészen a maga pártjára fordította. Most már nem bánta, ha a fia a gyöpr l és a jege-nyékr l mindent elmond. Az meg elmondott mindent.

— A föld megértette gazdája szándékát és úgy, mint háromszáz éve tette, termi tovább a gyöpöt. S r t, aprót, keményet és mégis ruganyosat.

— öregapám a gyeppelel valahogyan megbékült, mert mégis csak látta valami hasznát. Ide eresztik ki a kiscsikós kancát, kisborjas tehenet, amíg csordára nem hajthatják, idehózzák ki kora tavasszal, nagy vesszőkosárban els f re, nap-sütésre a, sárgapelyhes ludfiakat és mulatnak rajtuk, hogyan tanulnak legelni. Aztán ha egy-egy er sebb f szál lecsipésénél egyensúlyt veszítve a farkuk végire ülnek, vagy egészen hanyatt esnek, van nevetés, mi öcskös?

— Uhum! — feleltem és integettem hozzá szaporán a fejemmel.

Ez a mi gyöpünk. az „Ágostongyöp“, mint a faluban nevezték. Ahogy mondtam; sima tömött, kemény, de mégis ruganyos, mint a sz nyeg. — Ha én dicsértem, édesapám csak vállat vont:

”Olyan mint minden gyöp” és nem tudta megérteni, hogy nekem mi tetszhetik rajta olyan igen. De mikor a várkonyi gróf azt mondta, hogy ez a legszebb golfgyöp, amit valaha látott, akkor apám is egyszerre büszke lett, a libalegel jére. A gróf csak azon csudálkozott, hogy a gyöp minden öntözés és ápolás nélkül ilyen szép. „Ki gy zné ezt ápolni, ön-

tözni — mentegét zött apám. — „N l magától, ahogy a kedve tartja” — és elmondta neki, hogyan akarta urrá tenni a libalegel t. „Hát meg lehet elégedve Agoston ur, mert a gyöp kiadta egész úri mivoltát.”

— Nevettünk rajta, hogy a gróf „uri. gyöpnek” nevezte a libalegel t és magunk között mi is kezdtük „uri gyöp”-nek csúfolni.

— A gyöpöt egyezer majd megfoszt ják úri rangjától, feltörik,

zöldség termésére kényszerítik, de még akkor is, amikor senki sem fogja már tudni, hogy miért nevezik így, még mindig „úri gyöp” lesz a neve, mert — azt is jegyezd meg: a föld ma kacsul ragaszkodik a nevéhez. Mért ne tarthatná meg a mi gyöpünk örök időkre „uri.gyöp” nevét, mikor Orbán Balázsnak, aki régesrégén szegényen halt meg, a földjeit most is „Orbán tag“-nak nevezik. De itt van a „Királyrét”. Mátyás király egy szép darab rétet ajándékozott a határunkban valami Bukros nev lovászának. A Bukros-esalád régen kihalt, a rétet feltörték, ahány parcellája, annyi tulajdonosa, de azért

ma is „Királyrét” a neve.

— És a jegenyék? — érdekl dött most, a tanár ur.

— A jegenyékkal sokáig hadilábon állott öregapám. „Vágd ki ket és ültess helyettük diófákat” ajánlotta minden sszel a fiának, de a fáknak én voltam a véd ügyvédje és ilyenkor mesterséges felháborodással kérdeztem öregapámtól: „És volna szíve öregapának, fejszét fogni ezekre a fákra?” Öregapa nem. tudott hirtelen a támadásnak is beill kérdésre felelni, én meg emeltebb hangon folytattam: „Ha bodzafák Tolnának, sem volna szabad hozzájuk nyúlni — az édesanyánk emlékfáihoz” — És mivel öregapáin kissé babonás, kezdtem t ijeszteni: „Nézzen rajtuk végig, öregapám! Milyen szépek. Csupa er , egészség, csupa reménykedés valamennyi, akárcsak — jó órában legyen mondva — akárcsak mi, az. unokái. A család szerencsését vágatná ki. velük öregapám” — és látva meghökkenését, most már a hiúságánál fogtam meg t. „Aztán hallotta öregapám, mit mondott ezekre a fákra a várkonyi gróf?”

Bátyám olyan élénken adta el öregapjával való vitáját, hogy édesapám lépésbe fogta a lovakat és ő is hátrahajolva hallgatta a jegenyék történetét. A doktor fiú pedig úgy beszélt tovább, mintha színházban játszana. „Tudom, tudom, védekezett most a sarokba szorított öregapám, hogy irigylit -

lünk jegenyéinket, De nem ám a fákat Hanem az ültetés gondolatát" — mondtam diadalmasan és gondoltam egy merészet Elloptam az édesapám ötletét és ráfogtam öregapámra. Nyeltem egy nagyot, aztán nem törve apám, anyám csodálkozó arcával, szemrebbénél nélkül mondtam: „öregapámnak azt az ötletét, hogy a menyé tiszteletére nagy úri módon emlékfákat ültetett. Csak a múltkor említette — füllettettem tovább szemtelenül — „Hogy —aszondja” — az öreg Ágoston gavalléribb volt mint én, mikor a menyének ezeket a jegenyéket ültette."

— Képzeld, öregapám egyszóval sem tiltakozott ellene, hogy a faültetést az érdemének tekintem és inkább csak magának dűnnyögte, mint nekünk: „Apáddal egyid ben n sült, persze, hogy egyid s jegenyéi lehetnének a mieinkkel, a gyerekeik is egyid sek veletek: a fiu, ugv, mint te, huszonhárom, a leány, mint a mi Marink, huszonegy".

— Öregapa tovább nem tudta a gyerekek korát összehasonlítani, mert Várkonyban nem folytatódott a sor, ellenben nálunk kétszönd s id közökben követtük egymást le egészen a kisöcsémig. Heten vagyunk: én huszonhárom, Mari. huszonegy, Liza tizenkilenc, Milka tizenhét, Tencsa tizenöt, közben egy fiú és egy leány meghalt, Vinci hétesztendös és ez itt a Zoltán öt esztend s. „Hát bizony úgy van — dűnnyögött öregapám — mintha tegnap lett volna, pedig jöv re lesz huszonöt-esztendeje". „Lással¹, — szóltam ekkor bele öregapám hangos gondolkodásába — a fák nélkül nem tudná ilyen pontosan nyilván tartani az unokái korát. Ebb l is láthatja, hogy ezek a fák nem akármilyen jegenyék, hanem a családhoz tartoznak; még a kései unokákat is a mi édesanyánkra fogják emlékeztetni" — Mikor aztán láttam, hogy öregapám egészen megpuhult, megkérdeztem t le: „no és volna szíve kivágnai a jubileumi fákat?" „Már hogy beszélhetsz ilyen bolondot" pattant ekkor fel haragosan, aztán anyámhoz fordult és öreges kedveskedéssel szólt hozzá: „Annak a kezét is leütöm, aki a menyemasszony fáihoz hozzá mer nyulnil"

Bátyám olyan elevenen mondta el a jegenyék történetét, hogy még édesapám is jót nevetett rajta.

A vendég ezekután nemcsak, hogy nem toppant be készületlenül a falunkba, Kétfaluba, hanem jóismer s gyanánt köszönt a falu végén a fájdalmas Sz z márványba faragott képének és nem csodálkozott rajta, hogy a szobor talpazatának

jobb sarkába „Pozsony 45 km“ van vésvé, mert útközben azt is megtudta, hogyan jutott a szent szobor az útjelz szerepéhez. Bátyám elmondta neki, hogy a negyvenötös kilométerkövet a szobor jobb sarkához akarta állítani a mérnök, de a művészlelkű káplán kiej szakolta t le, hogy inkább a szobor talapzatára vésette a kilométerszámot és nem áhitott oromtalan kilométerkövet a finom márványszobor mellé.

A szobortól özvegy Kulcsár Vendelné nagyasszony, a keresztanyám, gyümölcsöse és Mészáros Antal herés kertje között beértünk a faluba. Tovább mentünk még az országúton mintegy ötszáz méternyire a szövetkezeti kocsmáig, itt aztán negyvenöt és félkilométeres együttlét után elhagytuk az országutat: letértünk a hegyes szögben balra hajló Agostonsorra. A vendég itt már jóismer sként köszöntötte anyám jegenyéit, az úri gyöpöt, öregapám házat és kíváncsian nézte a mi házunkat, melyr l tudta, hogy huszöles, tudta, hogy háttal fordul öregapám háza felé. Meglepte t, hogy a ház még az utca felé is elfüggönyözte magát az egész telek szélességében vadsz l vel, olyan magassal, hogy az érkező vendég a kocsiról sem látott be az ablakon és az. ablakból sem láthatták a. kocsin ül ket.

— Úgy látszik, nem vagytok kíváncsi emberek — Jegyezte meg a tanár ur.

— Nem — felelte bátyám — bosszankodnak is miatta a kíváncsiskodók, akik hozzá vannak szokva, hogy a falusi udvarok nem titkolódnak. Megszólnak miatta bennünket, azt mondják: finnyáskodunk.

Még azt is el akarta mondani, hogy viszont a napestig tárva nyitva álló kaput gazdaházhoz nem ill urhatnámságnak tekintik. Azt hiszik, hogy a birtokos házakat akarjuk utánözni, amelyeknek az állandó vendéggjárás miatt egyáltalán nincs kapujok. Pedig tévednek az emberszólók, mert nem urhatnámság tartja nyitva a kapunkat; csak nem akarjuk nyitogatni, valahányszor kocsi vagy szekér jár ki az udvarról. De más oka is van: a tavasztól szig nyitott kaput szintén befuttatjuk babbal, úgyhogy az él zöld függöny jobbra-balra fél kapuhozszat az udvarra is benyulik és balról a konyhaajtóig, jobbról a buzaházig eltakarja az udvart. De ezt elmondani már nem volt érkezése, mert a kocsi befordult a zölddel befuttaltot kapuszárnyak között és megállt a konyhaajtó el tt.

Alig múlt dél, otthon van az egész család és ahányan vannak, mind ott várja a gazdát. Szinte leemelnek bennünket a kocsiról, de annyian vannak, hogy nem is tudnának mind hozzánk férni. Édesanyám köré csoportosulva áll az öt leánya, a lovak körül ott foglalatoskodik Mozoli, az öregszolga és ott forgolódik a kis szolga. El kerülnek a kutyák is és farkcsóválva ugrádoznak a kocsira.

Az udvar eleje a konyhaajtó és a kapuszobor között négyszögben ki van rakva téglával, a négyszög közepén terebélyes diófa, alatta nagy kerékasztal négy személyre terítve, amiből látható, hogy az otthonlét már ebédelték és a diófa alá — majd ha túlestünk a fogadtatáson — mi utasok fogunk leülni. Negyediknek azonban nem engem, hanem öregapámat ültetik le, aki mindig velünk ebédel, ha vendégünk van. Néhány percre édesanyám is helyet foglal köztünk, de tányérja nincs, mert már szintén, ebédelt és most csak az utasokra van gondja-

Anyám, öregapám szeretne ebéd után a doktorfiával elbeszélgetni, de a tanár ur türelmetlen: a házat akarja látni. Bátyám azonnal el is indul vele. Sarkukban vagyok én is. Kíváncsiságból velünk jön édesanyám is, de a hátulso szobában mint hallani fogjuk, megnehezelt és magunkra hágy bennünket.

Kezd dik a háznézés az első szobában, ahol még egyszer meghallja a tanár ur, hogy a ház egyhosszában húsz ölesre, vagyis harmincnyolc méter hosszúra épült úgy nevezett nagyobb gazdaház, negyedfél öl, vagyis hetedfél méter belső világsággal. Kötelez három ablak, kettő az uccára, egy az udvarra. Az ablakok között a sarokban négyszögletes kihúzható diófaasztal — édesapám csináltatta, mert: — Ezt is jegyezd meg — mondja a vezető, — minden egyéb lakásberendezés az asszony gondja, de az asztalt a férj hozza annak jeléül, hogy a kenyérszerző. Az asztal mögött, a fal mellett berrel bevont sarokpad, olyan széles és hosszú, hogy fejjel a sarok felé két ágyat lehet rajta vetni.

— Egy vadászkastélyban láttam ilyen célszer, fekvő helynek is használható padot — magyarázta a tanár urnak, láthatólag inkább azért, hogy eldicsekedjék a vadászkastélyal. Az asztal előtt — kiáltó ellentétül a padhoz — hat olajzöld ripsz-huzatu párnázott szék áll.

— Ejha — jegyzi meg a tanár ur — korabeli Biedermeier. A magyarázó Ágoston doktor hangja most átmelegszik:

— Édesanyám, örökölte nagyanyjától, néhai Selyem Ágnes nagyasszonytól — és ártatlan dicsekvéssel teszi hozzá:

— A „nagyasszony” címmel együtt, — de nehogy a tanár ur félre értse, — siet a menteget zéssel:

— Tudjuk, hogy sem a cím, sem a székek nem illenek hozzánk, de édesanyámnak ez a két gyengéje: ezekkel tartja a rangot. Tudod, olyan, mit a régi ékszer: nem illik a mai viselethez, de az asszonyok mégis viselik: kérkednek vele, hogy már öreganyjuknak is volt ékszere.

Aztán egy lezárható tetej fiókos íróasztalra figyelmezteti vendégét:

— Leveles asztal leveles láda helyett... A falubeli asztalos munkája, öregapám csináltatta öregségire, mikor a ládába való hajladozás kezdett terhére válni... Kicsit otrombára sikerült, de öregapámnak éppen ez tetszett benne... Látod, a fiókjai olyan zárra járnak, mint a pénzes ládáé. Csak nem régen van nálunk a benne lévő írásokkal és holicisi tintatartóval együtt.

A zár nagyot kattan, kinyílik az íróasztal teteje, a tanár ur fölemeli a tintatartót és szakértelemmel állapítja meg róla, hogy nem csak szép, de valódi holicisi „darab”.

— Van az asztalfiában még valami, ami érdekelni fog — melegedik bele a vezet a mutogatásba és kinyitja az asztalnak egyik rugóra járó, úgynevezett titkos fiókját, kiveszi belőle a Kartigám könyvet, amit azért tartunk különös becsben, mert édesanyámnak valami atyjafia, bizonyos Mészáros Ignác írta.

— Kérték már sokán, pénzt is ígértek érte — dicsekedik a doktor — de anyánk a világ minden kinciséért sem adná. Nem is magáért a könyvért, hanem az ajánlásért, amit Mészáros Ignác saját kezével írt a könyv első lapjára, mégpedig, kedves unokahugának, anyám nagyanyjának, akkor még Selyem Ágnes leányasszonynak.

— Hát ez? — mutat a tanár ur egy összegöngyölt régi pergamenre.

— Ez a nemeslevelünk. Ambrus nevű sünk, II. Ferdinánd királynak valami alacsonyabb rangú kancellistája kapta, per sze donáció nélkül. Ilyen nemessége Méhes János zsellérünk-

nek is van, de nem sokra becsüli, mert nincs hozzá föld. Pedig régebbi nemesség, mint a mienk, vagy akár a várkonyi grófé. Mi is a szegény Agostonokhoz tartozunk, de édesapám titokban abban reménykedik, hogy talán majd én szerencsésebb leszek. ..

Mosolyogva göngyöli össze a levelet, visszateszi a tokjába és maga is azt gondolja, hogy „hátha”. Aztán beszél tovább:

— A többi, úgynevezett olvasni való könyv, amit leginkább én hordtam össze, itt az üvegajtós szekrényben van. Azokhoz sem igen lehet hozzáférni, mert ebben a szekrényben rzi édesanyám azt a csak nézni való porcellán kávéskészletet, amit az esperes ur hozott neki Karlsbadból. Itt rejt zik azonkívül egy régi ezüsttál hat ezüstkanállal.

Mielőtt a szekrényhez nyúlna, anyámhoz fordul:

— Szabadd

— Tessék csak. ha a tanár urat érdekli.

Már hogyan érdekelné a régi ezüstedény, melynek minden darabjában a címer alatt két betű van bevésvé. S. A. — olvasta a tanár ur, aztán (halkan mondja az egész nevet: Selyem Agnes nemde? Nagyasszony öreganyja.

— Igen, — feleli anyám — és szerényen figyelmezteti a vendéget — de a fiam barátai nem szoktak nagyasszonyozni.

A tanár ur megérti a figyelmeztetést és azontúl „Kati német”-nek szólítja anyámat.

Az ötesztend s kisfiu, aki a szemlénél jelen van, lábujhegyre ágaskodva nézi) a kopott színű ezüst tálat, tányérokat, a címerben lev darumadarat és nem is sejtí, hogy ezeknek a kincseknek fogja köszönni családi örökségét; a holicsi tinta-tartót és az ezüst védelme alatt meghúzódó néhány könyvet.

A szobaajtóval szemben áll két nagy diófaszekrény, az ajtó mellett egy ötfiókos sublód.. szintén diófából. És a vezet magyarázza:

— A szekrényben lógnak az egész család ruhái, a sublód öt fiókján a hűgaim osztozkodnak úgy, hogy felül l lefelé kor szerint mindegyiknek jut egy fiók fehérnem nek, emlékeknek, mi egyébknek. Ha a legid sebb leány, Mari hűgom férjhez megy, Liza öröklí a fiókját a magáé mellé, mert akkor kerül eladó sorba, tehát több hely kel! neki, mint hűgainak.

Az ablaktalan fal hosszában még két széles diófaágy vá- rakozik a bemutatásra, megrakva tollas párnával olyan maga-

san, hogy mikor ágyat bontanak, több a vánkos a székeken, mint, az ágyon.

— Itt hál a négy nagyobb leány: a Mari, Liza, Milka és a Tencsa.

— Értem — mondja a tanár ur és az ágyakról a padra siklik a tekintete, amelyen, mint már 'hallotta, két személynek lehet ágyat vetni.

—Nem úgy, mint gondolod — igazítja helyre bátyám a vendégképzelte elrendezést: Kettesével az ágyakban, mert — és oktatóra fordult a hangja: — ezt is jegyezd meg: a g a z d a h á z b a n, úgy, mint nincs harmadik szoba, úgy csak a betegnek jut külön ágy, meg a cselédnek az istállóban.

—Pedig elég hely volna — jegyzi meg a vendég a padra mutatva —hiszen hálóalkalmatosságnak van szánva, ha jól értettem.

—Jól értetted, de mégis így van.

A család úri fiát kellemetlenül érinti az együtt alvás megrogzított szokásának ilyen nyílt feltárása és a benyomás enyhítésére megjegyzi.

— Nálunk legalább a szül knek van külön szobája és külön ágya.

A tanár ur még szeretne valamit kérdezni, de bátyám akire anyám egy pillantást vetett, minden átmenet nélkül ki tessékeli a vendéget a konyhába és magyarázza neki nagy hévvel, hogy miért nagyobb a konyha a szobánál:

--- Mert itt tartózkodunk legtöbbit, különösen télen. A hosszú jól jegyezd meg, a gazdaház akármilyen nagy is benne a jómód, abban különbözik az u g y n e v z e t t ú r i h á z t ó l, hogy nálunk a cselédnek nem f z nek külön. — Aztán magyaráz tovább:

— Itt fosztunk tollat, itt végzünk minden benti munkát de a konyha még költet ül is szolgál: a t z hely alatt, az egyenes melegben kelnek a korai csibék.

— Szóval, lakókonyha — foglalja a tanár ur egyszóba a falusi konyha rendeltetését.

Szemben az els szoba ajtajával nyílik a konyháról a hátsó szoba. Nagyjában úgy van berendezve, mint az els

nagy négyszögletes asztal a hátulsó sarokban az ablakoknál, két ruhaszekrény, egy sublód, sarokpad, csakhogy ezek a bútorok szederfából vannak és a pad nincs b rrel bevonva. Ágyat azonban erre is lehet vetni.

Városban azt mondanák, hogy ez a szederfaszoba, az els meg a diófaszoba — szellemeskedik a pozsonyi ur.

— Ulgy van — kap a szón barátja — a szerüskertb l kivágott diófákból és öregapám szederfaiból került ki a fája. Másfél esztendeig tartott, amíg a fa az öreg Víg Vendel kezei alatt bútorrá változott, miután deszkának f részelve el bb már száradt egy évig.

— Megható — jegyzi meg a vendég szintén, de a bútorok dolgában ellentmondást fedez fel bátyám szavaiban és mindjárt ki is mondja, mert hát a tudomány nem ismer elnézést vagy kíméletet, hanem csak igazságot keres.

— A bútoroknál hát eltértetek a gazdaházak szokásától!

— Hogy, hogy? — tudakolja bátyám kíváncsian.

— Annyiban, hogy nálatok az összes bútort az édesapád hozta.

Édesanyám tiltakozó szava élesen csattant bele a beszédbe.

— Nem egészen, mert a diófáért külön egy fej s tehenet kapott az uram, a szederfát meg menyaszonyi ajándékba adta az apám. Az asztalost pedig magam fizettem.

Ezzel ott is hagy bennünket — mondván, hogy dolga van, — pedig még én is észrevettem, hogy megsért dött, A vendég szaladni akar utána, hogy megbékítse, de bátyám visszafogja:

— Az nem olyan egyszer , majd kés bb, együtt megbékítjük — és magyaráz tovább:

— Ez az édesanyám ágya, vele hál a kisöcsém is, — és engem gyengén hátabuffant, nehogy a vendég esetleg más gyermekre gondolhasson.

— Hát a legkisebb leány, a Vinci, — kérdezi a tanár ur, nagy csodálkozásunkra, mert nem is hittük, hogy ennyire számon tart bennünket.

— Annak itt a padon vetnek ágyat, mert ő még nem való a „lányok” közé vagyis az els szobába. De ha a Mari férjhez megy, akkor a Vinci is átmegy az els szobába Liza húgom kormányá alá. A kisöcsémet meg kidobják az anyai ágyból a padra — és nevet hozzá kárörvend en. Duzzogva veszem tu-

domásul a közeli jövővel és nem is sejtem, hogy olyan hamar utólér, mint ahogyan bekövetkezett és hogy nem is hagyom e többé a padon vetett ágyat, amíg csak Pozsonyba nem viszek iskolába.

Mindennél jobban érdeklő azonban a tanár urat a mestergerenda. Eddig is állandóan felpislogott rá.

— Ja — magyarázza bátyám — ez a cselédek ruhatára. A mestergerendán van szép rendben összerakva a fehérneműjök, ünnepl ruhájuk és a mestergerendán átvette lóg a ünnepl csizmájuk. A rend azért szűr szemet, mert a holmit édesanyám gondozza: mosatja, javíttatja csak úgy mint a családét. adja ki a mestergerendáról, amire mindenkinek szüksege van: vasárnaponként „egy pár” tisztát (inget, gatyát egy zebkeszken t, az ünnepl ruhát, csizmát.

— Ennek így kell lenni — jelentette ki bátyám, anyánk hangját utánozva, aztán magyaráz tovább:

— A lányai eleget, a szemére hányják, hogy ilyen gondot vesz a nyakába, de hiába, ezen nem lehet változtatni, mert elször is édesanyám így akarja, másodsor: így volt Selyem Ágnes nagyasszonynál, harmadsor: így kívánja a rend, mert a háziasszony, akit a cselédjei miatt éppen úgy megszólítanak mint a családja miatt, csak így látja, melyik cselédnek min van szüksege és csak így tudja számon tartani, hogy cselédjei elször is ruhára költsek a bérüket

— Nem dicsekvéssel mondom — áll aztán bátyám is édesanyám rendszere mellé — olyanok is a cselédjeink, akár a gazdalegények.

A tanár ur egészen el van ragadtatva a cselédruhák gondozásának Selyem Ágnes-féle rendszerét, habár ez nem az szakmájába, a településbe, hanem a falu szociológiájába tartozik. Aztán a n cselédek ruhatára iránt érdeklődik és nagyon csodálkozik, hogy nincs n cselédünk.

— Nincs — világosította, t fel a vezet és megint anyánk hanghordozását utánozva idézi a szavait: „Még csak az kéne mikor öt leányom van”. ehhez a magyarázathoz hozzáfűzi hogy éppen úgy nem volna férficselédünk, ha fiútestvérei volnánk öten.

Ezután a konyhán, keresztül — tudjuk, hogy a szobáknak nincs külön ajtajuk — kikerülünk az udvarra, megnézni a ház többi részét. Soron van a kamara.

öregapám házában a hátulsó szoba után csakugyan a szobanagyságu kamara következik, nálunk azonban volt egy kis kamara éléskamarának és mellette egy nagy kamara gabonának. De csak volt, a vendég már az átalakított kamarát látja és érdekl déssel hallgatja — mert minden iránt egyformán érdekl dik — az átalakítás történetét.

— Mikor édesapám az udvaron, szemben az els szobával külön buzaházat „csináltatott”, akkor édesanyám velem összeesküvésben, a kiskamarát berendezte szobának. Nem sok költséggel járt, mert le volt pallózva, csak az ablakot kellett nagyobbra vágatni és rendes ajtót tételni a kamaraajtó helyett Szekrényt, asztalt, széket, ágyat, második fekv helynek kanapét tettek bele és beleállították a hannóniumot, amit anyám az öreg kántor hagyatékából vett olcsó pénzen.

— No és hasznát veszitek?

— Évközben a káplán ur egész, délutánokra beveszi magát gyakorolni a „kisszobába” — ez a kamarából csinált szoba hivatalos neve, ___nyáron meg Lolla, a bécsi rokonunk használja szorgalmasan.

— De nem is hinnéd, hányféle szerepet játszik a „kisszoba”: El ször is vendégszoba, — ez lesz a mi kett nk éjjeli szállása is, — Erre a bejelentésre a vendég láthatólag megkönnyebbül, mert az eddig látottak után szorongva gondolt, az ismeretlen éjjeli szállásra. Megnyugodva néz körül a kisszobában, melyet jóles en otthonossá, m vészien rendetlenné tesz a falon össze-vissza lógó sok kisebb-nagyobb kép: bátyám alkotásai.

A fest id t enged a vendégnek, hogy szemügyre vehesse a képeit s csak azután vezetí t tovább és magyaráz neki:

— A szobává alakított éléskamarából ajtót törettünk a nagy kamaráiba, amelyet, mivel éléskamarának nem kellett az egész, kétfelé osztottunk. A kisszobára nyíló rész lett a mosókonyha, persze csak télre, mert nyáron szabadban mosnak. A mosókonyha disznóöl nek is szolgál. A katlant vascsöveken keresztül egyenesen a kutból töltjük és a melegvizet a katlanból eresztjük a disznókoppasztóba — ami mosóteknének és fürd kádnak is szolgál. — Estére meleg fürd nk lesz — igéri bátyáin odavet leg a vendégnek és magyaráz tovább:

— Ha már van fürd szobánk, gondoltuk édesanyámmal, ide a sarokba árnyék-széket állíttatunk, úgy hogy befelé és az udvarra is nyílik ajtaja. Vizöblítéses.

— Úgyes megoldás — ismeri el a vendég, de látszik az arcán, hogy a tudomány szempontjából nem becsüli annyira a fürd szobát, mint a cselédruhatár elrendezését.

Bátyám azonban ügyet sem vet a vendégre; beszél tovább:

— A kamara másik felébe áttettük az éléskamarát, ami nem sokból állott: áthoztuk a lisztes hombárt, füstölt húst, szalonnát, zsíros döbönyöket, kolbászt, a többi konyhára valót és ide akasztottuk át a kenyérrácsot.

Ez már igen, ez tetszik a tanár úrnak, ezt le is fogja rajzolni. Pedig a kenyérrács nem egyéb, mint a kamara gerendájába csavart kampós szegen lógó vastag farúd, benne egymás fölött derékszögben három kereszt, minden kereszt végén harántléc. Ezekre teszik a kenyeret. Sütés után tele van — tizenkét, kenyér fér el rajta — de egy hét alatt kiürül. Falun ez a legcélszerűbb kenyértartó, mert a kenyerek úgyszólván a levegőben lógnak, se éger, se macska nem fér hozzájuk.

A kamarából átmegyünk a négy lónak való istállóba. Az ajtóval szemben van a jászol, az udvar felől a jobb sarokban a derékmagasságig bekerített szénatartó, fölötte a padláson csapóajtó a takarmány lehányására (a tanár ur nagyon szellemesnek találja), a másik sarokban kék vászonfüggöny mögött Mozolinak, az öreg szolgának az ágya, alatta katonaláda, az ágy fejénél fali szekrény, benne borotva, szappan, tükör és egyéb apróságai vannak. Mozolinak rangját és a családhoz való tartozását a rendes puhafaágy mutatja, mert a cselédnek istállóágy dukál, ami nem egyéb négy lábú fa, váznál ferdén emelked fejrésszel, szalmafonat fekvő helyel.

A lóistálló mellett levő marhaistállóban négy tehenre és két pár ökröre van hely. Jobb sarokban, az ökrök állása mögött itt is szénatartó, a tehenek faránál keresztiben elkerített hely a k... (Furcsa, hogy Mozoli ágyára csak egy futó pillantást vetett a tanár ur, ellenben ezt az egyszer, hamisítatlan istállóágyat apróra szemügyre veszi.) Több cseléd nincs, mert ha mind a két pár ökröt és lovat befogják, akkor az egyik pár ló mellé édesapám, a másik mellé Mozoli áll, az egyik pár ökröre

a kis szolga dolgozik, a másik mellé elhívjuk Méhes Jánost, a zsellért.

Az istállókon túl, a piros cserépháztet meghosszabbítása alatt van az előlr l nyitott kocsiszín és faszín, utána t zfal. — Ennyib l áll a ház — jelenti ki bátyám megkönnyebbüléssel a hangjában, mert örül, hogy végére ért a magyarázkozásnak.

— A tyúkház, a disznóólak a ház végében, a gazdasághoz tartoznak ugyan, de nem a házhoz. A tanár ur azért, megnézi ket. A disznóólakon túl, keresztben sövénykerítés választja el az udvart a szerűskertt l, melyhez hozzá van kerítve öreg-az ólakkal polyvás szín, melynek rendeltetését a tanár ur alaposan megtudakolja. Szemközt középen a náddal fődött magas pajta, ennek viszont építési szerkezete érdekli a tanár urat. A tetején lev gólyafészekre ellenben nem sok ügyet vet, ugylátszik a gólyák letelepülése nem érdekli. A szer skert déli telekhatárán tüzel fa ölbe rakva.

A szerűskert és a telek végéig húzódó gyümölcsöskert

között megint sövénykerítés. Végigmegyünk a gyümölcsfák alatt s a kert végén lév gyalogkapun át a szabad határba léphetnénk, vagy jobbkéz fel l bejuthatnánk a temet be — néhány régi keresztet mutathatnánk a tanár urnak — de t csak a temet fekvése érdekli, vagyis a halottak települése. Megfordulunk hát és amíg a hosszú telek végér l visszaérünk a díófa alá, bátyám elmond még egyet-mást, de soha sem tudja mi köti le a vendég figyelmét. A gólyánkra ügyet sem vet, holott láthatja, mennyire megbecsüljük ezt a fecske mellett második Isten madarát”. Egyéb mutogatni való hijján a telek nagysága fel l tájékoztatja vendégét és úgy veszi észre, hogy ez érdekli t.

— Az egész telek másfél katasztrális hold, a mi vidékünk

számításában két magyar hold. Az úri gyöp, az bels ség; a mellette lev „fáültet hely“ szintén. Ez megint nagyon érdekli a tanár urat és apróra el kell neki magyarázni a fáültet hely mibenlétét, (mi ráérünk kés bb megismerni). Akkor már fel volt ez. töretve zöldséges kertnek: csak. annyi maradt bel le gyöpnek, amennyire a szélén álló kenyérsüto kemencének szüksége van.

Mikor azt hisszük, hogy már mindent megmutattunk neki,

a tanár ur felfedezi a konyhaajtó mellett a tornácról a padlásra vezet deszkalépcsőt.

— Vagy úgy? — Mondja a vezető restelkedve, hogy a vendég figyelmezteti erre a fontos dologra. Magyaráz tehát tüntet hűvvel:

— Az alsó fokai kedves ül helyül szolgálnak nemcsak a gyerekeknek, hanem más várakozóknak is, kiváltképpen a koldusoknak, mert ide felkuporodva, összetett térdre l kutyáktól háborítatlanul kanalazhatják a konyháról kapott levest és útban sincsenek.

Es hogy a vendég mindent tudjon a koldusokról, még azt is elmondja, hogy minálunk nem a péntek, hanem a szombat a koldusok napja: ekkor hozzák eladni édesanyámnak nagy vászontarisznyákban az egész heti alamizsnakenyeret és a házról-házra, faluról-falura kanalanként összekoldult lisztet.

— És mire használjátok fel? — kíváncsiskodik a tanár ur.

— A disznók moslékába ___ feleli bátyám nagyon komolyan, nehogy a tanár ur azt gondolja, hogy magunk esszük meg.

A vendég nem akarja észrevenni a felvilágosításban lev gúnyt, hanem a legkomolyabban jegyzi a könyvébe: „alamizsnakenyér és liszt, megveszik disznók moslékába”.

A két városi ur ekkor már ott ül a diófa alatt és apám azt hiszi, hogy vége van a tanulmányozásnak és beszélgethet vendégével egy keveset. De annak most a ház el tt az istállóig men , téglával lerakott széles nyitott tornác köti le figyelmét.

Bátyám már unja a vezetést, de azért udvariasan elmondja., hogy különösen kukoricafosztás idején hangos a tornác, amikor eladó sorban lev hűgai kedvéért és Mozoli meséit hallgatni szívesen jönnek hozzánk ifjak, öregek kukoricát fosztani. A tanító és a segédjegyz ilyenkor inkább csak a lányokkal szeretne incselkedni, de a legények nem szánják nekik a puszta mulatságot, a munkából is ki kell venni részüket.

— Hát ez a téglázott négyszög itt a diófa körül mire való?

— Hát mert kellemes itt üldögelni — feleli bátyám röviden, de mintha bánná szófukarságát, hozzáteszi:

— Meg aztán búcsúkor, aratás végeztével itt a tánc.

Még ezzel sincs vége. A tanár ur vázlatot készít a házról.

berendezésér l, beosztásáról, az egész telekr l, a buzaházról, a konyhaajtóval szemben lev gémes kútról, nem feledkezik meg az egyszál nyárfából faragott itató vályúról, de még az istálló szénatartójáról, a korláttal kerített és szederfákkal körülültetett trágyatelepr l sem. Ökörszarvat is rajzot bele, annak jeléül, hogy a hever és növendékmárhának ez a nyári állása.

Édesapám csak hallgatja, nézi, mit csinál a vendége, de mikor látja, hogy a rajzba mindent fölvesz, még a kenyér-rácsot, a kisszolga ágyát is, de még az is érdekli, hogy a ház fala csak egy méter magasságig épült égetett téglából, azon felül pedig mórbból, vagyis vályogtéglából, nem állhatja meg tovább szó nélkül:

— Ha meg nem sértem tanár urat, mi érdekli annyira az én házamon? — és mivel a kérdés kissé ridegen hangzik, tréfásan hozzát teszi: — Akárcsak kölcsönt akarnék rá fölvenni.

Most aztán megered a tanár urból a szó:

— Abból, hogy valamely falu hogyan épült, a háztelkek csoportosításából, fekvéséb l, a házak alakjából, nagyságából, bels beosztásából, a gazdasági épületek elhelyezéséb l a tudomány éppen úgy olvas, mint oklevelekb l.

— No, és az én házamból mit tetszik kiolvasni? — kérdi apám majdnem incselkedve, de mégis a házigazda büszkeségével.

Erre következik egy hosszú magyarázat a magyar falutelepülésekr l, aminek a mi falunk igen érdekes példája. Különösen alkalmas, a tanulmányozásra, mert távol fekszik a f - utvonaltól (a Pozsony—komáromi országút tizenöt kilométerre elkerül bennünket, vasút, nincs), tehát a falut nem érte annyi változás, mint a nagyobb forgalmú helyeket. De f leg a szerencsés birtok viszonyokban, van a változatlanság oka, abban, hogy a falu bels , templom körüli részében másfélszáz éve nem volt telekfeldarabolás, abban, hogy a lakosság lassan szaporodik és a szaporulat, amennyiben nem tud a régi házakban, telkeken elhelyezkedni, elég helyet talál az si telkek mellett. Nem kénytelen összeszorulni, megtarthatja az si települési és építkezési formákat....

Édesapám most ujbból közbeszól:

— Nem gondolja tanár ur, hogy nálam rossz helyen keresi az si települést? hiszen majdnem a falu végén lakom.

A tanár ur csak mosolyog apám ellentetésén.

— A legjobb helyen járok. Az Ön telke és háza. küls re éppen olyan, mint más, falubeli százhuszholdas, négyökrös, négylovas gazda háza. Lehetne, mondjuk, Mezei Péteré is, aki, úgy tudom, Ágoston úrhoz hasonlóan bírja magát.

— Egy-két holddal többje van — hagyja rá édesapám.

— Ha ellenben a két ház lakóit nézzük akkor nagy különbséget látunk — folytatja a tanár ur. — Mezei Péter — úgy tudom — tipikus parasztgazda, ellenben az Ágoston házban újítások szöv dnek bele a családi életbe: finomultabbak a szokások, melegebb, közvetlenebb az érintkezés hangja, az életformák pedig er sen hajlanak a polgári kényelem felé.

— Ugyan? — kérdezi édesapám meglepetten, és olyanformán érzi magát, mintha valaki a tenyeréb l olvasná ki az igazságot. A tanár ur pedig, mintha csak be akarna számolni róla, hogy a tudomány szemüvegén keresztül mit olvas ki házunk tájékából, úgy f zi a szót, mintha magának összegezné a tudományos eredményeket.

— Ágoston urék nem tipikus gazdaemberek — hogy érthet bb legyenek, — nem parasztgazdák, hanem átmeneti formát képviselnek alulról nézve a falusi kisebb urak, fölülr l nézve a parasztgazdák felé.

— Hát ezt mib l tetszik látni? — kérdezi apám és nem tudja hamarjában, örüljön-e a tanár ur szavainak, vagy boszszankodják rajtuk.

— Kérem — folytatja a tanár ur, mintegy gondolatban nekigyürközve — el ször is Ágoston ur négy gimnáziumot járt, ami az Ön idejében nagy eset volt, másodszer itt van tisztelt Kati nénémnek néhai Selyem Ágnest l öröklött nagyszonszoni címe.

— Igaz— hagyja helyben apám, és mentetet zve hozzáf zi:

— Nem' mi kívánjuk meg ezt a címet. A népek maguktól adják, mi csupán nem tiltakozunk ellene.

— Mint ahogy nem is volna értelme a tiltakozásnak - Édesanyám éppen akkor jön ki a konyhából és hátra felé tart a tornácon, de apám visszahívja:

— Gyere, hallgasd meg te is, mit beszél a tanár ur!

A hallgatóság szaporodásától a tanár ur még jobban neki-lendül a beszédnek:

Ez a száz év el tti dédanya még ma is neveli a dédunokáit. mint ahogy nevelte annak idején tisztelt Kati nénémet. Kedves lányainak olyan a tartása, föllépése, akárcsak Selyem Ágnes nagyasszony szemét éreznék magukon. Azt hiszem, nem ájulnak el a boldogságtól, ha az a szeles Blanka grófné berobog közéjük, hanem egyszer látogatásnak veszik a jövetelét.

Édesanyám belepírul lányainak ilyen találó dicséretébe és a tanár urnak nem kell már azon törni az eszét, hogy miképpen békíti ki t a kis szobában a bútorok körül elkövetett botlásért.

Ugy benne van a beszédben, hogy nem lehetne megállítani. De ki is állítaná meg, mikor olyan jól esik ilyen dicséretet hallani.

— A Kartigám sem pusztá emlék, hanem a könyv megbecsülése.

— Az már igaz — er sítí az állítást apám — olvasni mind szeretnek. (A gyermekeit érti.)

— Selyem Ágnes nagyasszony és az ármálisos Ágoston Ambrus elkötelezte Önöket és Önök, anélkül, hogy tudnák, az kedvökben járnak.

— Úgy élnek — magyarázta szavait apám kérd tekintetére — hogy ha a két s váratlanul betoppanna, ne kelljen el t tük szégyenkezni.

— Ki mondta ezt? — csodálkozik fel édesapám újból és már nyelvén volt mondatot befejez „tanár urnak“. De a tanár ur „tisztelt Kati néni“-je után az utolsó pillanatban a szó „öcsém uram“-má változik.

És öcsém uram készségesen felel:

— A harmadik szoba, a fürd szoba, az épületbe helyezett árnyékszék, a vadsz l kerítés, az úri gyöp, Kati néném jegenyái, itt ez a téglával kirakott udvar, az asztal, melynél ülünk, ezek beszélík, hirdetik és tanúsítják... Azt mondhatja Kati néném, hogy mindez csak a család kényelmét szolgálja.

— Els sorban, — mondom én — de azonkívül: az említett Ágnes nagyasszonynak és Ambrus urnak is kedvében akarnak vele jární.

— Lehet — suttogja anyám és vallomásszerűen teszi hozzá:

— De elhíheti öcsém uram, nem nagyravágyásból, magától jön.

— Meg vagyok róla gy z dve — ad igazat a tanár ur anyámnak és mert magyarázat nélkül egy szavát sem hagyja, hozzáteszi:

— Sok minden magától jön, a lélek mélyir l, anélkül, hogy az ember számot tudna magának adni a „miért”-r l.

— No és a szemle végs eredménye? — veti fel apám a kérdést.

— Megtaláltam bátyám uram házában is az itteni parasztház si formáját — s látván, hogy apám szája széle a parasztkifejezésre megrándul, hamar hozzáteszi:

— A „paraszt”-ot természetesen nem társadalmi, hanem foglalkozást jelz értelemben véve. Hogy érthet bb legyenek: megtaláltam bátyám uram cserepes, padlózott házában Mezei Péter nádfödeles, padlózatlan házát. — De, mert apám arcáról családást olvas le, tovább magyarázza szavait:

— Bátyám uram házában, felforgatták a kamarát, de a ház jellegét ez, nem érinti, mert a kamara helyett itt van a kamara céljának sokkal jobban megfelel külön buzaház. Ellenben nem változtak a parasztgazda életmódját szolgáló lakórészek (két szoba közben konyhával) és nem változtak a gazdaságot szolgáló részek: istállók, gazdasági épületek. Igazam van?

— Hát lehet — hagyta rá apám kelletlenül, — mire a tanár ur türelmes szívóssággal beszél tovább:

— Ezt úgy kell érteni, hogy az itteni vidéken a parasztgazda háza az els település óta lényeges részeiben olyannak épül, mint Mezei Péteré, amely, úgy tudom, legrégebb ház a faluban. És ilyenek fog épülni mindaddig, amíg magában, a parasztgazdálkodás lényegében nem történik nagyobb változás. Azért ilyenek, mert az itteni viszonyoknak ez felel meg legjobban... Ez ennek a vidéknek a parasztháza, akármilyen szépen, drágán épül is. Akárki lakják is benne, megmarad parasztháznak, mert parasztgazdaság céljaira épült els sorban.

— No és mit talált még tanár ur egyformát Mezei Péterével? — kérdezi apám a neheztelés árnyékával a hangjában, amit persze a tanár ur nem vesz észre, hanem készségesen ad számot tapasztalatairól:

— Bátyám uramék, finomabb, mint már mondtam, az úri

felé hajló életmódjában is megtaláltam a parasztgazda életmódját ..

— A Mezei Péterét? — kérdezi apám most már majdnem sért dötten.

— Azét, meg a többi parasztgazdáét is. Mert akármilyen tekintélye van Ágnes nagyasszonynak és Ambrus urnak bátyám uram házában, az életmódjuk lényegében azonos Mezei Péterével...

Édesapám türt ztetett idegességgel szorongatja most már a tanár urat:

— A házat értem. De Mezei Péter és az én| életmódom között talán mégis van valami különbség?

— Van de csak annyi, mint a házaik között: bátyám uramé urasabb, finomabb ugyan, de lényegében azonos Mezei Péterével...

— És mi a parasztmód lényege? — csap le apám a kérdéssel és eltökéli magában, hogy sarokba szorítja a tanár urat.

Ez azonban a tudományos biztonság nyugalmával felel:

— A,z, hogy a parasztgazda versenyt, dolgozik a cselédjével és egy tálból eszik vele. Ez a kett pedig a „paraszt” gazdasági rendszer csalhatatlan ismertetele, mégegyszer mondom, a parasztot foglalkozás megjelölésére használom. Amely háznál nem így van, ott nincs parasztgazdálkodás.

Édesapám nagy lélekzettel kifújja magából a felgyülemlett haragot aztán megbékülve mondja:

— Hát, ha így gondolja a tanár ur, akkor igaza van, mert a Lustig zsidó, aki hatvan holdon gazdálkodik, nem parasztgazda, sem az esperes ur a saját kezelésében lév nyolcvan holdján.

Elfogadja, de mégis bántja a Mezei Péterrel való egysorba állítás, mikor négy gimnáziumot, végzett. Mezei Péter meg éppen hogy csak a nevét tudja leírni. Meg is kérdezi mégegyszer a tanár úrtól:

— Hát a cselédek miatt volnék vele egyenl ?

De a tanár uron nem lehet kifogni, azonnal kijavítja apám tévedését:

— Nem mondtam, hogy bátyám uram egyenl a cselédek révén Mezei Péterrel, hanem, hogy éppen úgy versenyt dolgozik és egy tálból eszik a cselédjeivel, mint Mezei Péter; vagyis:

Egyenként a cselédtartás módjában. Egyebekben, ha csak azt veszem, amit magam látok, nagy különbségek vannak — bátyám uram elnyere. — Tessék belenyugodni, ez, éppen olyan gazdasági törvény, mint a ház formája, beosztása: így volt és így marad, amíg a parasztgazdaságok megtartják régi formájukat. . .

Apám erre megadja magát. Nem felel, hanem arra a különbségre gondol, amit a tanár ur nem láthatott: hogy Mezei Péternek a szerdahelyi takaréokban betétei, neki meg váltói vannak. A doktor fia is erre gondolhatott, mert apa és fia lopva egymásra pillant, vajjon a másik sejti-e, hogy mire gondol. Nemcsak sejti, de tudja mind a kettő, hiszen a váltók ügyébe akkor már a doktor bátyám be volt avatva.

Bátyám eddig nem vett részt a beszélgetésben, mert az épületek külső rajzával volt elfoglalva. Most aztán barátja elé teszi a kész munkát. A tudós nem győzi dicsérni a rajzok szakember segítségét; hogyne, mikor még a napóra is rajta volt, melyet egyszer jókedvében szintén bátyám festett a ház homlokzati falára.

Azt hittük, hogy a vendég, miután minden fölvehetett - felvett, most már megelégszik, de nem, már a másnapra gondol: Kijelenti, hogy holnap „fölvész” még mind a három háztípusból, vagyis a zsöllér, törpebirtokos gazda és középgazda házból lehet leggyakrabban „tisztá” formát, a „tisztá” szót természetesen megnyomja, első sorban Mezei Péterét.

— Te meg elkészítéd a külső rajzokat — rendelkezik bátyámmal.

Ezzel aztán mégis véget ér a tanár ur tudománytól csöpögő tanítása. De mindenkinek elég is, mint nyáron a vasárnapi prédikáció. Sőt úgy is távoznak, mint a vasárnapi öreg misér: örülünk, hogy vége van.

Bátyám elvitte vendégét a dunai malmokhoz, visszajövet megmutatta neki Kétfalu alsó, felső részét. Kikereste a holnap felvételre szánt három házat és bejelentette mind a három helyen másnap látogatásiunkat. Gyanú elkerülése végett tapintatosan mellőzték a „felvétel” kifejezést és a tudományos cél említését. Mindenütt szívesen is fogadták őket, csak Mezei Péter tudakolta gyanakodva, hogy minek köszönje tulajdonképpen a megtisztelt látogatást. De mikor bátyám megmutatta

neki a házunk rajzait, még megörült, hogy az ő házáról is ilyen képek készülnek.

Míg a két fiatal ur odajár, minálunk apróra megtárgyalják — a leányok megszapulják — a vendéget. Apám, anyám rendszeres fiatal embernek találja, a lányoknak is tetszik, s t a Liza „aranyos-nak mondja. Csak én hallgatok makacsul, úgy, hogy édesanyám meg is kérdezi:

— Talán bizony teneked nem tetszik?

— Nem, — mondom durcásan.

Liza néném szinte megsértődik.

— Aztán mi nem tetszik rajta az ifjuurnak?

— Csak' nem. tetszik — ismétlem vállat vonva, — olyan konokul, hogy nem firtatják tovább ellenszenvem okát.

Este látnom kell, hogyan fogadja t szeretetébe az egész ház, még a bizalmatlan Mozoli is, de én csökönyösen megmaradok ellenségének. Csak mikor a bátyám kiviszi t a bösi hajóállomásra, akkor vallom meg édesapámnak gy löletem okát., (mert az ellensz

— Azért— fakad ki bel lem a panasz — mert a mi házunk nem volt neki elég „tisztá” és másfelé keresett tisztább formákat.

Pedig hát hiába, bizony nem volt tiszta. És akárhogyan

igyekezett édesapám: halála napjáig nem tudta tisztázni a házunk telekkönyvi C lapját. — Most már tudom, mi volt az oka: az, amit a tanár ur átmeneti formának mondott Mert az átmeneti formának, életmódban, emberben az a rendeltetése, hogy elmúljon. Ami átmenet, az ebben a formájában élhetetlen. Arra van kárhóztatva, hogy odaadja, szétossza, elpazarolja magát és feloldva, felosztva új életnek legyen éleszt je. Így múlt el a mi házunk, így keveredett össze élete a fels és alsó társadalmi szomszédok életével. A fels szomszédokhoz elvitte a földszagot és a parasztemlékeket, lefelé pedig hivatlanul is követte t Agoston Ambrus, királyi kancellista és Selyem Agnes nagyasszony emléke, er sítve a parasztunokák parasztönéretét.

A pogánynak keresztelt gyerek.

Ha id sebb testvéreim neveire gondolok, mintha magyar ruhás falusi szentek vonulnának el el ttem. Legid sebb fiútestvérem természetesen apja, Agoston nevét viseli, utána két nénémet Mária és Erzsébet névre keresztelték. Meghonosodott, egyszer , derék falusi nevek, olyanok, mint a visel ik: szinte rá vannak szabva úgynevezett jobb gazdacsaládok gyermekeire, amilyenek mi voltunk.

Az esperes urunk olyan nagy tisztel je volt ezeknek a mondhatnám falunkbeli szenteknek, hogy csak az neveikre keresztelt és hallani sem akart más „divatos“, vagy „úri“ nevekr l. Ha mégis ilyen különleges nevet választott valaki a gyereknek, az esperes úr nem sokat teketóriázott, hanem beírta az anyakönyvbe a maga gusztusa szerint a Rozália vagy József nevet, vagy amit éppen alkalmasnak talált. Csak a keresztel - r l hazajöv komaasszony vitte meg a hírt, hogyan hívják az újszülöttet.

Így aztán szokásba jött, hogy el bb szépen megtanácskozták a szül k vagy a keresztanyák az esperessel, hogy mi legyen a gyerek neve.

Nem is bánta meg senki, mert ilyenkor az esperes úr igen gavallérosan viselkedett. Kiterítette a szentek neveit az asztalra és mindegyikr l tudott a keresztanyának valami szépet mondani.

Persze, aki nem követte a tanácsát és mégis valami különös szokatlan névvel küldte a gyereket kereszteltetni, az azután magára vethetett.

Így került Lelkes Arnold pajtásom András néven a matrikulába és csak akkor tudódott ki róla az elke- resztelés, mikor a fiú sor alá került.

Zsidó Viktor esete már komolyabb, mert Viktória néven leánykának írta be t az esperes úr a matrikulába. Csak akkor derült ki a tévedés, mikor a esperes úr Viktorkát minden áron a leánykák közt akarta az iskolában megtalálni.

De mért keresztelték az én szegény, menyasszonykornban hirtelen meghalt nénémet Kamillára?

Úgy történt, hogy Kamilla, vagy ahogy mi nevez-tük, Milka néném születése el tt apám összeveszett az esperessel, és azzal akarta haragosát megbosszantani, hogy „úri“ nevet adott a harag idejében érkezett lányának. Mivel pedig apámmal még sem merte a mindenható esperes megtenni, hogy egyszer en más nevet ír az anyakönyvbe, néném Isten és ember el tt megmaradt Milkának, hirdetve apám gy zelmét az esperesen.

De mivel sem az apám, sem az esperes nem volt haragtartó ember, csakhamar megbékültek és következ lánytestvéreim megint rendes nevet kaptak. Kés bb újból összezördülhettek, mert az engem megel z n véremnek apám a Vincencia nevet választotta. Szegény kis Vincencia miatt már a pap és a keresztanya között is lehetett szelídebb szóváltás, mert t már azzal hozta haza Kulcsár Vendélné nagyasszony, a keresztanya, hogy aszongya:

— Komám uram, csak annyit mondok: ne húzzon ujjat az esperes úrral, mert én nem tartok magának több gyereket a keresztvízre, ha a neve miatt engem pirongatnak. —

Könnyelm ség volt Kulcsárné nagyasszonynak így beszélni, de a fenyegetést beváltani nem tudta volna, mert akkorában más szokás volt a keresztkomaság körül, mint most. Manapság egy gyerekhez három keresztanyát is hívnak, akkor meg egy családban ugyanaz az egy keresztanyja volt minden gyereknek, aki aztán meg

is béráltatta ket, még ha heten voltak is, mint nálunk.

Vincencia néném még nem volt kétesztendő, amikor megszülettem én. Nagyon alkalmatlan időben, 1880 év december 31. napjának hajnalán. Mivel a mi szokásaink szerint a keresztelésnek még abban az évben, vagyis az én esetemben a születésem napján meg kellett történnie, délután kocsit küldtek Kulcsár Vendelné nagyasszonyért, testvéreim közös keresztanyjáért. Engem megfürösztöttek, megszóptattak, parádés pólyába csavartak és így szépen kikészítve keresztanyám karjaiba tettek: mehet velem a templomba.

— No, és mi legyen a neve? — kérdezte a keresztanya.

Anyám fáradtan intett a szemével édesapám felé és a fal felé fordította fejét. Ez a mozdulat azt jelentette, hogy:

— Kérdezze meg az apját!

A nagyasszony rosszat sejtve, apám felé vetette a fejét, az meg a legnagyobb nyugalommal felelte:

— Zoltán.

Ebből a névből látni, hogy ebben az időben a harag apám és az esperes között igen nagy lehetett, mert nemcsak, hogy egymásután két gyereken keresztül tartott, de, mert apám énnálam nem érte be „Adolár”, vagy valami más úri névvel, hanem pogány név kellett neki.

Az én drága jó keresztanyám egyszerre a rátartó Kulcsárné nagyasszonnyá változott. Engem — nem akarom mondani, hogy ledobott — letett anyám elé a dunyhára és kijelentette, hogy bizony ezzel a névvel nem kereszteltet gyereket. Aztán harciasan apám felé fordult és szinte kihívóan az egyház pártjára állott.

— Igaza van az esperes úrnak: pogány névre nem keresztelhet.

— Csak bízza én rám komámasszony, azt én ezzel a levéllel elintézem, — és felolvasta a levelet (anyámnak

is alá kellett írni), melyben „nyomós családi okokból” kéri újszülött fiúknak „Zoltán” névre „leend” keresztelését.

— No hát, ilyent se hallottam még, hogy levéllel küldik a gyereket keresztelni, — méltatlankodott keresztanyám.

— Sohase törjön vele komámasszony, — próbálta megnyugtanni tédésapám. — Vagy megkereszteli az esperes úr szó nélkül, vagy ha nem, visszahozza a gyereket és... lesz szives majd tanúskodni róla, hogy az esperes úr megtagadta a szülők kérelmét.

— Mit, hogy én még tanúskodjak is? Nem komámuram, ezt nem kívánhatja tédlem.

— Hát akkor nem lesz keresztelés, — jelentette ki apám a legnagyobb nyugalommal és visszavette a levelet.

Erre keresztanyám is észbekapott, mert hát csak nem veheti a lelkére, hogy egy ártatlan újszülött pogányként lépje át az újesztendő küszöbét. Ha már sem a pap, sem az apa nem enged, lesz az okosabb. Nem szólt semmit, csak hirtelen elhatározással újból karjába vette a pogányságnak szánt gyereket. (Évekkel később tudtam meg az anyámtól, hogy nem is annyira felvett, mint inkább karjára kapott.) Apám kezéből kiragadta a levelet és elindult velem a templomba. Nagyokat fújta haragjában és sietett, hogy csak úgy suhogott rajta a téglaszínbe játszó selyemszoknya. Hogy ezt honnan tudom? Anyámtól, akinek a bábaasszony sokszor elpanaszkodta, hogy alig tudta a nagyasszony nyomon követni. De tapasztalatból is mondhatom, mert amíg élt, ez a selyemszoknya volt a nagy ünneplés jele és jól emlékszem még a suhogására. Sokat hallottam suhogni, de úgy talán soha, mint öt-hat évvel a keresztelés után, amikor maszatos kezekkel fogózkodtam bele menekülést keresve mögöttem a goromba kosunk elöl. Mikor keresztanyám nagy nehezen lefejtett magáról, balra forgatta magán a téglaszínbe játszó szoknyát, ke-

resve rajta két kezem nyomát és a szoknya úgy suhogott, mint az ostor. Szerencsémre nem hagytam emléket a drága ruhán és így) megint csak én lettem keresztanyám legkedvesebb keresztfia ...

De tartsunk rendet. Az esperes már a templomba készült a szilveszteri hálaadásra és idegesen várta a bejelentett keresztelést.

Igen sietette a keresztanyámat, aki azonban ünnepélyesen átadta neki apám levelét.

— Hát ez micsoda? — fakadt ki türelmetlenül.

— A keresztelend nevére I van benne szó.

Az esperes elolvasta a levelet és tanácstalanul nézett körül, mert ilyen még nem történt vele. Közben beharangoztak a hálaadó litániára, a hívek várják, igazán nem tudja, mit tegyen. Ekkor felvillant benne a gyanú, hogy a pogány név választása nem „nyomás családi okokból”, hanem az bosszantására történt. Elhagyta t a kötelez papi béketűrés, mérgezen összetépte a levelet és fenyeget zve fogadkozott, hogy majd megtanítja azt a nyakas embert tiszteletre az egyház iránt és visszaküldte a síró újszülöttet azzal az izenettel, hogy:

— Már pedig én pogány névre nem kereszteltek!

A bábaasszony elbeszélése szerint, amit szintén anyámtól tudok, az esperes úr még az asztalra is ütött, keresztanyám pedig elhiszem, ilyen csúfság még nem esett rajta — piros lett, mint a f tt rák és olyan mozdulatot tett, mint ha engem, szegény egynapos gyereket a földhöz akarna vágni. És, ha a bábaasszony — legalább így beszélte el — ki nem vesz a kezéb I, bizonyosan földhöz is csap.

Lehet, hogy a bábaasszony tódított egy kicsit, de annyi bizonyos, hogy megtörtént velem az a csúfság, ami kevés emberrel, hogy kereszteletlenül vittek haza a templomból. Még hozzá olyan id ben, amikor a hívek a templom körül várták a Szilveszteresti hálaadás kezdetét. Azonnal megtudta az egész falu, hogy a pap nem

akar megkeresztelni és általános volt a megbotránkozás. A botránkozásban egyesek voltak az emberek, de abban, hogy kit okozzanak, két pártra szakadtak. Az egyik párt, — az asszonyoké, — apám nyakasságát okolta, a férfiak pártja ellenben apám mellé állott és a papot kárhoztatta. Mikorra keresztanyám hazaérkezett velem, már otthon is tudták a szégyenemet. Mikor pedig apám Kulcsárné nagyasszony szájából is meghallotta az esperes úr izenetét, dacosan az asztalra ütött és kijelentette, hogy

— Hát most már addig nem lesz keresztelés, amíg az esperes úr nem küld a gyerekért.

Kihúzta az asztalfiókot és megírt egy levelet a hercegprímásnak, amiben elpanaszolta az esperes „túlkapását“ és „orvoslás“t kért ellene.

Közben az esperes is lecsendesült. Nem akarta kenyértörésre vinni a dolgot, hanem szalasztotta apámhoz az egyházfit az izenettel, hogy:

— Hozzák hát hamar azt a gyereket.

De most meg apám nem akart a keresztelésről hallani.

— Most már megvárom a hercegprímás intézkedését — felelte kimérten Csiba Pál komájának, az egyházfinak, mutatva neki a levelet.

Csiba Pál meghökkent a hercegprímás említésére és ijedten kérdezte:

— Mít akar komámuram? — Mivel anyám hatvanöt keresztgyermekének, közte voltak az egyházi gyerekei is, kijárt a komázás.

— Lesz szives átadni ezt a levelet az esperes úrnak, kéretem, terjessze fel hivatalosan.

Csiba Pál megijedt a levélt l, mert hát tudta, hogy anyakönyvi ügyekben igen komoly dolog az írás. Semmi áron sem akart a levélhez nyúlni, csak vakarta a füle tövét. Majd szabódásra fogta a dolgot:

— Ne tegye meg „velünk“ komámuram ezt a csúfságot ...

Apám egy darabig ragaszkodott elhatározásához, de mikor Kulcsárné nagyasszony is kérésre fogta a dolgot, kezdett ingadozni.

Csiba Pál ezt látva, újabb rohamot intézett ellene

— Nézze, komámuram! Az, hogy engem ideküldtek, az a bocsánatkérésnél is több, mit akar még?

— Egy feltétel alatt lehetne róla szó...

— Mi az? — kérdezte mohón Csiba Pál.

— Hát, hogy az esperes úr mindjárt ki is állítja a keresztlevelet, hogy lássam, csakugyan Zoltánra keresztelte-e a gyereket. Mert én nem engedem magamat becsapni.

— Hát nem bizik „bennünk” komámuram? — kérdezte Csiba Pál sért dötten.

— Nem — felelte apám keményen.

Csiba Pál megint vakarta a füle tövét, hümmögött, de végre mégis megadta magát.

— Nohát, nem bánom, ezt is megesszük a békeség kedvéért. De most aztán gyerünk szaporán azzal a gyerekkel — és szaladt vissza az espereshez bejelenteni, hogy rendbehozta a kényes ügyet.

Mivel engem id közben kivettek a parádés pólyából, most megint hamar-hamar visszapólyáltak és így parádésan sietett velem Kulcsárné nagyasszony másodszor is a templomba, hogy kibékítsem az egyházat és annak hatalmas szolgáját. A téglaszínbe játszó selyemszoknya most is suhogott rajta, de a suhogás most szelíden, békülékenyen hangzott.

Megtörtént a keresztel annak rendje, módja szerint; keresztanyám kis tarsolyában ott volt a keresztlevelem is. Szóval rendbe jött minden és a nagy kibékülésben, mint jó keresztényhez illik, — azt mondják — én is csöndben hallgattam vagy aludtam végig a hálaadó litániát. Hálaadás végeztével öregapám odaszegődött hozzánk díszkiséretnek; tehette, mert most már nem volt olyan suhogósan siet s keresztanyám járása.

Kulcsárné nagyasszony a keresztlevéllel együtt

tette le apám elé szerencsésen megkeresztelt fiacskáját. Ilyen friss keresztlevele sem volt egyhamar valakinek. Még a porzó sem száradt meg rajta, mikor apám kezébe vette.

összeráncolt homlokkal olvasta az okiratot, amelyben én Zoltán Ludovicus néven szerepeltem.

— Hát ez micsoda? — hördült fel csalódottan.

— Mi volna? — szólalt meg öregapám, aki eddig nem avatkozott bele az én keresztelési vitámba, de úgy látszik a hátunk mögött összejátszott az esperessel. — Megkértem az esperes urat, hogy ha már az én nevémet nem viselheti az unokám, a pogány név mögé írja oda egészen apró betűvel, az én nevemet is. Ehhez talán van jussom, mi? — kérdezte emelkedett hangon. — Ugyis az lett volna rendjén, hogy ha az első fiúgyerek a te nevedet viseli, akkor a másodikat talán az utolsót az én nevemre kereszteltesd... Nekem volna okom nehezíteni, nem neked... — És hogy nehezítését ki is mutassa, úgy tett, mintha haragosan ki akarna menni a szobából. Édesapám útját állta.

— No édesapám, csak nem fog rám ezen a szent napon megharagudni, hiszen megtörtént az akarata.

— Igen, az én akaratom... — dűnnyögte —, csak te ne volnál olyan nyakas.

— Jól van hát, elismerem, az én akaratom is teljesült ...

Keresztanyám közben az első szobában megterítette az asztalt és oda tuszkolta át a boldog apát és öregapát. Megérkezett csakhamar az esperes úr is. Kocintottak az egészségemre.

Az esperes úr magasra emelte a poharát, úgy szólította fel apámat a békülésre.

— Béküljünk ki nagy jó uram, Ágoston barátom. Isten éltesse az újszülött fiát, a hogysis hívják csak... Nem marad meg a pogány neve az eszemben... mond-

juk a Pogány Lajost (amíg élt, neki mindig is Pogány Lajos maradtam).

Ezen jót nevettek és szent volt köztük a béke, azt hiszem hosszabb időre.

A nagy megbékülésben végre a kisgyerek is megpihent. A sok herce-hurcától bágyadtan aludt a pogány nevű gyerek az anyja karjában. Az anya pedig dehogy gondolt arra, hogy mennyi keserűséget fog még okozni neki ez a hetedik gyereke, aki már élete első napján így felforgatta a házat.

A huszár kutya.

Délután a legnagyobb melegben fordult ki a városból apám kocsija az országúira. Olyan meleg volt, hogy mindenki az árnyékot kereste. A katonai raktárak előtt a szuronyos r a raktár előtt álló nagy gesztenyefák árnyékát bújta, maga a szellő is elhúzódtól hselni a Malomliget fái alá, a por megállott a levegőben, a fák levelei mozdulatlanul csüngtek, a gyárkémény füstje egyenesen szállt az ég felé, mint a kéménynek fekete folytatása.

Csak apám nem tudott kocsijával a nap előtt elhúzódni. Nem tehetett egyebet: mélyen a szemére húzta a kalapját és bóbiskolt. A lovak hosszúra eresztett gyeplével olyan rendetlenül, magukat elhagyva mentek, az üres kocsi előtt, mintha nem is egy párba tartoznának, hanem külön-külön más-más kocsi elé volnának fogva. Menetközben hasuk alá rugdaltak a hátsó lábukkal a legyek után, fejükkel az oldalukhoz kaptak, mint a madzaghámos cigánylovak, ha csípi ket a légy. Mert a legyek — az Isten akár hova tegye ket — nem hseltek.

Apám, mikor már nagyon elkanászkoztak a lovai, rántott egyet a gyeplőn és rájok szólt, aztán tovább szundikált, előre-hátra dülöngélve ültében.

Egy szemtelen csúfolódó hangra azonban fölvetette a fejét és kézbe kapta az ustort, hogy a nyaka közepé csapkodjon annak a csavargónak, aki közvetlenül a kocsi mellől rásüvöltötte:

— Bácsi, nem forog a kerék!

Egy inasforma gyerek röhögött a szemébe, örült, hogy tréfája sikerült s egy békésen szundikáló utastálmából felriasztott. A gyerek egy fehér komondor kutyát vonszolt maga után kötél a gyepmester felé.

Apám a kutya láttára elfelejtette a fiú csúfolódását és csak a komondor iránt érdeklődött.

— Hová húzod-vonod magad után ezt a kutyát?

— A sintérhez viszem.

— Aztán minek, te?

— Harapós.

— Hát aztán, mit ad érte a sintér?

— Mit adna, semmit.

— Hát ha t leme egy forintot kapnál érte? — mert akkor a forint járta, ami elég szép pénz volt.

A fiút a forint említése megtántorította és gondolkodni kezdett. Nem mondott se igent, se nemet, hanem hosszan nézte a kutyát és várta az újabb biztatást apámtól. Apám is a kutyát vizsgálta és közben megérett benne az elhatározás a kutya megszerzésére. Mivel azonban vételi szándékot nem szabad elárulni, hallgatott. Végre is a fiú volt kénytelen újból elindítani a beszédet.

— Hát odaadnám, de mit mond a mesterem, ha megtudja, hogy útközben eladtam.

— Hogy híják a mesteredet?

A fiú mondja egy szíjgyártónak a nevét.

— Jól ösmerem, — és nagyobb hitel kedvéért mondja, hogy ilyen, meg ilyen külsej ember, ott meg ott van a boltja. — is ismer engem, hiszen nála dolgoz-
tatok.

A fiú megörül, mert minden vág, úgy, mint apám mondja, s t megtalálja a Bátor ló szerszámján a gazdájának nevét.

— No hát, állj meg — és édesapám is megállította a lovakat.

— Ugy-e, a gazdád szabadulni akar a kutyától, mert megharapott valakit. Szívesen adaná nekem is, mit gondolsz?

— Még milyen szívesen. Kínálta is mindenfelé, de senkinek se kellett, azért kénytelen a sintérhez küldeni ...

— No lásd-e, milyen szerencsés kópé vagy! — Útközben találkozol egy falusi emberrel, az én vagyok, akinek meg éppen harapós kutya kell. Annak odaadtad. Inkább annak, mint a sintérnek.

— Igaz, — felelte a gyerek derülten.

— No hát, meg van a kutyavásár. Hát aztán írni-olvasni tudsz-e?

— Hogyne tudnék!

— Mindjárt láttam rajtad, hogy életrevaló gyerek vagy. No hát nézd meg ezt a cédulát, mi van ráírva?

— Az van rajta, hogy gazda uram eladott a malomnak tíz métermázsa búzát.

— No, hát most én írok a gazdádnak egy cédulát arról, hogy átvettem t led a sintérnek szánt kutyát. Aláírom a nevemet, meg hogy hová való vagyok, látod? Most aztán ide a kutyát, te meg mehetsz haza Isten hírével, meg a cédulával.

— De a kötél?

— Azt leveheted róla.

— De ha megharapja, nem én leszek az oka, — ijedezett a gyerek.

— Bízd csak rám, fiam, engem nem harap meg kutya. — Apám le se szállt a kocsiról, csak az ülésb l hajolt ki a kutya felé. Megsímogatta a fejét, aztán, mintha vándorló legényt venne fel kocsijára, úgy szólt hozzá.

— No Huszár, gyere ide a kocsi derekába, — és vackot készített neki az üres zsákokból.

A kutya ügyesen ugrott fel a kocsira és leült a kijelölt helyre.

— Nem Huszár annak a neve, bácsi, hanem Hektor, — szólt az inasgyerek.

— Mától fogva pedig Huszár a neved, — fordult apám a kutya felé és fejére tette a kezét. — Jó lesz? — A kutya beleegyezésül megnyalta a feléje nyúló kezét.

— Neked, meg itt a forintod. Majd ha elindultam nézd meg, hogy forog-e mind a négy kerék és kiáltsd utánam, ha valamelyik nem forogna.

Az inasgyerek arca szélesre húzódott: örült a forintnak és restelkedett a kerekek miatt.

Ezzel apám már nem törődött, hanem minden figyelmére a kutya felé fordult. Volt ugyan otthon egy vizslája meg egy agara, de rendes házri kutyát is akart, éppen ilyent, mint a Huszár. Kutyabarát szeme észrevette, hogy a Huszár már régen nem evett. Elkereste hát az ülésből a sztrarisznyát az útravalóval s ami még maradt benne, odanyújtogatta a kutyának. Bizony nem volt sok, csak szalonnabírt, csont, egy darab kenyér.

Huszár, mint a jól nevelt gyerek, illedelmesen vette el új gazdája kezéből a falatokat, hamar elbánt velök és minden darab után megnyalta a száját. Mikor aztán látta, hogy nem kap többet, lefeküdt a zsákokra és le nem vette volna gazdájáról a szemét. Érezte, hogy emberséges kezekbe került.

Somorján a „Korona,” eltt megállott édesapám tetetni. Készakarva künn hagyta az ostort, pakrócot, de még a maga köpönyegét is Huszár becületére, maga a fogadó ablakából egy csésze fekete mellől nézte, hogy a kutya vigyáz-e a holmira.

Huszár nem ugrált a kocsin, nem ugatott meg minden jövttmen t, mint a tyúkászkocsik kiskutyái, csak ült a kocsi derekában, még a szemeit sem forgatta, de azért mindent látott és annyi bizonyos, hogy ha valaki hozzányúlt volna valamihez, ami a kocsihoz tartozik, annak megfogta volna a kezét.

Apám nagyon meg volt a kutyájával elégedve, összeszedetett a konyhában csontokat, ételmaradékokat és kivitte neki.

— No, Huszár, letted a vizsgát, most aztán lakjál jól. — Huszár mohón fogyasztotta el a vizsgái ebédet és szerény farkcsóválással köszönte meg a dicséretet is, jutalmat is.

— No gyere, most igyál, — mire Huszár leugrott

a kocsiról és apám a lovak fejénél — hadd lássák ezek is, hogy a kutya hozzájuk tartozik — megittatta t az itató vederb l.

A nehezen barátkozó Bátor idegenül fújt rá, de a Szell barátságosan szagolt hozzá, ami éppen elég volt bemutatkozásnak. Mindenesetre a lovak is, a Huszár is megértették bel le, amit kellett: hogy akinek a gazda enni-inni ád, az közékük tartozik.

Besötétedett. Otthon a ház, az udvar elcsendesült. Minket apróbb gyerekeket édesanyám lefektetett, Mozoli bácsi, az öreg szolga, sarkig kitérte a kaput és lámpát tett az utcai ablakba azért is, hogy megvilágítsa az utat, azért is, hogy a hazaérkez gazda már messzir l lássa, hogy várják.

Édesanyám mégegyszer kifordult az utcára és figyelt Nádazsd felé, hogy nem hallja-e a kocsink zörgését. Mivel semmit sem hallott, a konyhában újból melegre tette a fekete kávé, mert el re tudta, hogy édesapám pozsonyi útjáról fejfájással érkezik haza és fekete kávé az orvossága. Nem kellett rá sokáig várni. És ahogy a konyhaajtó el tt a kocsiról leszállott, anyám azonnal meglátta rajta, hogy a rendesnél is jobban fáj a feje. Mint máskor is, ha hosszabb útról érkezett, most is átkarolta anyám vállát és úgy tudakolta t le, hogy nincs-e valami baj.

Huszár is jelentkezni akart új asszonyánál és hogy észrevétesse magát, hideg orrával megérintette a kezét.

— Mít hoztál megint? — pattant fel anyám, megfedelkedzén róla, hogy fejfájós apám igen ingerlékeny. Akkor este azonban igen fájhatott a feje, mert fáradt, vontatott hangon inkább dörmögte, mint hangosan mondta:

— Úgy beszélsz, mintha minden útról egy kutyát hoznék. Majd holnap reggel pörölhetsz velem, de most adj feketét és vess ágyat. — Mozolinak, az öreg szolgának meghagyta, hogy ma éjjelre hagyja a kutyát a lovak istállójában, mert azok már ismerik.

Reggel aztán én is megismerkedtem Huszárral. Ahogy felébredtem, nagy fehér kutya ágaskodott az ágyam szélére és öltögette felém a nyelvét: meg akart nyalni. Sikoltva húzódtam vissza el le és szepegeve szabódtam édesapámnak, aki szintén ott állt az ágyam mellett, hogy hajtsa ki a szobából a kutyát.

— Ejnye, — pirongatott apám jóindulattal, — nem szégyenled magad, ilyen nagy gyerek (négy esztendő voltam) és félsz a kutyától. Nem bánt. Simogasd meg a fejét, így ni.

Huszár alázatosan toltá kezem alá a fejét s mikor megsimogattam, megnyalta a kezemet.

— No látod, hogyan szeret.

Igen büszke voltam rá, hogy Huszár, ez a nagy idegen kutya szeret engem, kis gyereket, mert sem az agár, sem a vizsla nem szeretett: kitértek el lem, s t fogat vicsorítottak rám, ha játszani akartam vel k. Mondom büszke voltam rá, hogy a Huszár szeret, de én nem mertem t szeretni, inkább féltém t le. Féltém a nagy sárga szemét l, ami kísérte minden lépésemet és — úgy éreztem — hogy a szívembe lát. Édesanyám sem szerette, mert a kutya nem hízelgett neki. Apámnak sokszor kellett hallani, hogy:

— Minek is hoztad a házba ezt az utálatos döögöt!

— Ugyan, hogy mondhatasz ilyent. Soha ilyen jó ház rz kutyánk nem volt. A vizsla és az agár miatt ugyan elvihetnék a házat.

De hiába, azt nem lehet senkire ráer lteni, hogy szeressen valakit, akár embert, akár kutyát. Huszár nagyon érezte a szeretet hiányát és elég volt, hogy anyám csak ránézzen, már szomorúan húzódtott félre az útjá-amiért igen hálásan nézett rám. Tekintete szinte megdicsért, mintha csak azt mondta volna, hogy „derék gyerek vagy“.

Kés bb a félelmem sajnálattá változott és védel-
mére keltem, ahol lehetett, mert bizony sokszor véde-

lemre szorult. Végre apám megsokallotta anyám ellenséges magatartását és többek között, mikor a Huszár anyám közelében elnyiffantotta magát, apám felháborodott.

— Hát annak a kutyának már csak az én árnyékomban lehet békessége? — A hangja olyan volt, mint az ostorsuhogás és az utolsó szó röviden, keményen csattant, mint a frissen font sugár.

Úgy láttam, ezzel el is volt intézve édesanyámnál a Huszár ügye, mert ha nem is szerette, legalább nem bántotta többet. Ott volt azonban még a másik ellenség: Mozoli, az öreg szolga, aki, mivel anyámmal együtt jött a házba, azt hitte, hogy mindig és mindenben anyám pártján kell lennie; a Huszár dolgában is. Ő is rugott rajta, ahol tehetette:

Egyszer aztán rá is rásuhintott apám szava:

— Maga, vén sintér. Alá is út, fel is út, ha még egyszer bántja a kutyámat!

A mi házunknál nem volt feleselés, pörpatvar. Apám sz kszavú ember létére talán nem is tudott volna veszekedni. De ha aztán felemelte a szavát, akkor annak nem lehetett ellentmondani. Így biztosította Huszárnak is a békességet.

De azért Huszár élete mégis csak alázatos rettegésben telt, mert ha bántani nem is merték, apámon és rajtam kívül nem volt a háznál igaz barátja. Annyira, hogy ha apám nem volt otthon, sokszor enni sem bujt el, csak hogy senkinek útjában ne legyen.

rajta láttam el ször, hogy milyen szomorú sors, valakinek útjában lenni. Ha bántották, vele szenvedtem, ha elvonult a házbeliék el l, sokszor együtt bujtam el vele a szalmakazal aljába. Aztán akár t, akár engem kiáltottak, mindig együtt kerültünk el .

— Hol bujkáltál megint? — kérdezte ilyenkor az anyám.

Rendesen nem is feleltem, mert akár szóltam, akár nem, mindig egyformán csattant anyám tenyere a nad-

rágom hátulján. Csak összeharaptam a fogamat, de nem sírtam, nehogy az ok nélkül való sírás miatt még külön is kikapják. A Huszár pedig, mit tehetett egyebet — részvétellel nézte szenvedésemet.

Nemsokára aztán magamnak is tapasztalnom kellett, hogy milyen keserves sors, valakinek terhére lenni

Cséplés idején volt. Anyámnak útjában voltam a konyhában, mert vacsorát főzött a cséplőnek.

— Eridj játszani, — szólt rám és gyengéden kilódított az udvarra, még a magasságában kétfelé nyíló ajtó alsó részét is bereteszelte utánam, hogy vissza ne jöhessenek. Hátra mentem a cséplő gépéhez, de még ott sem voltam, Skála, az Öreg német gépész, már terelt is vissza.

— Nem gyereknek való hely. Vagy azt akarod, hogy rád ereszsem a fecskendőt?

Tudtam, hogy a fecskendő nem üres fenyegetés, hanem Skála mester bizony lefecskendezi a gyerekeket, ha szabadulni akar tőlük. Olyanformán somfordáltam tovább, mint a Huszár, mikor valaki rászólt és érezte vele, hogy útjában van.

Odasompolyogtam apámhoz. Az nem volt elfoglalva, csak a zsákokat mázsálta. Hízelve megfogtam a kezét, mert neki soha sem voltam terhére: inkább a dolgát hagyta, de soha se küldött el magától. Most azonban nagyon türelmetlen volt. Sürgette a gépészt és az embereket, hogy estére elkészüljenek a megkezdett asztaggal, mert éjjelre a rohadt szegle felleszűzött.

Megsimogatta a hajamat, de is csak lerázott a nyakáról: hátra küldött a gyümölcsösbe, hogy szedjek magamnak hullott gyümölcsöt. Mentem, melyik gyerek ne ment volna, de azért mégis csak éreztem, hogy apámnak is terhére vagyok. Sírnivaló szerettem volna, de mivel annyiszor mondták, hogy olyan „nagy“ gyereknek, mint én vagyok, szégyen a sírás, mint annyiszor, most is

csak összeszorítottam a fogamat és visszagyúrtam tor-komba a sírást.

Szomorúan fogadtam szót és hátramentem a gyümölcsösbe a korán ér körte fája alá. Megszedtem a kalapomat, aztán a fa alá ültem, de csak úgy kelletlenül kóstolgattam a körtéb l. Erre is ráuntam. A kalapot körtéstül ott hagytam a fa alatt és tanácstalanul kódo-rogtam a kertben. Szomorú lett körülöttem minden; úgy éreztem magamat, mint a Huszár, ha készakarva a lábára léptek. És ahogy szokta ilyenkor: én is el akartam húzódni valahová, ahol senkinek se vagyok útjában.

Ekkor a szemembe ötlött a gyümölcsös végén a kis ajtó, mely a földekre nyílik. A gyümölcsösben — gondoltam — még otthon vagyok, de a kertajtón túl már a világ kezd dik. Nehéz birkózással kinyitottam a kiskaput és kiléptem raja a nagy világba. Elhatároztam, hogy világgá megyek: hadd sirassanak azok, akiknek terhére voltam.

Balról messze kékeltek a pozsonyi hegyek. El ttem a dercsikai templom rozsdás bádogtornya aranszínben ragyogott, jobbról a b si templom nézett rám komolyan, szinte kérdezte t lem, hogy mit keresek itt a nagy világban egyedül. A két torony között nagy messzeségben erd sötétje zárta le a szemhatárt. Tudtam, hogy az erd mögött) van) Várkony, azon túl mégegyszer olyan messze Szerdahely, ahova engem is elvittek már egyszer orvoshoz.

Ha a feln ttek beszéd közben, vagy a mesékben a világot emlegették, mindig az a végtelenség jelent meg szemem el tt, melynek most a küszöbén állottam. Itt vívták a nagy háborúkat, itt bujdosak az elátkozott királyfiak, ott valahol a várkonyi erd ben laktak az óriások, akiknek a dercsikai templomtól a b si templomig az út csak három lépés. A Duna egyik ágában tavi rózsák között lakott a vízi leány, vele szemközt a holt Dunában a vízi ember. Mozoli bácsi látta már mind a

kett t. Az mondja, hogy künn a parton olyanok voltak, mint a többi ember, vízi voltukat csak az árulta el, hogy vizes volt a lábuk nyoma, mert a víz csöpögött a lábujjaik hegyéb l.

A b si laposokban lakott a tüzes ember és nyári esteken benyargalásztta az egész környéket, riogatva a kés n járó embereket. Ha valaki félt t le és félelmében imádkozni kezdett, nemcsak, hogy nem tágított mell le, hanem még a nyakába is ült.

Mozoli bácsira igen haragudott. Sokat kerülgette, sokat ijesztgette, de az nem ijedt meg t le, mert tudta a garabonciás diák káromkodását. Ennek hallatára úgy elt nt a tüzes ember, mint a kámfor. Mozoli bácsi egyszer egészen a kapuig elkisértette magát véle és úgy tett, mintha félne t le. Már-már a vállára ült, de ekkor Mozoli bácsi belefogott a Garabonciás diák káromkodásába, amit l a tüzes ember elmenekült a Csiliz laposba. Elt nt benne: visszament a föld alá, mert ha így csúffá tették, az nap éjjel nem volt szabad neki többet mutatni magát. Így mondta Mozoli bácsi.

A tüzes ember elkárhozott lélek volt — így tanította Mozoli bácsi —, legtöbbsnyire földmér , aki megcsalta a szegény embert. Vagy olyan ember lelke volt, aki hamis tanúkkal, hamis esküvel elpörölte a szomszédja földjét. Az ilyen elkárhozott léleknek aztán addig kellett tüzes ember képében nyargalászni a határban, míg valaki meg nem váltotta.

— Egyszer már én is megváltottam egyet — szokta Mozoli bácsi mondogatni, ha a tüzes emberekr l beszélt.

Ilyenkor én a kis n véremmel úgy kúsztam fel az ölébe, mint a szederinda a fára, könyörögtem neki, hogy mondja el a megváltást. Kérte magát, de mégis csak elmondta, hogy B sr l jött haza kés n este, mikor hozzászegodött egy tüzes ember. Más vidékr l való lehetett, mert az itteniek, akiket a Garabonciás deák káromkodásával egyszer már elriasztott magától, nem

igen merték többet háborgatni. Még a közelébe se jöttek, csak messziről mutogatták magukat. De az idegen tüzes ember igen állhatatos volt, mert egész uton körülötte táncolt.

— Hogyan táncolt, milyen lábai voltak? — kérdeztem Mozoli bácsitól, aki erre ki tudja hányadszor, elmondta, hogy a tüzes embernek nincs emberformája, hanem olyan, mint egy középszer, tüzes labda. Táncolni sem úgy táncol, mint a legények a kocsmában, hanem úgy ugrál, mint a gumilabda, mikor földhöz vágják. Hát így ugrált körülötte az idegen tüzes ember is, aki csak abban különbözött a többi tüzes embertől, akivel Mozoli bácsi eddig találkozott, hogy erősebb kénk szaga volt, mint amazoknak.

Ilyenkor a bátrabb, vagy a tapasztalatlanabb hallgatók megkérdezték, hogy milyen erős a rendes tüzes ember kénk szaga. Mozoli bácsi jó előre készült erre a kérdésre és az ujjai között tartott kénés gyújtót észrevétlenül meggyújtotta a nadrágján és mielőtt a kérdés elfordíthatna volna a fejét, az orra alá tartotta.

— Ilyen e — mondta nyugodtan. Amelyikünk bezippantotta a kénk füstöt, az köhécselt, a többi megnevetett.

Erre aztán valamelyikünk arra volt kíváncsi, hogy milyen szaga volt az idegen tüzes embernek, ha a kénköves gyufánál is büdösebb volt. Jóformán ki se mondta a szót, már ott füstölgött az orra alatt két szál egyszerre meggyújtott kénés gyújtó. Erre lett aztán csak igazán nagy nevetés.

Mozoli bácsi úgy csinált, mintha ezzel vége is volna a mesének, de mi jól tudtuk, hogy csak most jön a java és ostromoltuk tovább a mesemondót, akit, mivel nagy tekintélye volt a családban, és még apám is magázta, mi bácsinak szóltottunk.

— Mit csinált aztán a tüzes ember?

— Hát csak táncolt körülöttem és nem tárgított.

— A keresztnél sem? — tudakoltuk, mert tudtuk,

hogy a tüzes ember nem tud a kereszt el tt elmenni, hanem visszafordul.

— Ott sem.

— Hát hová lett?

— Hát felrepült magasra a leveg be, átrepülte a keresztet és a k vécsverem szélére megint leszállt. Úgy jött le a magasságból, mint a hulló csillag, sziporkázva, sustorogva.

— Ott aztán megvárta Mozoli bácsit?

— Meg.

Tudtuk nagyon jól, hogy mi következik, hogyan fogja Mozoli bácsi megváltani az elkárhozott lelket, de azért egy szót se hagytunk volna benne. El kellett tövir l hegyire mondania, hogyan táncolta t körül a tüzes ember, míg végre megállt a lába el tt, olyan közel, hogy majdnem rálépett. És akkor megszólalt a tüzes ember, hogy aszongya:

— Hová tegyem, hová üssem, hová tegyem, hová üssem?

— Mozoli bácsi mit mondott neki?

— Azt mondtam neki, hogy „verd le oda, ahonnan kihúztad“, mert a tüzes ember, aki ilyent kérdez, az elkárhozott mérnök, aki nappal elosztotta a két szomszéd földjét, de éjjel kihúzta a karót és odébb verte le.

Mikor aztán Mozoli bácsi megnyugtatott bennünket, hogy a karó az varázsszavaira visszakerült a régi helyére, az elkárhozott lélek pedig megtalálta örök nyugodalmát, álmosan váltunk le térdeir l mint a jól-lákhott pióca és arra a napra vége volt a mesének. Azzal aludtunk el, hogy Mozoli bácsi a legbátrabb ember, aki még a tüzes embert l sem fél.

Most itt, a kertkapu el tt egy pár pillanat alatt átsuhant emlékezetemen mindaz, amit Mozoli bácsitól er r l a nagy világról hallottam. A szívem hevesebben dobogott, mint máskor, de azért nem féltem, mert olyan „nagy” gyerekek, mint én, nem volt szabad félni. Meg nem is volt okom a félelemre, mert úgy tanultam

Mozoli bácsitól, hogy a míg a nap süt, addig a kísértetnek, tüzes embernek nincs hatalma az embereken. Legfeljebb a garabonciás deák tréfálhat meg, de ettől nem kell félni, mert nem bánt senkit. B felleghajtó köpenye van, ha azt megforgatja a feje körül, akkor nagy forgószerű kerekedik, amiben a garabonciás láthatatlanná válik. Mozoli bácsi garabonciás deákat is nem egyszer látott, még olyant is, aki a kémény füstjéből kerekített forgószelet.

És én igazán nem féltem. A szívem erősen dobogott ugyan, de azért bátran indultam el a gyalogúton neki a nagy világnak. Sokáig, igen sokáig mentem. Elértem a temetőt, de ott sem féltem.

A temető közepén Zsidó Antal sírja. Négy sarkán négy jegyene — csallóközi pálmafa — nyúlt az ég felé magasan, karcsún, hajlékonyan. Zsidó Antalnak nem kellett márványkereszt — pedig telt volna arra is — hanem négy karcsú jegyenét kívánt a sírjára. Hallott és olvasott valamit a Faraók síremlékéről, a piramisokról: Ilyen piramist akart csallóközi változatban jegyenyefákkal megvalósítani, mert messzire ellátzó, sokáig él síremléket akart.

A pozsonyi hegyek felől gyenge szél jött felém — az alkonyat el futárja, — lehétező kisé a füledt levegőt és megvetni az éjszaka harmatos ágyát. A négy pálmafa alig láthatóan ingatta a derekát, mint a lányok, mikor a muzsika megszólal. Velő ringott a sergélycsapat is, mely a dunai erdő felé szálltában rövid pihenésre ellepte Zsidó Antal síremlékét és siránkozó panaszos fütytel töltötte az időt. Akárcsak Zsidó Antalnak akarna egy-két temetői dalt énekelni. Megálltam és sokáig néztem a madarak nyugtalan pihenését. Aztán, hogy jobban lássam őket, és mert a nyakam is belefájdult a fölfelénzésbe, hanyatt feküdtem a temető árkában és: nem féltem.

A nap kezdett lefelé csúszni az égen, a szél s kerünkben idehallatszott, a cséplő gép befugása, amint

nyelte a kévét. Mintha az etet agyon akarta volna tömni a szörnnyeteket, mert a csépl szekrény asztaláról, ahol két lány készítette az etet kezéhez a kévéket, minduntalan felhangzott a kévéthányó emberek felé a sürget vékony kiáltás:

— Kivít! — ami ide a temet árokba úgy hallatszott, mint tavasszal a pólincmadár messzir l jöv kiáltása.

A seregélyek zsvaja egyszerre elhallgatott. A madarak valami embernek titkos jelre felrebbentek és szálltak tovább a Duna felé éjjeli szállásra, pusztítva útközben a b gölyhadat. Olyan hangja volt a röpülésüknek, mintha száz meg száz tolisepr söpört volna egy láthatatlan gyúródeszkat. A hang egyre gyengült, a seregélycsapat barna felh vé változva távolodott el szemem el l.

De ugyanakkor a várkonyi erd b l, mint hegyek-b l a ködök, barna felh vált ki és szemlátomást növekedve közeledett felém. Egészen közelérve hozzám, ez is átváltozott seregélycsapattá. Most már nem felh höz volt hasonlatos, hanem olyan volt, mint a megtépett gyászfátyol, ami a szél szárnyán jött Várkony fel l. A fátyol megakadt a fák sudarában, darabokra szakadt és foszlányai alá s fellibegve lassan rácsavarodtak a négy pálmafára. A fátyol egyik csücske kísérteties surrogással lehúzódtott hozzám a temet árokba. Megakadt bennem, lágyan körém csavarodott és mint a pelyhet felemelt a magasba. Került velem egyet a fák körül, aztán ringatva visszafektetett a temet árkába, éppen úgy, mint ahogy édesanyám szokott az ágyba tenni, ha az ölében elaludtam. Behúnyt szemmel, zsibbadt tagokkal feküdtem a magas f ben és a szívemet az a jóérzés simogatta, hogy itt nem vagyok senkinek terhére.

A csépl gép bugása, a seregélycsapat veszeked zsvajgása és a vadméhek dongása mind egyetlen hangba olvadt össze, de ez is inkább olyan volt, mint a füllem zúgása. Ha a csépl gép hangosabb buffanása, vagy

a sürgöt „kívít“ ki nem válik ebből a zümmögésből, szűnyog énekének is vélhettem volna.

De nem csak a hangok folytak össze a fülemben, hanem lassan a szemem előtt is egyforma szürkévé vált a világ és ebbe a szürkéségbe egymásután olvadt bele körülöttem minden. Eltűnt, csak úgy semmivé vált öregapám sírján az új vaskereszt, utána a többi kisebb nagyobb fejfa. A négy pálmafa eggyé nőtt, egyre vékonyodott és egyszerre csak elveszett: egyszínűvé lett a levegővel. A világ mindig jobban elsötétedett körülöttem, egyre székebbre húzódott össze, végre ellepett a szürke semmi és én elmerültem benne.

Csak hosszú idő múlva kezdtem érezni, hogy vagyok és ráészéltem, hogy a temető árkában elaludtam. Ismét megjelent szemem előtt a négy pálmafa, mint négy sötét és fenyegető óriás. Igaza van Mozoli bácsinak: ezek igen nagyot tudnának lépni és vártam is, hogy valamelyik megindul egy kis sétára a nagy világba, de nem mozdultak, öregapám sírjára megint visszajött az új vaskereszt és lassan elkerült minden, ami velem együtt a semmibe merült; még a vízbehótt ember keresztje is, egészen közel hozzám az árokban. Nem hiányzott semmi, csak mindez az este szemfödőjével. A szemfödő egyre sötétült és én megint a semmi fenekére merültem.

Ekkor kezdtek odahaza keresni. Kiabáltak a nevemet és szidták, hogy megint elcsavarogtam. De mikor anyám látta, hogy hiába hív és hiába szid, első haragja kezdett ijedelemmé változni. Széthányatta a szék s kertben a szalmát, töreket, keresztetett a gyümölcsösben, átkutattak a házban minden zugot, ahol egy gyerek csak meghúzhatja magát. Kerestek a szomszédokban, tővé tettek utánam a falut, minden házba beszéltek, de nem találtak. Mozoli bácsi meggyújtotta az istálló lámpást, vállára vett egy nagy gereblyét és elindult.

— Hát hová megy? — kérdezte tőle anyám szorongva.

— Megnézem a Csiliz árkában — feleli Mozoli bácsi esetlenül.

Anyám halkan felsikolt a gondolattól, hogy talán a Csilizbe fulladtam, aztán felbűg benne a visszafojtott sírás.

— Meglesz na, a sírás nem használ, — kél most gyámoltalanul a vigasztalás az öreg cseléd ajkán.

Fellármázzák a falut, mindenki mindenfelé keres, mert egyik itt látott, a másiknak úgy rémlett, hogy amott játszottam. Futnak százfelé, a cséplők a szérókertben keresnek, mert ott láttak utoljára.

Mozoli bácsi visszatér. A lámpát eloltja, mert csak addig kellett neki világosság, amíg engem keresett. Mit fogyassza tovább az olajat. A kis szolgának eszébe jut, hogy a kút körül látott. A vödörrel babráltam, mintha vizet akartam volna felhúzni.

— Szent Isten! — kiált fel édesanyám kétségbeesetten és bemenekül a szobába. Fejét az ágya párnái közé rejt, hogy ne hallja, amint a kis szolga belekuporodik a vödörbe és két ember leereszti a kútba. A fiú, mikor a vödör eléri vele a kút vizét, óvatosan a vödör szélébe kapaszkodva, leengedi magát a vízbe. Jó hónaljig ér neki a víz, mikor lába fenekét ér. Meztlábosan gondosan végigtapogatja a kút fenekét és mintha sír mélyébe lőjönne a szava, ahogy csalódottan felkiált:

— Itt sincs!

Mikor nagynehezen felhúzzák, olyan, mint az öntött ürge, vacognak a fogai. Anyám megsajnálja és egy pohár forró tejet itat vele. A fiú boldogan vigyorog. Nem a forró tej miatt, hanem mert, ha engem nem is, a lába ujjjaival megtalálta a kútban a csontnyelkését, amit a múlt héten pottyantott bele.

Apám a kutyákkal próbálkozik. Az agár bután néz rá, mintha azt mondaná, hogy nem az orrával vadász. A vizsla idegesen futkos ide-oda, majdnem a földet túrja az orrával, de minél erélyesebben küldi tőle apám, hogy keressen, annál kevésbé tud szimatot találni.

Hogyne, hiszen az én lábam nyoma mellett száz lábnyom szeli keresztül-kasul a szér s kertet.

Mikor már feje tetején áll az egész ház, apám fölveszi az ágy alól a cip met. A zsebibe dugja, hogy senki se lássa, senki ki ne nevesse, aztán halkán magához szólítja a Huszárt és elhívja t arra a helyre ahol délután a mázsa állt, ahonnan engem a gyümölcsösbe küldött hullott gyümölcsöt szedni s ahol már kerestek, mikor észrevették elt nésemet. Apám megmutatja Huszárnak a cip t, az orrához is tartogatja és mivel Huszár nem tanult kutya, hanem csak olyan ház rz komondor, úgy szól hozzá mintha emberhez beszélne.

— Gyere, keressük meg a kis gazdádát, — és mondta neki többször a nevemet, úgy ahogy kiáltani szoktak utánam, ahogy Huszár is hallja napjában nem egyszer. Elindul Huszárral a gyümölcsös felé, mert bizonyosra veszi, hogy ott megfordultam. Melyik gyerek ne menne, ha küldik hullott gyümölcsöt szedni? Közben folyvást kiáltja hívóan a nevemet és a Huszár orrához tartja a cip met.

A kutya halkán sz kölni kezdett. Annak a jele, hogy is megérti a bajt: az én elvesztemet. Hogyne értené meg, mikor már neki is hiányoztam. Aztán egyszerre megérti, hogy apám mit akar t le: hogy engem keressen. Hozzá is fog azonnal. Nem olyan tanultan, de nem is olyan szelesen, mint a vizsla, hanem csak úgy parasztosan, a maga módja szerint. Keresztül kasul futja a gyümölcsöt, szalad fától-fához, mint amikor bújosdit játszom vele, végre megállapodott a korán ér körte fájánál és körülszaglálta az alját. Sz kölve nagy ugrásokban fut apámhoz, majd megint vissza a körtefához. Apám, a gyakorolt vadász, azonnal megérti, hogy a Huszár nyomon van. Könny volt neki, mert egy darabig ott ültem a fa alatt és ott felejtettem a kalapomat is, benne a maradék körte.

Apám a kezébe veszi a kalapot, odatartja a Huszár

orra alá és körülnéz. Hogy a Huszár jobban megértse a keresést, megint kiáltja néhányszor a nevémet.

— Keressük, Huszár, keressük — biztatja most már nekihevülve a komondort, aki nem futkároz már össze-vissza a kertben, hanem szaglászva indul el a körtefától a kertajtó felé. A kertajtónál megáll, körülszaglássza a környékét és visszanéz apámra. Apám is körülnézi a kertajtót és els pillantásra észreveszi, hogy valaki kiment rajta, aki elfelejtette, vagy nem tudta maga mögött bereteszelni. Hogy az a valaki csak én lehettem, azt is hamar megállapítja a meztelen lábam nyomáról, az ajtó körül kitiport föld porában.

— Nyomon vagyunk, Huszár — és megsimogatja a kutya fejét.

Mikor azt mondjuk, hogy a kutya érti a gazdája szavát, azt nem szabad szó szerint venni. Annyi igaz csak bel le, hogy a hangra nagyon érzékenyfüll állat a hanghordozásból ért sokat. A Huszár is megérti a maga kutyanyelvén édesapám szavát és maga is úgy véli, hogy nyomra talált.

Amint kinyílik a kertajtó, futva megindul a meztelős lábom után. Vissza-visszatér, meg el re szalad. Hogy jó nyomon jár, azt apám abból is látja, hogy a gyalogút porosabb helyein egy szál gyújtó lángjánál megint megtalálja lábam nyomát.

Huszár messzire el re szalad a temet höz. Ott a négy pálmafa táján elt nik, de nemsokára ahogy csak tud úgy rohan vissza apámhoz. Két hátulsó lábára áll, els lábait nekiveti apám mellének és igen mond valamit azon a gurgulázó torokhangon, melyen a kutya gazdájával beszélni szokott.

— Megtaláltad, édes kutyám, — szól hozzám apám nagy szeretettel és is szalad arrafelé, ahol a kutya el bb elt nt a temet árkában. Ott talál apám a f ben fekve.

Nem sokat tör dik vele, hogy alszom-e, elájultam-e, felkap az ölébe és visz haza. A Huszár magasa-

kat ugorva vakkant felém egyet-egyét Bizonyosan azt akarja, hogy szóljak hozzá.

Ezt a rámtalálást azonban én egészen másképpen látom: Az egyik pálmafa óriás lehajol értem, az ölébe vesz és visz mérföldes léptekkel. Meleg zsibbadást érzek a tagjaimban. Az óriástól talán nem is félnék, de a tüzes ember is vele van és ugrándozik felém, hogy kiragadjon az óriás kezéb l.

Mikor aztán magamhoz térek, a tüzes emberb l Huszár kutya lesz és nyöszörögve ágaskodik fel hozzám az ágyam szélére. Eppen úgy, mint amikor el szór találtam vele. Öltögeti felém a nyelvét: meg akar nyalni. Ott áll az ágyam mellett apám: megismerem benne az óriást, aki hazahozott. Ott áll anyám is. Várom, hogy rámpaskoljon, mert érzem, hogy valami igen rosszat követtem el .De nem paskol rám. Fölém hajol, megcsókol, megigazítja a fejem alját és igen lágy hangon csak annyit mond, hogy:

— Te rossz gyerek, mennyire megijesztettél!

Tejet hoz, felültet, átkarolja a vállamat és úgy itat.

A Huszár mellette alkalmatlankodik és én a csésze széle fölött aggódva lesem, hogy mikor rúgja el t édesanyám magától. Igen megkönnyebbülök, mikor azt látom, hogy nem rúg feléje, hanem megsimogatja az „utálatos dög” fejét.

És én úgy érzem magam, mint Mozoli bácsi érezhette, mikor megváltotta a tüzes embert. Én is megváltottam Huszárt a kárhozatból: megszereztem neki a nyugodalmas családi otthont házunkban.

Az udvaron igen hangosan vannak a csépl k. Lehetnek, mert apám egy hordó sört veretett csapra elvesztett kis fia megtalálásának örömére. Így mondja anyám, de én a Huszár befogadása áldomásának veszem a nagy vígasságot.

Nem tudni mit l gyógyul a gyerek.

Mozoli, az öreg szolga váltig er sítette, hogy a te-
met árkában h Item meg, amikor elvesztem és a ma-
gas f ben elnyomott az álom.

— Hogy mondhat ilyent? —• mordult rá apám. —
Még hogyha nedves lett volna a f , de harmatszállás
el tt rátaláltam, itthon meg azonnal ágyba fektette az
anyja.

Gajdos doktor szigorú szóval vetett véget a hiába
való beszédnek:

— Elég legyen az üres szóból. Ne firtassák, hogy
hol szerezte, ériék be vele, hogy megvan.

—• Mi van meg? — kérdezte apám rosszat sejtve.

— A féloldali tüd gyulladás. Most aztán szaladjon
valaki a recepttel B sre. Mire Nádazsdról visszajövök,
itt legyen az orvosság. — Felült kocsjára és áthajtatott
Nádazsdra, az öreg Világi Pált megvigasztalni, hogy az
öregségen kívül nincs semmi baja.

Mozoli hamar kantárt vetett a Ráró fejébe, heve-
derrel pokrócot szorított a hátára, aztán elkezdte a maga
módja szerint a Péter kisszógát szólongatni:

— Egyszer volna rá szükség, akkor sincs itt a ha-
szontalan ... semmirekell ... dologkerül , ingyenél .
Kimossam a füledet, kitörüljem a szemedet, hogy nem
hallod a szót, hogy nem látsz el jönni... Hun vagy
te lajhár? ...

Péter a hívogátásra kidugta a fejét a tehénistálló
ajtaján és kész volt a felelettel. Azt akarta mondani,
hogy t senki se hívta, csak valami dologkerül t hallott
emlegetni, az pedig neki nem szólhat, mert nyakig
van a munkában: repát vág a fej s teheneknek. De meg-

látván a felnyergelt Rárót, hamar mást gondolt és jókedv en kiáltott vissza:

— Gyövek már no, csak felöltözök.

— Öltözöl ám a fenének. Gyere úgy, ahogyan vagy, patikába kell menned.

A patika mindig siet s, akár gyalog, akár lóháton szalasztják az embert. Kiáltott hát vissza:

— Jól van, hát nem öltözök.

De azért mégis felöltözött, amíg az istállóból a lóhoz ért.

Az istállóban csak úgy mezitlábosan belelépett a hétköznapló csizmájába. A kalapját útközben vágta a fejére, a pruszlíkot már az istállóajtóban kapta magára és ugyanazzal a mozdulattal, amelyikkel a jobb kezét kidugta a mellény ujjá nyílásán, leemelte az ajtó melletti fogasról a tengeri nádpálcát, a lovas küldönc hivatali jelvényét és ugyanakkor a balkezével a fogasról a vállára akasztotta át a sz rtarisznyát. Egy tapintással meggy z döntött róla, hogy a pruszlík jobb zsebében benne van a csontnyel kése, másikban a t zköves gyűjtőszerszáma, a bal mellen lev szivarzsebben pedig a vasárnapi tartogatott pár cigarettája. Szóval rendesen föl volt hétköznaplósan öltözve, mert a pruszlík s r pakfongombjait ráér a ló hátán is begombolni. És mielőtt Mozoli még egy siettet szót szólhatott volna, már ott állt el tte útra készen, szemtelenül suhogtatva a nádpálcát. Mozoli végigmustrálta a gyereket, mint káplár a huszárt, de nem talált rajta kivetni valót. Aztán odaadta neki a receptet:

— Itt van a recept, de azt megmondom, el ne veszítsd!

A legényke a receptet gondosan belerejtette a pruszlík baloldali bels bugyelláriszsebébe és nehogy Mozoli szóljon valamit, kérdezte t le ártatlan pofával:

— Jó helyen lesz itt?

— Jó, no, csak aztán siess az orvossággal vissza!

Most aztán a Péter gyerek szava is megeredt:

— Még el se indultam. Aztán mit gondol, Mozoli bácsi, most hogyan indulhatnék, ha föl nem öltöttem vóna. Hová tenném most a receptet, visszafelé meg az orvosságot? A markomban nem tarthatom, mert egyik kezemben kantárszár, a másikban nádpálca, — ingerkedett Mozolival.

— Ne járjon a szád, hanem eriggy már, — vetette végét Mozoli a sok beszédnek, de a Péter beszél kedvét csak nem tudta elvenni.

— Megyek no — szemtelenkedett tovább —, ha fölsegít a lúra.

Balkezeivel belemarkolt a Ráró s r sörényébe, jobb kezeivel a ló hátára nyúlt, aztán háttal fordult Mozolinak és ballábát térdben behajlítva, feléje tartotta a lába fejét, közben pedig csúfolódva düllesztette ki a tomporát. Az öregot elfutotta ennyi szemtelenségre a méreg és már emelte a kezit, hogy jót csap a gyerek fenekére, de aztán meggondolta a dolgot: csak nem engedi, hogy ez a taknyos ujjat húzzon vele. Megfogta hát a talpával felé mered csizmafejet és olyant lóditott rajta, hogy a kis szóga nagyot zöttyent a ló hátán.

— Még mindig itt vagy? — szólt ki most anyám is a konyhából.

— Repülök, — kiáltott vissza Péter hetykén. Végighúzott a tengeri nádpalcájával a meglepett Rárón és vágatában ugratott ki a kapun.

— Te sintér! Így köll a lóval bánni. Gyere csak haza, kitepem a füledet! — küldte utána Mozoli az áldást és rázta utána az öklét.

Péter visszavigyorgott a fenyegetésre, aztán végigfeküdt a vágató ló nyakán és ütögette tenyerével a kidüllesztett tomporát, olyanformán, hogy minden ütés után Mozoli felé fordította a tenyerét, mint a gyerek, ha távolról csókot küld.

Mozoli megértette a jelbeszédes üzenetet. Tehetetlenségében nagyokat fújt és befordult az udvarra, hogy

ne is lássa ezt a haszontalan kölyket, akinek egyszer mégis csak kitepi a két fülit.

A Péter gyerek meg — mivel ez volt a parancs — sietett, ahogy a Rárótól telt, úgy, hogy mikor a nádazsdi útvjáról visszatér orvos kocsija befordult az udvarra, is otthon volt: hozta akasztott sz rtarisznyában a kétféle orvosságot: kanalazni az egyiket, kenésre a másikat.

Volt a kamara mellett egy külön kis udvari szo-

bánk, amit nem laktunk állandóan, de annál többféle hasznát vettük. Ebbe vonult vissza anyám vasárnap délután, ha egy félórát nyugodtan akart szundítani, ide zárkóztak be nénéim „truccolni”, és ide csukott be engem az édesanyám, ha már sehogyan sem bírt velem. Hogy mért éppen ide? Mert ez a külön szoba börtönnek is igen megfelelt. Az ajtaja patentkulcsra járt. — Ezt a zárt még jóbarátom és cinkostársam, Mozoli sem tudta kinyitni. — A rácsos ablakon kisóvároghatott ugyan a rab, de szökésre gondolni nem lehetett. Amíg a gyerek itt volt, nem tehetett kárt sem magában, sem másban. A rabsághoz tartozott az is, hogy aki csak elment az ablak alatt, beszólt a rabhoz, és megkérdezte t le, hogy mikor gyön már ki.

Ebben a szobában lakott jogászbátyám, hogyha ha-

zajlott látogatóba, ide szállásolták Lolla nénémet nyáron, de ezt a szobát használtuk családi kórháznak is, mert itt a beteg sem másnak nem volt terhére, sem t nem zavarták.

Mindig irigyeltem az itt fekv beteget, mert a

kedvökben jártak, külön, finomabb ételeket kaptak és kényeztették ket.

Végre idekerülhettem hát én is, de nem féldélután-

ra bezárva, hanem betegen, tiszta fehér ágyba fektetve. Dehogy merete volna most valaki tréfásan megkérdezni, hogy meddig maradok ebben a szobában, ellenkez leg: mindenki hozzájárult valamivel, hogy kellemessé tegye

az ittartózkodásomat. Mozoli fzfagalyat t zdel t az ablak vasrácsai közé, hogy homályos, de mégis leveg s legyen a kórházam. Mikor ezzel készen volt, teleaggatta az ágyam környékét a gerendákról lelégő légyfogó papirosszalagokkal.

— Dögre száll a légy, — magyarázta Mozoli. — Ha egyetlen egy van a szobában, az bizonyosan a te orrodra ül.

A betegnek nekem kellett volna lennem.

Éreztem ugyan szűrást az oldalamban, köhögtem egy kicsit, a fejem is tüzelt, de egyébként nem voltam beteg.

Azért mégis hálás tekintettel kísértem Mozoli mozdulatait, amint a légyfogó papirosokat aggatta, mert a szobában döngicsél legyek csakugyan mind az én arcomat keresik. Este felé aztán valósággal gyötörni kezdtek, nem is annyira a legyek, mint inkább a takarómon futkározó fekete bogarak. Csak a szememet kellett behúnynom és a takaróm négy sarkából már másztak az arcom felé. Ilyenkor minden ermet összeszedtem, hogy felébredjek, mert ha a szememet kinyitottam, a férgek egymást tiporva menekültek vissza a takaróm négy sarka alá. De csak arra az időre, amíg megint le nem húnytam a szememet. Akkor aztán jöttek újra a takaróm négy sarka alól még többen ... Hát ez rosszabb volt a betegségnél.

Gajdos doktor az ágyam mellett ült, a kezem csuklóját fogta és nagy figyelemmel nézte viaskodásomat. Mikor felriadtam az álomból, homlokomra tette a tenyerét (de jó hideg volt) és megkérdezett:

— Mit látsz kis fiam?

— Fekete bogarakat, — motyogtam.

— No, mindjárt elhajtjuk azokat a csúnya bogarakat, — és felső testemet bepólyálta hideg vizes törülközőbe.

— Készítsenek citromos vizet és szomjúságról azal itassák, — intézkedett. Közben szigorúan vallatta

édesanyámat, hogy mért nem hivatta t mindjárt, mi-
kor észrevette, hogy valami bajom van.

Édesanyám ijedten nézett az orvosra, ajka szélei
megremegtek, de szó nem jött ki az ajkán, b nősnek
érezte magát. Már másodnapja nyugösgödtem, de nem
sok ügyet vetett rám, mert maga is rosszul érezte magát.

— No, azért nem kell megijedni, nincs semmi „rend-
ellenesség“ — nyugtatta meg Öt az orvos —, de kell va-
laki, aki éjjel-nappal mellette lesz és borogatja.

— Hát ki lesz a betegápoló? — kérdezte aztán emelt
hangon.

— Én, — jelentkezett anyám.

— Maga? Hiszen alig áll a lábán.

Anyám minden erejét összeszedve tiltakozott:

— Nincs énnekem semmi bajom, doktor úr.

De az orvos gyengéden elhárította maga el l, mint
az alkalmatlankodó gyereket, aztán vizsga szemmel
mustrálta végig n véreimet:

— Liza, te nem vagy beteg mellé való, te minden
kicsinységt l elájulsz. Milka? A sedreségeddel te volnál
csak az igazi betegápoló. Beadnád neki a ken csöt, a
cseppekkel meg bekennéd ...

Der szaladt végig az arcokon, mert a Milkától, a-
milyen szeleburdi, ilyen is kitelik.

— Tencsa, Vinci, ti még gyerekek vagytok. Men-
jetek csak szépen ki, ne álljatok el az útát... maga is,
Mozoli bácsi, te is, te lovas legény, aki az orvosságot
hoztad, menjetek csak ki.

A kíváncsiskodók kelleetlenül bár, de kivonultak a
szobából. Ekkor Gajdos doktor megpillantotta az aj-
tóban álló Aranyosi Vilmát, aki nem tudta, hogy ma-
radhat-e vagy neki is távoznia kell. Az orvos magához
szólította:

— Ki vagy te?

— Aranyosi Vilma vagyok.

— A keresztlányom, — egészítette ki a bemutatko-
zást édesanyám.

— Aranyosi Sándorné lánya? — érdekl dött tovább az orvos.

— Igen, — felelte Vilma mohón, és igyekezett bizalmat kelteni az orvosnál maga iránt. — Hiszen mihozzánk is járt doktor úr... nem tetszik rám emlékezni? ... én ápoltam az édesanyámat, mikor beteg volt... doktor úr igen meg volt velem elégedve.

— Hogyne emlékezném rád? — derült fel az orvos.

Most aztán, nehogy a doktor meggondolhassa magát, Vilma valósággal dicsekedni kezdett: hogy mennyire szeret beteget ápolni... tudja, hogyan kell tüdőgyulladásos beteggel bánni... most is jól megfigyelte, hogyan tette föl az orvos úr a borogatást... citromos vizet készíteni, orvosságot beadni, azt mind tudja... Az álma meg olyan könny, hogy a beteg minden megmozdulására fölébred, de különben is napokig el van alvás nélkül... és ... és ...

— Több jót nem tudsz magadról? — tudakolta tréfásan az orvos.

— És ... és ... — folytatta zavartan —, úgy szeretem t, mintha a kisöcsém volna, — és belepirult a vallomásába — és ... és.

— No, még mindig van valami és? Hát ki vele, — bízta Vilma az orvos.

— És azt hiszem — vágta ki Vilma az utolsó érvet —, a beteg is szívesen lát maga mellett, ugy-e keresztmama, ugy-e kisöcsém?

Ekkorra a hideg borogatás elijesztette ágyamból a fekete bogarakat, a fejem már nem tüzelt annyira és megértettem, amit körülöttem beszéltek. Hogy én ne látnám Vilma szívesen magam mellett? Elkaptam mind a két kezemmel a kezét és rekedt hangon könyörögtem neki, hogy:

— Maradj itt.

Ez elég volt Gajdos doktornak. Elégedetten szóló Vilmának:

— No hugám, úgy látom, ha nem akarnál, akkor

is neked kellene ápolnod. Szaladj hát haza, mondd meg édesanyádnak, hogy én kéretem, adjon ide néhány napra ápolónénak.

A „szaladj haza” most nem csak olyan megszokott kifejezés volt a sietésre, hanem Vilma csakugyan szaladva ment és szaladva jött. Visszajövet fehér melles kötényt volt el tte, mert hát ápolónénak ez való.

Gajdos doktor mégegyszer elmagyarázta neki, hogy a „bels leg” felírású üvegb l minden két órában adjon be egy kanállal, a „küls leg” cédulás üvegben pedig ken cs van, azzal kenjen be, valahányszor borogatást vált; a borogatással meg ne takarékoskodjék, ha a láz emelkedik. A h mér kezelésére nem is kellett megtanítani, sem arra, hogy a láz vonalát hogyan rajzolja a táblázatba.

Vilmának kanapét tettek az ágyam mellé, de bizony az nem sokat pihent rajta, mert nem hagytam t nyugton. Mikor a fekete bogarakkal viaskodtam, még arra is vigyáznia kellett, hogy ki ne ugorjak az ágyból.

Mint mondani szokták, „rossz beteg” voltam. Az orvosságot a világért sem akartam bevenni, az ápolónémmal meg zsarnokoskodtam: azt akartam, hogy állandóan az ágyam szélén üljön, mert ha a kezemet fogta, a fekete bogarak nem mertek bántani.

Az id ekkor már összefolyt el ttem. Nem tudtam, mikor van nappal, mikor éjjel és az id múlásnak ebben a zavarosságában úgy jöttek-mentek körülöttem az emberek, mintha víz alól bukkannának fel és megint víz alá merülnének. Felbukkant köztük Gajdos doktor is. Felhajtotta az ingemet, vastag ujjával megkopogtatta a mellemet, hátamat és szakállas arcát a szivemre hajtotta. Többször éreztem a homlokomon édesapám h - sít kezét is, hallottam a könnyen ájuló Liza néném sírását ... jött a sedre Milka, a versfaragó Tencsa és a nálam alig valamivel id sebb Vinci. Mind a kezemet csókolgatták és mind sírva mentek ki t lem. Hallottam azt is, amint Vilma lenéz n szólott utánuk:

— És ti akarnátok beteget ápolni!

Csak Vilma nem merült el egy pillanatra sem emlékezetemben. volt az egyetlen, akit, ha nem is láttam mindig tisztán, állandóan magam körül éreztem.

Ha a lázam alábbhagyott, besurrant hozzám Mozoli. Hozott valami magacsinálta malmot, fapálcikákból összerakott lakatot és tartott szóval, mert tudta, hogy a beszéd az, amivel legjobban le tudja kötni figyelmemet. Elmondta az udvar, a szér s kert, az istállók eseményeit, de nem úgy, mint mások. Az szavai mögött láttam a lovakat, ökröket, teheneket, a Huszár kutyát meg a Fecske agarat. Én elhallgattam volna akármeddig, de amikor kezdett kitüzesedni az arcom és lecsukódott a szemem, az szava is elvesztette fölöttem hatalmát.

— Elaludt, — mondta ilyenkor Vilmának és láthatóan örült neki, hogy úgy mint máskor a meséivel, most egyszer beszédjével is álomba tudott ringatni.

— Dehogy aluszik — magyarázta Vilma —, ez a láz, — és figyelte, mint tüzesedik egyre jobban ki az arcom, nehezül el a lélekzetem és hogyan söpröm végig a takarót tenyeremmel.

— Mit csinál? — kérdezte Mozoli.

— A fekete bogarakkal vesz dik, — fontoskodott Vilma és hideg borogatást rakott a fejemre.

Péter is gyakran odaszorította kócos fejét az ablakrács közé és onnan tudakolta, hogy bejöhet-e. is leült az ágyam mellé és igyekezett szóval tartani, de az szavából nem láttam azt, amir l beszélt.

— Fészket tudsz-e? — kérdeztem t le.

Fölragyogott az arca és szaporán intett igent a fejével.

— Tudok büdös bankát, — dicsekedett, mert tudta, hogy banka madaram még nem volt. — Mikorra meggyógyulsz, akkorra éppen röpül sek lesznek.

— Hátha addig kirepülnek? — aggódtam és az iz-

galomtól köhintettem egyet. A köhintést l szúrás állott az oldalamba, nem tudtam tovább beszélni.

Vilma megfenyegette a kisszógát, hogy máskor nem ereszti be, ha engem beszéltet a helyett, hogy tartana szóval.

Vártam egy darabig, de Péter ijedtében most már egyáltalán nem tudott mit mondani. Én tudakoltam hát t le suttogva:

— Nem hoztál semmit?

Belenyúlt a keblébe és két házi nyúlkölyket húzott el , egy fehérét meg egy feketét, alig nagyobbakat az egégnél.

— Tegnap jöttek el a libból, — szólalt meg nagy nehezen.

Vilma látta az arcom színe változásáról, hogy megint emelkedik a lázam. Kituszkolta Péter gyereket a szobából.

Kipirosodott arccal szóltam utána:

— A fészekre vigyázz, mások meg ne tudják.

Titokban tartani még csak lehetett volna a banka-fészket, de azt Péter sem tudta megakadályozni, hogy felgyógyulásom el tt ki ne repüljenek a bankafiak. Meg is szenvedett miatta, mert hónapokig gyötörtem a kiröpült bankákkal. Valahányszor bankát láttam, mindig szemére vettem, hogy „az én bankám”, amit könnyelm en ki engedett röpülni. Szegény, ha sejti, hogy ez lesz a vége, dehog árulja el a fészek titkát.

Péter még ki sem ment a szobából, Vilma már készítette a hideg borogatást. Kis id múltán kezd dött aztán a harc a fekete bogarakkal.

Ugy rémlett, hogy már igen régen fekszem betegen és talán nem is igaz, hogy valamikor egészségesen szaladgáltam az udvaron. De a fekete bogarak csak nem akartak az ágyamból távozni, s t egyre sokasodtak és én egyre gyengültem a vel k való viaskodásban.

Megkérdeztem Vilmát, hogy hány napja fekszem és

igen csodálkoztam rajta, hogy hét napja vagyok csak a betegszoba lakója.

— Mikor kelek föl? — kérdeztem.

— Holnap reggel, — mondta rá, csak hogy megvigasztaljon, de belehalaványodott a vigasztalásba, mert eszébe jutott, hogy a tüd gyulladás hetedik napon fordul jóra, vagy rosszra. Rajtam meg úgy látta, hogy inkább rosszabbul vagyok, mint jobban.

Ezen az éjjelen magam is egészen elveszettnek hittem magamat, mert a fekete bogarak egészen elleptek. Er tlenül adtam meg magamat nekik és homályosan valami olyant gondoltam, hogy most örökre elmerülök abban a szürke semmiben, ami a temet árnyékában környékezett. Mikor már alig tudtam magamról, a csúf bogarak, mintha megijedtek volna valamit l, megfutamodtak. De nem rejt ztek a takaró csücske alá, hanem hosszú sorban egymást tiporva menekültek ki a küszöb és az ajtó közötti kis nyíláson. Az ajtón túl egy sündisznó leste és egyenként bekapta ket.

Mikor a sündisznó az utolsó bogarat is elfogta, egyszerre csend lett körülöttem és úgy éreztem, hogy valami láthatatlan kéz hidegborogatás helyett kellemes, se hideg, se meleg puha pólyába burkol. Megszűnt a köhögésem, könny lett a lélekzetem és elállott az oldalamban a szúrás. Az arcom nem tüzelt, a fejem kitisztult és úgy feküdtem a jó érzésben, mint a meleg fürd ben.

Amint így fekszem, egyszerre látom, hogy a szoba ketté válik fölöttem és lenéz rám a csillagos ég. Látom, hogy a Göncöl szekeréb l kiválik egy csillag, lassan közeledik felém és megáll éppen a fejem fölött. Olyan szelíden világított az arcomba, hogy kinyújtottam utána a kezemet. Kinyitom a szememet és látom, hogy nem a csillag, hanem Vilma szeme mosolyog rám.

— Vilma, — kiáltottam boldogan, mintha hosszú keresés után találtam volna rá. Atöleltem a nyakát és éreztem, hogy meggyógyultam. Hajnalodott. mozgolód-

ni kezdett az udvar. Vilma lehúzta rólam az átizzadt inget, letörölte testemről a verejtéket, megmosdatott, tisztába öltöztetett és odaültetett a kanapéra vánkosok közé.

Mint minden reggel, most is Mozoli volt az első látogatóm és beszédrel tartott, amíg a tehenek a vályun ittak.

Rúzsza tehén a vályutól visszamenet megállott az ablak alatt és bután nézte a borostyánnal befönt ablakrácsot, amivel Mozoli este a hamar hervadó fzfagalyak helyett elsötétítette az ablakomat.

— Mit akar a Rúzsza? — kérdeztem Mozolit.

— Majd elvállik, — s együtt figyeltük a tehenet.

Ez is csak enni való, gondolta Rúzsza hosszú vizsgálódás után. Kitéotta a száját és az egész ablakdiszt egy nyelvkanarítással lerántotta.

— Nézze, Mozoli bácsi, mit csinál a Rúzsza!

— Okos állat, — felelte Mozoli. — Tudja, hogy meggyógyultál és nem kell tovább sötét szoba.

— Hát megeszi a függönyt, — szellemeskedtem és sunyorgatva néztem ki az udvarra, a tele világosságba.

— Dehogyan eszi a keser borostyánt, látod, kifordul a szájából.

— Az ám — csodálkoztam —, bárcsak én is így kiöphettem volna az orvosságot.

— Akkor nem gyógyultál volna meg! — feddett Vilma.

Másnap, mikor Gajdos doktor eljött megnézni, hogy vagyok, már a tornácon üldögéltem Vilmával. A doktor bevitetett a szobába, megvizsgált, megtapogatott, meghallgatta a szívem verését és kijelentette, hogy nincs semmi bajom,

— No hugám, derék lány vagy, — dicsérte aztán Vilmát.

Vilma rendesen akarta átadni hivatalát az orvosnak, akivel egyhete átvette és jelentette, hogy az egyik orvosságból maradt valami

Az orvos jól ismerte azt a falusi szokást, hogy a maradék orvosságot elteszik „máskorra”, vagyis, ha én utánam valaki hamarosan tüd gyulladásba esik a faluban, el sem hivatják az orvost, hanem beadják a betegnek az én maradék orvosságomat. Gajdos doktor, hogy az ilyen házi gyógyításnak elejét vegye, sajátkez leg szokta kiönteni az orvosságmaradékokat. Most is az volt a szándéka, mert ilyen tekintetben nem bízott senkiben, még édesanyámban sem. Vilma hozta is az orvosságos üveget, melynek oldalán nagy nyomtatott betűkkel ékeskedett a „belső leg” felírás. Az orvos nagyon csodálkozott, hogy a sziruppal édesített orvosságból ennyi maradt, mert tapasztalata szerint ezt nagyon szívesen vették be a gyerekek.

— Neked nem ízlett? — kérdezte és gyanakvóan nézett rám.

En nem feleltem, de az orvos észrevehette, hogy már az üveg puszta látására is undor ült ki az arcomra. Vilma magyarázta helyettem nagy igyekezettel, hogy semmiképpen sem akartam az orvosságot bevenni, és csak úgy tudta velem lenyeletni, hogy befogta az orromat.

— Pedig ez igen finom orvosság, — mondta az orvos csodálkozva és beleszagolt az üvegbe.

Megszagolta még egyszer, harmadszor, a tenyerére is öntött belé néhány cseppet és szédörzsölte, mintha meg akarná vele a kezét kenni, aztán fürkész leg nézett az arcomba. Azt hittem, meg fog pirongatni, de ahelyett szánakozóan simogatta meg az arcomat. Aztán majdnem szemrehányólag szólt Vilmának:

— Nem kellett volna érletni... nem minden gyerek természete veszi be.

— Látod — mondtam Vilmának diadalmasan —, nem kellett volna befognod az orromat és elpityeredtem arra a gondolatra, hogy mennyit gyötört az utálatos orvossággal, holott — maga az orvos mondja —, hogy nem kellett volna érletni.

Gajdos doktor nem öntötte ki az orvosságmaradékot, hanem jól belefojtotta a dugót az üveg szájába és az üveget beletette az orvosi táskájába. Aztán el vette a szivartárcáját és rágyújtott egy nagy szivarra. Közben mégegyszer megnézte a nyelvemet és tudakolta, hogy van-e étvágyam és hogy mit szeretnék vacsorára, de meg sem várta mit mondok, hanem intézkedett:

— Csak adjanak neki amit kíván, hadd er sődjék, — és egy fényes ezüstpénzt adott jutalmul, hogy olyan vitézül álltam a betegséget...

Gajdos doktor egy óra múlva olyan patáliát csapott a gyógyszerárban, hogy az orvosságos üvegek is táncoltak t le. De akárhogyan lármázott, azt mégsem tudta kideríteni, hogy ki hibás az én kétféle orvosságom összecserelésében.

A gyógyszerész esküdözött, hogy recept után készítette az orvosságot, a segéd úgy emlékezett rá, mint ha ma lett volna, hogy a f nök úr kijelölése szerint ragasztotta az üvegekre a bels leg¹ és a „küls leg” felírású cédulákat. — Ártatlan volt Aranyosi Vilma is:

az üvegen lev cédula szerint adta be az orvosságot. Nem tehetett róla, hogy a sziruppal édesített orvossággal kenegette az oldalamat, a ken csöt meg lenyelette velem. Kezdetben szép szóval próbálkozott, de aztán már nem is kínálta az orvosságot, hanem — hiába kapálództam, hiába haraptam össze a fogamat, nem volt irgalom — befogta két ujjával az orromat és amikor fulladozva tátottam a számat, ügyes mozdulattal öntötte belém a poloskaszagú zöld ken csöt és még biztatott is:

— Csak nyeld le szépen, ett l meggyógyulsz.

Igen. Ártatlan volt mindenki, csak én voltam a „rossz beteg”.

Ebcsont beforr

Legnagyobb hordás idején jön ám haza vágatva a Szell meg a Bátor, legjobb két lovunk, és hozza maga után a kocsi elejét. A hátulja a gabonával együtt maradt a Holtcsiliz árkában, mikor a lovak átugrották. Ott maradt Mozoli is, az öreg szolga törött lábszárral.

A két ló úgy jött be az udvarra, mintha ki akarna futni a világból. Talán meg is teszi, ha apám elébök nem áll és el nem kapja a gyepi szarát.

Közben Mozolit is hozták haza saroglyán. Ijedten, halotthalaványan nézett el bb a lovakra, aztán, mikor látta, hogy azoknak semmi bajuk, édesapámra- Az nem szólt, csak végig nézett Mozolin.

Mozoli fájdalommal nyögött és szégyenkezve csak azt mondta, hogy:

— Fogolymadarak berrentek fel el ttük, azoktól ijedtek meg.

Apám feléje se nézett, csak legyintett a kezével.

Oh, ha els haragjában boldog végire fogja az ostor nyelet és öreg szolgájának a nyaka közé csapkod vele, nem fájtna annyira neki, mint ez a kézlegyintés meg a szemrehányó pillantás, mert Mozoli egészen helyesen körülbelül ezt értette bel lük:

— Ilyen emberre bizom én a két legjobb lovamat? Ökör való annak, akit így csúffá tesz a ló.

— Fektesselek le, — intézkedett anyám, mire az emberek, akik Mozolit hozták, nem a legnagyobb kimérettel átfordították t a saroglyáról a tornácra lev szalmafonatos istállóágyra. Csizmát nem kellett a lábáról lemetélni, mert mezítláb volt, a nadrág lehúzásával sem volt baj, mert b gatyá volt rajta.

— Hozzatok szappant, vizet, törülköz t, — rendel-

kezeit anyám tovább. Ez már igen. A víz, a szappan nagyon elkelt Mozoli lábának.

— Ne szégyenítsen meg nagyasszony, — szabadkozott Mozoli sziszegve, mert hiába, törött lábhoz asz-szonykéz se tud olyan kíméletesen nyúlni, hogy ne fájjon.

— Ne gondúja, hogy az koszos lába kedvéért teszem, de így csak nem mutathatom az orvosnak.

Az orvos említésére Mozoli elfelejtette törött lábát és hirtelen felült. A lábát is elkapta volna anyám keze alól, de ezt még sem tudta. Hanem annál nagyobb kétségbeeséssel tiltakozott az orvos ellen, mert a tehénpásztor mestersége törött csontot forrasztani.

— Persze! Hogy aztán t lem kérje számon, ha csámpás marad a lába, — védekezett anyám és mosta Mozoli repedezett lábát nagy igyekezettel. Apám egy véleményen volt Mozolival a csontforrasztás dolgában, de mikor látta, hogy szolgálja mennyire fél az orvostól, inkább a bosszantására: is az orvost sürgette.

— Húzd ki a csézát, — kiáltott hátra a kis szógának, — megyek orvosért. — Átfogta a lovakat és indult Szerdahelyre Gajdos doktorért.

— A lovakon meg nem kell a bosszúdat kitölteni, — bocsátotta t útnak édesanyám.

— Dehogy állok bosszút — felelte apám vissza —, csak egy kicsit megfuttatom ket, hogy elmenjen a kedv k mégegyszer elkapni szegény Mozolit.

Mozoli fájdalmasat nyögött apám szavaira, az meg kézbe vette a gyepl t, suhintott egyet a szíjostorral és csak úgy a foga között, hogy anyám meg ne hallja, morogta:

— No most futhattok.

A lovak érezték a gazda kemény kezét és gyors ügétésben fordultak ki a udvarról.

Úgy ment a két ló, mint a madár. Egy hajtás Szerdahely, egy hajtás vissza. Tajtékban fürödtek, mikor

meghozták az orvost. Anyám szemrehányó tekintetére apám ártatlan arccal felelt:

— El sem vettem az ustort.

Hogy Mozoli id közben mivel indította meg anyámat, nem tudom, de az orvos ott találta Mozoli mellett a tehénpásztort is.

— Hát maga mit keres itt? — szólt rá ingerülten, mert hát pásztor ide, pásztor oda, mégis csak konkurrens volt a csontforrasztásban.

A pásztor nyílt tekintet , szép öreg ember, tisztességtudóan levette kalapját. S r fehér haja ezüstszínben fénylettelt...

Gajdos doktor meglepetten nézett a pásztor arcába és mivel csakúgy, mint a legtöbb falusi orvos, sem szerette a professzorokat, apámhoz fordulva epésen jegyezte meg:

— Ezzel a fejjel egyetemi tanár is lehetne.

— A nagyasszony hivatott — felelte nyugodtan a pásztor —, hogy segítsek doktor úrnak kihúzni a törött lábat.

— Igaz, hogy maga olyan jól tud csonttörést gyógyítani?

— Mostanáig mind szépen beforrt, ami a kezem alá került.

— Aztán hány lehetett mindössze?

— Minden esztend ben akad egy, kett ... — mert a környékre is elhívnak.

Gajdos doktornak tetszett a pásztor és a beszéde.

— No hát most itt, a szemem láttára mutassa meg, hogy mit tud, — szólt a doktor. Megtapogatta Mozoli lábát és meggy z dött róla, hogy nem volt úgynevezett „komplikált törés”.

Mozoli a tapogatás alatt nagyokat fújtt fájdalmában és pokolra kívánta a doktort, aki nélkül talán már rendben is volna a lába kevesebb tapogatással...

A pásztor aztán megmutatta a doktornak a láb formájához faragott zsindelylapokat.

— Tudom, hogy doktor úr is ezzel dolgozik. Ha mindig kéznél volna ilyen zsindey, akkor nem volna nehéz mesterség törött csontot forrasztani.

— Tiszta a keze?

Anyám felelt helyette:

— Jól megmosta szappannal, kefével.

— No hát, t rje fel az inge ujját és csinálja. Én majd nézem és segíték, ha kell.

— Nézni, azt nem bánom doktor úr, de segíteni, azt ne tessék. Vagy a doktor úr, vagy én, de ketten: azt nem lehet, mert bizonyos, hogy rosszul csinálnám, — és azt a szép nyilt tekintetét az orvosra vetette.

— No hát csinálja maga, — egyezett bele Gajdos doktor sért dötten, amit azonban a pásztor nem vett észre.

El kiáltotta Pétert, a kis szógát és odaállította a beteg fejéhez.

— Mozoli, meg nyalábúja át a gyereket, ahogyan csak tudja.

Mozoli parancs szerint átkarolta a gyerek nyakát.

Ekkor a pásztor a szemével anyám felé intett, az pedig szó nélkül megfogta Mozoli lábafejét azzal a fogással, amellyel a csizmát húzzák le.

— Csak egészen könnyen, mintha a csizmáját tet-szenę lehúzni, — utasította a pásztor anyámat.

Édeasnyám el re vetette az egyik lábát és karjai lassan megfeszültek.

Mozoli b dült egyet, de anyám, aki nem el ször asszisztált a pásztornak, csak húzta kíméletesen, egyen-letesen Mozoli lábáról a képzeletbeli csizmát... Csak a Péter gyerek nem volt megelégedve és szabódott a betegnek, ismételtette, hogy:

— Meg ne fújtsion, Mozoli bácsi, — mire a körül-állók, még Gajdos doktor is jót nevettek.

— De csak fújtogassa meg — biztatta apám Mo-zolit —, hadd emlegesse meg a mai napot. — És Mozoli, mintha csak ett l függött volna csontjának beforrasza,

úgy szorította magához a kis szógát, mint a prés. Szinte belepirult a nagy erlködésbe. A legényke kiáltani sem tudott már, csak vergődött, fulladozott Mozoli karjaiban.

Eközben a pásztor keze úgy járt, mint a motolla és két pólyakötvel odaerítette a zsindelykötést Mozoli törött lábaszárához.

— No Mozoli, eleresztheti már a Pétert, — szölt a pásztor a beteghez és ügyes kézzel csomót kötött a pólyakötre.

— Gratulálok, — mondta az orvos a pásztornak, amit sem az, sem Mozoli nem értett. Annyit azonban tudott Mozoli, hogy nem jöt jelent, ha az orvosok latinul beszélnek. Azt hitte, hogy a pásztor csak helyre igazította a törött csontot és most következik a haddel-hadd.

A pásztor sietve elköszönt, mert a csorda mellé hívták él Mozolihoz és a hazaeresztésénél okvetlenül ott akart lenni.

Azokban Gajdos visszahívta t és markába nyomta az ezüst forintokat, melyeket anyám adott neki a fáradtságáért.

A pásztor hosszan nézte tenyerében a pénzt, aztán anyám felé fordult és tréfásan jegyezte meg:

— Igazság szerint a fele a nagyasszonynak jár, mert felesbe végeztük a munkát.

A kis szöga köhécseléssel igyekezett magára terelni a figyelmet, mert az igazságérzése azt sügta, hogy neki is jár legalább egy darab az ezüstforintokból, mert meg felesbe szenvedte Mozolival a fájdalmat.

De hát rá senki se gondolt, mert a kis szögákról az osztozkodásnál már abban az id ben is megfeledeztek.

Mozoli nyaral.

Mozolit, az öregszőgánkat, azon a szalmafonatos ágyon hagyták, amelyen a törött lábát a tehénpásztor bekötözte. Anyám ágyastul be akarta vitetni a családi kórházba, vagyis az udvari különszobába.

Mozoli el ször fenyeget zött, hogy így meg úgy, t bizony be ne zárják, mert nyár derekén szobában meg nem marad. Mikor a fenyegetés nem használt és édesanyám a kisszógával már emelte is az ágyat, akkor Mozoli igen alázatos könyörgésre fogta a dolgot, hogy hagyják kint a tornácon, ott hamarabb gyógyul. Anyám különben sem tudott a könyörgésnek ellentállni, de most annál inkább engednie kellett, mert Mozoli orvosai: Gajdos doktor meg a tehénpásztor szintén jobbnak látták, ha a beteg kint marad a tornácon, a friss levegő n.

Igy hagyták Mozolit a tornácon. Engem melléje rendelt az édesanyám kisinásnak, hogy legyen valakije, aki inni ad neki, ha megszomjazik és viszi üzeneteit a konyhába, istállóba. Első nap a fal hosszában állott az ágy, lábbal a konyha felé. Igen ám, de Mozoli így csak kifelé látott az uccára, ellenben nem tudta, mi történik a háta mögött az udvaron.

— Ha már kódússá vagyok téve, legalább úgy fektessenek, hogy lássam, mi történik körülöttem, — dohogott, mire aztán másnap fejjel fálnak fordították az ágyát.

Most aztán, ha balra fordította a fejét, hátralátott az istállók és a szér s kert irányába, ha meg jobbra fordult, az udvar elejét, a konyha és a kút környékét, a búzaházat tarthatta szemmel. Édesanyám az ágy köré függönyöket akasztott, ezeket Mozoli behúzhatta, ha napközben aludni akart, de bizony nem húnyta le

nappal a szemét, hanem figyelt mindent, ami körülötte történt.

Azt hittük, hogy Mozoli most már beletör dik sor-sába. De ez se elégítette ki: most meg azért ette a méreg, hogy nem lehet ott a munkánál, nem szólhat közbe, nem nyúlhat bele semmibe, nem igazíthat, nem javíthat. De meg is látszik a háztáján, hogy neki tornácról kell nézni a világot. Még a Péter gyerek is egészen elkanászodik, amióta nincs mit tartania az hirtelen járású kezét l. Mikor már nem nézhetette szó nélkül a gyerek viselkedését, meg is fenyegette a maga módja szerint:

— Kerülj csak a kezem ügyébe, kitépem a füledet.

A gyerek nemcsak, hogy meg nem ijedt, hanem még szemtelenkedni is mert:

— Soká lesz az, Mozoli bácsi, amíg az keze az én fülemig ér.

Szegény Mozoli mit tehetett: összecsikorította a fogát és félrefordította a fejét, hogy ne is lássa a gyerek vigyorgó pofáját. Mikor aztán lecsillapodott, azt követelte, hogy adjanak neki valami munkát, mert nem bírja az ágyban elheverni az id t.

— Micsoda munkát adjak? Ha fonni, varni tudna.

— Akármit, csak munkát adjanak! — sürgette Mozoli.

Adtak neki. Ett l fogva hámozta a konyhára való krumplit, válogatta a babot, lencsét. Mikor erre az unalom z asszonymunkára ráunt, akkor megjavította a vessz kosarakat, tyúkkosarakat, új vájló kosarakat font sz ke zsuppszalmából, megfonta egész télre a szalma-lábtörl ket és az istállóajtókra való szalmakoszorúkat a hideg ellen. Aztán megint visszatért a játékmunkára. Régen ostromoltam már egy rendes ustorért. Most hajlandónak mutatkozott megfonni, csak kérjek édesanyámtól egy guzsaly kendert.

Szaladtam anyámhoz a kenderért, a kenderrel Mo-

zolihoz, hogy mennél el bb meglegyen a várva-várt ostor.

— Hát aztán milyen hosszú legyen? — kérdezte, akárcsak a mesterember, akinél valami munkát parancsolnak.

— Négy Ökrös, — jelentettem ki határozottan.

Meglett a négyökrös ustor, sugár is volt a végén.

— Most aztán hívd ide a Pétert, majd annak megmagyarázom, milyen nyelet vágjon hozzá.

Péternek nem sok magyarázat kellett, hamarosan kerített az ustoromnak hajlós szilfanyelet. Mikor megjött vele, Mozoli éppen akkor fonta az ustor t gyét, azt az utolsó részét, amivel az ustort a nyélre kötik.

Péter mindjárt ki is próbálta az új szerszámot és meg volt elégedve, mert jó vágás esett vele és nagyokat durrant.

— Add nekem — próbálta elcsalni t lem —, neked úgy is nagy, el se bírod, nemhogy vágni tudnál vele.

— Majd megtanulom, — er sködtem és kétkézre fogtam az ustort, nehogy elvehesse t lem.

— Pedig nekem éppen ilyen kellene az ökrökhöz, — sajnálkozott a kisszóga.

— Szerezz hozzá való kendert, fonyok nekik is, — ígérte Mozoli.

El került a második guzsály kender, Péter elhozta a nyélnek való ágat is, talán még az enyémnél is alkalmasabbat, és elkészült a második ostor. Mikor már „föl volt szerelve” mint ma mondanák, Mozoli megmérte a hosszát. Kinyújtott karral, az ágyon ülve elért vele a padlásgarádicsig, a kútkávig és hátra felé a lóistálló küszöbéig. Most aztán következett a próba. Mozoli el kotorászott a pruszlikja zsebéb l egy négykrajcárrost és beleékelte velem a kútkáva egy repedésébe, úgy, hogy a pénz kétharmad része kiállott.

— No, most ide nézz, — figyelmeztetett Mozoli. Megsuhogtatta párszor az ustort, kanyarított vele egyet-kett t, aztán ültében el rehajolva kinyújtotta a kezét.

odasuhintott a kútkávéra és a sugár hegyével kivette a káva repedésébe szorított négykrajcáróst. Megkerestette velem a pénzt, aztán ugyanolyan módon, mint el bb, a padlásгарádics oldaldeszkájába tétette. Most már nem is csinált próbakanyarítást, hanem az els suhintásra kipöccintette helyér l a négykrajcáróst. Küldés nélkül szaladtam fölvenni a pénzt, mint a jó vizsla és nekihevülve tudakoltam a mestert l, hogy most hová helyezzem?

— Tedd a kukoricamorzsoló székek sarkára ott az istálló ajtajánál.

Alig tettem le a pénzt, már el is vette az ustor hegyével. Ezt az utolsó mestervágást anyám is végignézte a konyhaajtóból és mivel alig álltam egy-két lépésnyire a morzsoló székt l, ijedten kiáltott Mozolira:

— Ki ne üsse a gyerekeket szemét!

— Mit, hogy én? — méltatlankodott Mozoli és biztatott, hogy vegyem a négykrajcáróst a két ujjam közé és nyújtsam ki a karomat. Úgy kiüti ostorheggyel körmeim közül, hogy észre sem veszem. Vagy levegye-e ostorheggyel fejemr l a kalapot?

Anyám azonban nem bízott Mozoli tudományában és egy kemény hívó szóval elparancsolt az ustorkísérletek köréb l.

Péter tátott szájjal nézte Mozoli mutatványait és követelte az ustorát, hogy is vághasson vele egyet kett t. Hát iszen neki is engedelmeskedett az ustor, de csak úgy, mint más, kisszógának való szerszám. Csaldottan adta vissza Mozolinak azzal, hogy az régi ustora jobban a kezéhez áll, mint ez.

— Tudod — oktatta Mozoli jóakarattal —, az új ökröt, az új lovat be kell el bb járni, az új ustor meg kézhez kell el bb szoktatni. Hadd nálam, majd meglátod, milyen jó hasznát tudom én venni.

— Az üvé lehet egészen — mondta Péter nagyellen —, nekem nem köll.

— Jól van, csak aztán meg ne bánd!

A gyerek könnyedén vállat vont s úgy mondta:

— Mit bännék meg rajta!

Ez délután történt, de estére már megbánta a szavát, mert Mozoli mindjárt az estéli itatásnál kezdte szoktatni az ustort. Csakúgy sugárheggyel megcsípte vele a Péter gyerek meztelen lábaszárát figyelmeztetésül, hogy szaporábban járjon a kezében a veder. Másik suhintása két tüleked borjút térített észre. Ennek a közbeszólásnak megvolt az a haszna, hogy a barmok érezve az ustort, szép rendben sétáltak be az istállóba. A Rúzsza tehén maradt utolsónak a kútnál, igen nagy érdeklést mutatva Liza néném csipkés zsebkendői iránt, melyek ott száradtak a kútágas és az almafa közé feszített ruhaszáritó kötélén.

Liza néném hangos Jézus Máriázással szaladt elriasztani a tehenet, melynek különös gusztusa volt a száradni kiakasztott gyolcsfélékre, kiválasztva mindig a legpuhább, legfinomabb szövésű darabokat.

Hiába kiabált Liza néném, a Rúzsza, mintha nem is tülletné, szuszogva szimatolta tovább a zsebkendőket és már úgy látszott, hogy nem lehet elriasztani, akár csak a lúdfiak közé csapó kányát. Már tátotta száját, hogy eltüntesse Liza néném legszebb csipkezes zsebkendőjét, néném ajkáról már elszállt az a sikoltás, mely után nála vagy ájulás, vagy sírás következik. Ekkor azonban, igazán az utolsó pillanatban, közbelépett Mozoti. Azaz, hogy nem lépett, hiszen nem is léphetett a törött lábával, csak rákiáltott a tehenre:

— Rúzsza, te!

Máskor hosszabban, cifrábban! szólott volna a figyelmeztetés, de most nem beszélni, hanem hamar, de igen hamar cselekedni kellett. Az új ustor úgy süvített a kút felé, mint a puskából kilőtt golyó és abban a pillanatban a kemény lószugár nagyot csattant a Rúzsza orrán. A tehén prüszkölt, megrázta a fejét, mintha darazsat akarna magáról elhajtani, de már ott volt a második darázs csípés a fülében, a harmadik az orra likában.

Közben pedig hallhatta Mozoli szelíd figyelmeztetését, hogy „Rúzs, te“! Az utolsó suhintás nagyon csíp s lehetett, mert Rúzs hirtelen meggondolta magát és ügyetlen tehénugrásokkal menekült az istállóba. Mozoli pedig dörögve szidta Liza nénémet:

— neki meg lehetne annyi esze, hogy ne a baromjárásba akassza a gyócsfélét.

Nénéem visszanyelvelni is elfelejtett, úgy kapkodta le ijedten a szárogató kötélr l a zsebkend it és mintha a Rúzs most is a nyomában volna, szaladva menekült fehér kincseivel a házba.

Mozoli ustorának nem volt nehéz rendet teremteni a konyha, a kút és a lóistálló között lev udvarrészen. A szavának is mindjárt nagyobb nyomatéka lett, mint ustor nélkül volt és bizony, most annál inkább is minden hibát szóvá lett. Bezzeg kérte most Péter gyerek az ustorát vissza, de Mozoli nem adta.

De hát se az ustor, se a szó nem ér el mindenhová, pedig az volna jó, ha Mozoli mindenütt ott lehetne és minden hibát látna. Elpanaszkodta ezt a baját a tehénpásztorvosnak is, aki este, csordaeresztés után benézett hozzá, megtudakolni, nem lazult-e meg a kötése.

— Hát biz az nagy baj — hagyta rá a tudós pásztor —, tudom magamról, amikor így voltam. De én még rosszabbúl voltam, mert én nem maradhattam el a csorda mögül.

— Hát aztán hogyan segített magán? — érdekl dött Mozoli.

— Csináltattam egy négykeréken járó ágyat, elejbe fogtam a szamaramat, úgy húzattam magamat a csorda után.

— Jó gondolat volt, — vélekedett Mozoli. — Szamaramunk nekünk is van, de kerekes ágy nincs.

— Használhatja az enyémet. Küldje el érte a kishúgát.

Másnap elhúzatta Péter a számárral a pásztor kerekes ágyát.

— Hát aztán olyan nehéz kibírni egy helyben? —
pirongatta anyám Mozolit, mikor látta szándékát. Mo-
zoli nem szólt semmit, hanem átrakodott a kerekas ágy-
ra és úgy tett-vett, mint aki igen messze útra készül.
Mikor aztán minden rendben volt, az ágy elé fogatta
a szamarat, engem az ágy lábához ültetett kocsisnak,
meg az ágyon végigdülve igazgatott, hogy merre hajt-
sak. Hátrazötyögtünk a szerűs kertbe, ahol a gabona-
asztagok már a csépl gépet várták. Körülkocsiztuk az
asztagokat és csodák csodája, Mozoli meg volt elégedve
mindennel. Hiába, no, Szokolovics, az Öreg aratógazda
érti a dolgát.

Azért Mozoli tudott volna egyet-mást szóvátenni,
de nem volt kinek, mert az aratók, cselédek mind oda
voltak Varjú Ignáécánál kölcsönbe csépelni. Ha majd
aztán nálunk lesz soros a gép, akkor viszont a mi szé-
r nk fog nyüzsögni a kölcsönembert l, asszonytól.

No hát, most már Mozoli nemcsak mindent látott,
hallott, hanem mindenütt ott is volt a kerekas ágyán.
Mindenbe beleszólt, minden hibát szóvá tett. Rendel-
kezett és káromkodott, mintha csak együtt dolgozott
volna a többivel.

— Ha egészséges volna, se dolgozhatna többet, —
korholta t anyám dicsér leg.

— Ugyan, ne bosszantson — pattant fel Mozoli ha-
ragosan —, nem látja, hogy hízik?

— Csak hízzon is, így van az rendjén, — mondta
anyám elégedetten. — Engem ugyan ne szóljon meg
senki, hogy nem tartom jól a betegágyán!

Mozoli nem kapott semmiféle külön betegkosztot,
de olyan volt a természete, hogy ha nem dolgozott,
hájjá változott benne az étel. Azt beszéltek, de err l
maga hallgatott, hogy fiatal korában valami verekedés
miatt be volt két hétig csukva és onnan is meghízva
jött haza.

Igy telt az id . Mozoli már háromszor váltott be-
tegsége alatt tisztát, amit szombat esténként adott le

anyám a mestergerendáról és én vittem neki hátra. Mikor aztán negyedszer tettem le ágyára a tiszta inget, gatyát, megkérdeztem t le, hogy meddig lesz még beteg?

— Rám untál már, úgy-e kis szógám? — kérdezte szomorúan.

— Dehogyan untam, — igyekeztem t vigasztalni. — Azt szeretném, ha sokáig beteg volna és az egész nyarat itt tölthetném mellette a tornácon.

Mozoli, mintha nem is hallotta volna hízelg vallo-másomat, beszélt tovább:

— Mert veszem észre, hogy irígyeim vannak. Sajnálják t le, hogy én csak eszem, iszom, tiszta ingben, gatyában húzatom magamat a kerekas ágyon, a többi meg töri magát a munkában. A Sámotiné nem átallotta azt mondani, hogy olyan vagyok, mint a nyaraló vendég. Hogy rohadna el a nyelve ...

Aztán folyt bel le a megeredt panaszkodás tovább:

— A pásztor aszonta, hogy még egy hétig a lábamon hagyja a kötést, de ma megmondom neki — szigorúskodott —, hogy vegye le, mert ha négy hét nem volt elég a törött csont Összeforrására, akkor úgy is minden hiába...

Engem elszomorított a hír, hogy Mozoli mellett vállalt hivatalom veszedelemben forog, mert mégis csak más volt a kerekas ágygal, számmal Mozoli kocsisának lenni, mint visszakerülni édesanyám parancsnoksága alá. Meg aztán sokat is m vel dtem Mozoli mellett a tornácon. Megtanultam sok olyant, amire senki sem tanított volna meg és aminek a tudása nélkül ma is szegénynek érezném magamat. Itt, a tornácon tanultam meg ustart, korbácsot fenni, itt hallottam Mozolitól a legszebb meséket, itt mondtam el vele, ki tudja hányadszor, hogy hogyan kapták el a lovak, amikor kitört a lába. Itt mondta el azt a furcsa históriát, ami gyerekkorában történt vele, amikor apja kiküldte t négy ökörral lehengerelni az öreg Dunát, mag kiszedte a palmaiekból a jegenyefiakat.

Mielőtt vége lenne szép szolgálatomnak, még egyszer hallani akartam tőle a hihetetlen történetet. Mozoli annyira el volt foglalva a maga bajával, hogy egy csepp kedve sem volt mesét mondani.

— Még egyszer, utoljára, Mozoli bácsi, — szabódtam neki.

Kellettlenül bár, de elmondta. Nem volt azonban semmi íze, zamata. Minden szavából kiéreztem, hogy csak túl akar rajta lenni, hogy aztán megint a maga bajára terelhesse vissza a gondolatait.

Szóltanul tett-vett maga körül, mint aki nagy útra készül, aki új életet akar kezdeni. Végre, mint aki a rövid gondatlanságból visszatér az örökös szegénységbe: áthurcolkodott a kerekas ágyról a régi ágyára.

Másnap, vasárnap reggel még egyszer utoljára befogatta Mozoli a szamarat a kerekas kocsi elé, de maga nem feküdt már rajta végig, hanem egymagamat ültetett fel rá:

— Húzasd haza kis szógám a pásztorhoz, mondd meg hogy szépen köszönöm, nagyon jó hasznát vettem.

Nagy kísérettel vittem vissza a kerekas ágyat, mert hozzám szeg dött minden pajtásom.

A pásztor udvarán kifogtam az ágy elöl a szamarat, engem a pásztor felültetett a szamar hátára és elindított hazafelé.

Próbáltam a csacsit legalább csendes kocogásra bírni, de hiába kalapáltam az oldalát két sarkammal, olyan szelíden lépkedett velem, mintha a dajkám lett volna. Ha a pásztor a fülebe súgta volna, hogy vigyázzon rám, akkor sem vihett volna nagyobb óvatossággal haza. Csak mikor házunk elé, az úri gyepre értünk és a bölcs állat látta, hogy nem történhet semmi bajom, szánta magát rá nagy unszolás után egy szelíden himbáló szamarvágatára, megszerezve nekem az örömet, hogy vágatában nyargaltam be az udvarra, Mozoli elé, mint jelentést hozó lovas a parancsnokához.

— Huszár lesz beléd, kisszógám, — fogadott Mo-

zoli, a házbeliek meg az udvarra jöttek megbámulni a jövendő belihuszárt.

Mozolinak hosszú alkudozás után sikerült a tehenpásztornal megígértetni, hogy litánia után leveszi lábáról a kötést, de egy föltétel alatt: ha Gajdos doktor, aki jelen volt a bekötözésnél, ott lesz a kötés levételénél is.

Kihozatták hát az orvost és az jelenlétében vette le a pásztor Mozoli lábáról a zsindelepántokat. Gajdos doktor megvizsgálta, megtapogatta az összefort láb-szárcsontot, de megnézhetne volna azt akármelyik tanár is, mert — Gajdos doktor mondta — a klinikán sem gyógyulhatott volna be jobban és szebben.

— Mintha el se lett volna törve, — csodáltuk Mozoli lábászárát.

Csak éppen a törés helyén maradt egy vékony csontgyűrű.

— Az is elmúlik — biztatta Mozolit a pásztor —, csak dörzsölgetni kell.

— Hát most már fölkelhetek? — kérdezte Mozoli az orvosaitól, mintha nem is kötést, hanem bilincset vettek volna le a lábáról.

— Keljen fel, ha tud, — hagyta rá a tehenpásztor.

— Mér ne tűnnék? — h sködött Mozoli és hetykén, legényesen akart leugrani az ágyról. De bizony összecsuklott, mint a madi bicska; a pásztornak kellett t talpraállítani.

— Üljön csak le és szerezzen valami er s botot, amivel járni tanul, — oktatta t a tehenpásztor.

Édesanyám meg korholta:

— Persze, mindenféle haszontalan munkára volt érkezése, de négy hét alatt nem ért rá magának egy rendez botot faragni. Erre is nekem legyen gondom?

Es hogy volt rá gondja, láthattuk azonnal, mert el volt már Mozolinak készítve az öregapámról maradt girbe-görbe kampós bot. Mozoli úgy nyúlt utána, mint-ha négy heti fogság után a szabadlábba helyez bírői végzést vette volna kézhez.

Anyám éles szeme azt is azonnal észrevette, hogy Mozoli rosszul ül: lelóg a lába a magas ágyról. Odatolta hát neki az öregapám szalmafonatos alacsony karosszékét. Mozoli, bottal a kezében, tiszta ingben, gatyában, egészen tekintélyes alak volt a karosszékben, olyan, mint egy fehérbe öltözött patriarka.

Közben a litániáról jöve között elterjedt a hír, hogy Mozoli lábáról levették a kötést. Jöttek asszonyok, férfiak vegyesen, jött a káplán úr is Mozoli látására és Mozoli úgy fogadta a látogatókat, mintha csak hódolni járulnának eléje. Törött lábaszárán föl húzta a gatyát és, mint akivel csoda történt, engedte el re nyújtott lábát tapogatni, megcsodálni. A látogatók örültek Mozoli szerencsés felépülésének és dicsérték a tehénpásztor ügyességét. Külön örültek neki, hogy Mozoli milyen jó színben van, hogy — mondják — meg sem látszik rajta a hosszú betegség, ellenkezőleg: valósággal meghízott.

Mozoli befelé bosszankodott ugyan a hízás miatt, de mutatni nem volt szabad, ha nem akarta, hogy mondást faragjanak belé ilyenformán;

— Meghízott bele, mint Mozoli a lábatörésbe.

Édeskeserű en felelt:

— Hogyne híztam volna, hiszen az anyám ölében sem volt jobb dolgom. — Ez úgy volt mondva, hogy édesanyám is kiérezhette belé a dicsekvő hálálkodást. Aztán Sámotinén akadt meg a szeme és eszébe jutott, hogy ez a rossz nyelv asszony a hízás miatt a háta mögött nyaralóvendégnek csúfolta t. Sámotiné nem tudta, hogy csípés megjegyzése Mozoli füléhez jutott, nem csoda hát, hogy elpirult szégyenletében, mikor Mozoli epésen odaszólt neki:

— Akár hiszi, akár nem Sámotiné, úgy érzem magamat, mintha négyheti nyaralásról jöttem volna haza.

Sámotinénak volt annyi esze, hogy tréfára vette Mozoli szavait.

— Legalább megtudta Mozoli bácsi is, hogy milyen

a nyaralás, — toldotta Lelkesné és igaza volt, mert mi-
b l áll az urak nyaralása? Jól élnek, nem dolgoznak.
Ebb l pedig Mozoli b ven kivette a részét.

Mozoli nyaralása különben belekerült a falu id-
számításába is. Ha valami olyan nevezetesebb eseményt
emlegettek, ami Mozoli betegsége idejében történt, úgy
emlegették, hogy:

— Mozoli nyaralása idejében volt.

A jegenyefiak.

(Ahova ez a kis mese való, ott a jegenyefának, vagy röviden jegenyének [populus pyramidalis] pálmafa a neve. Hogy hát akkor az igazi pálmafát hogy nevezik? Sehogyan, mert ott másféle pálmafát nem ismernek a jegenyénél.)

Esett a májusi eső. Mozolival, az öreg szolgálkával a lóistálló küszöbén kuporogva néztem, mint puhul fel az udvar és mint nyeli a termő föld az esőt.

— Úgy-e Mozoli bácsi, kellett már az eső? — mondtam, Mozoli megerősít szavát várva, mert a falusi gyerekek, ha olyan ötéves apróság is, mint én voltam, tudja, mikor jön jökor az eső, mikor nem.

— De köllött ám, mindenre egyformán, — felelt Mozoli oda se figyelve a szóra, mert egészen az eső nézésébe volt elmerülve.

Szó nélkül ültünk jó darabig egymás mellett, mikor aztán nem bírtam tovább a hallgatást, minden átmenet nélkül nekirontottam Mozolinak, hogy meséljen. Mert azt is tudtam, hogy ilyen esős időkben, amikor külső dologra nem lehet menni, a mesemondásnak is legalkalmasabb ideje.

— Ugyan, ki hallotta, fényes nappal, munkaidőben mesélni? — korholt Mozoli. — Majd ősszel, ha kukuricát fosztunk, — mondta és megnyújtotta a mondat végét, mint aki igen távoli dolgot ígér, remélve, hogy akinek ígéri, az akkoráig elfelejti.

— Most mondjon — ér szakoskodtam. — Mondja el a jegenyefiakat, az rövid.

— Má elfelejtettem... — szabadkozott.

— Csak kezdje el, majd én segítek, ha valami nem jut az eszébe ...

— Elkezdni se tudom, — próbált kibújni.
— Segítsek? — ígérkeztem szolgálatkészen.
— Nem bánom, segíts hát, — mondta és megadta magát.

— Hány ökre volt az édesapjának, Mozoli bácsi? - indítottam el a beszédet.

— Négy.

— Ha négy ökrük volt, akkor mért állt be hozzánk szolgálni?

— Mer a nígyb kett nem vót a mienk, kett meg a másé vót...

— Hihihhi — nevettem —, hiszen akkor nem volt egy ökrük sem.

— Hogyne lett vóna! Csak há mondom, kett nem vót a mienk, kett meg másé vót... Ha nem hiszed, akkor nincs mese ...

— Elhiszem, no, — hagytam rá és hogy tovább meséljen, az iránt érdekl dtem, hogy ki dolgozott a négy ökörrel?

Mozoli lassan belejött a hangulatba és kezdett jobb kedv en felelgetni:

— Ki dógozott vóna? Hát én.

— Mért nem az édesapja?

— Mer akkor én má s d legényke vótam, az ídesapám meg csak olyan lóti-futi gyerek vót.

Megint figyelmeztettem Mozolit, hogy hiba van a mese körül, mert az nem lehet, hogy az apja fiatalabb, mint a fia.

— Hát ha nem hiszed, abbahagyom, úgyis hiába mondanám tovább.

— Elhiszem no, csak mondja... Aztán hová küldte az édesapja dolgozni a négy ökörrel?

— Kík dött, hogy hembölg zzem le az öreg Dunát.

— Hihihhi — nevettem föl újra —, mert hát ki látott Dunát hembölg zni?

— Talán ezt se hiszed? — kérdezte Mozoli szigorúan.

Esküdöztem, hogy elhiszem, nehogy, mint már egyszer megtette velem, abbahagyja a mesemondást.

Inkább újabb kérdésekkel ösztökéltem.

— Aztán nem merült el a Dunában?

— Hogyan merültem volna, mikor ladikból terelgettem az ökröket!

— Hát aztán? — kérdeztem lélekzet visszafojtva.

— Az ökrök sem merültek el a Dunában?

— Azokat víz színén tartotta a hembölg !

— Hát aztán? — ösztökéltem Mozolit.

— Mi hát aztán? Hiszen láttál már hembölg zni, tavasszal föl is tettelek a hembölg re, elfelejtetted már? ... Láttad, hogy a hembölg után sima lesz a f d. Hát a Duna még simább lett; olyan, mint a tükör. Vigyáznom kellett, hogy az ökreim ki ne törjék rajta a lábukat. Má csak egy-két forduló vót hátra, mikor eltörött az ustorum nyele. Nízem, gondúkozom, hogy mit tegyek. Hát azt gondútam, hogy ezt a pár fordulót maj csak ustor nélkül is lehembölg zöm valahogyan. A törött ustornyelet mit húzzam magam után: beleszúrtam a Dunába, aztán csak úgy szóval „csalé Bimbó, hajs ide Tükrös" terelgettem az ökröket, mert hogy el ne felejtsem, a tézslás ökreimnek Bimbó meg Tükrös vót a neve. Ippen mikor a furdulóhoz írek, delet harangoznak. Kifogtam hát az ökröket, hadd legeljenek a Duna fűvén, ámbár nem sok legelni való vót rajta, mert a szárazság miatt még a Dunán is kisült a f . Leakasztom a Bimbó ökör szarváról a vászontarisznyát, hogy meg-egyem az ebédemet valami árnyékos helyen.

— Körülnézek, hogy nincs-e valami fa vagy bukor a közelben, aminek az árnyékába letelepedhetnik, hát látom ám, hogy a törött ustornyel gyökeret eresztett, nos akkora pálmafa lett bel le, hogy alig láttam föl a tetejére.

— Leültem há a fa alá és meg akartam enni a pogácsámat.

— Jó volt a pogácsa? — kérdeztem bátortalanul

csak azért, hogy Mozoli el ne felejtse megmondani, milyen különös pogácsát tettek otthon a tarisznyájába.

— Jó lett vóna, de a tésztájában nem vót liszt, a töpörty t meg kifelejtették bel le.

— Ebfd után szundítottam egyet, aztán f másztam a pálmofára ustornyélnek való ágat vágni. Másztam, másztam, má a Dunát se láttam magam alatt, de ustornyélnek alkalmas ágat még mindig nem találtam. Má vissza akartam fordúnyi, amikor megszemtettem a fa ódalába egy likat. Minnyá gondútam. hogy madarak vannak benne. Haagatkoztam, há hallom ám, hogy jegenyefiak csipognak benne.

— F t röm az üngöm ujját, belenyúlok a likba könyökig. Meg is fogtam egy jegenyefiat, de nem tuttam kihúzni, mer az öklöm beleszorút a likba. Próbálom, forgatom az öklömöt, de csak nem gyón ki. Akkor utána dugtam a fejemet is, hogy lássam, mit lehetne tenni, de a fejem is beleszorult a likba. Gondúkoztam, hogy mit csinájok. Má azt hittem, hogy sem az öklömöt, se a fejemet nem látom többet, mikor eszembe jutott, hogy otthon, az ídesapámnak van egy kis játékfejszéje, avval köllene a likat nagyobbra vágni. De jó vóna, ha itt vóna, gondútam, avva szípen kiszabadítanám a fejemet meg az öklömöt.

— Nem sokat tetetóriáztam tehát, hanem hazafutottam a fejszír.

— De Mozoli bácsi — szóltam közbe —, hogyan futhatott haza, mikor a feje is, ökle is bele volt szorulva a likba?

— Hiszed, vagy nem hiszed, amit mondok? — patant föl Mozoli. — Ha nem hiszed, mondd tovább magad...

— Hiszem Mozoli bácsi, hiszem — fogadkoztam —, csak mondja tovább.

— Azír — korholt —, mer minnyá abbahagyom.

Köhintett, kis szünetet tartott beszédben, aztán mondta a mesét tovább:

— Hama, hama lemásztam a pámfáru és hazaszaladtam. Ídesapám éppen a küszöbön játszott a fejszéjévee. Nem szótam semmit, csak kikaptam kezib a kis fejszít, nos futottam vele vissza a pámfáho, amellikbe a fejem meg az öklöm bele vót szorúva...

Megint meg akartam jegyezni, hogy lehetlent beszél, de nem mertem szólni, hanem csak köhintettem egyet. De Mozoli ezt is sokallotta, mert megint rámszólt szigorúan:

— Talán nem hiszed?

— Dehogynem hiszem, Mozoli bácsi, csak köhintettem.

— Azír! — szólt fenyeget leg és folytatta a mesét.

— Hát az ídesapám, mint aféle kisgyerek, sírt, ordított a fejszéje után, de én bizony nem töröttem vele. Majd megbíkiül, — gondútam, ha haza viszem neki a jegenyefiakat...

— Visszafutottam a pálmofáho és felmásztam rá. Hogy a két kezem szabad legyen, fogaim közé vettem a fejszít, úgy másztam. Szerencsésen í írtam a likhoz. A kis fejszívee kiszabadítottam a likba szorút fejemet, kezemet, a fejszét aztán, hogy ne legyen kezem útjában, ledobtam a fa alá és hozzáláttam kiszenni a jegenyefiakot.

— A jegenyefiak má röpiül sek vótak, csak azt várták, hogy szabad legyen a lík szája és k kiröp hessenek rajta. De hát én is vigyáztam ám rájuk. Lábaiknál fogva a fogaim közé szettem ket, mer há a kezeimee kapaszkonom kölött a fában. Csakhogy a jegenyefiak már anyányiak vótak.

— Mégis, mekkorák lehettek? — kérdeztem bátoritanul.

— Hát mit mondják? Akkorák vótak, mint a föl h ... eefogták a napot el lem ...

— Hát aztán? — bíztattam Mozolit.

— Há, amint a lábaiknál fogva a fogaim között tartottam ket, hát eeröp tek velem... Gondútam, hogy

maj csak eefáronnak és leszállnak velem valahun, de biz azok nem akartak eefáronni, hanem csak vittek. Annyira vittek, hogy egyszerre csak azt vettem észre, hogy a Vörös tenger fölött vagyok, annak is a legközepin.

— Hogyan tudta, hogy az a Vörös tenger? — kérdeztem.

— Nem vagyok vak, láttam, hogy olyan színe vót, mint a vörös bornak.

— Jó vóna leszállni, gondútam. Igen ám, de hogyan? Ha legalább madzag vóna nálam, amin leereszkedhetnék. De bizony hiába kotorásztam a zsebeimet, nem vót egyikben sem madzag. Nem találtam én egyebet, mint hosszú keresés után egy kis kenyérmorzsát a zsebem legfenekén.

— Nohát, ha más nincs, ez is jó lesz, gondútam magamban. Hama-hama madzagot pödörtem bel le.

— A kenyérmorzsából, Mozoli bácsi? — kérdeztem, mert ez igazán hihetetlennek tetszett.

— Abbú há, vagy talán nem hiszed? — er sítette Mozoli, miközben szigorúan nézett rám.

— Hiszem, hiszem, — mondtam csüggedten.

— Azér, mer ha nem hiszed, inkább nem mondom tovább. — Hát mondom, hogy madzagot pödörtem a kenyérmorzsából és leereszkedtem a Vörös tenger közepibe. Ereszkezés közbe még visszatekintettem a jegenyefiakra, mer kíváncsi vótam rá, hogy mi lesz velök. Hát biz azok, amint kiszabadultak a fogaim közül, szítröp - tek annyi felé, ahányan vótak.

— Hát velem mi lett?

— Sokáig ereszkettem, de vígre mégis csak leírtem a tengerbe. Mikor má egészen lent voltam a víz színin, akkor jutott eszembe, hogy nem tudok úszni, nos hogyan fogok én ebb l a nagy vízbe kiverg nyi, mikor a partját se látom. Amint a taapam a tengervizét érte, ijedtemben rúgtam is egy nagyot. A rúgásomtú a víz kétfelé vált a lábam alatt...

— A tenger, Mozoli bácsi? — kérdeztem nagyon halkán, bizonytalan hangon.

— A' bizony. Két felé vált a lábam alatt, úgy hogy száraz lábbal mentem ki a partra. Annyi sár sem volt a tenger fenekén, mint most az udvaron. Alig vótam kint a parton, a tenger vize megint összezsapott a hátam mögött.

— Az ám, de annyi halat hagyott a parton, hogy tizenöt szekérre se fért vóna föl. No, gondútam magamban, most itt pusztul ez a sok hal. De egyszerre csak honnan, honnan nem, odaszalad egy meztelen cigánygyerek, belegyömöszöli a keblibe a sok halat és viszi az anyjához. Megör tek a cigányok, tüzet raktak cédrusárnyikábú és megsütötték a rengeteg halat.

— Meg is ették? — érdekl dtem.

— Azt má nem láttam — mondta Mozoli —, mer jó dílutánra járt már az üd , nekem meg eszembe jutott, hogy még egy pár forduló hembölg zni valóm van, azt estéig el köll vígezniem. Föszaladtam hát egy nagy domb tetejére kör nízni, hogy merre is indujak hazafelé. Hát húz ám felém alacsonyan egy nagy fekete föl h . A formájáru, színir minnyá megösmertem, hogy az én falum felé tart, mert ilyen föl h t csak a mi falunk fölött láttam. Eekaptam há a föl h egyik csücskít és vitettem magamat véle haza felé. Má jó soká mentünk, a karom is megfájdút a lógásban, amikor megösmertem a tájrú, hogy otthon járunk a Duna fölött.

— No, gondútam, hogyan fogok én most itt leereszkenni. Hát amint így gondúkozom, megeredt ám a föl h b az es és úgy d t, mintha csak puttonbú öntötték vóna. Így aztán az es vel a f dre ker tem én is szerencsésen. Jobban mondva nem is a f dre, hanem a Duna tetejére. Úgy ám, de a nagy föl h szakadás belemosta a Dunába a hembölg möt, ökreimet, a Duna meg úgy megáradt, hogy elöntötte az egész határt, de még a falu alacsonyabb helyeit is. A mi házunkná már a küszöböt mosta és ha az ídesapám otthon nincs, akkor a házat is elviszi.

— Hát hogyan segíthetett az ídesapja? — kérdeztem, mert hát a Mozoli azt állította, hogy az édesapja csak olyan lóti-futi gyerek volt.

— Hogyan? — kérdezett vissza Mozoli. — Hát úgy, hogy ott játszadozott a küszöbön, nos mikor látta, hogy minnyár befolyik a konyhába a víz, akkor egy pálcikával utat vájít az udvar földjébe a vízfolyásnak, ezen aztán visszafolyt a sok víz a Dunába.

Szédült a fejem Mozoli beszédjét l, de nem mertem közbeszólni, Mozoli meg felhasználva bámész csodálkozásomat, igyekezett befejezni a mesét és mondta tovább:

— A Dunának megin rendes vót a folyása, de persze a hambölg zés meg se látszott rajta. No, gondútam magamban, kárba veszett a munkám. Se baj, máj hónap újra lehembölg zöm.

Most már nem állhattam meg, megkérdeztem Mozolit, hogy hogyan akarta lehembölg zni újra a Dunát, amikor a hambölg t is, ökröket is elmosta a felh szakadás.

— Hát — aszongya —, vót az én ídesapámnak még négy ökre, csak hát kett azok közül sem volt az Övé, a másik kett meg másé vót.

— Hambölg je is volt még egy? — kérdeztem,) mert hát a hambölg t is elmosta a felh szakadás.

— Az ídesapám a madi bicsakjával igen heles hambölg t faragott, különb vót a réginél.

— Aztán másnap minden baj nélkül lehembölg zte a Dunát?

Erre Mozoli kezdte előlr l mondani a mesét. Mikor odaért, hogy az eltörött ustornyelet beleszúrta a Duna vizébe, rájöttem, hogy be vagyok csapva, mert Mozoli előlr l kezdte a mesét. Csalódottan ugrottam föl mel le és keser en vágtam a fejéhez:

— Ez nem is mese, ez csak az kitalálása, — és mit tehettem egyebet?

Kiállottam az es re és dühösen tapicskoltam a sarat, mert igaz is: a mese legyen igazi mese, nem pedig kitalálás.

Utazás a zsákok tetején.

Óh, de szeretnék mégegyszer a falumból Pozsonyba utazni! De nem autón, egy óra alatt, hanem úgy, mint gyerek koromban, amikor a gabonával rakott kocsin alkonyaitól másnap kora hajnalig tartott az út.

Ha akár nekem, akár valamelyik kislány-testvéremnek sikerült apámtól, anyámtól kikönyörögni a pozsonyi utat, akkor Mozoli a gabonás zsákok tetején négy zsákból ügyes sáncot csinált abban volt a gyerek helye, olyan tágas, hogy le is feketett benne. Ha útközben es ért bennünket, akkor a kocsit letakarták ponyvával. Milyen jó volt a ponyva alatt az es altató kopogását hallgatni. Ha meg holdvilágos, csillagos égbolt borult fölénk, akkor hanyatt feküdtem és néztem a csillagokat, hallgattam az éjszaka hangjait. Melegben kellemesen h vös volt a gabonás zsák, h vös éjszakákon pedig meleget tartott.

Elöl, a vessz b l font kocsiülésen ült apám, hátul a saroglyában Mozoli, az öreg szolga. A gyerek beszélgetett el re is, hátra is, de ha unatkozott, lemászott az apja mellé, vagy Mozolihoz a saroglyába. Mozoli aztán megmutogatta neki a csillagokat: a Göncöl szekerét, a fias tyúkot, a kaszást, a legeltet csillagot.

Az éjszaka sok csudája sokáig ébren tartott és csak hajnalban ébredtem föl a búzapiacon a vásár kezdetét jelent harangszóra. A csöngetésre Mozoli letett a kocsi farához egy zsákot mustrának. Jöttek az ügynökök, vásárlók, belemarkoláztak a zsákba, ócsárolták a gabonát, de mégis megvették.

Pénz helyett cédulát adtak, arra fizették ki a gabona árát a raktárnál, vagy a malomnál, ahol a gabonát kiforgatták. A piaci kávémérésben volt a reggeli kávé, ebédre valót édesanyám adott velünk a tarisznyában

Egyszer azonban, mikor anyám is velünk jött, ren-

des kávéházban reggeliztünk. Engem nagyon meghatott, hogy fekete ruhás pincérek forgolódtak körülöttünk és nekem is külön, ezüst tálcán, porcellán csészében hozták a kávé, éppen úgy, mint szüleimnek. Az én tálcámon is ott volt a külön pohár víz és kis ezüst tányérkán a három darab cukor.

Apám magában azon mulatott, hogy milyen templomi áhítattal tudom élvezni a kávéházi nagyúri módot; megsimogattam a piros bársony kanapét, amelyen ültem, megtapogattam a sima fehér márványasztalt, megbámultam minden oldalról az élém állított tálcsás kávé és azon tanakodtam, hogyan fogjak hozzá. A csésze tetején tornyosodó habot belekeverjem-e a kávémba, vagy külön lekanalazzam? De mindenek felett a tetézt süteményes tálca tetszett, mert nem egyforma zsemle volt benne, hanem ahány darab, annyiféle sütemény. Volt közte közönséges zsemle, szarvas, kis fonott mákoskalács és mindenféle formájú apróbb, cukroshátú sütemény.

Otthon persze mindent anyám kezén keresztül kaptunk az asztalnál és itt is azt vártam, hogy adjon süteményt. Vajjon melyiket kapom? A kávéházban is így lett volna, de apám megelőzte anyámat. Elém tartotta a tetézt süteményes tálát és kínált, hogy válasszak. Még biztatott is:

— Csak bátran, amelyiket akarod.

Kimarkoltam a sok szép sütemény közül a legszebbet és legnagyobbat: a mákos fonott kalácsot. De a sütemény olyan egérfogóra volt egymás tetejébe rakva, hogy mikor kivettem a fonott mákos kalácsot, velejött még három darab az ölembé.

— Nem tudsz vigyázni! — szólt rám anyám szigorúan s hamar visszarakta a süteményt, mielőtt valaki észrevette volna ügyetlenségemet.

Most már jobban vigyáztam és igyekeztem mindent úgy csinálni, mint édesapám. Sajnos, mégse mindent, ő a három darab cukrot egyenként tette a csészéjébe, én finomabban akartam csinálni: Megfogtam a kis ezüst-

tálcikát és egyenesen abból fordítottam a kávémba a cukrot. Nem tehetek róla, hogy a csészike kicsúszott az ujjaim közül és cukorral együtt beleesett a kávéba. A kávé kissé szétfroccsent, de anyám nem vett észre semmit. Apám látta ugyan, de nem szólt és, a csészémre pillogatva várta, hogy mit fogok csinálni. Én pedig illedelmesen, igen lassan kanalaztam a kávémat, míg aztán a csésze fenekén csörögni kezdett a cukros csésze. No, mi lesz most, tanakodtam magamban és tanácstalanul pillantottam apámra. Jóakarattal fogta fel pillantásomat és megnyugtatót:

— Azt nem muszáj megenni, kisfiam.

— Mít? — érdekl dött anyám rosszat sejtve, de apám felelet helyett belenyúlt kanalával a csészémbe és kihálászta bel le a cukros csészikét.

Anyám helyettem is elpirult és epésen mondotta:

— Mért is jöttünk ide!

— Nem mehetek kávémérésbe, ha te is velem vagy!

Erre aztán anyám igazán nem tehetett egyebet, mint hogy megbékült.

Kék szemei el szőr apámra, aztán énrám mosolyogtak és ezzel meg volt bocsátva ügyetlenségem, amivel, ha apám közbe nem lép, nagy szégyent hoztam volna anyám fejére.

De kávéházba többet nem mentünk reggelizni.

A pozsonyi útra mindig ünnepl be öltöztettek, mert anyámnak kisült volna a szeme, ha megtudja, hogy valamelyik pozsonyi ismer se rendetlenül látta a fiacskáját. Legnagyobb gond volt azonban a kalap. Anyám minden alkalommal külön a lelkére kötötte apámnak is, Mozolinak is, hogy gondjuk legyen a kalapomra, hogy „el ne alugyam“, de azért bizony nem egyszer kalap nélkül érkeztem haza, vagy új kalappal, melyet apám Pozsonyban vett az elaludt kalap helyett. A kalap elalvását úgy kell érteni, hogy az álomban félrebillent fejr l leesett kalap lerázódott a zsákok tetejér l és ottmaradt az országúton. Megtörtént ugyan, hogy valamegyik utánunk jöv falunkbeli kocsi megtalálta, megis-

merte és Pozsonyban visszaadta a kalapot, de ez volt a legritkább eset.

— Hát majd teszek én róla, hogy nem aluszod el többet a kalapodat, — fenyegetett meg anyám, mikor egyszer megint kalap nélkül jöttem haza a pozsonyi útról. Mivel sem engem meg nem szidott, sem apámnak, sem Mozolinak nem tett szemrehányást, azt hittem, hogy csak olyan üres fenyegetés, amit mondott. A legközelebbi pozsonyi útnál azonban nem feledkezett meg ígéretéről. Mikor már indulásra készen állt a kocsi és én fent ültem a zsákok tetején, egy fejkendőt adott Mozolinak.

— Hát ez mire való? — idegenkedett Mozoli a keszken t l.

— Arra, hogy, amint besötétedik, beköti veled a gyerek fejét, a kalapját meg elteszi a kocsikulcsokba és csak Pozsonyban teszi a fejébe.

— Milyen helyes leányka lesz belőled! — incselkedett Mozoli és fel akarta próbálni a keszken t. Én azonban kézzel, lábbal védekeztem. Felálltam a zsákok tetejére és fenyegetésre kiáltottam:

— Az én fejemet ugyan be nem köti!

— Úgy? — csattant fel anyám hangja —, akkor mars le a kocsiról. Keszken t nélkül nincs pozsonyi út!

Erre meghunyászkodtam. Engedelmesen lekuporodtam a zsákok közt levő sáncomba és összeharapott fogakkal t rtem, hogy Mozoli ügyetlen kézzel próbaképpen bekösse a fejemet.

— Nem jól van — szólt közbe anyám —, hiszen így a keszken t is elalussza. Kioldozta az állam alatt összekötött csomót, a kendő két végét keresztben a nyakam körül tekerte és a tarkómon megkötötte jó erősen. Így kötik be télen a leánykák fejét, hogy meg ne fázzanak.

— Így ni kisfiam, csakugyan helyes volna leánykának.

Két nagyobbacska leánytestvérem, a Vinci és a Tencsa is ott állott a kocsi mellett és kárörvendően cihogtak a keszken t szégyenemen. Mind a kettő cédulát is rej-

tegetett a kezében anyám szeme el l, hogy búcsúzkodás közben odacsúsztassa édesapámnak. Mi lehetett volna más ezeken a cédulákon, mint az, amit Pozsonyból kívántak. Ha a cédulát elég ügyesen oda tudták játszani édesapámnak, akkor meg is kapták, amit kívántak, de ha anyám elfogta a levelezést, akkor kútba esett a sok szép kívánság. Legfeljebb harisnya, kötény, vagy egyéb olcsó és „célszer” ajándékká józanodtak a „lukszus” kívánságok. Most szerencséjük volt a lányoknak, mert amíg anyám én velem volt elfoglalva, k nyugodtan trafikálhattak apámmal. Dolguk végeztével azonban minden figyelmük énfelem fordult és nem gy ztek rajtam nevetni, mulatni, amint bebugyolált fejjel ültem a zsákok tetején.

— Aztán Mozoli, neki meg gondja legyen a gyerek kalapjára, — adta ki anyám a parancsot, miközben el-távolította fejemr l a próbakötést.

Úgy éreztem, ennél nagyobb szégyen már nem érhet, mint hogy leányka módjára bekötött fejjel kell n véreim el tt állnam. Alig vártam, hogy elinduljunk, mert nem bírtam volna sokáig ezt a megaláztatást.

Csak egyszer útban legyünk! Majd elintézem a többi Mozolival és tudom, Istenem, nem kerül a fejemre keszken . Nem is került, mert úgy mint mindig, most is ki tudtam Mozolitól csikarni, amit akartam. Amint alkonyodni kezdett, lemásztam hozzá a saroglyába és minden tehetségemet összeszedve kellemeskedtem neki. Elértem, hogy nem kötötte be éjjelre keszken vel a fejemet, igaz, hogy reggelre kalapom sem volt.

Hogy aztán apámnak, Mozolinak mit kellett anyámtól hallaniok, az az dolguk volt. Én, habár el voltam a legrosszabbra készülve, aránylag jól jártam. Anyám még csak a fenekemre sem csapott. Meg sem szidott, hanem beérte azzal a fenyegetéssel, hogy:

— Ez volt az utolsó kalapod!

Csak azt nem hittem, hogy ígéretét meg is tartja.

A legközelebbi alkalommal, mikor megint készen

állott pozsonyi útra a kocsí, hiába settenkedtem apám körül. Anyámhoz utasított:

— Ha a mama megengedi, én elviszlek.

Átsomfordáltam anyámhoz és hozzádörgölöztem.

Így akartam kideríteni, hogy megkérdezze tőlem, mit akarok. De hiába volt minden mesterkedésem. Elhárított magától és kérdés nélkül kijelentette, hogy:

— Nem mész Pozsonyba.

Úgy volt ez mondva, hogy hiába lett volna minden könnyörgés. Még az utolsó eszközzel, a sírással sem próbálkoztam, mert a hangulat ennek sem kedvezett. Az elpityeredésre csattant volna anyám tenyere a nadrágom hátulján és következett volna utána a magyarázat:

— Hogy tudjad, mért sírsz.

De jöhetett volna a legszörnyebb büntetés is: hogy anyám beparancsol az első szobába, a sarokba, a sámlira és ráparancsol:

— Innen el ne moccanj! Csitt! Egy nyikkanást se!

Apám már útra készen volt, de Mozoli még mindig tettevett az udvaron.

— meg szántsa föl holnap a Csilizkertet, — adta ki neki apám a parancsot. Tehát Mozoli sem megy Pozsonyba. Talán mégis engem visznek el, reménykedtem titokban, mert hát valaki csak kell, aki vigyáz a kocsira, amíg apám a boltokban elvégzi a dolgát. Nem sokáig voltam bizonytalanságban: Elmentem Pozsonyba, de milyen áron! Anyám még otthon bekötötte a fejemet és úgy tett föl apám mellé az ülésre. Velem adta a maga báránypelést, hogy éjjel meg ne fázzam, mivelhogy szre járt az idő. A kendő égette a fejemet, de úgy meg volt kötve, hogy azt csak anyám tudja a fejemről levenni, majd ha Pozsonyból hazajöttünk.

— A keszkenyedet el ne aludd, kis lányom, — szólt utánam szeretettel és nem törődött velem, hogy nekem tetszik ezekkel a szavakkal a szívembe.

Maga az út is olyan volt, mint máskor. Csak hazafelé ért bennünket egy kis meglepetés.

Már későn délutánra járt az idő, mikor Pozsonyból hazaindultunk. Hajtani nem igen lehetett, mert apámra rájött a *fejfájás és úgy* érezte, hogy lépésben is szét-
rázza a kocsit az agyvelejét. Somorján a fekete kávé,
az egyetlen orvosság sem használt. Lépésben ballagtunk
hát az unalmas úton s hamar utóért bennünket az este.
Hogy ne unatkozzam, apám nagy könyörgésemre meg-
engedte, hogy a gyepelt tartsam. Szent-Antalnál azt
veszem észre, hogy édesapám elszundított mellettem.

A lovak maguktól ballagtak hazafelé, maguktól tér-
tek ki a szembejövő kocsik elé. Én igazán csak a
gyepelt tartottam és az volt egyetlen kívánságom, hogy
hazáig tarthassam.

Ma is azt mondom, hogy én nem aludtam el, de azt
ma sem *tudom megmagyarázni, hogyan esett* ki a
gyepelt a kezemből. Egyszer csak azt vettem észre,
hogy nincs a kezemben, hanem a kocsiíródon himbá-
lódzik. Próbáltam elre hajolni érte, de nem értem el.
Fölkelhettem volna apámat, vagy egy hosszúra nyújtott
„h”-szóval megállíthattam volna a lovakat, de nem
tudtam magamat rá elszánni. Leléptem hát a kocsiíró,
elre szaladtam a lovak fejéhez, hogy megfogjam a
zablát, megállítsam a lovakat és felvegyem a gyepelt,
úgy, hogy az édesapám ne vegyen észre semmit. A h-
vös idő miatt rajtam volt a kis ködmön, — bokáig ért —
a fejembe volt kötve ____ Mór nyúltam a zabla után.
de a Bátor lovunk nagyot horkantott, megijedt a köd-
möntől és megugrott. A másik pillanatban már vágatva
vitték a lovak a kocsit, engem meg ott hagytak az út
közepén.

Apám, mikor felriadt álmából, csak azt látta, hogy
nincs mellette a gyereke, a gyepelt meg a rúdon lóg.
Mindjárt belé is lépnek a lovak. Azonnal elmúlt a fej-
fájása, elszállt a szeméről az álom. Az ustornyéllal
nagy nehezen magához kaparta a gyepelt szárat, de arról
szó sem lehetett, hogy a két nekivadult lovat megállítsa.
Fogta ketet, de csak annyi hatalma volt rajtuk, hogy

árokba nem fordították a kocsit. Most aztán jött még a legnagyobb veszedelem. Felbáron a Amadé-kastély el tt hirtelen derékszöget csinál az út; itt bizonyosan felfordul a kocsi. Apám hirtelen gondolt egyet, keményen megfogta gyepl t és a megvadult lovakat egyenesen neki hajtotta a k falnak. Eltörik a rúd, gondolta, de a lovaknak meg kell állniok. Ugyis történt, mégpedig szerencsésen rúdtörés nélkül. A lovak ágoskodva torpantak meg a k fal el tt, az oldaluk úgy járt, mint a fújtató, az els lábuk megreszketett, — így mesélte kés bb Mozoli, mintha is ott lett volna. — Apám visszafordította a kocsit, hogy megkeresse a kis fiát. Holdvilág sütött, nem kellett lámpával vizsgálni az utat. Jól belevagdalt hát a lovakba és hajtott vissza, amilyen sebesen csak a lovaktól tellett. Ha csillapodtak, el került az ostor.

Felállt a kocsiban, hogy jobban áttekinthesse az utat, és eltökélte zni, hajtani a lovait, amíg vagy engem meg nem talál, vagy a lovak föl nem fordulnak. Gyerek nélkül ló sem kell.

Nem sokáig tartott a hajsza. A fele útban Szent-Antal felé, látja ám, hogy az út közepén jön vele szembe valami kicsiny emberforma. Bokáját veri az anyja rövid ködmöne.

Megkerült hát a gyerek és szepegve mondta el, mi történt vele.

Semmi baj, nyugtatott meg apám megkönnyebbülten, mivel rosszabbra is el volt készülve. Visszafordította a kocsit és igyekezett haza; én meg kimerülve aludtam mellette.

Mikor már a magunk falujában jártunk, apám fölkelte és csak annyit mondott, hogy:

— A mamának nem kell ám megmondani.

Dehogy mondtam. Csak hetek múlva kottyantottam ki, hogy mi történt velem, de akkor már nem igen lehetett megszidni sem engem, sem édesapámat.

— Terád bízzon az ember gyereket, — szólt neki rosszalólag és azzal el is volt intézve az ügy.

Csak a Mozoli emlegette még sokáig a kalandot és
sohasem mulasztotta el hozzátenni:
— Egyszer nem voltam vel k, akkor is megtörtént
a baj!...

Az utolsó keresztel ,

Az embert jótállók kísérik végig az életen. Tartozik? — és ki ne tartoznék — jótálló kezéskedik a fizetésért. Hivatalba akar jutni? jótálló — ebben az esetben protektor a neve — vállal kezességet képességeiért. Oklevél, bizonyítvány, tanúsítvány mind jótállás valami formában, valakinek valami képességeért, tudásáért. És mi egyéb a keresztszül , mint az ember els jótállója. A kés bbi jótállók megszerzése okozhat nehézségeket, de arra még nem volt eset, hogy valakinek els jótállója: keresztszül je ne akadt volna.

A keresztszül , nevezetesen a keresztanya azért az els jótállónk, mert teszi helyettünk az els ünnepélyes fogadalmat, hogy ellenállunk a gonosznak és minden kísértésének, vállal jótállást értünk, hogy — ha szüleink elmulasztanak, vagy bármi egyéb okból nem tehetnék — keresztény hitben és erkölcsben nevel föl bennünket. A keresztszül — azt lehetne mondani — kitöltetlen erkölcsi váltót ír alá a keresztgyerekért, és ha úgy fordul a dolog, a váltót a fizetési helyen, vagyis az égben akármikor kitölthetik és beváltásra a keresztszül nek bemutatják.

Ha jól emlékszem, apám el tt nem volt ismeretlen a váltó, s t gondokat is okozott neki, de valahogyan mindig rendezte, jótállóinak soha sem kellett érte fizetni, amit — sajnos — nem mondhatott a maga jótállásairól.

Hanem, ha valami szerencsétlen véletlen következtében egyszer édesanyámnak mutatták volna be azt a harmincnéhány jótállási váltóját, amit keresztanyai kötelességekr l kiállítva a mennybéli bank váltótárcájában riztek, akkor igazán nem tudom, mi történt volna. Azaz, hogy tudom: beállott volna a cs d. Az égiek különös

kegyének köszönhetjük, hogy anyám ezt a veszedelmet elkerülte.

A sok keresztgyerek között akadt mindenféle családgyereke: kisebb-nagyobb gazdáké, szegény embereké, házatlan napszámosoké, de se Méhes János zsöllérünk, se Szokolovics Gyura aratógazdánk nem sérthette meg édesanyámat azzal, hogy a gyerekeihez mást hivatott volna keresztanyának; még pedig valamennyihez, mert akkor mifelénk egy család, egy keresztanya volt a szabály. Keresztapát nem hívtak külön, mert — nem is lehetett másképpen elgondolni — a keresztanya férje volt a keresztapa, akinek különben nem sok dolga akadt a keresztgyerek körül.

A komaság jogainak, kötelességeinek is megvoltak a régi, szokásszentesítette törvényei; nem kellett senkinek a fejét törni, hogy mit, hogyan tegyen: ment minden a maga útján, úgy, ahogy valamikor a mai komaasszonyok anyái, öreganyái csinálták. Ennél kevesebbet tenni fukarság vagy kötelességmulasztás, ennél többet nyújtani g. gös fennhéjzás lett volna, amiért csakúgy megszólás járt, mint a kevesebbért.

Keresztel i ajándék például nem volt szokásban, de megíratlan törvény parancsolta, hogy a komaasszony a gyerekágy idejére a gyerekágyas asszony egész családjára f. zzön. Nálunk még külön házi törvény intézkedett arról is, hogy az egész napra való ennivalót nagyobb leánytestvéreim vitték fazekakban, tálakban a koma-asszonynak. Az vagy más n i személy nem volt a komaasszony körül, elmosogatták az edényt is, rendbehozták a lakást, gyerekeket.

A keresztkomaság nyilvános megvallásának is meg

volt a módja: a komaságban lev. szül. k. „komámuram”, „komámasszony“-nak tisztelték egymást, a két családgyermekéi viszont, keresztben és kölcsönösen „keresztanyám-, „keresztapámnak”. Például, testvéreimet és engem özvegy Kulcsár Vendelné nagyasszony tartott keresztvízre, de azért nemcsak t. szóltottuk keresztanyánk-

kegyének köszönhetjük, hogy anyám ezt a veszedelmet elkerülte.

A sok keresztgyerek között akadt mindenféle családgyereke: kisebb-nagyobb gazdáké, szegény embereké, házatlan napszámosoké, de se Méhes János zsöllérünk, se Szokolovics Gyura aratógazdánk nem sérthette meg édesanyámat azzal, hogy a gyerekeihez mást hivatott volna keresztanyának; még pedig valamennyihez, mert akkor mifelénk egy család, egy keresztanya volt a szabály. Keresztapát nem hívtak külön, mert — nem is lehetett másképpen elgondolni — a keresztanya férje volt a keresztapa, akinek különben nem sok dolga akadt a keresztgyerek körül.

A komaság jogainak, kötelességeinek is megvoltak a régi, szokásszentesítette törvényei; nem kellett senkinek a fejét törni, hogy mit, hogyan tegyen: ment minden a maga útján, úgy, ahogy valamikor a mai komaasszonyok anyái, öreganyái csinálták. Ennél kevesebbet tenni fukarság vagy kötelességmulasztás, ennél többet nyújtani a gőös fennhéjázás lett volna, amiért csakúgy megszólás járt, mint a kevesebbtől.

Keresztel i ajándék például nem volt szokásban, de megíratlan törvény parancsolta, hogy a komaasszony a gyerekágy idejére a gyerekágyas asszony egész családjára f z zön. Nálunk még külön házi törvény intézkedett arról is, hogy az egész napra való ennivalót nagyobb leánytestvéreim vitték fazekakban, tálakban a komaasszonynak. Az ebédviv k aztán, ha arra való leányka vagy más n i személy nem volt a komaasszony körül, elmosogatták az edényt is, rendbehozták a lakást, gyerekeket.

A keresztkomaság nyilvános megvallásának is meg volt a módja: a komaságban lev szül k „komámuram“, „komámasszony“-nak tisztelték egymást, a két családgyermekéi viszont, keresztben és kölcsönösen „keresztanyám“, „keresztapámnak“. Például, testvéreimet és engem özvegy Kulcsár Vendelné nagyasszony tartott keresztvízre, de azért nemcsak t szólítottuk keresztanyánk-

nak, hanem minden asszonyt, akinek édesanyám kereszteltetek, tehát harmincnéhányat. És nagy harag, nehez-
telés lett volna bel le, ha teszem azt. Méhes János
zsellérünk feleségét nem tisztelem meg a keresztanya
megszólítással és nem csókolok neki kezét. A kézcsókot
pedig a valódi és címzetes keresztszül knek nemcsak el
kellett fogadni, hanem meg is kellett kívánni, mert a
gyereket a tiszteletadásban nem lehet elég szigorúan
fogni.

Nekem magamnak is van a falumban néhány való-
ságos keresztgyermekem, ma már családos asszonyok,
férfiak, de ha találkozom vel k, a keresztlányom, kereszt-
fiam bizony most is kézcsókra hajtja a fejét, amire per-
sze nem szabad elfelejteni (nem is felejttem el) „hadd
csak keresztfiam“, vagy „kerestlányom“ szóval elrán-
tani a kezemet. Ilyen elhárított kézcsókért a kereszt-
fiúnak kemény kézszorítás jár, az asszonymak meg ke-
resztapai csók az arcára.

Édesanyám keresztkomaságai, bármennyire soka-
sodtak, a nyilvántartásban eleinte nem okoztak nehé-
zségeket, mert harmincnéhány családon belül maradtak,
és csak akkor kezdtek összekuszálódni, amikor Mari né-
ném férjhezadó lánnyá n tt és anyám csak kivételesen
kereszteltetett személyesen, hanem a lányát küldte maga
helyett a templomba. Édesanyám nevét írták be az anya-
könyvbe keresztanyának, de mivelhogy tényleg a lánya
tartotta helyette keresztvízre a gyereket, a pap kérdésére
mondott ellen az újszülött nevében az ördögnek, is
keresztanyja lett a gyerekek és komaasszonya a gyerek
anyjának. Még ebben is el lehetett volna igazodni, de
amikor a keresztgyerekek is kezdtek férjhez menni, há-
zasodni és k is kezdték keresztkomának hívni a kereszt-
anyjukat, akkor néhány év alatt annyira elsokasodtak
a komaságok, hogy pozsonyi kisdíák köromban már nem
tudtam köztük eligazodni. Hogy mégis a megszólítással
sértést vagy tapintatlanságot ne kövessék el, kétes ese-
tekben édesanyám igazított útba, jól számba rágva, hogy
itt, vagy amott el ne felejtsek „keresztanyámat“ mon-

dani. Mikor aztán a Mari férjhez ment, a Liza néném lépett helyére és kereszteltetett anyám helyett. Lassanként anyám megelégette a nagy tisztességet, dicsőséget és nem vállalt új komaságot, hanem csak a régi családokat *tartotta meg*, mint az öregedő házi orvosok szokták.

— Maholnap öreganya leszek, hívjanak fiatalabbat, — mentette ki magát, ha mégis felkérték.

De az égiek másként határoztak. Mikor már mi, gyerekek is azt hittük, hogy nem lesz több kereszttestvérünk, a sors úgy akarta, hogy legvégül még egy cigánycsaláddal kerüljünk komaságba.

— Hogy ilyen is legyen, — mondta édesapám édesanyánk bosszantására.

Ha figyelembe veszem, hogy a cigányok táborozó helyéhez a mi házunk esett legközelebb, most nem találok semmi különöset ezen a komaságon; inkább azon csodálkozom, hogy elbocsátásuk nem következett. Hiszen valahány oláh cigány család sátrat vert Kétfalu között, a disznólegelnél, az első látogatása nekünk szólt. Azóta pedig, hogy egy oláh cigány asszony megjövedölte Mari néném „szerencséjét”, vagyis a *v legényét*, az oláh cigányok — ha nem is állottak különös tiszteletben nálunk — nem mentek el üres kézzel tőlünk.

Igy hát nem lepott meg senkit, amikor egy késő esti reggel egy elgyengült, vértelen cigányasszony állított be hozzánk, karján újszülött gyermekével. Nekünk már jól esett a tiszta meleg, de a cigányasszonyt hiába hívta anyám a konyhába, világért be nem jött volna: az udvaron a diófa alatt ült le pihenni. A pólját letette az asztalra, ahol mi úgy bámultuk a kis cigánygyereket, mint valami ritka állatot, amilyent még soha sem láttunk. Az egész ház összecsúszott a látására és amint körülálltuk az asztalt, a pólyás gyerek szinte elveszett köztünk.

— Mikor született? — kérdezte anyám.

— Ma estére lesz három napos.

— Hol született? — tudakolta tovább.

— Útközben a kocsin, — volt a válasz.

— De melyik faluban? — szerette volna tudni.

— Nem tudom, a harmadik határban, — felelte a cigányasszony.

Így tudtuk meg, hogy a gyerek egy falubéli édesanyánkkal, mert azt is harmadik faluból hozták férjhez Kétfaluba.

— Földid, — jegyezte meg apám gúnyosan, de mi gyerekek, még melegebben néztünk rá, mint édesanyánk földijére.

Közben a kis földink elkezdett macskahangon nyöszörögni, látszott, hogy nyugtalanítja valami.

— Meg kellene nézni, — tanácsolta anyám, mire a cigányasszony kibontotta a pólyát.

Most aztán olyan furcsát láttunk, ami derülségre ingerelt bennünket. Az apróság nem volt, mint más pólyás gyerek pelenkába csavarva, hanem egy felnőtt ember piros pruszlikjába. Hogy valóban pruszlik a pelenka, azt is csak a rajta levő mogyoró nagyságú ezüstgombokról ismertük fel.

— Nyomja a gomb, azért sír, — magyarázta a cigányasszony és megigazította a furcsa pólyát.

Anyám adott neki valami puhább pelenkának valót, a cigányasszony mohón el is kapta a nagy darab vásznat, de nem pólyálta bele a gyereket, hanem akárcsak valami lopott jószágot, eltüntette a szoknyája ráncai közé, mert — így magyarázta — az újszülött férfigyereket az apja pruszlikjába kell polyázni, hogy ne fogjon rajta a szemek rontása.

— Hát aztán meg van-e már keresztelve? — kérdezte anyám minden különösebb cél nélkül, nem sejtve, hogy érdeklődése keresztkomaságra vezethet.

A cigányasszony közömbösen vont vállat és éppen olyan közömbösen mondta:

— Mire?

Anyám valósággal elszörnyedt ettől a felelettől és riadtan szólt:

— Hát azért, mert nem maradhat keresztetlenül.

— De még mindig nem gondolt arra, hogy a gyerekek lehessen a keresztanyja.

— Ha nem maradhat keresztetletlenül, akkor keresztelte meg a nemzeti asszony, — mondta a cigányasszony engedékenyen, de úgy, mintha akarna anyámnak valami nagy szívességet tenni.

A kínos csendbe, ami erre a szokatlan komahívásra következett, csak Liza néném elfojtott cihogó nevetése szólt bele, ami anyám zavarát haraggá dagasztotta, a harag pedig méreggá keseredett, amikor apám gúnyos szóval élesztgette. Mintha csak élére akarta volna állítani a keresztel kérdését (ahelyett, hogy átsiklana rajta), nagy komolyan sürgette az elhatározást:

— No, mama, most beszélj! Vállalod, vagy nem vállalod a komaságot? — és mivel nem kapott azonnal választ, újra biztatta:

— Hiszen magad mondtad, hogy nem maradhat keresztetletlenül ez az ártatlanság.

Liza néném felbátorodva apám gúnyos szavain, most már szabadjára eresztette az eddig magába fojtott nevetést.

Anyám csak most látta, mibe csöppent: az ura csúfolódik, vele, a lánya meg kineveti. De rajta bizony ne nevelsen senki.

— Még nevetni mersz te ... — fordult hátra és csak úgy találomra csattant a tenyere valamelyik arcon. Ekkor vette észre, hogy id közben Tencsa került a Liza helyére és a csattanós anyai intelmet nem a Liza kapta, akinek szánva volt, hanem a szelíd Tencsa. Szegény Tencsa, mit tehetett egyebet, sért dötten, szipogva húzódott vissza a konyhába. De eloldalogtak a nénjei is, mert látták, hogy édesanyjuk füle kipirosodik, ami annak a jele, hogy nemcsak mérges, hanem „felforrt benne a méreg”, ilyenkor pedig nem ajánlatos a közelében lenni. A gyerekek közül nem is maradt ott más, csak a Vinci meg én, de mi is óvatosan megbújtunk édesapánk mellett, aki látva, hogy sikerült édesanyánkat a sodrá-

ból kihozni, most már majdnem kihívóan sürgette anyám elhatározását:

— No mama, vállalod?

Édesanyám kék szeme rávillant édesapámra. Dacos, „csakazért is“ kívánczolt ki a torkából, de er t vett magán és nyugalommal mondta:

— Mért ne vállalnám!

— Csak úgy gondoltam, — jegyezte meg apám.

De anyám, mint aki egyáltalán nem kíváncsi a véleményére, nyugodt hangon folytatta:

— Talán mert cigánygyerek?

— Azt nem, de talán elég keresztgyereked van már ... gondolom, — fújta meg apám a takarodót, de anyám nem engedte t visszavonulni.

— Nem nagy dolog gazdáknál komaságot vállalni, de az út szélér l, a cigánysátor alól szedjen fel valaki keresztgyereket, — ha meg meri tenni.

De az er ltegett nyugalomnak ezzel vége is szakadt. Megnyomta a szót, akárcsak ítéletet hirdetne, mely ellen nincs fölebbezés.

— Csúfolódhatsz, ennek a gyerekeknek mégis én leszek a keresztanyja!

— Jól teszed mama, — próbálta apám folytatni a gúnyolódást, de rosszul járt vele, mert olyan választ kapott, amilyenre igazán nem számított:

— Én a keresztanya, te meg a keresztapa,— csattant anyám hangja, mint a jól irányzott ostorvágás.

Hát bizony apám ezt nem várta. De mit tehetett egyebet, most burkolta nyugalom színébe bosszankodását:

— Tudom. Ahol te vagy a keresztanya, ott csak én lehetek a keresztapa.

Apám ezzel akarva, nem akarva beadta a derekát és anyám meg lehetett volna a gy zelmével elégedve, de teljes diadalt akart és feszítette a húrt (ilyenb l támadtak aztán az összezörrenések).

— Nem föltétlenül szükséges — vágta vissza fölnyesen —, ha nehezedre esik, Mozoli szívesen vállalja

a kedvemért, — folytatta szinte kihívóan és mindjárt oda is szólt Mozolinak, aki a kútkávénak támaszkodva hallgatta szülei alkudozását és — édesanyám párti lévén — befelé örült, hogy az egyszer apámat is sarokba tudta valaki szorítani.

— Úgy-e Mozoli, megteszi a kedvemért?

— Meg én, ha a nagymama kívánja. Legalább egyszer én is leszek valakinek keresztmamája.

— Mozoli, csak lásson a maga dolga után és ne avatkozzon az én ügyeimbe, — intézte el apám el bb Mozolit, aztán anyámhoz fordult, de most már teljes komolysággal, majdnem szigorúan.

— Most aztán elég legyen a tréfából. Ha már beleceppentünk, végezzük úgy, mint illik. Ne nevéssen rajtunk senki.

Édesanyámnak, aki talán csak maga értette édesapám külön nyelvét, a szigorú kijelentés éppen elég volt békítésnek, mert a „beceppentünk“ „végezzük“, „rajtunk“ szavak többszáma azt jelentette, hogy apám a cigánykeresztel ben közösséget vállal anyámmal és amit anyám tesz, az mind a kett jük nevében lesz téve.

Anyám most már megbékülve ment vissza a konyhába, ahol a lányai felt n en serénykedtek, mintha nem is k lettek volna, akik néhány perc el tt még nevettek a cigánykomaságon. S t a f b nös, a Liza, hízelegve ajánlkozott, hogy szívesen helyettesíti az anyját, ha esetleg terhére esnék a cigánygyereket templomba vinni.

— Mért esnék teremre? — szólt a rideg visszautasítás. — Isten el tt és én el ttem éppen olyan gyerek ez is, mint a többi keresztgyerekem.

Aztán még utasításul a készülő désekre, hozzátette:

— Éppen úgy megadjuk a módját, mintha magunk-fajta volna. Liza, te viszed majd ki a sátor alá a keresztel i vacsorát.

Ekkor vette észre, hogy a Tencsa félrevonulva ül, mint a büntetésképpen sarokba állított gyerek. És mi-

vel anyám érezte, hogy valamit jóvá kell tennie, rászólt:

— Te meg mit szipogsz? Láthattad, hogy nem neked szántam, hanem annak a, — és amíg Liza felé intett a fejével, ártatlanul megütött leánya haját meg végigsimította, mire Tencsának a családból kiütsz kefeje odabújt anyja mellére.

— Nő ne sírj. Mondom, hogy nem akartam, — békítette t anyám kényeztet hangon. Mikor azonban erre a lányka könnyei még jobban megeredtek, türelmetlenül szólt rá:

— Most aztán elég legyen, mert kaphatsz még egyet, amit neked szánok!

Fordult egyet, aztán mintha semmi sem történt volna, kedvesen rendelkezett:

— Tencsa, édes lányom, szaladj az esperes úrhoz, kérdezd meg, hogy délután meg lehet-e a keresztel ?

A cigányasszonyt leültette a padláslépcs alsó grádicsára, adott neki egy nagy bögre meleg tejet, egy karéj fehér kenyeret, amit az mohón evett.

Tencsa szaladva jött az esperes úr izenetével, hogy litánia után „hozhatják a gyereket”.

Közben a cigányasszony többi három gyereke megérezte, hogy anyjuk nem lehet nálunk rossz helyen, ha ilyen sokáig megtrik az udvaron és utána jöttek, félénken, lopakodva. A legid sebbnek, egy hatesztend s leánykának az anyja szoknyája volt a nyakába kerítve, a legkisebb fiún egy rossz férfikabát lógott, mely a földet söpörte, a középs , egy négyesztend s leányka, valami takarófélét csavart maga körül, mert a cigánygyerekek nem csináltatnak, vagy vesznek ráill ruhát, hanem hidegben a dunnák közé bújtatják, egyébként pedig az öregek akasztanak rá valamit a maguk gúnyájából.

A gyerekek úgy rohanták meg az anyjukat, mint az éhes malacok és mind a hárman egyszerre akartak a bögréb l inni. Az anyjuk elbb egy-két hirtelen pofonnal rendet csinált köztük, aztán egymás után engedte

ket inni, ügyelve, hogy mindegyiknek jusson a tejbe. Anyám még kétszer megtöltötte a bögrét, minden gyereknek külön karéj kenyeret vágott és úgy nézte ket, mint valami étkes apró állatokat, amint cigánymohósággal falták az ozsonnát, mintha lopott holmit fogyasztának.

Az ozsonna eszébe juttatta másik keresztanyai kötelességét: hogy a cigányasszony egész családjára most neki kell főzni, habár a komája nem gyerekágyas asszony és gyerekágyi idejét legfeljebb órákkal, de nem napokkal lehet mérni. Illendőségből mégis megkérdezte a komaasszonyt, hogy mit főzzen nekik vacsorára.

— Ne fárassza magát a „nemzetes komámasszony” — szabadkozott a cigány szinte ijedten —, majd megfőzöm én magam, csak egy marék lisztet, egy kanálka zsírt, meg valami dögöt (elhullott baromfit, de malac még jobb volna) adjon a nemzetes komámasszony, csokolom a kézit, lábát... egy pár krumplit, egy kis sót, paprikát... egy fej hajmát... egy karajka kenyeret... hozzá.

Dög nem volt az éléskamarában, de anyám rászánt két öreg tyúkot, amiből majd a komaasszony a maga receptje szerint dögös levest főz, mivelhogy cigánykonyhán nem hús a hús dögíz nélkül.

A cigányasszony a pólyásgyereket a legidősebb purdékjába tette, maga meg szemmel láthatólag erőre kapva a meleg tejjel, a vacsorára való cipelte haza.

Anyám látva, hogy a cigányasszonynak a keresztel nem olyan fontos, mint a keresztelési vacsora, biztonság kedvéért még utána kiáltott:

— Aztán a keresztelése idejében itt legyen ám!

Kikészítette vadgalambszínt selyemruháját — ez volt a keresztelési ünneplése —, mert egészen okosan úgy gondolkodott, hogy a cigánykomaság csak akkor nem lesz a falu elítélhetője, vagy, ami ennél is rosszabb, nevetséges, ha maga nem tesz közte és a többi keresztelési között különbséget. Hiszen az esperes úrnak

sincs külön cigányokra szabott keresztelési szertartása és egyházi ruhája.

Az el készületek láttára édesapám is megparancsolta Lizának, hogy készítse ki az ünnepl jét.

— Hát az minek lesz? — kérdezte anyám nyersen, újabb tréfától tartva.

De apám egészen komolyan vette a dolgot.

— Csak nem eresztelek egymagadat ezzel a cigány-pereputtyal a templomba.

És mikor érkezett a templombamenetel ideje, készen állott, is ünnepl be öltözve.

Szorosan anyám mellett lépegetve kísérte t a templomba, úgy, hogy a keresztanya karján a gyerekkel, apánk és a cigányasszonytól közrefogva ment végig a falun. Mögöttük a három purdé poroszkált fantasztikus gúnyában, amihez igen illett az újszülött rikító piros keresztelési pólyája, amit a keresztanya erre az alkalomra kotort valahonnan el .

Anyám nem csalatkozott a feltevésében: a vadgalambszín selyemruhája, de különösen apám kísérete, megtette hatását. Az emberek tisztelettel néztek rájuk, amint a furcsa cigánytársaságban igyekeztek a templom felé. Csakugyan valami olyant gondolhattak, hogy nagy bátorság kell hozzá, oláh cigányoknál komaságot vállalni. Rendben ment minden, még a kisgyerek is példásan viselte magát. Igaz, nem is volt oka a sírásra, mert mielőtt elindultak vele, az anyja megszojtatta és mert erre az alkalomra a piros mellény alatt még vászonpelenka is volt, az ezüstpitykék tehát nem nyomhatták a testét.

Bizony, ezen a keresztel n, akármilyen szigorú szemmel nézte légyen akárki, nem találhatott megszólni valót, ellenkez leg: valami megható volt benne. Anyám ünnepélyes komolysággal állott a keresztel medence előtt, karján a keresztvízával, felelgetve helyette az esperes úr kérdéseire. Ellentmondott az ördögnek, aki, úgy *látszik*, olyan nagy veszedelme a keresztvízre men , magával tehetetlen gyermeknek, hogy talán, ha a ke-

resztanya nem tartaná t karjaiban, még a keresztel medence mell l is elragadná, mint kánya a pihés lúdfiat.

Az esperes úr, mintha csak anyámat akarta volna jutalmazni, szintén a t le telhet méltósággal — ehhez nagyon értett — végezte a keresztelést. Minden mozdulatát festeni lehetett volna, a hangja tisztán csengve szállt el a templom minden zugába. Végül pedig még rövid beszédet is intézett az oltárnál a keresztanyához, aki ott térdepelt el tte újonan keresztelt keresztfiával az oltárlépcs n.

— Ezzel a cselekedetével — mondotta többek között az esperes úr —, a keresztanya példát adott asszonytársainak, mert — és itt felemelte a hangját — amint az Údvözít az elesetteket és kitagadottakat emelte magához, úgy szentegyházunk ezen istenfél leánya sem átalotta karjára venni az útszéli sátor szülöttjét, hogy a kereszttség szentségében felajánlja Istennek, annak az egy Istennek, aki egyenl szeretettel öleli kebelére a kóbor cigány és a gazdag ember gyerekeit.

A keresztanya, fejét alázatosan lehajtva, kipirulva hallgatta a — szerinte meg nem érdemelt — dicséretet és harangszó gyanánt visszhangzott lelkében a hívek hangos „amen“-je, mellyel az esperes úr szavait fogadták. Ezzel az ámennel — legalább a keresztanya — úgy érezte: Istennek különösen tetsz cselekedetté avatták a hívek ezt a keresztkomaságot.

A keresztanya arca valósággal lángolt, mikor felkelt az oltár lépcs jér l és a templom hajója felé fordulva végigtekintett a padokban ül asszonyokon. Minden szem feléje ragyogott, mosolyogtak feléje a szent képek, szobrok, az esperes úr melegen fogott vele kezét és a szentélyben lev családi székb l, ahol vasárnaponként valamelyik lányával szokta hallgatni a szent misét, most a különben templomkerül keresztapa arca mosolygott feléje, mintha nem is volna, aki délel tt még csüfolódva beszélt err l a keresztel r l...

De mosolygott rá a keresztapa feje fölött a keresztanya véd szentje, Szent Katalin is. Ez volt neki a leg-

nagyobb dicséret és elismerés, mert ezt a képet különösen szerette, Nemcsak azért, mert a véd szentjét ábrázolta, hanem mert a képet egyenesen neki festette az büszkesége, a jogászfia.

Most aztán, a cigánykeresztel n megérte édesanyám, hogy véd szentje, Szent Katalin is szeretettel tekint le rá, méltatlan szolgálójára ...

Keresztelésr l hazatérve a lányai össze-visszacsókolták és úgy fogadták, mintha valamely híres búcsújáróhelyr l jönne és hozná magával a szentek áldását.

Nagy nehezen kibontakozott lányai öleléséb l és amíg a vadgalamb szín selyemruha derekának s r gombjait nyitogatta, nagy boldogan csak annyit mondott nekik:

— Gyerekek, ez volt a legszebb keresztel m.

A bécsi rokon.

A bécsi rokonainkkal igen nagyra voltunk. Lehetünk is, mert nagy becsületére váltak a családnak. Az révükön Bécsben a legel kel bb körökben is úgy ismerték az Agoston nevet mint Navratilékét, pedig mi csak egyszer gazdacsalád voltunk, k ellenben a híres Navratil egyetemi tanárnak a gyermekei, unokái. Annak a Navratilnak, akit 1861-ben neveztek ki hozzánk járási f nőknek és akinek hivatalbalépése után legsürgebb dolga volt halálosan beleszeretni édesapám egyik unokanénjébe, a híres szépség Agoston Rozáliába.

Az itthoni fiatalságnak is nagyon tetszett a szép Rozália, de igen el vigyázatosan forgolódtak körülötte, hogy az udvarlásból leánykérés ne lehessen, mert a telekkönyv, ez a józan házasságközvetít , ett l az utolsó lépést l visszatartotta ket.

A „becirker“ felt nésével a hazai udvarlók tapintatosan félreálltak és távolról nézték, mint habarodik bele egyre jobban a német vetélytárs Rozáliába. Legjobban várták azonban Agostonék, és mikor látták, hogy Navratil úr boldogan verg dik a szerelem hálójában, megmozdult az egész nemzetség. Nem talán azért, hogy nyélbeüssé, vagy megakadályozza a házasságot, hanem hogy megnyerje Navratil úr protekcióját, ami különösen elkobzott vadászpuskák visszaadása körül forgott. Még apám is — akkor süld legény — jelentkezett a puskájáért. Nagyon megtetszhetett a járási f nőknek, mert maga kísérte el a raktárba, ahol a legkülönböz bb puskák álltak glédában a falnak állítva.

— No öcsém — el legezte a családi megszólítást —, melyik a tied? — kérdezte jóakarattal.

Apám elpirult. Hogyne, mikor a puskák összeszedése idején nem is lehetett még puskája.

— Ügy látszik, nincs ezek között, — hebegte zavarodottan.

— Hát akkor hamar válassz helyette másikat.

Választhatta volna a legszebbiket, de — biztos, ami biztos — csak úgy találomra elkapta a hozzá legközelebb állót.

— Jó szemed van — dicsérte t a járási f nők úr —, a legjobb damaszкуси csövet választottad.

Nemcsak apámnak volt ilyen szerencséje, hanem az egész Agoston atyafiság apró alkotmányos szabadságok, törvényes kivételek dolgában jól kamatoztatta Navratil úr szerelmét. De mikor Navratil úr azt hitte, hogy szabad az út a család szívéhez és megkérte a leány kezét, Rozália apja hallani sem akart a házasságról. Csak éppen okát nem tudta adni ellenkezésének, vagyis nem mondhatta meg az igazi okot: hogy nem adja a lányát osztrák beamternek, akit azért küldtek a nyakunkra, hogy sanyargasson bennünket. (Soha nála szelídebb politikai f nőke nem volt a járásnak.)

— Nem sül ki a szemed a szégyent l? — ripakodott a lányára.

Akkoriban mifelénk az volt a szokás, hogy az apai tilalomra a lány sír, könyörög, kútbaugrást emleget, így készítve el a k szív apának a visszavonulás útját. De Rozália egyetlen engesztel szóval sem próbálkozott, hanem fölényesen tette föl apjának az ellenkérdést'

— Nem tudom, mi szégyenleni való van azon, hogy Navratil megkérte a kezemet, én meg hozzá akarok menni, mert szeretjük egymást?

— Még szereted is? és ki is mered mondani? — hördült fel Agoston apa és dühösen felemelte az öklét.

Rozália észre sem vette ezt a megszokott mozdulatot, hanem nyugodtan válaszolt apja kérdésére:

— Csak nem gondolja édesapám, hogy hozzámennék, ha nem szeretném? — és tovább öltögette a hímzését, mert abban az id ben ilyen komoly családi megbeszélések közben a lányok kézimunkázni szoktak.

— No hát abból nem lesz semmi! — ütött az apa

az asztalra és mikor látta, hogy a lányát ezzel sem tudja megijeszteni, nagyokat fújva kiment a szobából.

Tudom, illenék legalább röviden elmondani az apa és lánya harcát, de mivel már elárultam, hogy Rozáliából mégis Navratilné lett, talán elég annyit említeni, hogy a fiatal pár, alig született meg első gyermeke, visszakerült Bécsbe, ahol a szelíd, szemüveges járási f. nökb. l. nemsokára egyetemi tanár lett, híres ember, udvari tanácsos.

Navratilék becsületére legyen mondva, Bécsb. l. is tartották velünk a rokonságot és a nyári szünid. ben vagy a húsvéti ünnepek alatt mindig lábatlankodott az udvarunkon egy Navratil gyerek. Mozolinak, az öreg szolgának volt is vel. k. elég baja, míg annyira kinevelte ket, hogy kútba ne essenek, bele ne d. ljenek a trágyalébe, bele ne lépjenek kaszába, vasvillába, vagy egyéb kárt ne tegyenek magukban.

— Navratil bácsi — most már csak így neveztük magunk között —, megöregedett, nyugdíjba ment, Rozi néni sem maradt fiatal, feln. ttek a gyerekek, az unokák, és ahogyan n. ttek, úgy maradoztak el. t. lünk.

Azokban az id. kben, amelyekre én emlékszem, már csak a legfiatalabb Navratil unoka tartotta az összeköttetést Bécs és Kétfalu között, ő sem volt már gyerek, hanem feln. tt lány, azt is sokszor hallottam, hogy árvalány és szegény, akit a Rozi néni nevelt, de hogy a hangja kincset rejteget.

Akkor én, mint afele öt-hat éves gyerek nem sokat értettem a n. i szépséghez, de azt elég gyakran láttam, hogy anyám megforgatta Lollát maga el. tt és elragadtatva mondta:

— Eppen olyan vagy, mint öreganyád volt a te korodban!

— Hát akkor szép vagyok, Kati néni, mert a nagymama szépségét ma is emlegetik.

Lolla volt az a bécsi rokon, akit minden nyáron vártunk szünid. re. Jött is pontosan és nagy örömmel, vidámsággal. Jövetelét egy levél el. zte meg, amelyre

megmozdult az egész ház, mint nagyheti takarítás idején. Nénéim a kis szobából kiraktak mindent a tornácra, a szobát kimeszelték, a padlót felsikálták, az ablakokat megmosták, a rézkilincseket kifényesítették. Athúzták az ágyat, a fehérenem s szekrénybe csipkés szél selyempapírozt raktak, az asztalt leterítették hímzett házi vászon abrosszal és a közepére a holicisi korszóba virágot tettek. Ahitattal néztem a nagy rendcsinálást, tisztaságot, persze, csak az ablakon keresztül, mert a szobába nem eresztettek, nehogy bepiszkítsam a padlóját.

Vasárnap reggel aztán Mozoli kihúzta a színben a b rüléses sárga csészát, a Bátort és a Szell t az új szerzőszámmal szerszámozta föl és mikor másodikat harangoztak öregmisére, édesapám templomi ünnepl ben maga ült fel a kocsi kelyére.

Lolla levelének megérkezését l én olyan jó, csendes gyerek voltam, hogy — mint édesanyám mondta — azt sem tudták, hogy vagyok. Vasárnap reggel engem is szépen megmosdattak és ünnepl sen kiöltöztetve dobogó szívvel néztem édesapám készül déseit a kocsi körül. Vigyáztam, hogy egész heti érdemeimet most az utolsó órában el ne rontsam: sem az udvaron, sem az istállóban nem voltam senkinek sem útjában. Csak mikor édesapám felült a kocsira és kézbevette a gyepl t, köhintettem egyet, hogy észrevegyen. Észre is vett és le szólt hozzám a kocsi ülésb l:

— Te meg el ne csavarogd a misét.

Nagy, reszket sóhaj szakadt fel a mellembe l, utána elállt a lélekzetem, az arcom meg kezdett eltelni pirossággal. Szólni nem tudtam, mert sírás fojtogatta a torcomat, csak a szememet emeltem fel anyámra, kétségbeesett tekintettel kérve t le segítséget.

Anyám megértette néma esdeklésemet. Tekintetével végigsimította arcomat, aztán apám felé fordult és olyan hangon, mintha valami érdemtelennek kérne kegyelmet, szószóloskodott mellettem:

— No, most az egyszer még vidd el magaddal...
az én kedvemért...

Nekem úgy csengett-bongott lelkemben a szava, mint úrfelmutatáskor a háromhangú ezüstcsengety é, de apámat is gondolkodóba ejtette, vagy legalább is úgy lett, mintha gondolkodnék, hogy teljesítse-e anyám kérését. Végre nagylelk en engedett:

— Nem bánom no, de igazán csak a te kedvedért ...
dobd fel ide mellém ...

Engem nem kellett feldobni a kocsira, úgy kúsztam fel apám mellé, mint a macska és macska hízelgéssel a karjához bújva ígértem neki, hogy ezért a kocsizásért „mindig jó leszek”.

Ez a játék megismétl dött Lolla minden jövetelénél. Eleinte nagyon komolyan vettem, csak mikor nagyobbacska lettem, ismertem föl, hogy az egész csak színjátzás, mert a Lolla levélben megírt külön kívánsága volt, hogy engem is kivigyenek elébe a hajóállomásra.

Lépésben hajtottunk végig a falun, a tisztára söpört úton, köszönve, megszólítva a misére men ket. Nem kérdezte senki, hogy hová igyekszünk, hiszen tudta az egész falu, hogy jön a bécsi rokon a déli hajóval. A csoportosan szembejöv gyerekek nagy hangon mondták köszöntésül a dícsértesséket, aztán megálltak és sóvár szemmel néztek utánam. Éreztem hátulról is tekintetükb l az irigységet és én annál büszkébben ültem atyám mellett, nemcsak a kocsizás miatt, hanem azért is, mert nem kellett misére mennem, mint a többieknek.

Igy mentem én a déli hajóhoz Lolla elébe ...

Hajnalban kevés es esett, csak annyi, hogy elverte az út porát, mintha az ég a várva-várt bécsi vendég el t akarta volna felöntözni az útat...

Eppen akkor értünk a hajóállomáshoz, amikor a raktáros kit zte a kiköt hídra a zászlót, annak jeléül, hogy a remetei kanyarodónál megpillantotta a hajót, pedig olyan kicsinynek látszott, mint egy nagyobb fehér ladik. A hajó gyorsan növekedett, még gyorsabban kö-

zeledett és alig néztünk körül, már megszólalt a hajó orrában a kis harang lassú kongással, hogy aztán egyre sebesebben járjon a szíve és végül egyetlen reszket hangba olvadjanak össze az ütései. Istenem, hogy irigyeltem a matrózinast, aki így tudott harangozni és Bécs-t I Budapestig minden állomáson megmutathatta a tudományát. Mikorra a harang — mintha belefáradt volna a munkájába — három lassú ütés után elhallgatott, a hajó már kezdett odafarolni a kikötő hídhoz.

— Nézd, ott áll a Lolla nénéd, látod, hogyan integet felénk? — figyelmeztetett apám, felállva a kocsiban és amíg félkézzel keményen fogta a hajótól ijedező lovakat, a másik kezében tartott ustorral mutatta, merre nézzek.

De én nem törődtem Lolla nénémmel, csak a nagy fehér hajó érdekelt és a hajó orrában a matróz, aki már lóbálta a zsinórra kötött fakörtét, aztán nagy ívben kiröpítette a kikötő hídra. A parti matróz elfogta a körte vékony kötelét és kihúzta vele a végére erőt sített vastag kikötő kötelei. Nekem ez volt Lolla érkezésében a legszebb látnivaló, mert mindig arra vágytam, hogy én is megtanuljak így körtét dobni. A parti matróz ígérte is, hogy megtanít, de soha sem volt rá érkezése, úgy, hogy ez a vágyam, annyi mással együtt, sohasem teljesedett ...

A hajó dobjáról egy másik matróz leeresztette az ütköző vánkost a hajó és a kikötő híd közé és tompa recsegéssel kikötött a hajó. Betolták a hidat és most észrevettem Lollát, amint a kapitánytól búcsúzott. Másik pillanatban már kint volt a állomáshajón, ahol a vízszintlátás örömeivel szorongatta a parti kapitány kezét.

A parti matróz felkapta a két birkót és hozta a kocsira. Lolla legényesen szökött fel mellém a hátulsó ülésre. Apámat összevissza csókolta, nekem átkarolta a vállamat, szeme rámragyogott és nagykarimájú szalmakalapja alatt — hogy senki se lássa — engem is megcsókolt. Még visszafordult a távozó hajó felé és búcsút intett a hajlongva szalutáló kapitánynak. A kapitány

élénk kézmozdulatok közt magyarázta aztán a körülötte kíváncsiskodó utasoknak, hogy ki az a fehérruhás szép lány, akit l ilyen szívélyesen búcsúzik s akivel éppen most indul a kocsí. Navratilék falusi rokonságához: Agostonékhoz.

Milyen szép is volt ez az út hazáig! Apám kezében feszült a gyepl , a lovak hátán táncolt a napsugár, fejünk felett daloltak a pacsirták és mint valami leveg - beli rszemek adták át egymásnak és köszöntötték dalal az érkező vendéget. Az érett gabonatóblák a mi kedvünkért sorakoztak föl az út szélén szakadatlan sorban és szüntelen hajladozással bókoltak be a kocsiba Lollát köszönteni, akinek érkezését az egész határ úgy várta, mint a nyár tündérét.

De nemcsak a búzatóblák köszöngettek felénk, hanem integetett a kezével, kalapjával mindenki, akivel találkoztunk, mert mindenki tudta a bécsi rokon jövetelét és mindenki örömmel várta. A varjasi elágazásnál Blanka grófné szürke lovas gíge keresztezte útunkat és a n i kocsis magasra emelt kézzel integetett messzir l felénk. Hogy jobban megértesse magát, megállította a szürkét, felállt a kocsiban és úgy mutogatott. Apám is megállt, hogy Lolla értelmesen felelhessen vissza. Most aztán, akárcsak a hajók között, megindult a jelbeszéd.

Blanka grófn Varjas irányában mutatott az ustorával, a másik kezével evést utánozott, vagyis azt mondta:

— Sietek, Varjason ebédre várnak!

Lolla visszaintett a fejével, felemelte a kezty s keze négy ujját, erny je hegyével a pörösi malmok felé mutatott, aztán nekem adta az erny t és úszást jelzett a karjaival, mire a nagy szalmakalap a gigr l vígan integetett vissza. A gíg kocsisának az ostora megpöccintette a szürkét, apám csettintett a lovainak, és mind a két kocsí folytatta útját, gyorsan távolodva egymástól, mint hajók a tengeren.

— Mit intettél a Blanka grófnénak? — tudakoltam kíváncsian Lollától.

— Azt, hogy délután négy órára kimegyek a pörsi malmokhoz fürödni, jöjjön oda is a varjasi lányokkal.

— És eljönnek?

— Hát nem láttad, milyen örömmel intett igent?

Én ugyan semmit sem értettem a két kocsi jelbeszédéből, de most, hogy Lolla elmagyarázta, igen csodálkoztam rajta, hogy ezt a világos beszédet nem tudtam azonnal megérteni.

Most hát megint ott ültem a fehérruhás királykisasszony mellett a cséza hátulsó ülésén, mint valami kényes kis apród. Keztyűs kéz karolta át a vállamat, kipirult arc hajolt az arcom fölé, nagykarimájú szalmakalap árnyékolt a tiszta nap elől, valami muzsikahangú szó félálomba ringatott, amiből csak akkor ébredtem fel, amikor a kocsi befordult velünk az udvarra.

Ott várt bennünket nemcsak az édesanyám, hanem tele volt az udvar gyerekekkel, asszonyokkal, akár az orvosé himlőoltás idején. És aki várt bennünket, annak mindegyiknek volt valami köze Lollához. Lelkesnének úgy látszik legtöbb, mert neki pergett legjobban a nyelve. Pedig milyen szótalan asszony volt most egy esztendeje, mikor Lolla ott virrasztott a betegágya mellett.

Simon Giza divatos új ruhát viselt. Maga szabta, maga varrta, ahogy Lollától tanulta. Kényesen félreállt a többi, hogy a ruhán a legkisebb gyűrődés se essék addig, amíg a mester szeme meg nem bírálja. Annál jobban furakodott a többi a kocsihoz, még Zsolnainé is a karon ül kis Lollával, aki — mint neve is elárulja — keresztlányja Lolla nénémnek.

— Ugyan hagyják már legalább leszállni, — próbálta két apám türelemre inteni (persze könnyen várható, mert az állomásnál megkapta már a neki járó csókot, ezek meg várnak rá).

Édesanyám, mikor Lolla kibontakozott az öleléséből, szokás szerint megforgatta tőle magát és a tenyerét összecsapva, most is meglepetéssel mondta, mint minden viszontlátáskor:

— Mintha csak a Rozi nénit látnám a te korodban,
— ami családi nyelvünkön azt jelentette, hogy Rózi
néni óta a legszebb lány a rokonságban. Lolla is ugyan-
azokkal a szavakkal fogadta a bókot, mint máskor:

— Az pedig híres szép lány volt.

Megkapta minden asszony, minden gyerek az t
illet csókot, ölelést, a nagy kofferb l pedig a hozzájáró
ajándékot. Talán még a káplán úr is részesült volna
egy meleg ölelésben, ha valamivel el bb jön, de hát ő
csak akkor érkezett, mikor a többiek már hazafelé szál-
lingóztak, mi meg ebédnél ültünk a diófa alatt.

A káplán úr tréfásan szóvá is tette, hogy hát nem
kap semmit, mire Lolla latinul mondott valamit, amit
apám, aki igen büszke volt rá, hogy négy gimnáziumot
járt, nekem úgy magyarázott, hogy a kés n jöv knek
hús helyett csont jár. Máshol ez lehetett a szokás, de
nálunk húst is kaphatott volna a káplán úr; anyám ele-
get kínálta, hogy tartson velünk, de a káplán úr nem
fogadta el a meghívást, mert már ebédelt. A török
feketéb l azonban, amit anyám az tiszteletére f zni
szokott, szívesen iszik két csészével is, mert a plébánián
az esperes úrra való tekintettel csak gyenge feketét volt
szabad f zni.

Ebéd alatt a káplán úr vidám szóval tartott ben-
nünket, ebéd után pedig hátramentünk Lolla szobájába.
Most már én is bemehettem, mert Lolla nem féltette t -
lem a tiszta padlót. És mivel el sem lehetett volna kép-
zelní, hogy Lolla a káplán úrra ne gondolt volna, a
harmónium tetejére tett egy halom kottát és barát-
ságosan szólt a káplán úrhoz:

— Magáról sem feledkeztem meg.

A káplán úr átlapozta a kottákat, aztán a harmó-
niumhoz ült és egy kottalapot tett maga elé, a másikat
meg Lollának adta. Ujjai végigszaladtak néhányszor a
billenty kön, aztán Lollára nézett, mire az halkán éne-
kelni kezdett valami latin éneket, amib l én csak a
Mária nevét értettem.

— Gyönyör , — mondogatta a káplán úr. — Mához egy hétre énekes misénk lesz.

— Akár minden vasárnap, amíg itt vagyok — egyezett bele Lolla készségesen —, de mára nekem elég, mert várnak rám Pörösben.

A káplán úr megígérte, hogy litánia után visszajön és átjátssza a többi kottát is, Lolla pedig hóna alá kapta a fürd ruháját és szólított engem is.

Mint a vizsla, mikor apám fütyentett neki, úgy ugrottam és csatlakoztam hozzá; elgondolnom is szörny volt, hogy Lolla nyomában ne lehessenek.

Milyen más is volt az élet a pörösi malmoknál, mint otthon.

A tizenöt malom közül most, új el tt alig forgott kett , három, de azért vasárnap délután künn voltak a Dunánál nemcsak a molnármesterek, hanem a legények, inasok is. Jöttek gazdák, gazdalegények, leányok vizet, erd t nézni, sepr nek való vessz t vágni, földi szedret szedni, komolyan beszélgetni, tereferélni, tréfálkozni. Olyan volt a geréb nyári vasárnap délután, mint valami kedves, szabadtéri kaszinó, különösen, ha másfalubeli rl emberek is keveredtek az itthoniak közé.

De egymagában is nagy a vonzó ereje a Dunának: állandóan van rajta látnivaló. Napjában egyszer fel, egyszer le személyszállító g zös, a „pasasér" hasítja ketté és veri hullámosra sima tükrét. Teherhajók kapaszkodnak felfelé hosszú uszályt húzva maguk után, vagy siklanak le maguk mellé szedett uszályhajókkal, mint a dáma, amikor karjára kapja a sleppjét. Dereglyéket, szálfatutajokat visz a hátán német fával magyar vidékre. Messze kotrógép füstöl, a lipóti sziget mellett a Dunaszabályozás két tanyahajója áll lemacskázva, az egyik munkásoké, a másikban mérnökök laknak. Néha ládik szeli át; a lipóti partról mihozzánk, vagy t lünk visz át valakit a túlsó félre. Kárókatonák búvárkodnak benne, sirályok lebegnek a színe fölött, az öntések szélén mélabús szürkegém álldogál, magasan a leveg ben varjak igyekeznek fészkeikre, alacsonyabban

vadkacsák húznak *egyenes vonalban* a nádasok felé. Olyan sokan vannak, hogy hallatszík a röpülésük suhogása.

De, ha köröskörül víznél egyebet nem látni, a Duna akkor a legszebb látnivaló. Akkor mutatja magát szakadatlanul megújuló örök változatlanságában. Olyan, mint a hosszan vonuló katonaság: ugyanazon ruhában, egyforma lépésben jönnek és távoznak a századok, a lovak, a katonák ikerhasonlóságba olvadnak, minden század ugyanaz, mégis mindegyik más. Órákon át el lehet nézni, mert semmi sem köti le jobban az ember figyelmét, mint a szeme előtt megújuló állandó változatlanság.

Lollának is a Duna volt a legkedvesebb szórakozása. Fürd ruhában kiült valamelyik malom völgyhajójának az orrába és felhúzott térdeit átkarolva sétáltatta a szemeit a vizen. Nézte a Dunát, a szigetek összeboruló, hamvaszöld f zeseit és hallgatta a! vízfolyás hangját, ami halkabb a szúnyog zümmögésnél, valami igen parányi sarkantyúk pengéséhez hasonló, láthatatlan tündérek lábán, amint a víz színén táncolnak. Ha én velem voltam, gyakran figyelmeztetett erre a hangra főlemelt mutató ujjal:

— Hallod? Így lélegzik a folyó víz!

Olyan halk volt, mint a fülzúgás: ha nem figyeltem rá, nem hallottam, de ha odahallgattam, akkor a malomkerekek keserg forgásán, a garat zakatolásán keresztül is a fülembé zsongott.

Nemcsak Lolla, hanem barátn i, a varjasi lányok és Blanka grófn is szerelmesei voltak a Dunának. Egész délutánokat el tudtak heverni a készség hídján, azon a két szál deszkán, mely a házhajóból a völgyhajóra vezet. A hajókat integetve köszöntötték és szívesen t rték testükön a kapitány, vagy az utasok meszelátójának b rtbizsergeto fürkészt tekintetét. Ha azután a hajókerék verte hullámok ringatni kezdték a malmot, akkor mind a négyen vízbevetették magukat és együtt himbálódtak a hullámokkal. Nem csoda, hogy

a vízimádat most is legel ször a Dunához vitte Lolla nénémet.

Blanka grófné a két varjasi lánnyal már várta t Pörösben. A gig el tt nyugtalankodó lipicai szürkét egy molnárinas legyezte f z fagallyal, hogy meg ne egyék a szúnyogok. A lányok az utolsó malomban levették ztek, aztán felkapaszkodtak a hajóház tetejére, mert onnan lesz a beugrás. Nem vettem le szememet az összebújva beszélget négy lányról és meg voltam róla gy z dve, hogy ilyenek voltak hajdanában a tündérek is, amikor még aranykert volt a vidékünk és Tündér Ilona a tár-saival ide Pörösbe járt nyári alkonyatkor fürdeni.

—Úgy-e ilyenek voltak? — faggattam Mozolit, aki szintén kiballagott utánunk (litánia helyett) és most a parton ült mellettem.

— Úgy-e ilyenek voltak? — ismételtem türelmet-lenül a kérdést.

Mozolinak nem volt kedvére a beszéd — is csak a lányok vízbeugrását várta — és hogy elejét vegye hosszas kérdez sködésemnek, csak kelletlenül felelt:

— Honnan tudjam, mikor nem láttam ket?

Mintha összeomlott volna az egész világ, ami Mo-zoli meséib l épült föl bennem. Csalódva, szemrehá-nyóan tört ki bel lem a szó:

— Hát akkor nem igaz, amit nekem a Tündér Ilo-náról és tündérlányokról mesélt? ... Hát nem igaz, hogy kisgyerek korában többször látta ket itt a porösi Du-nában fürdeni, mert hogy csakis ártatlan kisgyerekek-nek mutatták meg magukat ilyenkor? ... Hát nem volt itt aranykert? Hát akkor honnan került bele a Duna fővenyébe az aranypor? Mert hogy van benne, az bi-zonyos, hiszen túl, a sziget orrán, most is ott áll Gemcs János aranymosó széke! Hiszen akkor megcsalt engem Mozoli bácsi! — kiáltottam fel és odébbhúzódtam t le.

Mozoli visszavont maga mellé és akadozva kezdett beszélni:

— Láttam, hogyan láttam volna ket... de annak már nagy ideje... meg aztán mindig csak egy-két szem-

pillantásra mutatták magukat, csak addig, amíg magukra kapkodták a tündérfátylat, mert aztán leveg be emelkedtek a hattyúk szekerén ...

— Aztán melyik volt köztük a legszebbik?

— Hát a Tündér Ilona!...

Szorosan odasimultam Mozolihoz és mintha gyónatnám, úgy kérdeztem tovább.

— Volt olyan szép, mint a Lolla néném? — és visszafajtott lélegzettel vártam, mit felel. Rátapasztottam tekintetemet az arcára és nem engedtem t a válasz el l kitérni.

Végre óvatosan kinyögte:

— Most, hogy a Lollát így magam el tt látom, úgy vélem, hogy még a Tündér Ilonánál is szebb!

Megkönnyebülten jött ki bel lem a visszatartott lélegzet, mert tündérdolgokban a legf bb tekintélynek Mozolit tartottam és most er síti meg, hogy neki is az a legszebb, amit én annak tartok. Most tehát megint nyugodtan figyelhetem, mi történik a malomház tetején. Jó volt odafigyelni, mert Lolla három társa, mintha összebeszélt volna, hirtelen felállt és fejfel beleugrott a vízbe, akárcsak gólya közeledtére a parton ül békák. A három lány aztán, mikor megint felmerült a vízbe l, kórusban csalta maga után negyedik társát:

— Fecskét, Lolla, fecskét!... — követelték t le a fecskeugrást.

Lolla felállott és gondosan kereste lábujjaival a fecskeugráshoz az állást.

Igaza volt Mozoli bácsinak, most a magam szemével látom, hogy Tündér Ilona nem lehetett szebb, mint Lolla, amint itt áll, ugrásra készen a malomház tetején, fekete selyem trikóban, piros gumisipkában. A délutáni napsütésben szinte ragyogott az egész teste. A haja nem volt ugyan színarany, mint Tündér Ilonáé, de a övénél szebben azé sem tündökölhett.

A hever molnárok mind az alsó malomhoz gyülekeztek és úgy lesték Lolla fecskeugrását, mint cirkuszban a halálugrást. Arcukról azt véltem leolvasni, hogy

Lolla szépsége fel l egy véleményen voltak velem. A sziget orránál Gencs János, a mindig lucskos aranyász meringülte napestig a vizet. Most is abbahagyta a munkát és meringül jére támaszkodva nézett át hozzánk: is kíváncsian várta Lolla ugrását.

Lolla már éppen ugrani akart, mikor meglátta meszsir l az esperes urat közeledni, valószínű leg az is az híres fecskeugrására volt kíváncsi. Megvárta hát és csak akkor lökte el magát, mikor az esperes úr is ott állott a molnárok között. Lolla teste a leveg ben fesszre homorúit és vállmagasságban széttárt karokkal t nt el a vízben. Mint a kárókatona, jóval alább a beugrás helyét l bukott fel a víz alól. Kijött a partra, magára terítette a fürd köpenyét és barátságosan kezelt el bb az esperes úrral, aztán a molnárokkal.

Az esperes úr nagy örömmel üdvözölte a vendéget, de aztán szemrehányásokat tett neki a veszedelmes ugrás miatt:

— Ki látott ilyent? Ezt jó keresztény nem teszi... ez,.. ez ... — végre kimondta a nagy szót, — ez Istenkísértés!

Lolla hízelegve békítette:

— Ne tessék haragudni, vasárnap majd leimádkozom és- leénekelem.

— *Mégis Istenkísértés,* — er sködött az esperes úr, de már engedékenyebben, mert az énekes mise volt a gyengéje és a káplán úrtól tudta már, hogy Lolla minden vasárnap „bemutatót”¹¹ tart, vagyis eddig nálunk el nem adott miséket énekel.

— Bizony, bizony, nagy merészség... — bólogattak a molnárok, de inkább csak az esperes úr kedvéért, mint meggy z désb l.

Csak Tükör Béla, a molnárok céhmestere mondott ellen, mert szeretett mindenben ellenkezni:

— Nem Istenkísértés ez, esperes úr.

— Hát mi volna, ha én mondom? — pattant fel az esperes úr sért dötten.

Tükör Béla körbemutatott a molnárlegényeken és tréfásan mondta:

— Emberkísértés.

A legények nevetése meger sítette Tükör Béla szavainak igazát. Nevetett Lolla is a céhmester megjegyzésén, csak mintha az esperes úrnak nem tetszett volna.

— Akkor mégúgy sem szabad! — mondta szigorúan és hogy zavarát palástolja,, otthagya az istentelen népet.

Lolla is otthagya a nevet molnárokat, de mikor felöltözve visszajött közéjük, négszemközt kapta a szabadszájú céhmestert:

— Hallja, Tükör úr, ha valami kifogása van, elmehetek ám a gyüvészi malmokhoz fürödni.

— Csak nem akarja ezt a szégyent megtenni velünk?

— No hát, akkor maga is gondolja meg, mit beszél az esperes úr el tt.

A gig inkább fecskéfészekhez hasonlított, mint kocsihoz mikor a négy lány egymás ölében szorongva ellepte egyetlen ülését. A vén szürkének nem volt érzéke az „édes teher“ iránt, mert bizalmatlanul tekintett hátra az egy lóhoz nem ill rakományra. A mi udvarunkon megkönnyebbült ugyan Lolla ötvenkilenc kilójával, de ehelyett kerül úton juthatott csak haza, mert t lünk Varjasba kellett még két kisasszonyt fuvarozni s csak onnan mehet haza az megszokott terhével, Blanka grófnéval. Neheztelt is a szürke, mint az öreg cseléd, akit l a szokottnál több és nehezebb munkát kívánnak.

No de hever napot kapott érte, mert másnap Varjasból indult kocsi Összeszedni a pörösi fürdéshez négy leányt.

Erre az alkalomra a kiállításba ill varjasi kocsi-gy jtemény legeredetibb darabját húzták ki a színb l: a cab-et.

Hogy honnan kerül a cab a varjasi kocsik közé? A bárónénak csináltatta külön a gazda. Hogy ki volt a

bárón ? Hát a Malvin néni. Hogy pedig Malvin néni ki volt? Fiatal korában éppen olyan bolondosan jókedv lány, mint a pörösi malmokhoz járó húgai. Csak éppen abban ütött el a lánypajtásaitól, hogy t a szülei úgy tanították, hogy, ha majd magára marad, tudjon magáról gondoskodni.

Ez akkoriban könny volt a kisebb földbirtokos lányoknak: csak tanulni kellett valamit. Malvin néni a francia és angol nyelvet tanulta meg olyan tökéletesen, hogy, mikor elkövetkezett az ideje, válogathatott a f úri házakban. Választott is hamarosan és okosan: egy sokgyerekes báró házáat. Úgy gondolta, hogy ha nem jó helye lesz, akkor otthagyja, ha ellenben tetszeni fog neki, akkor a sok gyerek mellett tovább lesz rá szükség. Ott maradt és ott ragadt rá a báróné cím, mert bárósabb volt az igazi bárónénál. Mikor pedig a legfiatalabb lány is férjhez ment, szép életjáradékkal és elég szép megtakarított pénzzel hazajött a varjasi rokonokhoz, akik minden tekintetben legjobban rá voltak utalva. Úgy is, mint pedagógusra, úgy is mint „Erbtante“-ra. Tenyerükön hordták és lesték minden kívánságát.

Egyszer, mikor a vendégek a sokféle csudálatos kocsija miatt csipkedték a varjasi gazdát, Malvin néni megjegyezte, hogy még csak az kedves kocsija, a cab hiányzik a gy jteményb l.

A gazda gondolt egyet és elhatározta, hogy Malvin néninek születése napjára csináltat egy cabet. Igen ám, de Csicsai Flóris, a szerdahelyi bognár, soha hírét sem hallotta a cabnek; rendes rajzot sem tudtak neki mutatni róla, csak úgy magyarázták, hogy milyen legyen. Magát a kocsit csak megértette valahogyan, de sehogyan sem fért a fejébe, hogy mi az Isten csodájának van külön és olyan emeletnyi magasan a kocsisülés és micsoda értelme van annak, hogy a kocsist az utas nem is látja és csak a kocsi fedelén lev ajtócskán keresztül tud vele szót érteni.

Csicsai Flóris megkérdezte egyszer a várkonyi gró-

fot is a cab fel l. Ha valaki, tudja neki a cab kocsit érthet en megmagyarázni, mert fiatal éveiben hosszabb időt töltött Londonban. A gróf elmondta, hogy a cabet a londoni ucca tevéjének mondják, akár csak a tevét a sivatag hajójának, mert hát a londoni nagy forgalomban csak az igen magasan ül kocsis tud valahogyan elrevergődni. Csicsai Flórisnak nagyon tetszett a tevehasonlat, mert ebből értette meg, hogy mért olyan a cab, amilyen. Mivel pedig eleven cabet még nem látott, ellenben a tevét ismerte a cirkuszból, a tevehasonlatot sikerült neki olyan jól beleépíteni Malvin néni születésnapjára, hogy a név rajta is maradt. Nem nevezte azt senki még Varjasban sem másként, mint tevekocsinak.

A kocsi különben igen érdekes keveréke lett a csalóközi könny homokfutónak, meg a londoni bérkocsinak. Hamisítatlanul hazaiak voltak a finom kerekei, a könny járása, ellenben angol származást adott neki a kocsi ernyje mögött emelkedő kocsiülés és az erny tetején levő ajtócska.

Apám is megnézte a kész kocsit. Furcsállotta, de mert nem akarta a bognár kedvét szegni, nem szólt rá semmit. A mesternek nem tetszett a hallgatás, de úgy látszik, maga sem volt egészen kibékülve a kocsijával, mert igen ostromolta apámat, hogy szóljon már valami. Szép-e, nem-e.

— Mit török Csicsai úr veled, hogy szép-e, csúnya-e. Maga rendesen elkészítette, amit parancoltak, a többi a rendelő gondja.

— Nem úgy van, Ágoston uram, mert nekem bizony nem mindegy, hogy ki mit tart a munkám felől, és tovább ostromolta apámat:

— Mégis, mit szól hozzá Ágoston úr?

— Mit szóljak? Tetszik, rendes munka. Nem vall szígyent veled Csicsai úr.

— Hát akkor mért nézegeti olyan gyanakvó szemmel?

— Tudja, Csicsai úr, hogy igazat szóljak, úgy vagyok velem, mint a spenóttal.

— Nem szereti, úgy-e?

— Dehogyan nem szeretem.

— Hát akkor? — türelmetlenkedett Csicsai mester.

— Csak nem eszem meg.

— Beszéljen világosabban Ágoston úr. Tudja, hogy a maga szavára mennyit adok! — unszolta most már apámat Csicsai Flóris majdnem könnyörögve.

— No hát, Csicsai úr, ha tudni akarja a véleményemet, megmondom: tetszik nekem ez a kocsi nagyon, csak éppen, hogy nem ülnék bele.

— No hát, ennél rosszabbat nem mondhatott volna Ágoston uram! — és a mester haragosan fordított hátat alkotásának.

Kedvetlenül szállította a kocsit, még pedig, ahogy parancsolva volt, Karcsára, mert Malvin néni születése napját Karcsán, az öreg tekintetes asszonynál szokták megünnepelni. Odajöttek erre az alkalomra a tekintetes asszony gyerekei, unokái, rokonai és ott várta a születésnap megkezdés is Malvin nénit, a felvirágozott cab.

El volt t le ragadtatva mindenki és Malvin néni elhatározta, hogy a születésnap kocsin megy haza Varjasba. Próbaképpen beleült és valóságos bárónak érezte magát benne.

Az indulással azonban nehézségek voltak. A lovat csak nagy nehezen lehetett eléje fogni. Be kellett a szemét kötni, mert nyitott szemmel félt az útfajta kocsi közelébe menni. Ilyen nehézségek után a varjasi házi gazda jónak látta, hogy maga másszon fel a kocsisülésbe, ha biztonságban akarja a kocsin Malvin nénit hazaszállítani. Így is nagyon nehéz hajtás volt. Minden szembejövő ló ijedezett, ágoskodott a tevekocsi láttára. Nem egy kocsi árokba is fordult miatta, ha pedig különösen ijed s lovak jöttek szembe, a cabnek ki kellett állni az út szélére, amíg az ijed s lovakat elvezették mellette.

Mikorra hazaérkeztek Varjasba, a bakon ül gazdát ki-verte a verejték, Malvin nénit pedig félájultan vették ki a kocsiból. Nem panaszkodott, de soha sem mondta többet, hogy a cab a legkedvesebb kocsija és soha sem kívánczolt többet beleülni.

Most aztán hosszú id után fejükbe vették a lányok, hogy a caben mennek Pörösbe fürdeni. Befogni valahogyan csak befogtak, de mikor indulni akartak és kocsist kerestek, az egész majorban nem akadt rá ember. Mindenkinek másfelé akadt valami halaszthatatlan dolga: magyarán szólva, senki sem akart világ csúfjára felülni a tevenyakú kocsi ülésére. No, de a varjasi lányok nem olyan könnyen álltak el attól, amit egyszer a fejükbe vettek.

— Ül be Tubi, — adta ki erélyesen Pajszi a parancsot szelíd, engedelmes hűgának, meg ügyesen felmászott a tevenyakú, égnek mered ; kocs ülésre. Mintha négyesfogatot hajtana, nagyot cserditett az ostorával és már rúgta is a ló a port Várkony felé. Ott Tubi mellé felkapott Blanka grófné a cabre és — szinte hihetetlen — szerencsésen eljutottak hozzánk Lolláért; senkinek sem okozták felfordulását. Nálunk apám leszállította a cabr l a londoni kirándulókat és határozottan kijelentette, hogy inkább a maga kocsiján viteti ki ket a Dunára, de nem engedi, hogy a tevekocsi veszélyeztesse a környéket.

Be is akart mindjárt fogatni, de mivel a kisszolga éppen akkor járt ki ökrökkel az udvarról (a holt Csilizbe ment s r kóróért), a lányok egyszer en áttelepedtek az szekérére. Mivel pedig az ökrös szekéren nincs más ül alkalmatosság, mint a szekéroldal, k is ott foglaltak helyet ketten a kisszolga mellett, kett vele szemben. Pajszi, hogy megmutassa a bérestudományát, kivette a kisszolga kezéb l az ustort és hajtotta az ökröket, ámbár nem igen kellett azokat hajtani; maguk is elmentek volna a holtcsilizi földhöz. Pajszi azonban mindenáron hajtani akart. Széttérpesztett lábbal béres módra megállt a szekérben, nagyokat durrogatott és

„csalé Bimbó, hajsz Vellás“ terelte az ökröket. A Bimbó meg a Vellás úgy lépegettek tovább, mintha nem is nekik szólna a n i hangon kiabált „csalé“ és „hajsz“. Csak mikor belecsipett nyakukba az ustor sugara, akkor ismerték el, hogy jó kezekben van az ustor és engedelmesen kanyarodtak jobbra, vagy balra, ahogy az aszszonybéres parancsolta.

Amíg a lányok megfürödtek, a kisszolga lekaszálta az estéli és reggeli etetésre való s r kórót, felrakta a szekérre és várta vissza a pasasérjait. Jöttek is és parasztlányok módjára széles ülésel helyezkedtek el a kóró tetején. Vidám énekszóval vonult be az ökrös szekér az udvarunkra és ezzel megint eltelt egy vidám szünidei nap, ami nem hasonlított a többihez és végre ez volt a legfontosabb.

A kisszolga a lányoktól kapott cigarettákat a kalapja szalagja mellé t zte, mert ezeket csak vasárnap délután fogja elfüstölni. Persze, szívesen invitálta a kisasszonyokat máskorra is.

Apám most sem engedte a lányokat a tevekocsira ülni, hanem befogott a csézába és maga vitte el ket széosztani Várkony és Varjas között, de hogy nekünk is jusson bel lük, a legszebbiket visszahozta hozzánk. A tevekocsit pedig a Ráró lóval alkonyat után, mikor minden kocsi fekete, a kisszolga húzatta haza Varjasba, mert nappal még sem ült volna fel világ csúfjára a magas ülésre. Azon a nyáron nem is láttuk többet Csicai Flóris remekét.

A négy lány, azóta hogy Lolla megjött, a Varjas—Várkony—Kétfalu háromszögben mozgott és olyan kintartóan járt Pörösbe fürdeni, hogy a várkonyi szürke belesoványodott. Csak a vasárnapok voltak egyformák, amikor Lolla a kóruson énekelt, társai meg lent a szentélyben hallgatták. Elmaradt a fürdés is; vasárnap a falubeli legényeké volt a Duna.

A többek' között — tudja Isten hányadszor — megint nálunk volt a fürd utáni ozsonna. A négy vízi leány

köcsögb l fakanalakkal ette a diófa alatt az aludttejet, és nagyokat harapott hozzá a barna kenyérb l. Valami új szórakozás után kutattak, valami egészen újat szerettek volna kitalálni, mint a gyerekek, akik ráuntak a játékaikra.

Egyszerre közéjük toppant Kulcsár Albert, a kettes huszárok f hadnagya; Kulcsár Vendelné keresztanyám egyetlen fia.

— Albert, Albert, — köszöntötte t négy aludttejes száj. — Tartson velünk... az enyémb l... nem, az enyémb l, — versengtek érte, vagyis inkább játszották a versengést és nyújtotta felé mind a négy lány az aludttejes kanalát.

Kulcsár Albert, aki nem volt semmi tréfa elrontója. leült a lányok közé. Négy kanál nyúlt feléje, de nem azzal a szándékkal, hogy aludttejet adjon neki, hanem hogy bemaszatolja fakósz ke bajsját. Albert is a kezébe vett egy fakanalat és mintha vívóteremben négy ellenféllel állna szemben, ügyesen háritotta el magától az ellenséges kanalak támadását.

A nagy zsvajra anyám is el jött a konyhából, megállot az ajtóban és megbotránkozva szemlélte a lányok pajkosságát, mert hát az keresztfia nem az a mókás legény, mint a bátyám, vagy a várkonyi kis gróf, akivel ilyen aludttejes tréfát volna szabad zni. Végre is Kulcsár Albert, az els keresztfia, meglett, komoly ember, f hadnagy, novemberre kapitány lesz ... Egy darabig csak nézte a lányok illetlen játékát, de aztán közbeszólt. Lollának mondta, de úgy, hogy a másik három is érthessen bel le:

— Ugyan Lolla!... Te meg Albert, t rőd? ...

Kulcsár Albert tovább védekezve a kezében lev fakanállal, felelt anyámnak.

— Csak ma, keresztmama. Holnap megjönnek a fiúk, akkor majd engem békében hagynak.

— Jönnek? — kérdezte a négy lány is, anyám is egyszerre — és azonnal vége lett a kanálharcnak.

— Csak nem gondolták, hogy nélkülök megkezd dhet a fogolyvadászat?

A lányoknak nem kellett már azon törni a fejüket, hogy mit csinálnak a legközelebbi napokban, hiszen holnapután megkezd dik a fogolyszezés.

— Kora reggel a hármas határnál a nagy tölgyfánál találkozunk, — rendelkezett Pajszi, akit ilyen rendezésekben szívesen ismert el a többi három lány vezérnek.

— Persze, maga is kijön Albert? — rendelkezett inkább, mint kérdezte a vezér, de a f hadnagy volt bátor ellentmondani.

— Persze, nem.

— És mért nem? — kérdezte Pajszi szigorúan, akárcsak iskolásgyereket vonna felel sségre.

— Mert nem foglyászni, hanem az édesanyámhoz jöttem.

— Persze, persze, elfelejtettem, hogy maga utóbbi id ben a jó fiú szerepét játssza, — vette tudomásul Pajszi vezér Kulcsár Albert elhatározását és nem er ltette t tovább a vadászatra.

A vadászat kérdésének ilyen elintézése után Kulcsár Albert azt ajánlotta anyámnak, hogy ha a bátyám hazajön, lakjék náluk, mert nálunk a kisszobát Lolla foglalja el. Blanka grófn szerette volna bátyámat Várkonyinak lefoglalni, de anyám Kulcsárék mellett döntött, mert, ha nem is nála, mégis a faluban lesz a fia. A lányok aztán újból visszatértek Alberthez és nehogy azt gondolja, hogy nagyon sajnálják elmaradását a fogolyvadászatokról, megegyeztek abban, hogy jobb is, ha itthon marad, legalább Lollának is lesz valakije a foglyászó napokon.

— Egy unalmas katonája, — jegyezte meg Blanka grófné.

— Meg egy tudós káplánja, — toldotta Pajszi.

— Beérem vel k, — nyugodott bele Lolla a lányok határozatába.

Aztán megint visszaröppent a szó az ártatlan év -
désr l a komoly dologra: a vadászatra, a vakáció új
örömére.

A három lány, miután minden szükségest megbe-
szélt, úgy kerekedett föl, mint a nyári fürgeteg s elhaj-
tott a várkonyi gígen megtenni az el készületeket az
els fogolyvadászatra.

Másnap a várkonyi kis gróf is megérkezett bátyám-
mal és mind a ketten nagyon örültek, mikor hallották,
hogy a f hadnagy nem tart vel k, mert egy kicsit még
most is a föllebvalót látták benne, aki az önkéntes-
iskolában kemény kézzel fogta ket.

Harmadnap, vagyis augusztus 1-én reggel, pontosan
úgy, ahogy Pajszi vezér parancsba adta, a hármas ha-
tárnál megszólalt a puska. Gencs János, az öreg aranyász,
aki most is a porösi sziget orránál mericsgélte a vizet
aranymosó padjára letette meringül jét és a lövések
irányába fordította a fejét. Neki a puskaropogás azt
jelentette, hogy a négy habléány nem jön már el a
nyáron a pörösi gerébre fürdeni, mert amikor a foglyok
miatt megint ráérnének, akkora itt lesz az sz és nem-
sokára befagy az sovány kenyeret adó mestersége is.
Aztán, mintha az sz beállta el tt még sürg sen akarna
valamit végezni, beleköpött a markába és tovább me-
ringülte a vizet a vékony napszámot ereszt aranysze-
mekért. Igaza volt az öregnek, mert ha az aranymosás
mellett fenékhorgokat, vörseket nem rakna le, ha egy-
egy kéve rozsét nem emelne haza a szigetr l, vagy ha
elvéve nem akadna valami ladikfuvar, az aranyásztól
ugyan felkophatna az álla.

Felfigyelt a lövésekre Lolla is. Mint Gencs János
az aranymosást, is abbahagyta a vasalást és gépiesen
fordította fejét a hármas határ irányába. A puskaropo-
gás neki is komoly id k közeledését jelentette. Néhány

nap múlva visszamegy Bécsbe és kezd dik a nehéz munka, mert amint mondani szokta, „heiter ist das Leben, ernst ist die Kunst“ — vidám az élet, komoly a művészet. És is, mint Gencs János, mintha a szünid elmúlása eltt hamar el akarná végezni a munkáját, hévvel látott neki a vasalásnak.

Alig végzett vele, jött a káplán úr próbálni, mert a jöv vasárnapi búcsúmisének kifogástalanul kell menni. Lolla ma nagyon szigorúan vette a próbát: a káplán úrnak a harmóniumkíséret nehezebb részeit többször meg kellett ismételni...

Kulcsár Albert kora reggel óta földjeinek az irataival foglalkozott. Négyszáz holdja kétholdas parcellákban gazdáknak van bérbeadva, így hát kétszáz szerz dést nézett át. A bérletek jöv évi szeptember végén járnak le, de most augusztus tizenötödikéig kell határozni, hogy megújítja-e a bérletet. nem akarja tovább bérbeadni a földeket, hanem maga szeretne hazajönni gazdálkodni. Nehéz az elhatározás. Ott ül mellette az anyja és mindkett jük gondolata messze a jöv ben jár ...

Hosszú hallgatás után a nagyasszony szólal meg:

— Tudod, hogy én hazakívánlak, de ne az én akaratom teljesüljön. Egyedül rajtad áll, hogy hazajöjj, mégis azt mondom, hogy jól gondold meg, a sorsod főrog kockán.

A f hadnagy tovább babrál az iratokkal, sem akar elhamarkodva határozni. Ekkor hangzanak el a foglyászó társaság els puskalövései, de ezekre sem figyel. Most is a nagyasszony szól:

— Megindult a vadászat, itt az sz.

— Igen, aszondják sok a fogoly, — felelt a fia, de kiézzett a hangjából, hogy a gondolatai még mindig másfelé járnak.

A puska a hármas határ fel l szaporán szólott tovább és az újabb puskalövések eszébe juttatták a f hadnagynak, hogy, ma a lányok rendeléséb l „valakije" valakinek az Agoston-házban, akit délfelé egyébként is fölkeresett volna.

Összecsapta a szerz déseket és most felelt csak édesanyja els szavaira:

— Még két hetünk van, addig még sokszor megforgatjuk a fejünkben.

— No látod-e! Mára talán elég is volna a töprengés, — és végigsimította a fia sz ke fejét.

A káplán urat egészen kimerítette a nehéz próba és mint az óra végét nehezen váró kisdíák, szinte örült neki, mikor Lolla minden átmenet nélkül megkérdezte t le, hogy hány óra.

— Tizenegy, — felelte buzgón.

— Akkor hagyjuk abba, — és letette a kottát. — Tudja, a foglyászó lányok gavallért rendeltek mellém, hogy amíg k vadásznak, legyen „valakim“, azt várom, és amilyen pontos ember, mindjárt itt is lesz.

— Itt is van már — szólt be Kulcsár Albert az ablakon —, s t a próba egy részét is végighallgatta.

Civilben, apjának nagy kampós botjával a kezében állt az ablak alatt. Be sem ment a szobába, hanem mint él figyelmeztetés csak az ablakon keresztül beszélt be a szobába.

— Tudja Lolla, hogy magának én ma „valakije“ vagyok?

— Az „unalmas katonám¹¹, a tudós káplán mellett.

— Ejöttem magát untatni. Ha maga és a káplán úr is úgy akarja, kerüljünk egyet ebéd el tt az alsó határban, ott nem serétezhetnek meg bennünket a vadászok. Aztán — ezt a mama! nevében mondom — eljön hozzánk a káplán úrral együtt ebédre.

A káplán, aki mindent lelkesedéssel csinált, a kett s meghívást is nagy örömmel fogadta. Csak még anyámmal kellett az ebéd ügyét *elintézni*. Beleegyezett az is, de csak úgy, ha az urak estére hozzánk jönnek fogolypecsenyére, amit délután bátyám hoz majd az els vadászatról.

Azt hittem, hogy ebben a nagy rendelkezésben én rólam megfeledeztek és kimaradok a sétából. Ijedten néztem Lollára, aki azonnal megnyugtatót:

— Ne félj, te is velünk jöhetsz — úgy-e Kati néni, megengedi?

—Nem bánom — egyezett bele anyám —, de azt megmondom, jól viseld magadat!

Elköszöntünk édesanyámtól és végigmenve az udvaron, szér skerten, gyümölcsösön, a kertek alatt Lándorgóc irányába tartottunk, a Kulcsár-taghoz. Lolla nagy érdekléssel nézte a nagy darab földet, melyet Kulcsár Albert a magáé gyanánt úgy szólván bemutatott neki. Csak most vette észre, hogy a határnak ezen a részén még alig járt. Érthet, hiszen a pörösi malmokhoz más úton jártunk.

—Pedig Ágoston keresztapámnak is van itt földje, az a húsz holdas tag, ott az enyém mellett, — tájékoztatta a földjeit tovább; Lollát.

Lolla, mintha ismeretlen rokonnak mutatnának neki, úgy fordult az Ágoston földek felé és fürkészve kereste köztük és a többi Ágoston föld között a családi hasonlatosságot.

—Most látom csak, hogy milyen felületesen ismerem ezt a falut, pedig gyerekkorom óta minden vakációmat itt töltöttem, — mondta hosszabb szemlélet után.

—Ugyan mért? — tudakolta a káplán úr.

—Mert csak az emberek érdekeltek, a földjeikkel meg nem törődtem. Pedig a föld éppen úgy hozzátartozik az emberhez, mint a felesége és a gyermekei.

—Igaza van, — erőtlenül sítette Kulcsár Albert nagy örömmel Lolla állítását. — Nézze, ez a tag, amit itt lát, közel háromszáz esztendeje Kulcsár-kézen van. Kulcsárok gazdálkodtak rajta jól, rosszul, kell tehát, hogy valami bennem is legyen a földjeimben és viszont, a földjeimben valami énben is.

—Túlzás, — vélekedett a káplán. — A föld lehet

megélhetésünk alapja, többé-kevésbé sorsunk irányítója, de nem vehet át semmit a gazda egyéniségéből. Ezt csak képzeljük, belemagyarázzuk.

Ezen aztán a pap és a katona vitatkozni kezdett. Lolla egy darabig szótlánul lépegetett köztük, aztán elreengedte ket, maga meg leült velem egy dombra és belemerült a határ szemléletébe.

Tallók, szántások, kukoricák, kölesek, mohar és krumpliföldek úgy t ntek fel, mintha valami beláthatatlan nagy ponyvára volnának össze-vissza kiterítve. Amint tovább siklik rajtuk a tekintet, mind jobban öszszemosódnak és végül belevesznek valami kéesszürkésébe. A szem bizonytalanul keresi rajta az ég és föld választóvonalát, míg végre messze nyugaton egy hullámos vonalon akad meg, amelyben csak hosszabb szemlélés után ismeri fel a pozsonyi, nyitrai hegyeket.

A fáradt szemsugár lassan indul visszafelé és szinte megőrül, mikor ismét felismeri a fák közé bújtatott közeli falvakat és a házak fölött kíváncsian szétekint templomtornyokat. Látja a fasorok között kanyargó utakat és barátságosan üdvözli a falvak szélén elszórt nagy fehér szalmakazlakat. A kalandozásból megtért tekintet megpihen a közelben, ahol a tallókon nagy fehér foltokban legelnek ludak és ahonnan elmosódottan hallatszik a libapásztorok éneke. A kölesbe nagy csapat veréb vágódik lakmározni, de valamitől hirtelen felriad és átszáll hangos csiripeléssel a kukoricába. Lolla tekintete élvezettel sétál a közeli földeken, különösen szemügyre véve a Kulcsár-tagot és a mi földjeinket. Hozzám egész idő alatt nem szólt semmit, csak magához szorítva tartott, mintha azt akarta volna kifejezni, hogy én is ezekhez a földekhez tartozom.

A f hadnagy és a káplán, úgy látszik, nem tudott megegyezni a földek és tulajdonosaik között lev lelki rokonság dolgában, mert élénk vitába merülve jött vissza hozzánk a határdombhoz.

— No, miben gyönyörködik Lolla? — érdeklődött

Kulcsár Albert és szemével követte Lolla tekintetét, keresve a határ egyformaságában azt a pontot, ami leköti „valaki”-jének fgyelmét.

— Semmiben, csak nézem a maga földjeit, — felelte melegen és feltekintett Kulcsár Albertre.

— És talált bennök valami Kulcsár vonást? — kérdezte a káplán gúnyosan, készen az esetleg szükséges, Lollát kiábrándító feleletre,

A maga álláspontja mellett azt akarta utolsó érvül felhozni, hogy a földek Albert apjának halála óta bérbe vannak adva, tehát nem lehet semmi életkapcsolatuk a mai birtokossal, legfeljebb a bérl iekkel, akiknek teremnek, akik m velik ket. Nem volt azonban rá alkalom, mert Lolla kevés kedvet mutatott a vitatkozásra.

— Nem — felelte határozottan —, úgy nem, mint káplán úr gondolja — és, mintha inkább önmagát, mint a káplán urat akarta volna meggy zni, beszélt tovább:

— De amíg a határnak ezt a nyugodt darabját néztem, különös érzésem támadt. Ha az enyém volna a legkisebb parcellája is, gondoltam, azt a darab földet én nem tudnám egyszer en csak földnek tekinteni, olyan-nak, amilyent akárhol találhatok, hanem az anyaföldet érezném benne, az anyaföldnek azt a pirinkó részét, amit az Isten arra rendelt, hogy nekem teremjen örömet, kenyeret a verejtékes munkámért. Azt a parcellát én úgy tudnám szeretni, mint anyámat, aki táplál és mint a gyermekemet, akiért fáradnom, akit gondoznom, ápolnom kell. Egészen beleéltem magamat az egy-két holdas szegény ember érzésébe, akinek a családjá mellett csakugyan mindene az a kis darab föld, amit a keze munkájával m vel.

Aztán rövid gondolkodás után megint a káplán úrhoz fordult:

— Ha a mag, a trágya, a munka megtérül a termésben, mért csak éppen a beleszántott, beleboronált szertet válnék semmivé? Nem, káplán úr, ezt én nem hi-

hetem, — mondta nekihevíülve és tagadólag megrázta a fejét.

— Igaza van, Lolla, a szívemb l beszélt, — állott most Kulcsár Albert Lolla pártjára. — Hogyha hosszabb ideig nem voltam itthon, valóságos honvágyat érzek a földjeim után és hazajövet els utam hozzájuk vezet. Ilyenkor szemrehányással illetem magamat, hogy a földjeim bérbé vannak adva, én meg katonáskodom, ahelyett, hogy vel k vesznék. Különösen tavasszal fog el a vágy, hogy hazajöjjek parasztnak. És nem nyugszom addig, amíg vissza nem térek a földhöz.

A káplán úr szerette volna még megjegyezni, hogy a föld szeretetének az a formája, mely Lollában és Albertben él, a földt l elszakadt városi ember regényes visszavágyása, de mivel látta, hogy mind a kett nagyon komolyan veszi, amit mond, inkább hallgatott.

Lolla felhasználta a rövid szünetet és az szre terelte a beszédet.

— Szerencsére, még messze van,, — vigasztalta t a káplán, de Lolla nem értett vele ebben sem egyet.

— Még nem látni, de mikor a határt néztem az imént, úgy éreztem, hogy az sz ott ólalkodik már a dunai f zesek alatt, a kukoricákban bujkál, meghúzódik a szalmakazlak árnyékában és nyúl módjára lapul a barázdában. Lopva jön, akár a titkos ellenség, aki itt is, ott is elrejtí egy-két emberét, hogy aztán adott jelre elhagyják rejtekhelyüket és rajtaütéssel el zézék a nyarat. Egy reggel csak arra ébredünk, hogy váratlanul bevonult hozzánk az sz.

Az utolsó szavakat Lolla már a plébániakert kikapuja el tt mondta. A káplán úr csak azt várta, hogy Lolla a mondat végére érjen, elvált t lünk bejelenteni otthon, hogy ma Kulcsáréknál ebédel és nálunk vacsorázik. Mi hárman továbbmentünk, de egyszer csak Kulcsár Albert hirtelen megállt, szembefordult Lollával és ragyogó arccal szólt hozzá:

— Lolla, maga nem is sejti, hogy milyen nehéz akadályon segített ma engem keresztül.

— Magát, az úrlovast? — csodálkozott Lolla.

— Igen, éppen az úrlovast, mert az utolsó id ben mélyebben beleereszkedtem a versenyekbe, mint szabad lett volna.

— Vesztett? — tudakolta Lolla bizalmasan. Ilyen hangon szokott engem is az anyám vallasni, ha valami bajomban gyónásra akart bírni. És úgy, mint engem meghatott anyám hangja, Kulcsár Albert lelkén éppen úgy simított végig Lolláé. Megillet dve fogta meg a kezét és igyekezett megnyugtanni t, hogy nincs semmi baj.

— Nem vesztettem, ellenkez leg: igen szép nyereségeim voltak.

— A neve rákerült a márványtáblára, — jegyezte meg Lolla örömmel.

— Igen és ezek a sikerek felkeltették a hiúságomat.

— Ez még nem olyan nagy baj, — igyekezett t Lolla megnyugtanni.

— Igen, de alkudozni kezdtem magammal, hogy mégis megmaradok a hadseregben.

— Ez csak természetes, hát mit akarna egyebet?

— El bb beszéltünk róla: hazajönni gazdálkodni. Ez a tépel désem volt az a nagy akadály, amelyen maga átsegített. Túl vagyok rajta és ezt magának köszönhetem, — mondta megkönnyebbülve.

Lolla tiltakozni próbált:

— No, igen, hazajön, de nem most, hanem majd ha nyugalomba vonul.

— Nem. Most, fiatalon, amint csak lehet. Most séta közben a maga szava döntötte el, hogy hazajövök, — mondta ki nagy elhatározását.

Lolla szinte ijedten igyekezett magát tisztázni.

— De Albert! Ilyen életkérdésben csak nem fog az

én szavam után menni, — és mindenáron le akarta rontani a hatást, amit el b b keltett.

—Tudja, a nagyanyám itt született, itt töltötte leányéveit és annyi szépet hallok t le... de magam is annyi örömet élek itt át gyermekkorom óta, hogy nem csoda, ha romantikus szemmel nézem a falut és a földet .. Nem vette é lelkesedésemem? Éppen magát tévesztettem volna meg, aki mégis csak más szemmel nézi ezeket a dolgokat?

—Ne ijedjen meg Lolla, maga nem oka semminek, nem tévesztett meg, semmiért sem felel s, — nevetett Kulcsár Albert, Lolla ijedt arcába tekintve. — A szándékom régen megvan, de eddig mindig visszatartott valami: szolgálati ügy, lóverseny, mi egyéb. Maga most tudta nélkül megpöccintette bennem a tétovázó elhatározást, mint akadály el tt a lovat. Maga csak szavakba foglalta az érzésemet, amit én nem tudtam kifejezni.

—Lássa, ennek a határnak elég szép darabja az enyém és úgy, mint maga mondta, én sem tudom azt egyszer en földnek tekinteni, olyannak, amit bárhol Iá-tok, bárhol találok, hanem én is anyaföldet érzek benne a maga meghatározása szerint: a földnek azt a kis darabját, amit az Isten arra rendelt, ! hogy nekem teremjen örömet, bánatot és kenyeret a verejtékes munkámért: szószerint úgy, mint maga mondta. Mert igaza van, Lolla, ez a föld egyfel l tápláló anyám, másfel l gondjaim gyermeke. És leginkább igaza van abban, hogy a földbe vetett szeretet nem vész el, hanem az is terem, mint a mag. Lolla lehajtott fejjel hallgatta a maga szavait, amelyeknek Kulcsár Albert keményebb beszédében az értelmük is sokkal határozottabb volt.

Közben, lassan lépegetve, keresztanyám kapujához

értünk. Kulcsár Albert hirtelen elhallgatott, amib l Lolla azt következtette, hogy anyja el tt nem akar a hazajövetel l beszélni, tehát még nem biztos a dolgában. így egészen másképpen fest Kulcsár Albert hazajöveteli szándéka, gondolta magában és megkönyebbülve jegyezte meg:

— A legnagyobb akadály, úgy látom, még hátra van, — és jelent ségteljesen intett fejével az udvar felé.

Kulcsár Albert megnyugtatta, hogy az anyjával már minden rendben van, csak rajta magán múlt az elhatározás.

Ez még jobb, állapította meg Lolla magában, mert így Albert szavai szerint a megpöccintésen kívül igazán nem terheli t semmi felel sség.

Kulcsár Albert mintha nagy titkot árulna el, szinte sűgva mondta:

— szeretné legjobban, csak beszélni nem akar addig róla, amíg nem határozta el magamat.

Lolla, hogy egészen megszabaduljon minden felel s-ségt l, még egyszer megfogalmazta álláspontját.

— Én is azt mondom, hogy j jön haza, de ne siesse el.

Keresztanyám azzal fogadott bennünket, hogy éppen jókor jöttünk, csak meg kell teríteni és kávé t darálni a káplán úr török feketéjéhez. Ezzel nyújtott is már egy nagy fehér kötenyt Lollának annak jeléül, hogy szükség van a segítségére. Lolla maga elé kötötte a kötenyt, (majdnem kétszer körülérte a derekát), Kulcsár Albert bort hozott fel a pincéb l, aztán leült és térde közé szorította a kávédarálót. Jött a káplán úr is két sárga dinnyével, amit az esperes úri küldött a nagyasszonynak. Mivel tudta, hogy a török kávé t az kedvéért f zik, kivette a f hadnagy kezéb l a kávé r l t és darálta le a kávé t. A két férfi az ebéd felszolgálásában is segíteni akart Lollának, de hát err l szó sem lehetett. A káplán úr, hogy mégis hasznossá tegye magát, átvette a társalgás vezetését, aminek különben elismert mestere volt. Hogy tárgyat adjon a beszélgetésnek, er sen kiszínezve adta el a délel tti beszélgetést a földr l:

— Képzelve, nagyasszony, nekem, aki falun élek, itt lelkipásztorkodom — talán nem is egészen rosszul — nekem, aki ismerem a nép lelkét...

— Mit mondtak no? — noszogatta t a nagyasszony.

— Képzeld nagyasszony, a katonatiszt és a m -
vészn akart nekem leckét adni a föld szeretetéb l.

— Hogy, hogy? — csodálkozott keresztanyám és lát-
szott, hogy most már igazán kíváncsi a délel tti beszél-
getésre.

A káplán úr hevesen folytatta:

— A m vészn r l nem szólók — mondta elnézés-
sel —, mint város szülöttjének neki lehetnek ábrándos
fogalmai a földr l, de hogy a f hadnagy is az nótáját
fújja, bocsánat a kifejezésért, azt nem értem.

— Halljuk már azt a nótát, káplán úr. — biztatta
t keresztanyám.

— Hát kérem, tessék elképzelni, ez a két rajongó
emberi tulajdonságokkal akarja felruházni a földet. Csak
éppen azt nem mondták, hogy a földnek lelke van. De
hogy emberi tulajdonságokkal bír, azt mind a kett er -
sen állítja. Hogy a földben mindig van valami a tulaj-
donosból és fordítva. Ha tovább sétálunk, még azt is
elhitetik velem, hogy a föld sír, vagy énekel, aszerint
ahogyan bánnak vele ...

— Kih l a levese, — figyelmeztette Lolla a neki-
hevült vendéget.

— Pedig milyen kit n — és sietve pótolta a kése-
delmet.

Kulcsár Albert úgy nézett össze Lollával, mint cin-
kostársával és felhasználva a káplán úr elfoglaltságát a
levesével, bosszantására egészen komolyan er sítette,
hogy bizony hallja a földet sírni is, énekelni is.

— Én is — vágott vissza haragosan a káplán úr —,
mikor a pásztorleányka a tilosból behajtott libái miatt
sír, vagy a marokszed lányok énekszóval térnek haza
a határból.

A nagyasszony kezdte érteni, hogy mir l lehetett

szó, csak azon csodálkozott, hogy mióta lett Lolla ilyen nagy földpárti.

— Mért ne lehetnék, hiszen faluról *származom*. Ha kellene, én biztatnám Albertet, hogy jöjjön haza gazdálkodni, persze, majd csak ha nyugalomba vonul. De nem szorul biztatásra, inkább vissza kell tartani, mert kész volna elhamarkodni a dolgot.

— Te azt nem érted, Lolla.

— Bizonyos, hogy nem értem, — védekezett Lolla majdnem sértődően, de mivel szabadulni akart a feleségtől még az árnyékától is, újra elállt az önkéntes elvonulással:

— Lehet, hogy tévedek, de szerintem Albert még fiatal arra, hogy a földjei közé temetkezzék és otthagyja szép katonai jövését... Kivéve, ha van valakije, aki vele akar eltemetkezni... — tette hozzá minden célzatosság nélkül ugyan, de Kulcsár Albert félreérthette Lolla szavait, vagy valami neki nem tetsző értelmet adhatott neki, mert idegesen felelt rá:

— Eddig nincs, de én mégis hazajövök.

Mind a két vendég érezte, hogy a hazajövetel hírje nagyon megfeszült, abba kell hát hagyni a pengetését, amíg el nem pattan, vagy kellemetlen hangot nem ad.

A káplán úrnak nem esett nehezére más beszéd tárgyra átröppenni és beszélt is egész ebéd alatt könnyedén, kedvesen, mint mindig a pazmanistához illik.

Lett volna beszéd tárgya este minálunk is, de itt nem igen volt alkalma társalgásbeli ügyességét kimutatni, mert ezen a téren erős ellenfele volt a bátyám. Vacsora alatt tartotta szóval az asztalt. Elmondta apróra a vádaskönyvet minden részletét; nemcsak, hogy ki mennyit lőtt, hanem azt is, ki hogyan viselkedett; milyen bután szélesek voltak a vizslák, milyen fáradhatatlanok a lányok.

Végre a káplán úr is szóhoz jutott és a másnapi énekes misét is beszélt.

Err l eszébe jutott bátyámnak a vadásztársaság izenete: Holnap kiméleti napot adnak a foglyoknak, hadd szedel dzködjenek össze a szétriasztott családok, k pedig, az egész társaság eljön. Kétfaluba a Lolla utolsó miséjére. Eljönnek a varjasiak, várkonyiak mind, az öregek is, a f szolgabíró is itt lesz...

— Jó lesz ül helyekr l gondoskodni, — fordult a káplán úrhoz, de azt nem lehetett zavarba ejteni, ha valamit csinálni kellett, ami hasonlított a rendezéshez, mert szenedélyes rendez volt és értett hozzá, meg kell hagyni. Most is nagyon egyszer megoldást talált: A fiatalság találjon magának helyet, ahol tud, az Öregeknek pedig beállítat a szentélybe a plébániáról anynyi széket, amennyi kell.

— Hát a f bíróval mit csinál káplán úr, az korára fiatal ugyan, de hivatalos személy, nem szoronghat a fiatalok között?

— Persze, hogy az el kel ségek köz é tlettem.

— Küldje fel hozzám a kórusra — javasolta Lolla —, legyen a közelemben az egyetlen lovagom.

Mindenki tudta, hogy a f bíró nagy tisztel je Lollának: természetes, hogy kiváltságos helyet kapjon.

— Ha szép id lesz, sok vendégünk jön — dörzsölte a kezét a káplán úr. Olyan híre van már az énekes miséinknek (a többes szám Lollát és t magát, de részben a plébániát is jelentette) mint a búcsúnak.

— A holnapi búcsúmise a mi második búcsúnk, és pedig a szebbik, — ömlengett a káplán úr.

Lolla csak mosolygott a lelkes beszéden, de másnap meggy z dhetett róla, hogy a káplán úr nem túlzott, mert nemcsak a bejelentett vendégek jöttek el, hanem a közeli falvakból is kocsi kocsi után hozta a vendégeket, akárcsak a szentantali búcsúra.

A kórusnak azt a részét, ahol Lolla énekelt, a káplán úr virággal diszított... Lolla gyönyör en énekelt, a káplán úr nagyon finoman kíserte t az orgonán, szó-

val magasztos, küls ségeiben is szépen sikerült búcsú-
zást rendezett Lollának. A templom zsúfolásig megtelt,
de azért mindenkinek jutott hely és mise végeztével
áhitatosan hallgatták a hívek az esperes úrnak Lollához
intézett szavait.

Az oltárnál a hívek felé fordulva h fohászt kül-
dött az égbe: „hogy az egyház nagyobb dics ségére
óvja meg Isten minden bajtól a mi kedves vendégünket,
tartsa meg gyönyör séges hangját, mely annyiszor áhí-
tatot gerjesztett a hívek lelkében”.

Úgy mondják, hogy az esperes úr minden eszten-
d ben ezekkel a szavakkal búcsúzott Lollától. De hát
csak a szavak nem változtak, a jó kívánság mindig új
volt. Hiszen a Miatyánkot is naponta elmondjuk, anél-
kül, hogy veszítene valamit frissességéb l, szépségéb l
és a benne lakozó áhitatból.

Eljött az énekes misére egy-két élelmes mézes-
kalácsos, a mi nyelvünkön borsoskás, úgy, hogy mise
után egészen búcsú képe volt a templom környékének.
Csak éppen a tánc hiányzott.

Hogy ebben se legyen hiány s a búcsú tökéletes
legyen, este felé a legények a szövetkezeti kocsmában
táncot is rendeztek, amihez a kéznél lev f szolgabíró
ott helyben adott engedélyt.

A f bíró nálunk ebédelt és olyan elragadtatással
beszélt Lolla énekér l, mint egy szerelmes diák. Bá-
tyám, mikor ebéd után egyedül maradt vele (én is ott
voltam, de engem nem számítottak jelenlev nek) tré-
fásan meg is említette az id k változását:

— Valamikor egy becirker járt egy Ágoston-leány
után, ma meg egy f szolgabíró szerelmes ugyanannak
a becirkernek az unokájába.

A f szolgabíró zavartan menteget dzött, de bátyám
nem engedte komoly mederbe terel dni a szerelmet.

— Soha se magyarázkodj, egy kicsit mindenki sze-

relmes bele, még az öreg esperes is. Csak az a kár, hogy nem adhatjuk magunk fajtájához.

' — Mért ne adhatnátok?

— Mert nem falura való.

— Az igaz, hagyta rá a f bíró — és lemondás volt a hangjában, — kár volna azzal az isteni tehetséggel eltemetkezni!

A f bíró még szeretett volna Lolláról beszélni, de legényküldöttség jött hozzá megköszönni a táncengedélyt és egyben nagy tisztességgel meghívni Lollát, nénéimmal együtt egy pár fordulóra. Kikérték anyámtól a varjasi lányokat és Blanka grófnét is, úgy hogy egész bokor leánnyal tértek vissza a szövetkezeti kocsmába.

Hát bizony nagy multság lett a hevenyészett táncból: a lányok egyik legény karjából a másikba röpültek, pedig csak a kötelez fordulókat táncolták.

Közben a káplán úr, a nagy meglepetések ügyes rendez je, elhozatta hozzánk a b si cigányokat és nálunk a diófa alatt folyt Lolla búcsúztatására a külön házi bál tovább. Táncosnak ott volt a f bíró, a bátyám, a várkonyi kis gróf, Kulcsár Albert, a segédjegyz , a tanító, meg egypár vállalkozóbb gazdalegény, tárcosnénak a magunkéival együtt nyolc leány.

Ennél szebben igazán nem lehetett Lollát elbúcsúztatni. Hogy ez maradjon az utolsó benyomása a vakációról, nem is ment ezentúl sehová, hanem az utolsó pár napját velünk töltötte. Bátyám sem ment foglászni, hanem otthon maradt. Ha kószált is négyesben Lolla, Albert és a káplán társaságában, estére hazakerült. Velünk vacsorázott, aztán átment Kulcsárékhoz éjjeli szállásra. Elkísérte t apám és Lolla és természetesen én sem hiányozhattam mell le.

Egyik este aztán nagy újsággal tértünk haza Kulcsáréktól.

— Képzeld, mama — újságolta apám —, Kulcsárék nem adják újból bérbe a földjeiket, hanem jövő szeptemberrel fogva maguk gazdálkodnak. Már tudatták a bérlőkkel is.

— No hát, ennél rosszabbat nem tehetett a komasszony, — volt anyám véleménye.

— Hát iszen nem is , hanem Albert fog gazdálkodni ... Otthagya a katonaságot.

— Hát ez még rosszabb.

Aztán hosszan elvitatkoztak, hogy egyáltalán lehet-e egy katonatisztból jó gazda. Anyám azt állította, hogy lehet, legalább kétezer holdon, amihez intézkedni lehet, de nem az Albert négyszáz holdján, ahol magának kell mindennek utánanézni, napestig talpon lenni.

— Most is hajnalban rukkol, — vetette ellene édesapám.

— Cselédekkel bajlódni.

— A katona se jobb a cselédnél.

— Újra felszerelni a gazdaságot.

Apám most már csak azért sem akart engedni és nem fogadta el anyámnak ezt a legnyomósabb ellenvetését sem.

— Van annyi eszközüik, hogy Albert még az összeszűrt nekiállhat a gazdálkodásnak, csak igaerő kell beállítania.

— Az a legkisebb gondja, hazahozza a versenylóvait, — gúnyolódott anyám.

— Rosszul tudod, mert csak a kiszolgált sarzsilóvát hozza haza, azt fogja kocsiba jární, mert akár hiszed, akár nem, ökrökkel akar gazdálkodni.

— Úgy beszélsz, mintha te biztattad volna föl.

— Régen megérett abban már a szándék, most csak kifakadt, mint a kelés.

Mikor anyám látta, hogy apámat nem tudja a maga pártjára téríteni, kijátszotta utolsó üt kártyáját:

— Akármit beszélsz, én mondom, hogy rosszul cse-

lekedett — azzal kiment a szobából és övé volt az utolsó szó.

Apám vállat vont és nevetve mondta Lollának:

— Látod, Kati nénédnek akkor van igaza, amikor akarja.

Másnap nem sok szó esett Kulcsár Albert hazajöveteléről, mert senki sem akart anyámmal összetünni. Annál jobban figyelte, szinte kémlelte anyám, hogyan vélekednek mások Kulcsár Albert terveivel. Legnagyobb meglepetésére azt kellett tapasztalnia, hogy mindenki igazat ad Kulcsár Albertnek, még Mozoli is, aki pedig egyébként anyám véleményén szeretett lenni.

Anyámnak kezdett kellemetlen lenni, hogy véleményével magára maradt. Estére tehát, mikor megint együtt ültünk az asztal körül, kezdett engedékenyebb hurokat pengetni.

— Meg is kell házasodnia, — indította a beszédet, mintha a tegnapi vitát folytatná.

— Hát megházasodik — jelentette ki apám olyan hangon, mintha ez volna a legkönnyebb, amire kár szót vesztegetni.

— Könnyű volna kétezer holdra, de négyszáz holdra nem olyan egyszer magához illő asszonyt hozni.

— Azt gondolod? — kérdezte édesapám és hangjában már benne volt az ellentmondás. Aztán emeltebb hangon bízta a kérdést.

— Hát azt hiszed, hogy Varjasban, Karcsán, a bárónál, vagy akár a várkonyi kastélyban is, nem volna szívesen látott kérés?

— Mért nem említed mindjárt a Pálffy herceget is? — vágott vissza anyám csípősen, de még mindig nyugodt hangon —, annak a királyréti birtoka is szomszédos a Kulcsár-taggal.

— No és az olyan nagy eset volna? Nem volna az első huszártiszt, aki hercegnőt vesz el. Albert jó katonája, szép száll legény, az első úrlovas a hadseregben és

há a feleségének rang kell, duplán kamarás lehet, mert neki magának ugyan nem kell semmiféle rang.

— Igen, aztán a méltóságos asszonyt idehozza négyszáz holdra, az ötszobás Kulcsár-kúriába.

— Vegye el a Lollát, — szoltam most bele a beszédbe, mint aki megtaláltam a dolog nyitját.

Hangos nevetés volt a válasz, amire szinte sért - dötten kérdeztem emelkedett hangon:

— Ne nevéssenek, hanem mondják meg, hogy mért nem.

Anyám egyszer en leintett:

— Nem értesz te ahhoz!

— Mért ne értenék? — kiáltottam akaratosan és megtoptam a földet.

— Mert a Lolla nem illik közénk, — kaptam meg a futólagos választ és egy csattanás hangzott el nadrágom hátulján. Aztán, mintha semmi sem történt volna, feszegették maguk között a kérdést tovább.

Apám semmi áron sem akart engedni és tovább szorongatta anyámat ellentmondásával.

— Mit tör dsz te azzal? Majd csak akad valaki, aki szívesen eltemeti magát vele az ötszobás kúriába.

Lolla eddig nem szolt bele a vitába, de a „temetkezés“ a maga mondásának visszhangjaként élesen ütötte meg a fülét, ő mondta Kulcsámé nagyasszonynak, hogy Albert még fiatal arra, hogy a földjei közé temesse magát, kivéve, ha van valakije, aki idetemetkezik vele.

— Hát csakugyan eltemetkezés volna Kulcsár Albert hazajövele? — kérdezte anyámtól, de befelé magának is fölvetette a kérdést.

— No hallod! — volt anyám válasza. Bel lr l is akárhogy forgatta a kérdést, maga is oda lukadt ki, hogy Kulcsár Albertnek bizony eltemetkezés a hazajövetel nemcsak négyszáz holdon, az volna kétezren is. Negyven esztend s korára ezredes lesz, biztos a tábornoki rangja, hiszen, már most is bizalmasa ezredparancsnokának, a fiatal fenségnek, aki — mindenki tudja — leendő f parancsnoka a hadseregnek. Szóval, Kulcsár

Albertnek ott a helye, ahol van, mert amit a katonai pálya ad neki, azért semmi sem kárpótolhatja. Semmi és senki, éppen úgy, mint t nem kárpótolhatná a m véski pályáért.

Aztán átugrott gondolatban arra, akir l Albert azt mondta, hogy „eddig nincs“. Annak méginkább kripta a Kulcsár-kúria... akárki lesz is. Legutoljára még önmagán is kipróbálta föltevése helyességét. tipusa az úgynevezett szegény partinak, de ha t hívná Kulcsár Albert a kedves öreg kúriába egy fődél alá a még kedvesebb nagyasszonnyal. Nem, gondolni sem tud rá...

A mindenoldalú „nem" után keresni kezdte az „igen" lehet ségeit és megtalálta a varjasi lányoknál, akik most is pusztán laknak.; De bizonyos, hogy azok is szívesebben mennének Kulcsár f hadnagyhoz, mint a négyszáz holdon gozdálkodó Kulcsár földbirtokoshoz és inkább töltenék fiatal éveiket valami nagyobb garnizonban, mint a Kulcsár-kúriában.

De hát mit fáj az feje Kulcsár Alberté helyett?

rá csak annyiban tartozik a dolog, hogy „nem illenék közénk". Jó éjszakát kívánt és hátrament a szobájába. Egy darabig még bosszankodott rajta, hogy nem illik közénk, amit tréfásan a varjasi lányoktól és Blanka grófn t l is hallott már... Otthon mindig csak azt hallja, hogy a család magyarja (azt is, hogy a parasztja) most meg édesanyám csakúgy könnyedén odaveti neki, hogy „nem való vagy közénk". Most este el - ször vette szívére ezt a szót és egyszerre úgy érezte magát köztünk, mint a kitagadott.

Reggelre mégis megbékült és végigjárta a falut, elbúcsúzni az ismer sökt l. Kulcsárék virágos udvarára úgy röppent be, mint a madár, utolsó rövid istenhozzádot mondani a nagyasszonynak (Alberttel még találkozni fog estére minálunk a sz k családi búcsúvacsorán.) Kulcsár Albert fehér vászon egyenruhában jött eléje, aminőt akkorában) a tisztek fürd helyen szoktak viselni. Nagyon jól festett benne.

— Olyan tökéletes, mintha a testén vasalták volna,

— vetette oda Lolla könnyedén, miközben a tornácon leült egy nádfonatos karosszékbe. Alig ült le, már föl is ugrott, mint a szálldogáló énekes madár. Könny szívvvel búcsúzott, mint a diák, aki tudja, hogy tíz hónap múlva megint itt lesz.

— Isten vele néni, viszontlátásra Albert, Bécsben. A nagymama minden szerdán fogad és ha még egy pöccintésre szorulna, engem is ott talál...

— A legels bécsi szerdámon jelentkezni fogok, — ígérte Albert.

A nagyasszony a fiával együtt kikísérte vendégét a kapuig, ahol Albert olyan mozdulatot tett, mintha csatlakozni akarna hozzá.

— Csak maradjon — köszönte meg Lolla a némán följánlott kíséretet —, nekem) még be kell szólnom egy-két helyre.

Azzal már röppent is tovább a másik ágra.

Meg volt magával elégedve, hogy sikerült Kulcsár Albertt l éppen olyan könnyedén búcsúzni, mint a többi ismer st l és f leg, hogy egyiköknek sem jutott eszébe a földszeretetr l beszélni.

— Siess haza, mert es jön Rohadt Szegle felől, — szólt utána még Kulcsárné.

— Azám. — Kacéran fordította fejét nyugotnak, aztán nyújtott lépésekkel indult hazafelé. Útközben betért Zsolnaiékhoz kis keresztlányát megcsókolni. Tudja, hogy Kulcsárék jó falusi szokás szerint a kaputól utánanéznak, amíg csak el nem t nik a szemük el l. is visszanezett Zsolnaiék kiskapujából és utolsó búcsút intett feléjük, ami azt is jelentette, hogy menjenek be k is, ne álljanak miatta a kapuban.

Zsolnainé komaasszonynál is csak éppen, hogy megfordult a szobában, mint a napsugár és már ment is tovább. Az uccán villámlás, mennydörgés fogadta és egy kövér es csepp vágódott az arcába. Zsolnainé aggódva marasztalta:

— Maradjon itt komámasszony, mert megázik ...

Istenem, csak jeget ne hozzon ez a sötét felhő, — ijedten tekintett nyugati irányba, a rohadt szegle felé.

Alig indult el Lolla, megeredt az es és minden cseppje b ríg ütötte át a könny nyári ruháját. Marcellék rázörgették az ablakot és integetve hívták be, de nemet intett vissza. Tovább ment, de néhány lépés után már a vállaihoz és a combjaihoz tapadt az átázott ruha. Mégis csak be kell valahova menekülnie, gondolta és szaladt vissza Zsolnaiékhoz. A kiskaput zárva találta és a furfangos kilincs nem engedett a kezenyomásának. Dörömbölt, de nem volt aki beeressze, mert Zsolnainé ekkor már se látott, se hallott: a dunnák alá dugta a fejét az égzörgést l, villámlástól való félelmében. Erre Lolla maga se tudott mást, gondolkodás nélkül futott vissza Kulcsárékhoz; de akkor már csurom víz volt, mintha a Dunából húzták volna ki. Kulcsárné a szobákban volt az ablakokat betenni, Albert a tornácról gyönyörködött a fürgetegben és (akármit beszél a káplán úr) együtt örült a zuhany alatt felfrissül határral. Éppen mikor az uccafelé fordult, Lolla úgy lépett Kulcsárék nyitott kiskapujába, mintha a keskeny szemöldökfa alatt keresne az es el l menedéket. A haja csapzottan lógott az arcába, a ruhája cafattá volt ázva.

Ebben a pillanatban csak azt látta, hogy a száraz tornácon egy férfi áll, kifogástalanul vasalt, hófehér egyenruhában, gondosan megborotválkozva, megfésülködve, a kiskapuban pedig egy máskor jó megjelenés lány húzza meg magát ázott ruhában és mint valami fels bb lényre tekint a férfire.

— Hogy is jöhöttem ide így vissza, — hasított fejébe a gondolat és a megsemmisülés érzése futott végig a testén. Még a szemét is lehúnyta, hogy ne lássa ott a tornácon azt a gondosan öltözött, fésült férfit. Talán el is szédült, mert nem tudott magának számat adni arról, ami behúnyt szemmel történt vele.

Csak annyit érzett, hogy egy kar átfogja a vállát, másik térdhajlásban a lábát, a következő pillanatban pedig kiszalad lába alól a föld. Mikor megint kinyitotta

a szemét, ijedten látta, hogy a száraz tornácon van a kifogástalan külsej férfi karjaiban. De hát mért tartja karjaiban? — kérdezte önmagát és tágra nyílt szemmel meredt Kulcsár Albert arcába.

Jobb lett volna ki se nyitni a szemét, mert megint csak azt látta, hogy az es verte, feldúlt arca fölé Kulcsár Albert gondozott, tiszta arca hajlik. Tehetetlenségében megint lehúnyta a szemét és kétségbeesett belsírás rángatózott az ajka szélén. De azt is érezte, hogy a két kar szorosabbra fogja az csuromvíz testét (mint-ha az átázott pókháló ruha rajta sem lett volna) a gondozott férfiarc egészen közel hajlik az arcához és két szem igen hosszan, melegen néz a szemébe (hogy milyen hosszúak ilyen pillanatok). Kiáltani akart, de nem jött szó az ajkára, ellenben határozottan hallotta, hogy egy meleg férfihang kérdezi t le suttogva:

— Eltemetkeznek velem ebben az öreg kúriában... meg tudná tenni Lolla? ...

Erre a sírás megint a torkát fojtogatta és nem tudott szólni.

Nemet, határozottan nemet mondott volna, de hát nem jött hang a torkából. Ellenben, maga sem tudta hogyan, szorosabban átfogta a férfi nyakát, a maga fejét pedig tehetetlen szégyenletében odahullatta a kifogástalan vasalású fehér zubbony melle tájára. Kulcsár Albert úgy látszik, félreértette Lollának ezt a mozdulatát, mert még közelebb hajolt az arcához és hosszan megcsókolta a száját.

Lollának ijedtében elállott a lélekezete, úgy hogy mikor felszabadult a szája, az els léleketvétellel kénytelen volt mellére szívni a hosszú csók édességét. Ett l végre megjött a szava és szigorúan szólott:

— Azonnal tegyen le!

Albert engedelmeskedett:

Óvatosan leállította Lollát a tornác téglapadlójára — ahol mindjárt tócsa is keletkezett alatta —, s t hívta az édesanyját is.

A nagyasszony azonnal felfogta, mi történt és szelíden korholta a leányt:

— Mondtam, hogy siess haza, de neked be kellett menni Zsolnaiékhoz.

Mivel azonban megértette Lolla szálnalmas csuromvíz helyzetét, sietett t betuszkolni fia szemei el l a szobába. Bent aztán tehetetlenül sopánkodott, hogy mit kezdjen vele.

— Egy száraz leped t adjon néni.

Mikor megkapta, kétségbeesetten simította le magáról a testéhez tapadó ruhát, akárcsak valami undok békab r t l akarna szabadulni. Mikor aztán a maga b - rén kívül nem volt rajta semmi, szárazra dörzsölte magát, a haját kifacsarta, mint a mosogató rongyot, aztán azt is szárazra dörzsölte.

Közben elállt az es és engem a kisszolgával szalasztottak keresztanyámhoz. Én egy nagy eserny t vittem, a kisszolga meg egy kosárban Lollának száraz ruhát. Lolla olyan volt a leped ben, mint egy haragos, boszorkányfej kísértet. Letétette velünk az eserny t, a ruhás kosarat, kipöndörített bennünket a szobából és magára zárta az ajtót.

Kulcsár Albert úgy magára maradt a tornácon, mint az árvagyerek. Mivel Lolla ruhájától is vizes lett, át kellett neki is öltözködni. Így csak nem mutatkozhat Lolla el tt. Visszavonult hát és átöltözött civilbe.. Mikor visszajött, Lolla már úgy ült a nagyasszonnyal a tornácon, mintha nem is hozta volna be csuromvizesen Kulcsár Albert az es r l, hanem most jött volna egyenesen hazulról búcsúzni. Kulcsár Albert a cip je hegyét l a hajáig végigmérte t egy pillantással, aztán meglepetten mondta:

— Lolla, maga valóságos gyorsöltözköd m vész.

— Maga is, Albert. Mintha az imént egyenruhában láttam volna.

— Jól látta, de én is megáztam és át kellett öltöznöm.

Most Lolla szeme siklott végig a férfin és mintha

nem is 6 rá vonatkoznék, úgy mondta a nagyaszonynak:

— A katonák részére valami nyakkend nélküli civilruhát kellene kitalálni.

Kulcsár Albert zavartan kapott a nyakkend jéhez és visszasietett a szobába, mert Lolla elevenére tapintott: tizenötöstend s koráig az anyja kötötte meg a nyakkend jét, azóta meg katonaruhát visel és máig sem tudta a nyakkend kérdést megoldani. Akármit csinál, vagy a szín, vagy a szabás, vagy az anyag nem vág a ruhához, de ha ezzel nagy keservesen mégis rendbe jön, akkor bizonyosan a megkötéssel van baj (nehezebb mint egy egész nyeregszerszámot kifogástalanul lóra igazítani).

Mikor már hosszabb ideig távol volt, Lolla elnéz főlénnel kiáltott be utána:

— Ne vesz djön no, majd én megkötöm.

Kulcsár Albert mint végszóra jelent meg Lolla hívására, különösen szabott durva vászoningben, nyakkend nélkül, kopottas kabátban.

— Látja, így már tetszik — és a szakért érdekl - déseivel tudakolta, hogy milyen ing van rajta.

— Boldogult apámé — felelte Albert kegyelettel —, a kabát is az övé.

Lolla most már nyílt érdekl déssel mustrálta végig Kulcsár Albertet, mint ahogy szokta a huszárjait szemlélni kivonulás el tt.

— Tudja, hogy ez a ruha egy cseppet sem rí le magáról?

— Úgy érzem én is, — válaszolt a huszár röviden.

— Ez a legjobban ill ruhája, persze, az uniformist kivéve. Ha magának volnék, itthon mindig ezt viselném.

A katona hosszan, komolyan nézett Lollára és mikor megszólalt, fogadalomnak hangzott a szava:

— Ha maga kívánja, úgy lesz.

Lolla lassan Kulcsár Ábertre emelte a szemét, nem felelt, csak hosszan nézett az arcába.

A nagyasszony nem értette, hogy egy viselt kabátra hogyan lehet annyi szót vesztegetni.

Csak hónapok múlva jött rá a beszéd értelmére, mikor a fia megírta neki, hogy szorgalmasan jár Róza méltóságához a szerdai fogadó napokon és ha nem volna ellenére, megkérné Rozália nagymamától a Lolla kezét. A nagyasszony ugyan inkább valami birtokos lányt szeretett volna menyének, de Lollát is szívesen fogadta. Különösen, mikor Rozália nagymama megírta, hogy Lollának kapitányi kauciót ad, ne mondja senki, hogy a kaució miatt nem maradhatott Kulcsár Albert a katonaságnál. Ezt a pénzt *nagyon* hasznosan a birtok felszerelésére fordíthatják a fiatalok.

Az esküvő t Bécsben tartották. Ott voltam én is, mert a Rozália méltósága kívánságára és az költségére — kétfalusi gazdalegénykének öltöztetve —, én vittem Lolla menyasszonyi sleppjét.

Ott voltak az esküvő n a fenséges ezredparancsnokkal Kulcsár Albert tisztársai, köztük Guszti bátyám és a várkonyi kis gróf is.

Esküvő után, mikor Lolla boldogan végigcsókolta a rokonokat, engem magához ölelt és mint a kétfalusi szünidkben szokta, ha mindenütt a sarkában voltam, most is „kis apródjának” nevezett, megismételvén németül is a szavát, mire a sok úri dáma sorra cirógatott és ismételte Lolla után:

— Du kleiner Page.

Rokoni csókot kapott bátyám is Lollától; azt is hallottam, mikor Lolla halkán kérdezte t le:

— No, közéték illek? — mire bátyám lehajolt, hosszan kezetcsókolt neki és halkán felelte:

— Haza jösz közénk.

Lolla az ura karján végigment a tisztek sora eltt és fogadta az üdvözléseket. Mikor a várkonyi kis gróf azt kérdezte t le, hogy hova mennek nászújra, Lolla az urára nézett és mosolyogva felelt:

— Olaszországba, aztán „eltemetkezünk” egy öreg kúriába...

— Tehát viszontlátásra a családi kriptában! — búcsúzott a kis gróf és mivel, mint tartalékos, utolsónak állt a tisztek sorában, ezzel véget is ért a fiatal pár üdvözlése.

A lakodalmi ozsonnán engem hiába hordott tenyerén az egész bécsi rokonság, hiába szólított Lolla „kis cimborámnak”, „kis apródomnak”, nem tudtam felvidulni: Boldogtalan voltam, mint ilyenkor minden rendes apród, aki titokban szerelmes az úrn jébe.

L jjön már, komámuram!

A mi falunkat nem vetette ugyan fel a b ség, de azért jómódban sem volt hiány, hiszen pótdóra sem szorult. Tanítót, jegyz t és egyéb cselédjeit könnyen eltartotta a községi földek árendájából, ami pedig fény zésre kellett, azt el teremtette a szövetkezet. Bekerítettette k fallal a temet t, k hidat építtetett a Csizlizre, kés bb g zfecskend t vett, kifestette a templomot és finom piros posztóból aranypaszomántos ruhát varratott a ministránsgyerekeknek. S t még lágyhangú ezüstcsengety t is vett az oltár lépcs jére, hogy az ideges esperes ne ijedjen fel, valahányszor a ministráló gyerek megrázza a lélekharangnak is beül sárgaréz cseng t.

Mikor aztán mindene meg volt a községnek, amit a rangja kívánt, elhatározta a szövetkezet, hogy fennállításának tizedik évfordulójára Mária-szobrot állíttat a fels faluvégre. Ezt azonban már nem engedte át a falu szövetkezetnek, hanem azt kívánta, hogy a szoborban benne csengjen-kongjon az egész falu ezüstje, reze, de meg azért is, hogy büszkén belevésethessék a szoborba, hogy: „Állította a hívek áldozatkészsége”.

Es mivel az összeadott pénz b ven futotta, az alapzatot csiszolt fekete gránitból, a Sz zanya alakját pedig — háromnegyed életnagyságban — a legtisztább fehér márványból faragtatták Brandl mesterrel, a híres pozsonyi szobrászsal.

Sz z Mária lehajtott fejjel, a mellén keresztbetett kezekkel, hosszú red s ruhában állott a fekete grániton. A feje körül hét aranyozott csillag ragyogott, a ruha fodra alól el relép egyik lábával pedig a lábai köré fonódó kígyó fejére lépett.

Brandl mester sok szép Mária-szobrot faragott, de még az irigyeink is elismerték, hogy ez volt valamennyi

között a legszebb. Különösen szép volt pedig akkor, ha rásütött a nap. Ilyenkor szinte megelevenedett.

Ott állott hát a szobor a kijelölt helyen, a fels faluvégén, Matyéka István kovácmester m helyében készült kovácsoltvas kerítés közepén, csak a felszentelést várta. Persze, a legels kérdés az volt, hogy ki szentelje fel?

— Kérjük fel a pozsonyi prépostot — indítványozta a templomatyá és nem vette észre, hogy az indítvány hallatára az esperes szája széle fájdalmasan megrándult, mert hát mégis csak illetet volna megkérdezni, hogy nem akarja-e maga a felszentelést végezni. Mivel más sem gondolt az esperes érzékenységére, vitatkoztak tovább, hogy kit kérjenek fel, ha a prépost nem fogadná el a meghívást.

— Mér ne fogadná el! — er sködött az indítványozó és tanakodtak, vitatkoztak anélkül, hogy megállapodásra tudtak volna jutni. Következ vasárnap litánia után megint összegyűltek, de a templomatyá akkor sem akart engedni a prépostból, s t, hogy szükség esetén legyen mib l engedni, még feljebb srófolta a rangot és fölment a püspökig.

— Hívjuk el mindjárt a római pápa szentségét! — tüzelt Tükör Béla, a molnárok céhmestere.

— Nono, — csitította az esperes a heveskedet, de valami csip sség is volt a szavában, mikor azt mondta, hogy a szent atyát talán még sem kellene idefárasztani.

A templomatyá belátta, hogy elvetette a sulykot és Visszaereszkedett a préposthoz, de beérte volna már kanonokkal is, csak legyen meg mennél hamarabb a felszentelés.

Igen ám, de az esperes is csak gyarló ember volt. Ha már t kicsinyük a hívei, akkor viszont nem egyezhet bele, hogy kanonok szentelje fel az faluja szobrát. Ha már vendéget hívnak, adják meg a módját; • is a templomatyá mellé állott és püspökpártinak vallotta magát.

— Magam is amondó vagyok, hogy igenis, kérjük fel a hercegprímás eminenciáját.

— Ugyan, esperes úr, — ijedezett most egyszerre a templomatyja —, hiszen nem gondoltam én azt komolyan ...

De most már az esperes nem engedett.

— Mért ne próbálhatnánk meg? Legfeljebb helyettest küld, de az is eminenciája személyét fogja közöttünk képviselni, — mondotta szerényen. Mondhatta volna bizakodva is, mert hát a hercegprímás, a megyés püspökünk, nemcsak teológustársa, hanem jóakarátú atyai barátja is volt. Már évekkel azelőtt ki akarta t nevezni kanonoknak, de azzal hátrította el a nagy kitüntetést, hogy miközöttünk, a kétfalusi plébánián akar meghalni. (Há elfogadta volna a kinevezést, akkor most bizonyosan t kérnék fel a szoborszentelésre.)

Akkor azzal a kedélyes megjegyzéssel bocsátotta el magától eminenciája, hogy:

— De el ne felejtse, hogy egy kívánságod teljesítésével adósod vagyok.

Most aztán eszébe jutott esperesünknek, hogy megpróbálja behajtani ezt a magas adósságot.

Hajóra ült. Levitette magát Esztergomba és másnap reggel végighallgatta a prímás csendes miséjét. Utána audienciára akart a f pásztnál jelentkezni, de erre nem került sor, mert a hercegprímás az oltártól észrevette t és mise végeztével behívatta magához a sekrestyébe.

— No, mi jót hoztál? — érdeklődött fiatal teológusi kedélyességgel.

— Inkább vinni szeretnék valamit, eminenciás uram, — és el adta a falu nagy kívánságát.

Mivel nem pénzért ment a sz kmarkú hercegprímáshoz, meg is kapta, amit kért, s t még ennél is többet: eminenciája bérmálással fogja összekötni a szoborszentelést.

No hát, negyvennyolc óta nem volt a mi kis eldugott falunknak olyan nevezetes eseménye, mint ez a

püspöklátogatás. Az akkori tollforgató, tudománykedvelő pázmanista káplán igen szépen le is írta a plébánia krónikájában. Akárki elolvashatja, mert a mostani plébános igen szívesen, szinte dicsekedve mutogatja. Amint forgatom, olvasgatom a krónikás könyvet, engem is bízgat, hogy írjam ki belőle szórul-szóra a szoborszentelést, mert:

— Ne tessék félreérteni, akkor talán tökéletesebb és hitelesebb is lesz, mint ha csak „anyagnak” használja fel.

Ha szótfogadtam volna neki, most az olvasó megtudná, hogy kik voltak a püspök kíséretében egyházi személyek és hatósági urak, hogyan hívták a környékbeli papokat, akik a bérmálásnál és a szobaszentelésnél segédkeztek, továbbá, hogy melyik községben hány fiú, hány leány vette fel a bérmálás szentségét. Megtudná, hogy a bérmálkozók hogyan oszlottak meg kor szerint (legidősebb volt köztük egy húszéven felüli juhászbojtár, aki azért maradt le az előbbi bérmálásról, mert éppen akkor holmi verekedés miatt a szerdahelyi szolgabirodság udvarát söpörte).

Edesapám neve üti meg a szememet, amint átfut a krónika sorain. Hát ez mi lehet?

Elég részletesen le van írva, hogy Ágoston gazda Árpád névre akarta bérmáltatni egyik keresztfiát, de mikor a püspök meghallotta a pogány nevet, bérmálásra emelt keze megállott a levegőben.

— Ez nem szent név — mondá és a bérmálapára emelte szelíd tekintetét.

Apám el lehetett a tiltakozásra készülve, mert a krónika szerint nyugodtan igazolta magát:

— Tévedés, eminenciás uram. Nem Árpád, hanem Albert.

A püspök el is járó kanonok, aki a gyerekek kezében az elszedett cédulákról olvasta hangosan a bérmánéveket, még egyszer megnézte a cédulát és megerősítette a bérmálapa állítását:

— Bocsánat, csakugyan Albert, — mire a herceg-

prímás megbiccentette a fejét, mosolyogva a fiú szemébe nézett és két ujjával meglegyintette bal orcáját.

— Albertus, ego te confirmo ... — azzal a következő gyerek elé lépett.

A plébános, amint látja, hogy nagyon érdeklődöm az eset iránt, magyarázatul még hozzáteszi, hogy a hagyomány szerint a cédulán csakugyan Árpád név állott és a kanonok csak tapintatosságból vette magára, hogy olvasta hibásan a nevet.

Hogy mért csinálta apám ezt a tréfát? A plébános azt állítja, hogy az esperes akarta vele bosszantani, aki nagyon haragudott a pogány nevekre és nem is keresztelt ilyen névre. Apám úgy számított, hogy a hercegprímás a sok száz név között ezt a nevet is utána fogja mormolni a neveket olvasó kanonoknak és Árpádra bérálja apám keresztfiát, akit már kereszteltetni is Árpádra akart. Ha most sikerül neki a hercegprímás ajkára csempészni a pogány nevet, akkor meglett volna az az öröme, hogy a püspök helybenhagyja azt, amit az esperes elvetendőnek tart.

Mivel a plébános azt hiszi, hogy restelkedem apám csinyje miatt, engesztelésül siet kijelenteni, hogy:

— Egyébként derék, istenfélő ember volt a tisztelt atyja ura — és újból ajánlja, hogy híven a krónika szavaival írjam le a nevezetes bérálást és szoborszentelést. Mivel azonban én a könnyebb végér akarom a dolgot megfogni, abban alkuszom meg vele, hogy magát a krónikát majd valami egyházi ünnepre közlöm, most csak a világi vonatkozásait mondom el, amik a krónikából kimaradtak.

Azt a szép szokást például nem említi a krónika, hogy a mi vidékünkön a keresztszülők béráltatják a keresztgyerekeiket. Mivel pedig édesanyámnak nem kevesebb, mint tizenhét bérálatlan keresztgyermek volt, — köztük az Árpád Albert is — az udvaron leveles színt állítottak és az alatt volt a bérálási ebéd. Minden bérmagyerek tányérja mellett ott volt az ajándék: imádságos könyv és egy ezüstforint. Mikor aztán

a gyermekek tisztességtudó kézcsókkal elköszöntek a bérmaszül kt l, apám az Albert névre bér mált keresztfiától megkérdezte:

— Hát fiam, tudod-e, hogy mi a bérmaneved?

— Hogyne tudnám — felelt a gyerek majdnem sért dötten amiatt, hogy t ilyen rövid esz nek tartja a bérmaapja; büszkén vágta ki a nevét:

— Árpád.

Apám majdnem felrikkantott örömeben.

— Derék gyerek vagy, keresztfi — és még egy ezüstforintot adott neki. — Aztán viseld is büszkeséggel, mert hát Árpád vezér volt a legels magyar ember. — A keresztfi ma is él, ma is Árpád névre hallgat és valahányszor találkozom vele, mindig emlegeti a második ezüstforintot, meg a szép bérmanevét és el nem mulasztaná hozzátenni, hogy boldogult apámat meg is áldja az Isten, halóporában.

Ilyenkor aztán meghatottan rázzuk meg egymás kezét és mivel úgy érzem, hogy meg kell hálálnom az apámra mondott áldást, el veszek én is egy mai ezüstforintot és elhozatom a szövetkezetb l a találkozáshoz ill butéliás bort. Mikor ezért a borért jönnek, öcsém, a szövetkezet kocsmárosa már tudja, hogy a Zoltán bátya megint összeült az Árpád bátyával visszaemlékezni régi jó id kre ...

No, de hadd kerülök vissza a szép id k legszebb ünnepére a szoborszentelésre. Hát nem hiába volt nagy ünnep, el volt annak okosan rendezve minden részlete: A hercegprímás az ünnep el tt való délután hinton jön le Felbárra — akkor még híre sem volt a csallóközi vasútnak — ott az Amadé-kastélyban meghál és reggel nagy kísérettel jön át hozzánk. A fels faluvégén felszenteli a Mária-szobrot, onnan aztán a felh zászló alatt, kakuk f vel felhintett úton bevonul a templomba bér málni.

Persze, Felbárra lovasbandérium megy érte. A legények mind egyformán lesznek öltözve: fehér gatyá, piros pruszlik, árvalányhajás pörgekalap, csak a veze-

t jükön, Zsolnay Tituson lesz nadrág, sz k zsinóros dolmány, mert hát rmester volt a pápai huszároknál... A menetben els lesz a bandérium, utána jön a f szolgabíró kocsija, aztán a hercegprímás az udvari papjával, utána az alispán a f ispánnal egy hintóban és legutól négy lovascsend r. A falu népe, apraja-nagyja a Mária-szobornál várja a magas vendégeket reggel nyolc órára — a hercegprímás korán kel . A rendfenntartásról, sorfalakról, mi egyébr l a t zoltóság gondoskodik, zenére a somorjai t zoltók bandáját kérték fel,

Mikor az esperes pár héttel az ünnep el tt jelentette, hogy ezt a tervet Esztergomban is jóváhagyták, Matyéka István kovácsmester igen komoly hangon közbeszólt:

— Ez pedig nem elég.

Minden arc a kovács felé fordult, az esperes pedig sért dötten pattant fel:

— És mért ne volna elég?

— Mert a legfontosabbról megfeledkezett a tisztelt rendez bizottság — válaszolt Matyéka István igen nyugodtan és készült pipára gyújtani.

— Mondja ki hát — türelmetlenkedett egyik is, másik is —, mir l feledkeztünk meg?

Matyéka Istvánt azonban nem lehetett olyan könnyen a megszokott tempójából kihozni. Most is ráér sen tömte a pipáját, rá is gyújtott és csak akkor szólalt meg, amikor látta, hogy a rendez bizottság t kön ül a türelmetlenségt l. De még most is ráért el bb köhinteni egyet s csak azután adta meg ünnepélyes, oktató hangon a felvilágosítást:

— Mert ilyen magas egyházi személy fogadtatásához hozzátartozik a hat mozsárlövés.

— Azám, — ámult rá az egyszer igazságra a rendez bizottság — de hát honnan vegyük a mozsarat?

A tanítónak eszébe jutott, hogy Pozsonyban nyáron mozsárlövésekkel hirdetik az aréna-el adások kezdetét, úrnappor meg a körmenet indulását. Talán ott lehetne mozsarat kölcsön kapni.

—Igen ám, de a mozsarakhoz ember kellene, — akadékoskodott Tükör Béla, aki szerette mindennek mását mondani.

—Hát én ki vagyok? — horkant fel Matyéka mester.

—Komámuramra nem is gondoltam — jegyezte meg a céhmester ártatlanul és nem is sejtette, hogy szavai tövísként szűrődtek a kovács szívébe. Matyéka mester nem is tudott hamarjában mit mondani, csak hátat fordított Tükör Bélának.

Hogy mi van ezen megharagudni való? Az, hogy a tűzérsegi szolgálat volt Matyéka mester legérzékenyebb oldala.

Ugy-e, ha a háborúviselt huszárról kiderül, hogy huszár volt ugyan, háborúban is volt, de csak hátul az etappban, a lökórháznál, ugy-e, akkor ez a huszár nem igen emlegetheti a vitézi tetteit?

Hát Matyéka Istvánról is kisütötte valahogyan Tükör Béla, hogy tűzér volt ugyan, hetvennyolcban résztvett a boszniai okupációban is, csak éppen, hogy nem az ágyuk mellett, hanem mint patkoló kovácsnak hátul volt a helye a lovaknál.

De akárhogy is volt Boszniában, most itthon, a mesterségénél fogva is csak lehetett a tűzér, ha tűzérsegre volt a falunak szüksége. Hogyan is tudott erről Tükör Béla megfeledezni! Hogy jóvátegyék a hibát, hamar elhatározta a rendez bizottság, hogy Matyéka mestert közkölségen felküldi Pozsonyba mozsarakat szerezni.

—De mi legyen akkor, ha nem adják kölcsönbe a mozsarakat? — jegyezte meg valaki.

—Ne akadékoskodjunk! — türelmetlenkedett erre a rendez bizottság többi tagja, mert Matyéka mester olyan gusztust csinált nekik az üdvölvésekhez, hogy most már igazán nem szívesen mondtak volna le róluk.

— Hát akkor venni kell! — indítványozta maga

Tükör Béla.

—Úgy van, venni kell, — hangzott a felszabadult helyeslés. Csak a fukar kamarás okoskodott még.

—Hogyhát — aszondja —, mégis igen nagy kiadás erre az egy alkalomra.

—Ha csak alkalom kell, lesz az elég, — és csak úgy röpködtek a levegőben az alkalmak és lehet ségek.

—Képvisel választás, — kiáltott a f. kortes.

—Karácsony estéje — próbálkozott a kántor hangja —, mert hát — magyarázta — eddig csak a szolgálégyenyek meg a pásztorok ustora durrogta tele a falut karácsonyestéjén, de milyen más lesz az, ha mozsárlövésekkel köszönhetjük Jézus születését...

—Jégfelh ket szétl ni, — er sködött Mészáros Károly és volt rá oka, mert a múlt esztend ben elverte kukoricáját a pásztás jéges .

—Az ám — támogatták a többiek —, aszondják, többet ér a harangozásnál, — amit kár volt mondani, mert ezért meg az esperes úr nehezelt meg.

Most aztán megszólalt Tükör Béla is a molnárok nevében és ünnepélyesen fordult a t zoltó parancsnok felé.

—Úgy-e komám uram, mennyit lessük tél végivel a Dunán a jég indulását! Úgy-e mennyivel egyszer bb volna, ha a t zoltóság strázsát állítana a megtöltött mozsarak mellé és ágyúlövessel adnánk tudtára a falunak, hogy megindult a Duna jege., úgy mint Pozsonyban meg Komáromban. Ilyenkor ott is ágyú szólal meg a várból...

Ty , ez már valami. Hogy Pozsony és Komárom között félúton minálunk is megszólaljon jéginduláskor az ágyú.

Hiába tiltakozott most már a kamarás, kimondták az egyhangú határozatot, hogy meg kell venni a hat mozsarat.

És mivel a hadi készül déseket nem lehet halogatni, Matyéka mester másnap föl is ment Pozsonyba és megvette a hat mozsarat.

—Nohát, ilyen püspökfogadást csináljon más falu. hat tud! — mondogatták egymásnak az emberek.

Minél jobban közeledett a szoborszentelés napja,

annál idegesebben készül dött rá a falu: mint a bálba készül leány, utolsó percig talált magán valami igazítani valót.

Végre elérkezett a nagy nap — Pünkösöd vasárnapja — is.

Matyéka mester korahajnalban fölrakta üteget egylovas kocsjára és kivonult megszállani a falu végét. Mellette ült Csiba Pál egyházi, ölében a puska poros zacskóval, a kocsi végéből meg a kovácsinas lógatta a lábát és kétkézre fogva tartotta a két vékony, ölnyi hosszú lécet, végükön a gyújtózsínórral.

A falun végig vezet országút baloldalán gyöpös térség közepén állott a Mária-szobor, az út jobboldalán pedig enyhé hajlású széles gyöpös árok vonult (az Isten is tűzérsegi mozsárállásnak alkotta). Matyéka mester nem is határozhatott volna másképpen, mint ahogy már régen elhatározta, hogy az út árkos oldalán állítja fel az üteget arccal a Mária-szobor felé és pedig úgy, hogy az ütegfal balszárnya a szobortól mintegy húsz lépésre essék. Elég távolra ahoz, hogy a szobor körül gyülekező népek ne zavarják a hadm veleteket, de elég közel, hogy szót értsen t lük. Az úton átjönni a hadi területre, szigorúan tilos.

mester megállt azon a helyen, ahová a balszárnyon álló, vagyis, a hatos számú mozsár kerül, az inas meg ásóhegygel jelet vágott a gyöpön. Innen jobbrafordulva Matyéka mester kilépett hatszor hat lépést és az inasgyerek minden hatodik lépést ásóhegygel jelelt. Aztán a tűzér vette kezébe az ásót és minden mozsárnak alkalmas ágyat vágott. Mikor ez is megvolt, következett a legkényesebb munka: Csiba Pál tartotta a zacskót, Matyéka mester meg belemérte minden mozsár szájába a puska poradagot. Most aztán megint elállott az inasgyerek egy középnagyságú fasúlyokkal hat, nyírfából faragott fojtásdugóval. Hat súlyokütés járt minden fojtásnak, hogy rendesen feszüljön a mozsár szájában, várva türelemmel, hogy nagy durranással ki-repülhessen a magasba és valahol a lándorgóci búzákba

essék le. Majd aratáskor meg akad benne a kasza, az aratók abbahagyják rövid időre a munkát és visszaemlékeznek a mai nagy napra ...

Mikor Matyéka mester ezzel is megvolt, minden mozsarat befektetett az ágyába, mint anya a gyermekeit és fölporozta a gyújtóserpeny ket. Az inas gyereket a kanócos lécekkel leültette az üteg balszárnya mögé az árokpartra, a puskaroros zacskót meg ismét Csiba Pál gondjaira bízta. Csiba Pál tudta, hogy milyen fontos hivatalt vállalt és nagy óvatosan az üteg közepe mögött szintén az árok parton helyezkedett el. Letette a száraz f re a zacskót, ráterítette a bárányb r bekecsét és maga ráült a bekecsre, azzal az eltökélt szándékkal, hogy az ünnep végéig fel sem kel helyér l. (Az egyházi szertartásoknál ma a legényfia helyettesíti.) Hogy hamarabb teljék neki az idő, el vette a pipáját is, de csak hidegen szopogatta a csutorát, mert hát a puskaporos magazin tetején veszedelmes volna a dohányzás. Matyéka mester megtapogatta mégegyszer a zsebét, hogy a kezeügyében van-e a szálanként Összeválogatott kénes gyújtó (szabad ég alatt ez a legmegbízhatóbb gyújtószerző) és mint aki felkészült a nagy csatára, az árok mélyedésében hátratett kezekkel alá s fel járva várta az idejének elérkezését.

— No, most én miattam akár jöhetnek is, — szölt oda az egyházfinak a muníciós vonal parancsnokának.

És jöttek is. Legels nek a fehérruhás lányok friss virágokkal és koszorút fontak a Mária szobor kerítése köré. Nemsokára utánuk megérkeztek a molnárok molnárkékben, céhzászló alatt. Jöttek aztán s r n egymásután a gazdák, gazdalegények, iparosok, iskolásgyerekek, egyenként és kis csoportokban az asszonyok, leányok és elhelyezkedtek félkaréjban a Mária-szobor körül, ahogy azt a káplán, mint f rendez elrendelte és a mester, mint rendez , elrendezte. Legutoljára jött az előljárással Varjú Ignác hadnagy, akinek bár a nyolcvanadik évét járta, most is egyenes az öles termete. Mikor aztán min-

denki együtt volt, jött az esperes a környékbeli papokkal és az új ruhába öltöztetett ministráns gyerekekkel.

— Mindenki maradjon a beosztásában, — intézkedett a káplán és hátrább tuszkolta a mindenütt el re tolakodó Sas Katót, akinek csak „vén sas“ volt a neve és boszorkány hírében is állott.

— Aztán, annyit mondok, hogy a himnuszt nekem senki el ne nyújtsa, — figyelmeztette a kántor az énekeseket, de a figyelmeztetés fenyegetésnek is beillt.

— A mozsarakhoz meg senki közel ne jöjjön! — szólt át kemény katonás hangon az út túlsó felér I Matyéka mester.

— Hát az öreg Szável hol van? — szólalt meg most a hadnagy szigorú hangon, szeme pedig végigfutott a férfiak során. Egy töpörödött öreg embert tuszkoltak el re a hátulsó sorból, ez volt Szável Péter, a falu negyvennyolcas honvédje.

A hadnagy keményen szólt rá Szável Péterre. Nem haragból, hanem azért, mert igen nagy szót hallott az öreg.

— No Péter bátyám (tehát Szável nyolcvan évesnél is öregebb volt), hun bujkál már megint? Alljon ide el re, tudja, hogy magát be kell mutatnom az uraknak.

Szável Péter kedvetlenül rántott egyet a vállán és úgy dörmögte:

— Békében hagyhatna már öcsémuram, úgy sem értem, mit beszélnek hozzám.

— Nem lehet Péter bátyám, ez már a maga hivatala, — kiáltotta a hadnagy az öreg honvéd fülebe, amit I ez kissé jobb kedvre derült és megpróbálta kidüleszteni a mellét, a rajta lógó vitézségi érem miatt.

De nemcsak a magas korával meg a medáliával t nt ki az öreg honvéd, Szável Péter a gazdák közül, hanem azzal is, hogy csak neki egymagának volt két sor vadonatúj ezüstgomb a dokányán.

Ezek a gombok azért voltak nevezetesek, mert amikor Szável Péter a szerdahelyi vásáron egy ismeretlen megszorult gazdaembert I megvette ket, csakugyan

ezüstgombok voltak. Egy darabig tartották is ezt a rangot, de aztán kezdtek sárgulni, fakulni, mint a titkos betegségbe esett ember. A vén katona nekiállt a gombjainak és jól megpucolta ket valami erős kilincspasztával. A fényük meglevénedett ugyan a maró orvosságától, de a sárgaságuk még jobban kiütött t le. Végre is Tükör Béla, mert volt minden kellemetlen igazság ki mondója, egyszer, mikor a templom előtt álldogálva a beharangszozt várták, megállapította, hogy a híres gombok bizony pakfonból valók és csak addig mutattak ezüstöt, amíg az ezüsfuttatást le nem pásztázta róluk a gazdájuk..

— Becsapták Péter bácsi, — kiáltotta Tükör Béla Szável fülébe a pakfonigazságot és várta, hogy mit szól a felfedezéshez.

Az öreg szeretettel simított végig a gombjain és csak annyit mondott, hogy:

— Magam is észrevettem.

— No, és mit szándékozik cselekedni?

— Én? — kérdezte csodálkozva. — Semmit. — Szokása szerint rándított egyet a vállán, aztán szinte közbönsen magyarázta:

— Igen mindegy az nekem, öcsémuram.

— Már hogyan lehetne mindegy?

— Hát csak úgy, hogy én ezüstnek fizettem, hát ezüstnek is viselem ket, amíg élek.

Az emberek meglepetve néztek össze erre a nem várt feleletre de végre is igazat adtak az öregnek, mert hát nem eladásra, hanem a maga öröme vette a gombokat, az öröme pedig éppen úgy megvan velök, mintha ezüstből volnának. Még a végrendeletében is úgy intézkedett, hogy az „ezüstgombos“ dokányában temessék el.

A nevezetes szoborszenteln már hamisítatlan pakfon mivoltukban ékeskedtek a gombok, de akkor a falu szeme már hozzá volt szokva az átváltozáshoz.

Mikor tehát Szável Péter elfoglalta az t megillet helyet, a káplán, mint f rendez tovább érdeklött.

—Hát a Lolla kisasszony énekével hogyan leszünk?
— kérdezte igen lágyan, mivel a bécsi rokonunkkal nem mert rendelkezni.

—Velem ne tör djék, káplán úr — nyugtatta meg Lolla az ideges f rendez t —, maga csak a harmónium-kíséretre vigyázzon, — és szemével a leveles szín felé intett, ahol anyám harmóniumja állott, hogy a káplán onnan láthatatlanul kísérje Lolla énekét.

Szóval, el volt rendezve minden, még a templom tornyába felküldött harangozó gyerekeknek is szájába

volt rágva, hogy mikor kezdjenek harangozni:mikor Nádazsdot elhagyja a lovas bandérium. Hogy pedig hiba ne essék a harangozás megkezdésében, Csiba Pál holmi „letöröm a derekadat” ígért annak a gyerekeknek, aki elhibázza a dolgát és akár elhamarkodva, akár elkésve kondítja meg a harangot. Abban a pillanatban pedig, amikor megkondulnak a harangok, eldördül az els mozsárlövés.

Mindezt mégegyszer elmagyarázta az esperes, aztán kivette aranyzsebőraját és intézkedett:

—Félre a pipákkal, néhány perc múlva itt lesznek a vendégek.

A pipák eltntek a bels zsebekben, az utolsó rendezkedés mozgása szaladt végig az embereken, aztán leereszkedett a falu végére a vendégváró hangulat, ami nemcsak az embereket ejtette rabul, hanem úgy látszott, mintha magára a Sz zanyára is átragadt volna bel le valami és mintha mellén szelíden keresztbetett kezekkel, szerényen lehajtott fejjel is izgatottan várná felszentelését.

—Gyönnék! — sipított ekkor végig a várakozókon Sas Kató hangja. És csakugyan, Nádazsd fel l nagy porfelh közeledett, eltakarva az egész faluvéget. Az utasításhoz híven megkondultak a harangok. Matyéka kovács meglepetten kapta fel a fejét. Odapillantott a közeled porfelh irányába és ez a pillanat elég volt annak megítéléséhez, hogy az els lövéssel elkéssett, ugyanis a jobb szárnyon, az els számú mozsár mögött állt, az

inasgyerek pedig t le éppen harminchat lépésnyire ott ült a legnagyobb lelki nyugalommal a balszárnyon, a hatos számú mozsár mögött. Ha azt akarja hogy a mozsárlövések eldőrdüljenek, mielőtt a püspök hintaja eléri a tüzéségi állást, akkor sietnie kell.

—Sietni kell, — állapította meg magában mégegy-szer a tzmester és már szaladt is az inashoz a gyutacsért. Kikapta a gyerek kezéből az egyik kanócos botot, gyors mozdulattal meggyújtotta a kanócot és magasra tartva, ügyetlen nagy ugrásokkal igyekezett vissza a jobbszámra, az első számú mozsárhoz. De az ügyet kell középen — óh, hogy milyen bonyodalmakat okozhat egy haszontalan vakondtúrás — megbotlott és egész hosszában elvágódott a gyöpön. Az ég kanóc az egyházi bekecsé alá szaladt és szinte ugyanabban a pillanatban, amelyben Matyéka elbotlott, az egyházi is legurult az árokba. Ül helyére nagy pöfenéssel magas láng csapott fel és a báránybéléses bekecs magasra felvágódott a levegőbe.

— Szent Isten, — süvöltött ismét Sas Kató hangja.

—Mi történt? — riadt fel az esperes, aki a nagy pillanatban más felé volt elfoglalva és csak azt látta, hogy Matyéka mester és az egyházi puskaforfüstbe takarva hentereg a gyöpön.

—De hát mi történt? — sürgette az esperes a feleletet.

—Levegőbe repült a puskaforos torony, — adta meg a felvilágosítást Tükör Béla és a térdre verte nevetében, mikor a kovácsot és az egyházfit látta a főtől sértetlenül feltápáskodni.

Nem is történt egyiknek sem baja, csak az egyházfinak szaladt esés közben torkára a pipaszár, amit látván egész ünnep alatt savanyú arccal öklendezett és köpködött.

Tükör Béla nevetésére felderültek az arcok és most már egyszerre hárman is magyarázták az esperesnek, hogy Matyéka mester elestében beletaszította a puskaforos zacskóba az égkanócot, olyan akurátusan, hogy

célozva sem tudta volna jobban eltalálni. Nem magyarázhatták, tárgyalhatták tovább az esetet, mert akkorra odaért a nagy porfelhő okozója is, a bandérium egyik lovasa, akit elre küldtek jelenteni, hogy a hercegprímás csak késedelemmel érkezik, mert útközben Felbáron és Nádazsdon megállt áldást osztani. Átadta az üzenetet és már ment is vissza vágóban, akár valami jelentésvívó huszár. Harangzúgás követte, mert a harangozó gyerekeket is megtévesztette a porfelhő és idővel húzták meg a harangot. Elkezdtek hát nekik kendővel, kalapokkal integetni föl a toronyba, hogy hagyják abba a harangozást. A gyerekek kérdéssel integettek vissza, mert hiszen a király parancs szerint cselekedtek, úgy ahogy a szájukba rágták: mikor meglátták a porfelhőt, elkezdtek harangozni. Végre, mikor Csiba Pál öklével fenyegetett fel hozzájuk, mégis csak észbekaptak. Eszükbe jutott a „letöröm a derekadat”, amit ők nem féltek ugyan, de mivel tudták, hogy ez az ígéret pofonban szokott megvalósulni, hamar abbahagyták a harangozást.

Lassan *lenyugodott az izgalom*, elhallgattak a megjegyzések és megint rendbejött minden. Csak Tükör Béla nem tudott nyugodni. Átkiáltott a tűzvonalba a kovácsra:

—No komámuram, ez a szoborszentelés a háborúnál is olyanabb.

—Mér volna olyanabb? — kérdezte vissza Matyéka gyanakodva.

—Azért, mert ott az ágyúzástól sebesülnek meg az emberek, minálunk meg el sem kezdődik az ágyúzás és már szerteszét hevernek a sebesültek.

Mikor pedig erre megint felharsant a nevetés, Tükör Béla igen komoly hangon szólta oda a tüzérség parancsnoknak:

—Jó lesz, ha komámuram kihozatja a hordágyat meg a kötözészeket. A borsos orvosért sem ártana kocsit küldeni, mert akkor lesz ám itt csak a csúnya világ, ha igazán megkezdődik a tüzérségi harc.

jabb nevetés. És mivel Csiba Pálnak most már

igazán nem volt semmi keresete az ütegnél, hóna alá kapta a megpörkölt bekecsét és a tűzvonal oldalról átment a békés emberek közé, a Mária-szobor védelme alá.

—Jól teszi komámuram, hogy közibénk menekül. Itt mégis csak nagyobb biztonságban van az ember, mint a tüzérserégi állásban, — fogadta t Tükör Béla.

—Nincs már odaát semmi dolgom, — tréfálkozott maga Csiba Pál is.

—Hogyan is volna — toldta a szót Tükör Béla —, mikor Matyéka koma kil tte alula a hivatalát.

Matyéka István szeme mogorván, neheztel n villant az út másik oldalára, de a szót magába fojtotta, mert belátta, hogy nagyot hibázott: elhamarkodta a dolgát.

Az is hiba volt, hogy a balszárnyról a jobbszárnyra futott az ég kanóccal, mikor ott helyben a hatos számú mozsarat kellett volna elsütni. Igaz, hogy még szerencsér l beszélhet, mert micsoda szégyene lett volna az egész falunak, ha el re ellövéldözi a puskaporát, aztán mikor kellene, néma mozsarak tájtják szájukat a magas vendégek felé. Szerencse, szerencse, de mégis csak hibázott és neveltségessé tette magát... Itt most már csak a tett beszélhet. Ki kell köszörülni a csorbát...

Hozzá is látott azonnal.

Az üteg jobbszárnyán álló els számú mozsár mögé gurított egy csököt és arra letelepedett. Szétvetett térdéi között kétkézre fogta a gyújtókanóc botját és várta az újabb harangjelet az ágyúzásra. Eközben mégegyszer szigorú számadást vetett magával és megállapította, hogy elkövette a legnagyobb hibát, amit tüzér elkövethet: elveszítette a nyugalalmát. Miel tt cselekedett, nem tekintette át a helyzetet és elhamarkodott mindent.. . Most aztán minden nyugalalmát, tudását Össze kell szednie, ha jóvá akarja tenni a hibát. Elkészítette hát az új hadi- tervet. Az els számú mozsár elsütéséhez csak feláll és, oda-

tartja a kanócot a gyújtó lukhoz. Aztán balra fordul, hatot lép, a hatodik lépés után megáll, katonásan jobbra fordul, odatartja a kanócot a második mozsárhoz, mire

elsül a mozsár numero kettő. Aztán megint balra át, hat lépés, jobbra arc, karnyújtás, harmadik lövés és hajszálnyira így a negyedik, ötödik és a hatodik. Az utolsó lövés után pedig lábhoz eresztett kanócbottal a vendégek felé fordulva megáll haptáiban.

Így felkészülve ül Matyéka mester a csökön, vigyáz a nyugalomra és várja a harangszót. Nemcsak a szeme, hanem minden gondolata a hat mozsarat fogja. Talán, ha azt kiáltanák a fülébe, hogy a háza ég, még akkor se mozdulna, mert innen addig el nem mehet, amíg le nem mossa nevért a szegényt és meg nem mutatja a falunak, hogyan kell a hercegprímás elé üdvözléseket küldeni.

Míntha a rossz szellem incselkednék vele, úgy hallja Tükör Béla szavát.

— No komám, most aztán lehet, mert igazán jönnek! ...

Hallja a szót, de elereszti a füle mellett és még feszültebben figyel a toronyba, hogy elkapja az első harangkondulást. És, hogy semmit se mulasszon, balkezébe odakészíti a gyújtópaklit, jobbábra meg három szál gyújtót vesz, hogy annál biztosabban meggyúljanak, ha majd végigsercenti a pakli hátán.

— Lj jön már, komámuram, — harsan fel most a hadnagy hangja türelmetlenül.

Erre Matyéka mégis csak Nadazsd felé fordítja a tekintetét és látja az útkanyarodónál felbukkanni a bandérium lovait, látja mögöttük a f szolgabíró szürkéit, azok mögött a többi hintót, leghátul a hintók mögött négy lovascsend rt...

Olyan a helyzet, mint mikor a harctéren váratlanul tnik fel a rohamozó lovasság. Nincs veszíteni való ideje, de kapkodni mégsem szabad. Bele kell ereszteni a levegőbe az első lövést. Azonnal, de nyugodtan ...

Nohát, most lássa meg a falu, hogy mit tud az öreg tüzer.

Hajszálnyira úgy cselekszik, mint ahogyan kitervezte, sem gyorsabban, sem lassabban. Megsercen a

három száz gyújtó, fellobban a kanóc lángja és Matyéka karja olyan nyugodtan nyúlik ki, akárcsak az újját tartaná az első számú mozsár felporozott serpeny jéhez.

Karvastagságú láng csap ki a mozsár szájából és éktelen dörrenés rázza meg a levegőt. Az asszonyok fülükhez kapnak, de meglepődnek a férfiak is, mert ilyen nagy durranásra nem voltak elkészülve. A galambok ijedten rebbennek fel a toronyból, még a pacsirták is elhallgatnak. De helyettük félenken megszólalnak a harangok. A közeledő bandérium meglassítja az ügést. Mindenki izgatott, csak egy embernek nem rezdül arcizma sem: Matyéka István tisztesternek. Kilépi az első hat lépést, jobbra át, kinyúlik a karja és elhangzik a második lövés. Utána a többi, olyan pontosan, mintha stoppórával mérné valaki hozzá az időt. A szolgabíró szürkéi nem érnek rá az utolsó lövést megijedni, hogy pedig a bandérium egy kicsit széjjelrebben telen, az nem is baj, mert ebben a kis keveredésben még délcegebbek a bandérium lovasai.

A hercegprímás hintája pontosan a futó sznyegnél állott meg, úgy, hogy a kiszálló főpap a templom legdrágább oltársznyegén lépett hívei közé. Varjú Ignác hadnagy elmondta a község nevében az üdvözlő beszédet, mire a főispán odasúgta az alispánnak, hogy terjesszék fel az öregét kitüntetésre. Az alispán továbbadta az utasítást a főszolgabírónak, aki meglelégedéssel bólintott rá, mert régi óhaja volt, hogy járásának legöregebb bíráját kitüntessék.

A hercegprímást a leveles színbe vezették, ahol miseruhát adták rá, aztán papjaitól kísérvé körüljárta a szobrot a füstölvel. A felszentelés végeztével végigment a hívek karéja előtt, mint uralkodók szoktak a díszszázad előtt és csókra tartotta halászcserjét. Hogy a kézcsókból ki ne maradjak, anyám az utolsó pillanatban magához rántott az iskolás gyerekek csoportjából és odaállt velem az asszonyok csoportjának legszélére. Habár egészen kis iskolásgyerek voltam, nekem nem tetszett az asszonytársaság és vissza akartam állni az

iskolás gyerekek közé, de anyám nem eresztette el a kezemet és amikor a püspök elénk került, hirtelen mozdulattal megtörölte az orromat én pedig tiszta orral hangos csókot cuppantottam egy puha fehér kézre. Ez a kézcsók volt az üdvözlés zárópecsétje, mert énutánam már csak Lolla éneke következett, amit a f rendez káplán meglepetésnek tartogatott.

A hercegprímás helyet foglalt egy piros bársonyszékben, Lolla pedig kilépett az asszonyok sorából és mély bókot csinált a f pap felé, akinek felt nt a szabályszer udvari bók és alig észrevehető en az esperes felé hajtotta a fejét. Az esperes szintén alig észrevehető en sügött valamit a hercegprímás fülébe, mire az meglegedetten biccentett.

Lolla aztán odatérdelt a szobor imázsámfolyára és lehajtotta fejét, mintha imádkozni akarna az újonnan felszentelt Máriaszobor el tt. Feszült csendben várta mindenki, hogy mi lesz, mikor a leveles szín alatt a káplán halkán megszólaltatta a harmoniumot. Lolla felemelte fejét és belekezdett Gounod Ave Máriájába. Kitérta, megint összekulcsolta a kezét és mikor az utolsó hang is elszállott az ajkáról, megint összetett kezére hajtotta a fejét, mintha mély imába merült volna.

Az asszonyok szemüket törölgették, a püspök meg, aki nagy zeneért hírében állott, elmerülve hallgatta az éneket. Én, a Lolla kis cimborája — ahogy nevezni szokott —, sírva fakadtam a gyönyör ségt l és elbújtam anyám szoknyájába. Csak akkor szedtem össze ismét magamat, mikor anyám figyelmeztetésül hátbabuffantott.

Legjobban gyönyörködött azonban az énekben maga a márványba faragott Sz zmária. mert nagy szeretettel tekintett le lábánál térdepl széphanjú leányára. Nekem úgy t nt fel, hogy nemcsak hallom, hanem látom is Lolla hangját felemelkedni az ég felé. Láttam, amint a szobor feje felett pacsirtává változott, ott lebegett az ének végéig aztán felszállt az égbe, a felh k

közé. Otthon el is dicsekedtem testvéreimnek velem, hogy láttam Lolla hangját pacsirtává változni, de azok nem akarták elhinni és kinevettek.

— Isten bizony, láttam — tört ki bellem a falusi gyerekek legszentebb esküje, amiért aztán testvéreim siettek beárujni anyámnak.

— Mit mondtál? — kérdezte anyám szigorúan, büntetésre emelt kézzel.

Ilyen mozdulatra máskor meglapulva hallgattam, de most nem makacsoltam meg magamat a hallgatásban, hanem bátran tekintettem anyám kék szemébe és meggyőződéssel bizonyítottam neki is, hogy:

— Isten bizony, láttam!

Anyám kiérezte a hangomból és kiolvasta a szememből, hogy igazat mondom, mert leeresztette ütésre emelt kezét, megsímogatta arcomat és majdnem meggyőződéssel mondta:

— Én elhiszem, kisfiam, a többiekkel meg ne törődj!

Pár nap múlva, a püspöklátogatás lázának elmúltával Lolla is kivallatott, hogy hát hogyan is volt azzal a pacsirtával.

Kipirult arccal mondtam el neki, hogy láttam, amint a hangja pacsirtává változott. Egy darabig ott lebegett a Szűzmária feje fölött, aztán felrepült az égbe az igazi Szűzmáriához.

— Honnan tudod, hogy éppen odarepült?

Közelebb húzódtam hozzá és halkán titokzatosan árultam el neki titkomat.

— Neked megmondom, de el ne mondd senkinek!...

Magához húzott és úgy biztatott szintén titokzatosan, halk hangon:

— Ne félj, nem mondom tovább.

— Láttam a Szűzmáriát, egy fehér felhőn állott, onnan nézett le rád és hallgatta az énekekedet.

— Hogyan volt öltözve? — érdeklődött tovább Lolla és figyelemmel nézett a szemembe.

— Éppen olyan volt, mint a Máriaszobor, csakhogy a lábánál kis angyalok könyököltek a felh párkányon... tudod, olyanok, mint a templomban a nagy Máriakép alsó szélén.

Mivel is elhitte, én még er sebben hittem, hogy valóban láttam a Sz zmáriát.

Már nagyobbacska gyerek voltam, amikor még mindig kerestem a fátyolfelh k között a Szüzmáriát, de hiába kerestem ... A pacsírtája azonban ma is megvan. Akárki láthatja, hallhatja, amint lebegve énekel magasan a Máriaszobor felett. Én azt hiszem, hogy a szoborszentelés óta ugyanaz a pacsírtá énekel. A dala legalább ugyanaz.

Ez a pacsírtá maholnap velem együtt egyetlen él tanúja lesz a nagy napnak, mert bizony a többiek, akiknek valami szerepük volt a szentelés körül, mind átköltöztek a temet be. Legel ször Szável Péter, az öreg honvéd ment el ezüstgombos dolmányban hosszú szabadságra, mert hát kora szerint t illette az els ség. A távozók sorában mindjárt utána lépegetett Varjú Ignác hadnagy. Annyira a sarkában járt Szável Péternek, hogy az arany érdemkereszt is már csak az halálos ágyán találta és úgy, ahogy érkezett, vissza kellett küldeni. De hogy a magas kitüntetés még se menjen feledésbe. Varjú Ignác sírkövére rávésették, hogy „az arany érdemkereszt tulajdonosa” nyugszik alatta. S t, hogy mindenki láthassa, milyen az arany érdemkereszt, a hálás örökösök a kereszt utánzatát bele is illesztették a sírk be. Én még pár évvel ezel tt ott láttam, de aztán valami oktondi csavargó, aki nyilván igazi aranykeresztnek nézte, ellopta. Azóta kulcsra zárva tartják a temet kapuját. Persze, a rosszakaróink most azt hiesztelik rólunk, hogy azért kerítettük be k fallal és azért tartjuk elzárva a temet nket, mert különben megszöknének a halottjaink.

A hadnagy után rövidesen elment az esperes és Matyéka István, a szoborszentelés tüzére. A fia és mesteriségben utóda vaskeresztet kovácsolt a sírjára a ko-

vácmesterség és a tüzéség jelvényeivel: a címerpatkóval és a keresztbefektetett ágyúcsövekkel. Ennek a remeknek valósággal csodájára jártak az emberek, csupán Tükör Bélának volt itt is kifogásolni valója. Hogy aszondja, nincs rajta a megboldogult legnagyobb büszkesége: a hat mozsárágyú.

Igazat kellett neki adni, mert hát ami igaz, az igaz. Erre aztán ifjú Matyéka, hogy mindenkit kielégítsen, a vaskereszt k talpára mind a négy oldalon kikovácsolt két-két tömzsi mozsarat, hogy mind a négy világtáj felé hirdesse a nagy tüzér emlékét...

Most megint amiatt akadékoskodtak az emberek, hogy mért nyolcat, mikor a megboldogultnak csak hat ágyúja volt.

— Mert hadi tüzér volt — magyarázta Tükör Béla —, a hadi ütégnek pedig nyolc ágyúja van.

Csiba Pál, mint rendes egyházfihoz illik, utolsónak maradt az él k templomában. Mikor látta, hogy kortársai mind elhagyták a templomot, is kivonult bel le és becsukta maga után a kaput. Akárcsak a többi társát, t sem betegség vitte el, hanem úgy ment el, mint akinek lejárt az ideje. A köhécselése sem volt betegség, csupán ártatlan emlékeztetés arra, hogy valamikor régen, a Máriaszobor felszentelésénél pipaszárat nyelt...

A Bátor és a Szell .

Apám két legjobb lovának volt ez a neve a természetük és a járásuk után. A sötétpej Bátor, mintha mindig haragudott volna egy kicsit: még az istállóban is nagyokat fújt, ha valaki közeledett hozzá. Kocsi el tt majdnem sz gybe vágott fejjel járt, magasan hordta a lábát és ha t zbe jött, a leveg ben egyenesen kirúgta az els lábait. Ilyenkor olyan volt a járása, mintha minden lépésével egy láthatatlan ellenségbe akarná döfni a lábát. Úgy is mondta apám nagy büszkén, hogy a Bátornak nyársügetése van.

A párja, a Szell , egészen más természet , más járású ló volt. Alangyárabb, alkalmazkodó, szelíd természet kanca. Simán, hosszúranyújtottan járt magasan hordott fejjel és ha szabadon eresztették, olyan volt a vágatása, mintha aranysárga ló képében könny szell suhanna át a gyöpön.

Néhány gyermekévet éltem át e két lóval a szül i háznál, öt-hat éves lévén, nem hajthattam ket, a hátukra se ültettek, de engem az is boldoggá tett, ha apám, vagy a Mozoli mellé kuporodhattam az ülésre, mikor a Bátor és a Szell volt befogva. Különösen a Szell t szerettem, mert az istállóban akár a hasa alatt átbújhattam, meg se mozdult. És ha ma, annyi esztendő múltán azt a nótát hallom, amit öregapám szokott jókedvében dúdolni, hogy:

Jó bor, jó egészség,
Szép asszony feleség.
Szép asszonynak, jónak,
Szépen járó lónak,
Kár megöregedni!

mindig a Szell jut eszembe és az mozgását látom

képzeletben kocsi el tt, nyereg alatt, vagy a cirkuszban ... mert egészen odáig felvitte Isten a dolgát.

Mint sajátnevelésű csikókat fogta be két édesapám egy párba és így járta két talán két esztendeig, addig, amíg a lóhozért jogászbátyám szeme meg nem akadt rajtuk. Akkor szolgált le a huszároknál az önkéntes esztend t és nagy bolondja volt a lónak.

Pünkösdkor hazalátogatott és a hajóállomástól, a hová apám a Bátoron és a Szell n ment érte, hazafelé maga hajtotta a lovakat. Megeresztette ket, hogy úgymond:

— Mutassák meg, mit tudnak!

Szell ment az sima, egyenletes járásával, de a Bátor begömbítette a nyakát és rendületlenül szúrta, vágta els lábával a lándzsát.

A huszárkocsis próbálta összehangolni a két ló járását: a Szell t eresztette, a Bátort fogta, de hiába való volt minden igyekezete: Bátor annál jobban szúrta a lándzsát. Még a két ló fejét se sikerült egy magasságba hozni. Otthon aztán leszállva a kocsiról mégegyszer körülvizsgálta apámmal a felhevült lovakat és megveregette ket. Apám büszkén kérdezte szakért fiától:

— No, ugy-e jó két ló?

— Csak egy nagy hibájuk van, édesapám.

— Ugyan, mi hibát találsz rajtuk? — kérdezte a lovaira büszke gazda sért dötten.

— Ne haragudjék édesapám, maga kérdezte.

— No és mi az a nagy hiba?

— Az, amit édesapám is beismert.

— En? — pattant fel az apám — mit ismertem be?

— No ne haragudjék, édesapám, maga mondta, hogy „jó két ló“.

— No és talán nem az!

— Az. Jó két ló, de nem egy pár.

Apám megvakarta a füle tövét és kelleetlenül mondta:

— Hiszen, ha egy pár volna, akkor mégegyszer annyit érne, mint így.

A két férfi nem melegedhetett jobban bele a vitá-

ba, mert édesanyám kivette fiát az apja kezéből és vitte magával a szobába, ahol már terített asztal várta.

De a fekete kávénál, mikor a két férfi maga maradt, megint csak a lovakra fordult a beszéd, bár édesapámat lehangolta, hogy a fia olyan hamar észrevette azt, amit magának sem szívesen vallott be: hogy az büszkesége, a szép két ló nem egy pár.

A fia nem győzte vigasztalni.

— Egyes lónak is megadják az árát, ha vagy hátsólónak vagy másik mellé párnak keresik.

— De ha nem keresik! Hol van ezeknek párjuk? — értvelt apám bosszankodva, de hangjából kiértzett a dicsekvés is.

— Hát bizonyl láttá már édesapám a várkonyi uraságnak azt a hintóslóvát, amelyik párja lehetne a Bátoroknak.

— A Bátor külömb.

— Én is azt tartom, de mégis csak jobban illenek hozzá, mint a Szell höz. Meg lehetne a vásárt csinálni, mert a várkonyi ló se jár magához való párral.

Másnap aztán, a huszár átsétált Várkonyba és délután a fiatal gróffal jött haza, aki együtt katonáskodott vele. Egy divatjamúlt kétkerekű kocsi jötték, amibe a Bátor párja volt fogva egyesbe. Kivezették a Bátort, mellé állították a vendéglónak, befogták helyette és egyet kerültek vele. Aztán a mi csézánkba befogták mind a kettőt és így is kipróbálták őket. Felváltva leszálltak a kocsirol és mindegyik külön vette szemügyre a lovakat, járás közben, kocsi előtt, ügetésben, lépésben, előlről, oldalról. Aztán kifogták őket, százszor körülnézték mindegyiket külön-külön és egymás mellett, végre kimondták az ítéletet, hogy a grófi lónak az elejére egy pár miliméterrel magasabb sarkú patkó kell, mint a Bátorra, mert csak így lesznek hajszálnyira egyenlő magasak. De ez nem elég, hanem mivel a Bátor túlságosan begörbíti a nyakát, a fejtartó szíjját két lukkal rövidebbre kell csatolni, mint a másikat. Akkor állítson aztán valaki — ha tud — ilyen egy pár lovat össze.

Apám azt hitte, hogy a két fiatal huszár csak szó-
rakozik a két ló összeillesztésével, de egy-két nap múlva
megint átjött a várkonyi látogatás. A várkonyi ló most
a rendes párjával hintóba volt fogva és a hintóban
benne ült a fiatal grófon kívül az apja és a nő vére is.

Bátort most a társított párjával a hintó elé fogták
a várkonyi hintós szerszámba. A Bátor fejtartó szíját
két lyukkal rövidebbre csatolták, viszont a grófi lóra
már fel volt verve az új patkó, melynek a sarka pár
miliméterrel magasabb volt a rendesnél.

A két fiatal lócsiszár felült a bakra, anyámat és en-
gem meg beültettek a hintóba és a keményen dobogó
úri gyöpon össze-vissza kocsikáztattak bennünket. A gróf
apámmal és lányával a gyep közepén állott és hátuk is
elismerték, hogy két összeillő ló keresve se lehetne
találni. Úgy is kellett annak lenni, mert amit a két
fiatal úri csiszár összeállított, abban nem lehetett hiba.

A lovakat aztán rábízták a kocsisra, hogy lépésben
jártassa ket, apám pedig az öreg grófhhoz fordult és
mivel lóvásár dolgában minden hájjal meg volt kenve,
megkérdezte tőle, hogy mennyiért adná el a lovát.

— Én az enyémet? Azt hittem, Ágoston úré eladó.

— Eladó, mint minden ló, de én is vevő vagyok a
gróf úréra.

A gróf odaszólítja a fiatalokat.

— Hát mit beszéltek ti énnekem, hiszen az
Ágoston úr kéri az én lovamat — és apámhoz fordulva
csodálkozva kérdezi:

— És Ágoston úr nem sajnálná az én drága lovamat
gazdasági munkára?

A drága szóba belekapaszkodott apám.

— Csak nem gondolja gróf úr, hogy ilyen egy pár
lovat magamnak tartanék. Eladnám külföldre hintó elé.
A német császár istállójába már évek óta keresnek egy
pár szép, nyárs járású lovát...

— No fiatal csiszár urak, nincs igazam? Lehet ennél
szebb egy pár lovát egyhamar összeállítani? Nem lehet
ezt a német császár udvarába beállítani, mi?

A bátyám elérte a szavát és hallgatott. Annál lelkesebben erősítette a fiatal gróf apám véleményét.

— Vétek volna ezt a két lovat most, amikor mi hajszálnyira összepasszítottuk, megint szétválasztani. Ezeknek csak egy párban van meg az értékük.

Apám jól játszott tovább a vevővel.

— És mire tartaná gróf úr a lovát?

— Tudja mit, Agoston szomszéd (apám kajtovai földjei szomszédosok voltak a várkonyi uradalommal), amennyit magának megér a pár ló, azt én is megadom érte.

Sokáig alkudoztak és már úgy látszott, hogy szétmegy a vásár, mikor apám, mintha maga is gróf lett volna (mint ahogy a lóva jogán ebben a vásárban egyformának is érezhette magát a várkonyi gróffal) ki mondta az utolsó szót.

— Ezért az árért magáé a ló, gróf úr. El is viheti a lovat, de ha megbánná, egy héten belül igen szívesen visszafogadom.

Hát bizony, a Bátort mindjárt úgy elvitték, ahogyan a hintóba volt fogva. Eltelt az egy hét és nem került vissza, hanem hozta helyette a fiatal gróf a csekket a szerdahelyi bankra.

— Hát eszerint nem kapom vissza a lovamat. Pedig még most is azt mondom, hogy szívesen visszaveszem.

— Nem, Agoston bácsi. A maga lóva is megér nekünk annyit, mint a mienk magának.

Ezzel a Bátor végleg el volt adva. Mikor aztán a fiatal gróf elment, tanácsot kért a huszárfiától.

— Hát a Szell vel most már mit kezdjek?

Kikészítem egy keveset, aztán eladjuk katonalónak.

És a két úri lócsiszár másnap a Szell-t vette munkába. Elször is leszedték róla a vasat, szépen kifaragatták a körmét és könnyű, hátszlóra való patkót verettek rá. Vizes kefével átkefélték a sörényét baloldalra, még le is kötötték, hogy jobban tartson az új frizurája. Mozolinak — akármennyire kötötte is magát, hogy t ne tanítsa senki lóval bánni — meg kellett tanulni a

huszáros csutakolást. Egész nap a Szell t csutakolta és pedig el szőr keményebb buzaszalmával, utoljára meg puha árpaszalmával. Most látta csak, hogy milyen kemény munka a rendes lóápolás, különösen, ha a két úri csiszár futószáron jól megizzasztotta a Szell t, Ilyenkor az volt a huszárregula, amit Mozolinak vénségére szintén meg kellett tanulnia, hogy a ló csak akkor szárad meg a csutak alatt, ha a huszár beleizzad a csutakolásba.

Mozoli próbált ellenkezni, hogy nem jó ez így, megritkul a szép aranysárga sz re ...

— Dehogy ritkul — vigasztalta a két huszár —, csak megfinomodik, megpuhul és még fényesebb lesz, olyan mint a hajdani csallóközi tündéréké, tudja, akiker l olyan szép meséket tud Mozoli bácsi... Ilyen lótündér lesz a maga keze alatt a Szell is.

Aztán felnyergelték a Szell t és kivezettk a Zátonyba és most már nyereg alatt hajkurászták, ugratták.

Utána persze Mozoli csutakolt és káromkodott, amíg csak a Szell meg nem száradt, meg csuromvíz nem lett.

Apám is megsokalta lovának ennyi gyötresét és egyik nap megkérdezte a fiától, de úgy, hogy grófi pajtása is értsen bel le:

— Ugyan mi az istennyilát akarsz már ezzel a lóval?

— Az — szólt közbe Mozoli nagy örömmel és odavágta a csutakot, azt hívé, hogy apám közbelépésére most azonnal visszatérhet a lópucolás régi divatjához.

Csak éppen ez kellett a két lótudósnak. Közrefogták édesapámat és:

— Nézze édesapám — az egyik — Nézze Ágoston bácsi — a másik és egymás szájából kapkodva a szót, magyarázták neki, hogy a hámos ló tagjai merevek. Azért kell a mindennapi galopp, hogy az izmai hajlékonyá váljanak, a mozgása megnyúljon és az egész ló felszabaduljon a kocsibanjárás kötöttsége alól.

A zabporcióját fölemelték és tisztára kirostálva

adatták neki, a szénát meg, ami eddig egyáltalán nem volt kiporciózva, sz kebbre fogták, hogy a hasát elvezítse és keményebb legyen a húsa. Néhány hét alatt csakugyan „megfinomodott” a Szell és mivel éppen kidobolták, hogy a jöv héten a katonai lószorozó bizottság Szerdahelyre jön remondákat vásárolni, édesapám befogatta Rárót egyesbe, a Szell t odakötötték a saroglyához és bevitték a katonai lószorozó bizottság elé.

A bizottság elnöke, egy huszárezredes, els tekintetre megígérte érte a legmagasabb remondaárát. Apám szíve nagyot dobban és azonnal odaadta volna a Szell t, ha a fia nem hunyorít felé, hogy ne adja.

— Sajnálom, ezredes úr, ennyiért nem adhatom.

— Én meg nem adhatok többet érte — volt az ezredes válasza, de mikor a lovat elvezették, annyit mégis engedett, hogy apám visszajöhet kés bb, ha meggondolná a dolgot.

Elvezették a bizottság el l a Szell t és apám tanácsalanul nézett a fiára.

— Úgy látszik, ezt elhibáztuk.

— Dehogy hibáztuk — és megmagyarázta apjának, hogy a remondabizottság elnökének mindig van magánmegbízása tisztelt l úgynevezett „saját ló” vételére, amit persze igyekszik rendes remondaáron megvenni, de kivételes árt is ad az értékesebb lovakért. Mozoli csak vezetgesse a lovat a vásárban, ha jobb vev nem akadna, a rendes remondaáron kés bb is eladhatják.

Bementek a kaszinóba egy pohár sörre, Mozoli meg kedvetlenül vezetgette a Szell t a vásáron. Apám a kaszinó ablakából szemmel tartotta a lovat és egyszer, amikor ismét kitekint, látja ám, hogy egy kövér lócsiszár felé ember kezében van a Szell köt fékszára és csak úgy pörgeti a lovat maga körül. Egy Furcsa öltözet kócos lány volt vele, meg egy kutyapeccérforma legény. A lány igen alaposan vizsgálta a lovat, végigsimogatta a lábait, szakértelemmel nézte a fogait, eltávolodott t le, közeledett hozzá, melléje állt és a maga testmagasságához mérte a lóét.

Apám olyan jobbféle cigányoknak nézte a férfiakat, különösen a pecérforma legényt; csak a lányt nem tudta kire vélni. Fehér vászonkalap alá volt a borzas fekete haja gy rve, fehér blúz volt rajta, pepitaszoknya, finom lovagló csizma. Lehetett volna a Blanka grófné is Várkonyból, mert az szokott ilyen furcsán Öltözködni, ha bosszantani akarja a szüleit. Csakhogy az er sebb, mint ez a cingár, fürgé lány itt a nagy karbunkulus szemével a kócos feketehaj alatt. Apám éppen akkor ért hozzájuk, amikor a Szell köt fékszárát visszaadta a férfi Mozolinak és majdnem gorombán szólta rá, hogy futtassa meg a lovat.

— Futtatja ám a ménk , de nem én. Nem tudok én evvel vörsöt futni.

— Hát akkor adja oda ennek-e, — mutatott a kövér a pecérforma legényre.

— Még csak az kéne! Hogy elillanjon velem.

A szóváltásra a vásáros nép kezdett a furcsa vev k körül csoportosulni, úgy hogy apám jónak látta közbelépni.

— Magáé ez a ló, eladó ez a ló? — pattogott, de nem a férfi, hanem a lány.

— Enyém, és ha nem volna eladó, nem volna itt a vásáron — azzal intett Mozolinak, hogy vezesse el a lovat.

— Hát akkor szóljon ennek a maflának, hogy mozgassa meg egy kicsit.

— Mafla ám az öreganyja, de nem én — vakkantott rá vissza Mozoli és kereste a helyzethez ill többi vásári szót. Bátyám azonban elégnék találta az „öreganyját” is abban a hangsúlyozásban ahogy Mozoli mondta. Elvette a köt fékszárát Mozoli kezéb l, rámosolygott a furcsa lányra és felajánlotta neki, hogy majd megmozgatja a Szell t.

— Azt nem — nevetett vissza a lány, hanem, ha megengedi majd ez — és átadta a köt fékszárát a pecérforma legénynek, aki aztán megfuttatta a Szell t ügetésben, miközben a lány a kövér emberrel nagy fi-

gyelemmel követte a ló minden mozdulatát. A kövér ember aztán igazi vásári kupec módjára félvállról megkérdezte apámtól:

— És mire tartja ezt a rossz sárgát⁹

Apámat elfutotta a méreg és szó nélkül fordult el a kérdés t l.

Bátyám azonban, aki id közben felismerte, hogy cirkusznépekkel van dolguk, megint közbelépett és bécsi németséggel olyan leereszked jóakarattal szolt a kis kócos n höz, mintha valami iskolás lánnyal volna dolga.

— Kicsikém, maga ehhez nem ért.

— Én?

— Maga. Igen maga.

A lány leveg után kapkodott és látszott rajta, hogy legjobban szeretne lovagló pálcájával végigvágni a fiatal emberen. Bátyám azonban mintha észre sem vette volna a lány bosszankodását folytatta:

— Tudja, fiacskám, n csak egy tudná megítélni, hogy mit ér ez a ló.

— Ki az a n ? — erélyeskedett a lány.

— Hiába mondanám magának, — és kicsinyl en legyintett feléje.

— Most már azért is tudni akarom — akaratoskodott a kis boglyas.

— No hát, ha mindenáron tudni akarja, megmondom. A Mizzi Gruber, a Miss Mary. Most talán többet tud?

A lánynak lángba borult az arca. Hogyne, mikor volt a Miss Mary. Bátyám azonban ezt sem vette észre. Pedig is tudta már akkor, hogy Anton Gruber cirkusz-igazgatóval és a lányával van dolga.

Aztán megint átcsapott a leereszked hangra:

— Kicsikém, maga rossz helyen jár, ott van a csirkepiac. Pá kicsikém! — Azzal a vásárosok nevetése között hátat fordított a különös társaságnak, mintha ott akarná hagyni ket a faképnél s mintha a Szell sorsa nem is érdekelné.

— Ki ez a frech fiatal ember? — kérdezte a kócos cigánylány apámtól, szinte magából kikelve.

— A fiam — felelte az apám büszkén, de csak olyan csallóközi német nyelven.

— Was ist er, vagyis, hogy kicsoda, — aki így mer vele beszélni.

Apám büszkén vágta ki, hogy

— Rezervalajdinánd, huszár.

— Ach, hát szakmabeli.

— No Isten áldja meg leányasszony — köszönt el apám a lánytól.

— Hová elmegy?

— Visszavezetem ezt a rossz sárgát az aszentkommiszióhoz, ott megveszik tisztí lónak.

— Mennyiért megveszik?

Itt aztán már nem szorult apám a fia segítségére. Szemrebbenés nélkül mondott olyan magas árat, hogy a vevő meghökkentek tőle.

— Szeretném kipróbálni.

— Tessék. Majd keresek egy kocsit, amibe befoghatjuk.

— Nem, ráülni akarok.

— Tessék.

A lány ügyesen cigánykantárt csinált a köt fékszárból a lónak, vagyis a köt fékszárát húzta zablá helyett a szájába, az álla alatt összecsomózva. Igen egy-izer zablá, de aki ért hozzá, annak a kezében felér rendes vaszablával.

— A lány oda állt a ló mellé és térdbe begörbítve a lábát tartotta a lábafejét a pecérnek, hogy segítse fel t a lóra.

— Nicht gut, — szólt a bátyám közbe és félretolta a legényt. Odátartotta a leánynak a baltenyerét úgy térdmagasságban, mint ahogyan úri dámákat szokás nyeregbe segíteni...

A lány elpirult, de belelépett az eléje tartott tenyérbe, mire bátyám felemelte t a ló hátára n i ülésbe.

A lány belovagolt a négyszögbe, ott ütegésben, vág-

tában körülvagolt és neki vitte a Szell t az alacsony próbasövénynek is, amit az persze játszva, jókedv en ugrott át.

Bátyám csak annyit súgott apának, hogy

— Jó vev k, cirkusz ...

A lány visszajött, leugrott a lóról és odavetette a köt fékszarat Mozolinak. Aztán megint összesúgott az apjával, mire az megkérdezte apámtól, hogy mi az utolsó szava.

— Megbeszélem a fiammal.

Most megint a bátyám vette át a szót bécsi német nyelven.

— Tudják mit, azon az áron, amit apám mondott, maguké a sárگا, de igazán csak a Mizzi Grubernek adjuk.

Ezzel vége volt minden további cigánykodásnak. Herr Anton Gruber, a cirkuszigazgató és a lánya, Miss Mary le volt leplezve. Megkötötték az alkut és betértek a kaszinóba áldomásra. Ott aztán Gruber papa szinte bosszankodással mondta a lányának:

— No Mizzi, kellett ez nekünk? Eljöttünk ide az Isten háta mögé olcsó lovat venni és itthagyjuk a pénzünket.

A lány azonban igen jókedv volt, nemcsak azért, mert végre megtalálta azt a lovat, amit keresett, hanem azért is, hogy itt a világ végén is találkozott valaki, aki felismerte t. Tréfásan megfenyegette a bátyámat:

— No jöjjön csak egyszer az én falumba, majd visszakapja t lem a „pá kicsikémet” meg a csirkepiacot.

— Elmegyek, csak mondja meg, hogy szre hol lesz a maga faluja?

— Pozsonyban.

Különösen apám örült neki, hogy szszel viszontláthatja a Szell t.

Lóvételnél az ár kifizetése után a vev megkérdi az eladótól, hogy:

— Milyen rossz tulajdonságai vannak a lónak?

A Szell eladásánál sem maradhatott el ez a kérdés, csak éppen, hogy másképpen volt formulázva és hogy

nem Gruber úr, az Antonin-cirkusz tulajdonosa, hanem a lány, a cirkusz Miss Mary-je kérdezte.

— Olyan ez, mint a bárány, — felelte bátyám.

— Azt magam is láttam.

Kocintott bátyámmal és igyekezett olyan hangon beszélni vele, amiből kiérezhette a „pá kicsikém”-ért ad revánsot.

— No kis huszár, elhiszi, hogy a Mizzi Gruber kihozza ebből a kancából a tudományát.

Akármilyen kicsi is a huszár, olyan pöttöm nem lehet, hogy ló dolgában zavarba jönne, még ha Miss Mary is a vevő neve. A huszár kihörpintette a borát, aztán nyíltan, úgy, hogy semmiképpen sem lehetett kedveskedésnek venni, rátette tenyerét a lány kezefejére, és majdnem szomorúan mondta neki:

— Tudom, hogy maga kihozza belőle az utolsó szuszit, ami magának kell, de ...

— Mi de? — türelmetlenkedett a lány.

— Elvépsz, ami legtöbbet ér benne, mert annak maga nem veheti hasznát...

— Mire gondol?

— Cirkuszlovaglásra könnyen talál lovat, de tereplovaglásra nem egyhamar akad a Szellnek párjára ... Igazi vadászló. Arkon-bokron, akadályokon olyan nyugodtan és simán megy keresztül, mintha országúton járna. Minden ugrása, minden lépése biztos, nincs botlás, *nincs* bukás.

Miss Mary most kiszabadította bátyám tenyere alól a kezét és nyomta rá erélyesen bátyám kezefejére a tenyerét így is jelezve, hogy most kerekedett felül és visszaadja a kölcsönt a csibepiacért.

— Persze, maga kis huszár azt hiszi, hogy ilyen ló csak a katonáknak kell...

— Nem mondom, hogy csak azoknak kell, de ott mégis több hasznát veszik, mint a cirkuszban.

Miss Mary ezen a válaszon észrevette — melyik nem venne ilyen észre —, hogy a huszár hangja már nem olyan fölényes és nem olyan halálosan biztos. Rámosoly-

gott ellenfelére — mert hiszen valóban ellenfelek voltak —, aztán igen nyugodtan mondta neki:

— Tudja meg kis huszár, hogy már régen ilyen lovat keresek, mint ez a... hogy is hívják a sárgát?

— Szell .

— Nagyon jó név. Miss Mary a Szell szárnyán.

— Mit akar vele? — kíváncsiskodott most már a huszár.

— Új attrakció .. . nagy revü ... hajtóvadászat akadályokkal ... — vetette oda a lány szaggatottan a szavakat és látszott az arcán, hogy gondolatban már maga el is látja az új attrakciót. Nekihevülve érthetetlen cirkuszi nyelven beszélt át az asztalon apjához, akinek szintán tetszett lánya terve.

— Különben majd meglátja szszel Pozsonyban. — Azzal már nyújtotta is férfias kézszorításra a kezét és búcsúzott. Úgy ment el, mintha a cirkuszi hajtóvadászat első próbájára sietne.

Hazafelé ballagva, bátyám nem tudott hová lenni az örömtől a jó vásár miatt, de apám és Mozoli annál szótlanabbak voltak. Így még nem mentek haza szerdahelyi vásárról: az egyesbe fogott Ráróval, aki bizony nem vágta szügybe a fejét holmi kis ustorsuhintásra, mint a Bátor, hanem úgy csapott farkával az ostor után, mintha legyet akarna magáról elhajtani. Az se történt meg eddig velük, hogy valaki, akár kocsin, akár hintón elhajtott volna mellettük, mert ezt nem engedte volna se a Bátor, se a Szell becsülete. Ma? Egy kis ügetés, egy kis lépés. Így jöttek haza a szerdahelyi vásárról, ott hagyván a vásár legszebb és legjobb megfizetett lovat, az aranysárga Szell t...

Kajtova majornál, már egészen közel a faluhoz Várkony felől egy dűlőn Blanka grófné jött feléjük a gíggbe fogott lipicai szürkén.. Bátyámnak ez jó alkalom volt arra, hogy otthagyja apja kocsiját és vidámabb kocsis mellé üljön. Leugrott hát a kocsiról, eléje ment Blanka grófnénak és egy ügyes ugrással mellette termett a gíggén. Jöttek ki is apám felé, de ez ma valaho-

gyan nem akart a grófnéval találkozni. Rászólt hát Mozolira, hogy siessen. Mozoli belevagdalt a lusta Ráróba és elhajtott a gígg el l, rázatva, zötyöggetve magukat egylovasan, mert hát apám a legszebb két lovát eladta ...

Igaz, hogy nem volt egy pár, igaz annyi pénzt kapott értük, amennyit soha sem remélt, de hát mi haszna, ha most nincs se a Bátor, se a Szell . És valami keserű érzés azt súgta apámnak, hogy soha se is lesz többet olyan két lova, mert hát nevelni már nem igen fog hozzájuk hasonlót, venni meg... arra gondolni sem lehet. Kell az áruk másra...

Mozoli is igen sajnálhatta a keze alatt felntt két lovat, mert neki sem volt egész úton egy szava sem. Nem lesz most már egy könnyű hajtásnyira Szerdahely, nem is szólva arról, hogy amikor az törött lába miatt kihozták az orvost, egy délután négyszer járták meg a szerdahelyi utat és meg se kottyant nekik ... Ha nem volna meg emlékül a lábtörése, talán azt hinné, hogy nem is volt igaz. Mikor, néhány héttel ezel tt meghozták a huszárfit az állomásról, az volt utolsó szép futásuk. Az volt az utolsó öröme is, mikor gyors ügetésben bekanyarodni látta ket az országútról, mikor a fiatal huszárnak — pedig jómarkú legény — gond volt tartani a két sárkányt. Itt. És mivel a Ráró éppen lépésbe akart esni, keserűen förmedt rá:

— Ráró a fene egyen meg, el ne alugy, — és jó su-

hogósat vágott végig rajta, amit l aztán egy ügetésben el is ment hazáig, ha ugyan ügetésnek lehetett ezt a rozogást a Bátor és a Szell járása mellett nevezni. Bezeg, azok gyepi jét meg kellett fogni! Ezé meg most is lötyög sen lógott le az oldalán ...

És amit l a lábtörése óta annyira félt Mozoli: látta

már magát az ökrök faránál. De inkább egy pár jó Ökör, mint lóban a Ráró, gondolta és az együgyű szívéen is végigszaladt a sejtelem, hogy a Rárónál jobb lova nem lesz már apámnak ...

Anyám a hazaérkez vásárosoktól már tudta, hogy

a Szell t eladták, hallott az áráról is beszélni, de nem tudta elhinni. Mikor tehát látta apám kocsját a Szentháromság szobornál befordulni, kiment eléje a kapuig.

— Hát eladtad a Szell t? — kérdezte t le olyan hangon, mintha valamelyik gyermekét küldte volna idegenbe és a gyerek nélkül hazatér apától kérdezné, hogy „no, ott hagytad a gyereket”?

Apám kényszeredett jókedvvel felelt, átadta a vásárfiát, aminek anyám is csak er ltetve tudott örülni: neki is igen hiányzott a Szell . Amíg el nem adták, titkon abban reménykedett, hogy párt vesznek melléje, de most már is megbizonyosodott benne, hogy örökre szegényebbek lettek egy pár lóval.

Édesapám kiolvasta az asztalra a ló árát, anyám megolvasta a pénzt — hej, de sok volt így együtt — Apám aztán kiment és nem is jött vissza estéig, mintha kerülni akarta volna anyám tekintetét.

Estére hazakerült a huszár is, jókedv en megelégedve a jó vásárral. Amilyen szótlán volt apám, olyan b beszéd en tudta elmondani a lóvásár részleteit, leírni a cigányforma embereket, akikt l kiderült, hogy cirksuzigazgató meg a lánya, aki pusztá sz rin ülte meg a Szell t. Észre lehetett venni a kikerekített beszédjén, hogy a lóvásárt nemcsak Blanka grófnénak mondta el útközben, hanem ozsonna alatt Várkonyban is elmondatták vele...

Éles szemmel meglátta szülei szemében a szomorúságot és addig er lködött, amíg jókedvre nem derítettette ket. A jókedvnek pedig az volt a küls jele, hogy anyám vacsora után egy üveg bort tett az asztalra, apám meg el vette a szivaros ládát (a bor a végit járta, és a szivaros láda helyébe se tesznek újat, ha kiürül).

Anyám odaült a férfiakhoz és hallgatta a nagy fia okos beszédét, tervelgetését... A hangja komolyra vált, de er és — különösen anyja hallotta ilyenek — meleg bizakodás hallatszott bel le.

— Felejtse el édesapám a lovait, ugye gazdaembernek valók voltak. Vesz a Ráró mellé egy olcsó, munkára

való lovat és még mindig jó lovai lesznek. Lesznek legalább is olyanok, mint más apámhoz hasonló gazdáknak. Ebben az utolsó megjegyzésben benne volt az a figyelmeztetés is, hogy ha a kajtvoi tagot eladják, elég lesz egy pár ló, egy pár ökör...

— Magam is úgy gondoltam, — hagyta rá apám, de igen fátyolos volt a hangja.

— A pénzzel meg rendezni lehet egyet-mást, — célzott a fia bizonyos adósságokra.

— Hát nem egészen úgy van, fiam — vetette közbe apám ismét az rendes emelt hangján. Mind a két ló igen jól meg van fizetve a remondaárral.. . ami föle van, az téged illet... jó cenzálom voltál.

— Úgy van, úgy van, édes fiam — er sítette anyám is.

Apám azonnal ki is olvasta neki a pénzt.

A fia, akárcsak igazi cenzál lett volna, megolvasta a pénzt és miközben kisimogatta a gy rött bankókat — elgondolkozva szóllott:

— Sok ez cenzáldíjnak édesapám.. hiszen majdnem ennyibe került az önkéntesi esztend m...

A szül k gavallérosan tiltakoztak, hogy ezeket a költségeket emlegesse.

— A magad örökrészéb l ment.

— Régen rámköltötték az örökrészemet. Fogadjon el egyszer maga is t lem valamit, édesanyám — és áttolta a kisimított bankókat az anyja elé...

Úgy volt ez csinálva, annyira természetesen, hogy nem lehetett ellentmondani. Anyám inkább sóhajtotta, mint mondta:

— Édes jó fiam, nem is tudod, milyen nagy gondot vettél le a vállunkról.

Édesapám visszaesett a komorságába és megint csak a fiuknak kellett lelket önteni beléjük.

— Ki tudná, ha én nem? De ezért nem szabad csüggedni. Most már én sem leszek terh kre, ha egyel re segíteni nem is tudok... de ennek is eljön az ideje.

Öregségükre még mindig marad annyijuk, amiből ket-tecskén eléldégnék.

Ez volt az első szele a közeled öregedésnek. Átsuhan-t a szobán és jött utána a gondok árnyéka is. Csak a bátyám látta, hogy hamarabb érkezett, mint várták. Most egyel re el zte a Bátor és a Szell, meg a kajtovai földek eladása. Igaz, hogy összezsugorodott a házunk körül minden. Elég lett egy pár ló: a Ráró és a melléje vett igába való csontos „Mérges”. Ezeket a lovakat már nem féltette Mozoli a kis szógától: az járta ket, aki éppen ráért. szre, mikorra a tinók meger södtek, az ökröket is eladták: elég lett egy pár ökör, egy pár ló. Esztend múlva — mert, hogy igen jó áruk volt —, a tinókat is eladták, de nem vettek fiatalabbakat, olcsób-bakat helyettük, mint ahogy az apám szépen kitervelte, mert hát, mikorra a marha ára lejobb szállt, az eladott tinók ára elfogyott másra ...

De mit vágok elibe az id nek, mintha csak én is el akarnám terelni a figyelmet apám legszebb lovairól. Ugyis hiába próbálnám, mert kedves állatait nem egy könnyen felejtí a rendes ember. A Bátort, ha akartuk volna, se felejtthettük, mert elégszer láttuk végig menni a falun párjával hintóba fogva, görbe nyakkal, lándzsa-ügetésben. Aki látta közülünk, nem mulasztotta el ott-hon elmondani, hogy

—Láttam a Bátort.

Ahányszor végighajtottak vele a falun, a Szenthá-romság szobornál a kocsisnak jobban meg kellett fogni a gyepl t, mert akármilyen úri dolga is volt Várkony-ban, mindig be akart térni hozzánk, a régi helyére.

Ilyenkor apám soha sem felejtette el megjegyezni, hogy:

—Nem csoda. Sehol olyan jó helye nem lehet, mint nálunk volt.

A Szell r l nem tudtunk semmit. Ha sikerült mégis egyszer-másszor kihalászni az újságból valamit az Antoni cirkuszról, volt nagy öröm a háznál és úgy talál-gattuk, mint az idegenben lev gyerekekr l, hogy mit

csinál, milyen dolga lehet a Szell nek. Közben vártuk türelmetlenül az szt, mikor Pozsonyban viszontláthatjuk kedves lovunkat. Ennek is elérkezett az ideje. Bátyám megírta, hogy mikor jön az Antoni cirkusz és lelkünkre kötötte, hogy okvetlenül jöjjünk fel Pozsonyba, mert azt beszélük, hogy valami csodálatos dolgokat művel Miss Mary a Szell n.

No, hát fel is készül dtünk az útra. Anyánk felpakolt útravalót magunknak, úgy, hogy a bátyámnak is maradjon bel le. Mozoli a lovaknak két napra való eleséget készített és reggel elindultunk, hogy délutánra beérjünk Pozsonyba.

El l, a Mozoli mellett ültem én, hátul apám és édesanyám, az üléskasban volt az ennivaló, a kocsiderékban vánkos, leped k, takaró a bátyámnak, mert az ágyában és kanapéján mi hálunk, a saroglyában kétnapi eleség. Bátyám lakásán lerakodtunk, a kocsit beállítottuk a Rózsába, aztán, mikor elérkezett az ideje, elmentünk a cirkuszba. Miss Mary egy páholyt küldetett bátyámnak. Megszállottuk a páholyt, mi voltunk az els látogatók. El l, apám és anyám között álltam én — állva jobban láttam —, mögöttük ült a bátyám, mellette meg Mozoli nyújtogatta a nyakát. Nagysokára megtelt a cirkusz és megkezd dött az el adás. Volt minden, amit egy nagy cirkuszban látni lehet, de mi csak azt vártuk, hogy mikor jön ki a Szell . A szünet el tt nem jött. A szünetben odajött hozzánk egy piros frakkos úr. Mozoli megismerte benne a kutyapeccérforma embert, aki Szerdahelyen átvette t le a Szell t. Igen akart vele barátkozni, de az nem is vette észre, hanem az apámnak szólt, hogy az igazgató úr kéret bennünket, meg akarja mutatni a Szell t. Fölkerekedtünk hát és mentünk utána szívszorongva, kíváncsian.. De a lovak között már nem volt szükségünk vezet re, mert Mozoli a sok ló között hamar felismerte a Szell t.

— Ott van a — kiáltott fel nagy örömmel és otthagya bennünket, félretaszigálva maga el l az embere-

ket, törtetett a sánta lábával az kedves lovához és már messzir l szólongatta, hogy:

—Szell ne, Szell ne...

Mi is siettünk utána, de akkor már a Szell magasra emelt fejfel nézett felénk a többi ló nyaka fölött. Könynyü sárga n i nyereggel és vékony sárgakantárral volt felszerszámozva. Mikor Mozoli melléje lépett, folyton beszélgetve hozzá, tapogatva a nyakát, oldalát, a ló nyugtalanul farolt hol jobbra, hol balra és tág orrlíkkal röhögött feléje. Aztán mind körülállottuk, ismételtgettük a nevét hízelg , becéz hangon, meg kapált az els lábával, végigszaglászott bennünket és dörgölte hozzánk a fejét. A kutya viszontlátáskor nyakába ugrik a régi gazdájának és végignyálja az arcát, de lótól az is sok volt, amit a Szell csinált velünk a viszontlátás öröme. Talán túlságosan sok, mert a piros frakkos, aki idevezetett bennünket, megkérte apámat, hogy most már távozzunk, mert a Szell felizgatja magát, pedig a nagy szám el tt nyugalomra van szüksége.

Szótfogadtunk; dehogy akartuk Szell t a nagy munka el tt felizgatni. Siettünk vissza a helyünkre, de a kijáratnál még hallottuk, amint Szell utánunk nyerített az üvegtiszta hangján, ami minden más ló nyerítését l különbözött. En felzokogtam erre a panaszos hívásra. Legjobban szerettem volna visszazaladni hozzá és a nyakába kapaszkodva kisírni magamat, de anyám keményen rámszólt:

—Nem szégyenled magad, ennyi ember el tt? — pedig mikor lehajolt hozzám letörülni a könnyeimet, jól láttam, hogy az szemei is nedvesek voltak. Bátyám el re sietett, apám az orrát fújta, Mozoli meg, mintha idegenbeszakadt gyermekét l búcsúzna, esetlenül intgett vissza neveltje felé.

Hogy én mért sírtam el magamat? Valószínű leg eszembe jutottak azok a kocsizások, amikor Bátor és Szell volt a kocsiba fogva, én meg ott kuporogtam apám vagy Mozoli mellett az ülésen. A szüleimnek azonban valószínű leg többet is eszükbe juttatott a Szell . A

Kajtova majort, ami elment a lovak után és nem lesz többé soha az övék, akárcsak a lovak. Úgy érezték, hogy az aranyhárga Szell volt a szerencsemadaruk, mely elhagyta ket. Ma megmutatja magát egész pompájában, de nem tér hozzájuk vissza soha...

Ezekkel a gondolatokkal helyezkedtünk el ismét a páholyban, mikor megszólal a trombita, szétválik a függöny és berepül rajta Miss Mary — amint Szerdahelyen ígérte bátyámnak — a Szell szárnyán. Fekete lovagló ruha úszik utána, cilinderkalap a fején, fehér keszty a kezén. Körülvágtatja a cirkuszt olyan gyorsan, hogy azt hisszük, most és most vágódik oda lovastul a kis körben. Néhányat kerül, aztán behoznak egy fehérre festett sövénymagasságú fakorlátot. A Szell úgy ugorja át, mint a gumi labda. A következő fordulónál ott van a második, a harmadiknál a harmadik korlát olyan közel egymáshoz, hogy a ló két ugrás között alig fér ei közöttük. Aztán egymás mellé állítanak két korlátot, végül hármat. Szinte lehetetlennek látszik, hogy ló átugorja, de a Szell átsuhan fölötte ...

Miss Mary megereszti a kantárszárát, megveregeti a Szell nyakát és lépésben körüljárja a manézszt, miközben bohócok mulattatják a közönséget. De a bohócok bukfencez , pofozkodó, henterg tréfája csak arra való, hogy id közben egy k falat utánczó akadályt tolnak be a manézs közepére. Most egy róka szalad be, mögötte csaholó kutyák. A róka menekülést keresve fut a körben ide-oda, aztán uccu neki, elillan a bejáraton keresztül, a kutyák utána. Miss Mary összekapja a Szell t s utána a kutyáknak, persze az akadályon keresztül. Hamar beállítanak a fal mögé egy magas sövényt. Megint itt van a róka, futkos ide-oda, búvóhelyet keres. A kutyák szorítják és már-már elcsípi, mikor sikerül neki a bejáraton keresztül elillanni. Az utolsó kutya még el sem hagyta a manézszt, megint megjelenik az istállók fel l Miss Mary a Szell n és úgy ugrat át a sövényen, hogy a ló körme se érinti az akadályt.

Azt hisszük, hogy ezzel vége van mindennek, mert-

hát ennél a sövénynél nem lehet többet várni, de most megint egy széles pléhmedencét tolnak be színültig vízzel és odaillesztik a sövény mögé. Ez képviseli a k fal és a sövény mögött a vizes árkot. Szell ezt is átugrotta és pedig éppen akkor, mikor a csaholó kopók lelepték a rókát. Megint itt vannak a bohócok és kiszabadítják a rókát a kutyák fogai közül, hogy aztán bohócok szokása szerint összevesszenek a zsákmányon és elszalasszák a rókát, mely az istállókhoz vezet kijáraton végleg megszabadul.

Hogy aztán még mit mutattak, már nem érdekelt bennünket, hanem mentünk a Szell után, melyet most két lovászegény úgy gondozott, becézett, mint valami kényes kisasszonyt. Törülgették, kefélték, csutakolták a lábait és szinte minden sz reszálát helyreigazították.

Most már odajött hozzánk Gruber úr, az igazgató és a lánya, Miss Mary is.

— No kis huszár, meg van a Szell vel elégedve? — kérdezte a bátyámtól és kedélyesen a vállára ütött.

— Mi igen — felelt a huszár az egész család nevében — És maga?

Miss Mary csettintett a nyelvével és csak annyit mondott, hogy

— Förszt klassz — amit csak a bátyám értett, de a csettintésből mi is értettük, hogy valami igen nagy dicséret.

Az újságírók megtudták, hogy a Szell t apámtól vette a cirkusz, jöttek hát utánunk az istállóba és faggatták apámat, hogy hol van a ménese, nevel-e még több ilyen lovat, mint a Szell , vannak-e versenylovai. Apám nem tudott mit felelni, hanem bátyámra bízta a kíváncsi urakat, aztán megmondta, hogy a Szell apja angol telivér, egykori akadályversenylovó, az anyja magyar nevelés angol félvér. Nincs versenyistálló, nincs ménes, a Szell egyszer falusi nevelés, csak azért adták el, mert túlságosan magasvér volt paraszti munkára. Az újságírók elégedetlenkedtek, csak a legöregebbik ta-

lált ebben a feleletben is magának való kormánypárti anyagot.

— Annál nagyobb dics sége a földm velésügyi kormánynak. hogy egyszer falusi gazdaságban is ilyen lovakat tudnak nevelni.

Miss Marytól a Szell nek egy csomó fényképét kaptuk emlékke, amiket én markoltam boldogan magamhoz és gondolatban azonnal szét osztogattam. Mozoli mindjárt el is kérte a magáét.

Mozoli a lovaknál, mi meg bátyámmal háltunk. Másnap anyám korán felkelt, elrendezte bátyám szekrényét, rendbehozta a fehérnem jét, végül a szennyesét butyorba kötötte és visszamentünk a Rózsába, ahol Mozoli már el készítette a kocsit, csak éppen be kellett fogni. Szótlanul, kedvetlenül döcögünk a kövezett utcákon. Mikor kiértünk a városból, apám visszafordult és megmutatta a messzir l hozzánkklátszó cirkusz ponyvatetejét.

— Látod, ott van a Szell .

Nagysokára megszólalt Mozoli is, mintha tegnap este óta folyó vitáját folytatná, valami láthatatlan ellenfelével.

— Én meg aszondom, hogy igazi róka volt.

Erre én is felfigyeltem.

— Hát ki mondta, hogy nem volt igazi?

— A Rózsa háziszolgája er síti, hogy rókab rbe varrt betanított kutya volt — és sietett hozzátenni, hogy azt nem hiszi.

Az én gondolataim a Szell nél jártak.

— Édesapám, hát éjjel-nappal ott a sátor alatt van a Szell ?

— Ott.

— Hát legel re nem eresztik?

— Nincs ott legel .

— Hát aztán más városba hogyan megy?

— Vasúton viszik.

— Szegény Szell , — sóhajtottam.

— Mért volna szegény, nem láttad, milyen jó dolga

V . . .

— Láttam, de mégis szegény.
Apámat felingerelte a makacsságom és türelmetlenül
szólt rám:

—Mért volna szegény? Annyi zabot kap, amennyit
akar, aztán dolga is alig van, csak amit láttál este...

Erre még jobban megmakacsoltam magamat és da-
cosan vágtam vissza:

—Mégis szegény Szell , mert soha se mehet legel re,

—Igazad van, — sietett a sigítségmere Mozoli.

Olyan dolga soha nem lesz, mint nálunk volt... Hiszen még csak párja s

Apám elgondolkozott, anyám sem szólt, de Mozoli

megértette és kimondotta szüleim gondolatát.

—Minékünk se lesz már olyan sorsunk, mint a

Szell és a Bátor idejében volt!

És, hogy megmutassa, milyen más élet van most,

közibe vágott a lusta Rárónak és a csontos Mérgesnek,
mire azok csendes, rosszkedv ügetésre szánták magu-
kat ...

—A szerencsénk is csak olyan, mint ezek a lovak.

Akkor kétmarokra fogtuk a gyepl t, mégis majd elvitt
bennünket a szerencse, ma meg? ...

—Gyi Ráró, te lusta dísznó, mert a füled közé
vágok.

Apám nem hallgathatta tovább Mozoli együgy be-

szédét. Szó nélkül átült a kocsisülésb l hátra anyám
mellé, engem meg el retett Mozolihoz. Mozoli helyet
csinált maga mellett, aztán minden kérés nélkül kezem-
be adta a gyepl t.

—Ezeket te is el tudod hajtani... No gyerünk, mert

este el tt úgy sem érünk haza — és megint csak a lovak
közé vágott. Aztán dörmögött tovább:

—Ilyen a mi szerencsénk. Még Szerdahelyr l is
távolabb vagyunk, mint azel tt.

Apám nem állhatta tovább, közbeszólt:

—Nem hagyná már abba ezt az okos beszédet!

—Talán nincs igazam? Azel tt egy könny hajtás
volt Szerdahely, ma meg félnapj járófeld oda-vissza....

Apám akart rá valamit mondani, de anyám intett neki, hogy hallgasson és szóllott oda Mozolinak, csöndesen, bánatosan:

— Mozoli, meg inkább gyűjtson rá.

Mozoli szótfogadott és hazáig nem is sok sz. esett az öreg szóga és a gazdája között. És ez így is volt rendjén, mert megint csak a Szell és a Bátor ideje került volna szóba, amit pedig végképp el kell felejteni.

El is felejtettük. Vagy ha nem felejtettük el, legalább nem beszéltünk róla. Még Mozoli sem emlegette azokat az id. ket, amikor egy könny hajtásnyira esett t lünk Szerdahely ...

Hanem, ha igen beszélhetnékje volt, kinyitotta a ládáját, a fedelére belülr l rá volt ragasztva a Szell fényképe, annak kipanaszkodta magát a maga módja szerint...

A Fecske agár

Egy vándorfényképész vet dött a falunkba és persze, minket is lefényképezett az udvaron. Ünnepl be öltöz-tünk és a bátyám, aki nagyon ügyesen festett, fest i csoportba helyezte el a családot. Középen — mint illik ültek a szül k, mögöttük álltak a feln tt gyerekek: a férjnél lev Mari a karonül gyerekével, az erélyes Liza, aztán a szép Milka és mellette legszélr l Guszti bátyám, aki csak utolsó pillanatban állott be a helyére. Anyám jobbán ült az ábrándos Tencsa, a növendéklány n vérem, apámtól balra a földön ültem én, törökösen görnyedt háttal, a Vinci pedig, nálam valamivel nagyobbacska n vérem, szüleim lába el tt ült, anyám térdének támaszkodva.

Fecske, az agár a kút mell l nézte a furcsa csoportot és mikor látta, hogy az egész család együtt van ünnepl sen, hívás nélkül is odanyújtózkodott apám lábai elé és a Vinci ölébe fektette a fejét. Olyan helyesen feküdt ott, hogy bátyám se tudott rajta semmit igazítani, pedig hát , a nagy rendez , mindegyikünkön talált valami helyesbíteni valót. Szerette volna, ha mosolygó arccal nézünk a fényképez gépbe, de meg sem próbálkozott a „barátságos arc“-cal, mert jól tudta, hogy a falusi ember olyan komoly pillanatokban, mint a fotografálás, mindig a legkomorabb arcát ölti fel. Így hát mikor mindent elrendezett, maga is odaállt a helyére én mögém és jelentette a fotográfusnak:

— No mester, készen vagyunk. — Nekünk meg szigorúan odaszólt, hogy „ne mozogjon senki”, mire mindenki ijedten merevedett bele a mozdulatlanságba. Bátyám közben észrevette, hogy az én hátam a törökös ülést l a szokottnál is görnyedtebb. Szólni már nem akart, hát csak úgy szó nélkül hátbuffantott. A mi külön házi jogszokásaink szerint ugyanis mindenkinek

szabad volt engem hátbaüttni, ha rajtakapott, hogy ülés közben „elhagyom magamat”. Most, hogy a hátbaütés buffanásáról megtudták, hogy megint megkaptam a megérdemelt „bufát”, akármilyen komolyan akartak is nézni, mind elmosolyogtak. Csak én húztam még összebb a szemöldökeimet, haragosan.

A kép igen jól sikerült.

— Csak te nézel úgy, mint a Zsubri Józsi, — jegyezte meg valamelyik testvérem.

Sorbajárta a kép az ismer sötet, a bátyám elvitte még Várkonyba is megmutatni, ahol szintén megfordult a vándorfényképész és szintén készített egy családi felvételt, melyet ott is a család fest je, Blanka grófné „ál-lított” be. A várkonyi fest nek szégyenszemre be kellett ismernie, hogy a mi felvételünk képszer bb, mint az övé. A várkonyi kritikusnak csak az én mogorva ábrázatom t nt fel és rámutatva görnyedt alakomra (mert a „bufa“ után sem húztam ki magamat), élénken érdekl - dött, hogy ki ez a haragos emberke?

— Ez az én kisöcsém, a mi Zsubri Józsink.

Blanka grófné jóíz t nevetett a felvilágosításon és megígérte, hogy ha legközelebb felénk jön, jobban megnézni a Zsubri Józsit.

Az öreg grófot a Fecske agár érdekelte; hogy kerül a képre.

Mikor meghallotta, hogy apám agara és igen jó szó-lóagár, megígérgette bátyámmal, hogy áthozza egyszer Várkonyba agarászni. Tarló és szántás az egész határ, csak a kukoricatáblák zöldelnek benne, egészen jó aga-rászás esik. Lóra ült az egész grófi család, bátyám alá is adtak

lovat és kivonultak kipróbálni a Fecskét. Mindjárt az els szántás barázdájából fel is ugrott egy süld nyúl. Bátyám „bemutatta” a Fecskének és „hajrá” kiáltással utánaeresztette. Az agárnak játék volt utolérni a nyulat és mielőtt az megcsinálhatta volna vargabet jét, az orrát a nyúl hátulsó lábai alá bökte, fölvetette a fülét

a leveg be és úgy kapta el a nyakánál fogva. A nyúl-
nak alig volt ideje egyet-kett t rúgni.

Fecskét azért nevezték szolóagárnak, mert egymaga
fogta el a nyúlat, amihez rendesen két-három agar kell
hogy közrefoghassák a nyúlat és ne engedjék jobbra,
vagy balra kiugrani.

Persze, édesapám nem lóhátról nyúlászott, hanem
gyalogosan. Vállán volt a puska, de magával vitte az
agarat is. Aztán aszerint, amint célszer bbnek látszott,
vagy puskavégre vette a nyúlat, vagy utánaküldte az
agarat.

No hát a Fecske Várkonyban sem hozott a gazdájára
szégyent: három nyúlat fogott, köztük egy vén kant, aki
mindenféle csalafintasággal megpróbált menekülni el -le. Kiugrott job
hogy az agar túlszaladt rajta. Ilyenkor a nyúl mindig
nyert egy kis egérutat, de azért nem tudta üldöz jét a
nyakáról lerázni. Végre t is feldobta a leveg be és szét-
roppantotta a nyakacsigolyáját. Fecskének ebben) az
utolsó nagy futásban a belei el reszorultak a mellkasába
és mikor zsákmányát elhozta, felágaskodott bátyám
nyeregkapájára, mintegy segítséget kérve. A lovas fel-
emelte az agarat els lábainál fogva és néhányszor meg-
zötyögtette, hogy a belei megint helyrerázódjanak. Így
szokott vele apám is cselekedni, csakhogy mivel apám
gyalogosan volt, annak a vállára támasztotta a lábait,
így adta neki tudtúl, hogy a belsejét helyre kell rázni.

Este nagy diadallal hozta haza bátyám az agarat és;
apróra elmondta a három nyúl elfogásának minden
mozzanatát.

— Nem akarta a gróf megvenni? — kérdezte apám
gúnyosan.

— Mért akarta volna?

— Azért, mert az agaram se föld, se ló, az nem
eladó.

Amióta ugyanis a kajtovai tagunk meg a Bátor lo-
vunk a gróf kezére került, apám majdnem ellenségének
tekintette t. Ez az érzés most is kicsengett a hangjából.

— Csak nem gondolja édesapám, hogy a kutyájától meg akarja fosztani. Hanem engem meghívott a Fecskével a torontáli birtokára agarászversenyre.

— Azt már szívesen, nem vallasz vele szégyent.

Hát a Fecske a sok híres agár között nemcsak megállta a helyét, hanem — amint apám újságából olvastuk — valami díjat is nyert.

No hát, hogy az agarát az újságba is beletegyék, ezt mégsem remélte. Alig várta vissza kedves kutyáját meg a fiát, hogy apróra megtudja a Szell viselt dolgait. A bátyám megjött, de a Szell helyett a grófnak egy kedves levelét hozta, melyben megkéri a „szomszéd” urat (a kajtovai földek révén tartotta apámmal a szomszédságot, ami majdnem atyafiság), hagyná nála néhány hétre a Fecskét párosítás végett. Az ivadékaiból aztán is kap egy szép kölyket.

Elmúlt a pár hét és a Fecske nagy örömeinkre hazakerkezett. Aztán egypár hónap múlva megjött az agárkölyök is, talán még nagyobb örömeinkre.

Közben beköszöntött a nyúl vadászat ideje és apám mindjárt az első vadászati napon hajnalban vállára vette a puskát, maga mellé vette a Fecskét, hogy megfogassa vele az első nyúlpecsenyét. A nagyosztályi d - l be ment vele, mert ott legtöbb volt a nyúl és mert ott volt legjobb a kifutója az agárnak. Apámnak már a tarisznyájában volt az első nyúl, mikor felugrott a másik, csak az volt a baj, hogy t le kissé messzi, közel a b si határmezsgyéhez. Apám bemutatja Fecskének a nyulat és „hajrá” ráereszti. Fecske ugrik a nyúl után, mely akkor már jól bent járt a b si határban. Már ez is elég baj volt, de még nagyobb baj volt az, hogy a b si vadászterület bérl je, Orbán Balázs, szintén kint járt a határban és egy kukoricatábla szélén leste a feléje szaladó nyulat. Mikor aztán közelébe ért és nyomában az agár, elsütötte a puskáját. A nyúl elszaladt, de a Fecske hangosan vonítva három lábon vonszolta magát vissza gazdájához. Apám azt hitte, hogy Orbán Balázs a nyúlra l tt és elhibázta, de Orbán Balázs megegyeszer

rátartotta Fecskére a puskáját. Erre apám is vállhozkapta a magáét és a következő pillanatban már ott kopogott a nyúlserét Orbán Balázs csizmájaszárán. Aztán a füstölgő puskát lövésre készítartva rákiáltott:

— Lábhoz a puskát, gazember, vagy lel lek!

Talán bele is lett volna, amennyire fel volt háborodva, ha akkorra oda nem ér hozzá a keservesen vonító Fecske. Apám egyszerre elfelejtette, hogy Orbán Balázst agyon kellene lőni, csak a sebesült kutyáját látta maga előtt. Keresztbevetette vállán a puskát, mint a huszárok a karabélyt. Ölébe kapta az agarat és indult vele vissza a Csilizhez, kimosni a sebeit. A nagy kutyavonításra odajött a tehénpásztor is, aki a közelben rőzött és aki nagy szakember volt az orvostudományban, hiszen Mozoli törött lábát is forrasztotta össze. A Csilizben óvatosan kimosták a Fecske sebet, bekötötték édesapám zsebkendőjével, aztán úgy vitték őt haza, akárcsak, embertársuk lett volna.

Mikorra hazaértek, a Fecske már nem vonított, csak nyöszörgött fájdalmasan, ellenben mi kisebb gyerekek olyan büszkét csaptunk, mintha bennünket serétezett volna meg Orbán Balázs.

Anyám lepedővel leterítette az asztalt, arra fektették a Fecskét, hogy a szakért tehénpásztor jobban megvizsgálhassa a sebeit.

— Bezzeg, ha megvolna a Bátor meg a Szell, hajtának most Szerdahelyre az állatorvosért... — jegyezte meg Mozoli, de nem volt aki ráhallgasson, a Fecskével voltak elfoglalva.

Az agár engedett magával tenni mindent, nyöszörgött fájdalmában és csak akkor nyiffantott, mikor a tapogató kezek érzékenyebb részeket értek. Édesanyám, aki nagyon jó betegápoló volt (nem csoda, annyi gyerek mellett), egészen doktor módjára mosta, kefélt a kezét és körmeit tisztára, aztán ugyanazt megtétette apámmal és a tehénpásztorral is. Vizet langyosított, aztán gyengéden eltávolította a vérral átitatott zsebkendő kötését. Gondosan lemosták a meglett lábat gyöngeszublimátoldattal,

aztán nekigy rközve hozzáláttak a megl tt lábat vizsgálni. Apám inkább csak nézte, mert annak ilyen dolgokban nem sok hasznát lehetett venni. Az sz tehénpásztor ellenben olyan szakértelemmel dolgozott, akár csak egy orvosprofesszor, anyám pedig úgy forgolódott mellette, mintha lett volna a tanár úr asszisztense. Mikor a Fecske nagyon jajgatott a tanár úr keze alatt, az asszisztens gyengéden megsimogatta a fejét és biztató szavakat mondott neki. Végre a tanár úr bevégezte a vizsgálatot. Felegyenesedett és kimondta a szentenciát.

—Csontja nem törött... de hogy belül mi van, azt nem lehet tudni.

—Szívét nem érhette a lövés — vélekedett anyám —, mert akkor ott helyben vége lett volna.

—A tüdejének sem lehet baja, mert akkor véres hab jönne a száján, — bizakodott a pásztor. — Különben megnézhetjük, fogja csak le egy kicsit a fejét.

Azzal a pipaszurkálójáról letörölte a mocskot, fényes tisztára dörgölte a csizmatalpán és megmártva a szublimátos langyos vízben, kezdte kutatni a legjobban vér sebet. A Fecske feljajdult, majd fájdalommat nyifantott, de akkorra már a pipaszurkáló nyomán a serét is kifordult a sebb l. Belenyúlt a másik sebbe is, onnan is könnyen kijött a serét.

—Messzir l kaphatta a lövést, mert a húsban maradt.

—Jó messzir l l tt a gazember, — tanúsította apám megkönnyebbülten. — Ez volt a szerencséje, nemcsak az agának, hanem neki is, mert különben most az lábából piszkálhatná a serétet.

—Nono, csak nem! — nézett apámra a pásztor.

—Hát még azt sem? Agárért kutyát, gondoltam és igazán nem tudom, melyikért lett volna nagyobb kár ...

—Ejnye, ejnye, — csóváltatta fejét a pásztor és piszkálta tovább a Fecske lapockájából a seréteket.

Anyám keze megrezdült a Fecske fején és fojtott

•hangon kérdezte:

—De ugy-e, nem történt baja?

— Úgy látszik nem, mert elinalt, — bosszankodott apám.

— Több nincs benne, — jelentette ki a pásztor az ötödik serét után.

— Bekösem? — kérte t le az utasítást anyám.

— Azt gondolom, jobb lesz bekötetlenül hagyni, hogy kinyalhassa a sebeit, — intézkedett a tanár úr és sietett vissza a csordához.

Anyám egy tiszta leped vel leterített szalmazsákon a szoba sarkában ágyat készített a betegnek és apám, mint valami beteg gyermeket, átvitte a Fecskét a helyére. Betakarták leped vel a legyek ellen, s t a nyitott ablakot is beárnyékolták akácfagalyakkal, hogy h vös, friss leveg je legyen neki. Mivel a vérveszteség következtében és a kiállott fájdalomtól ember, állat, egyaránt megszomjazik, anyám egy tányér hideg tejjel kínálta betegét, akárcsak Mozolít, amikor annak kötözte be törött lábát a pásztor.

Fecske jóíz en elfogyasztotta a tejet, aztán nagyot sóhajtva lefektette fejét, mintha csak azt akarta volna mondani, hogy most egy kicsit pihenni akar. Akik körülálltuk — voltunk elegenden — megértettük a kívánságát és lábujjhegyen osontunk ki a szobából.

Fecskének azonban nem sokáig volt pihenése. Dél-felé berobogott az udvarra Blanka grófné gíggje a vén szürkével és jött vele Gajdos doktor.

— Minek köszönhetjük a szerencsét? — tudakolta anyám a szokatlan látogatóktól.

— Minek? Hát mi egyébnak, mint a betegnek, — komolykodott a mindig jókedv orvos.

— Hogy van a Fecske? — tudakolta a grófné.

Anyám nem állhatta meg mosolygás nélkül ezt a nagy érdekl dést.

— Köszönöm a kérdését.. . jobban van ... most alszik ...

— Meg szeretnénk nézni, — türelmetlenkedett a lány, mire anyám bevezette a beteglátogatókat a szobá-

ba, ahol Fecske feküdt fehér, tiszta ágyában, csak a feje látszott ki a lepedő alól.

—Kérek egy kis világosságot — intézkedett az orvos —, meg akarom nézni... — mert hát Gajdos doktor igen nagy barátja volt a kutyáknak és ha nem volt állatorvos kéznél, szívesen foglalkozott beteg kutyákkal.

—Ne fáradjon doktor úr, már rendbehoztuk, amennyire lehetett.

—Mit hoztak rendbe? — és az orvosok parancsoló mozdulatával hátrahajtotta a beteg lepedőjét.

Óvatosan megfogta a meglövött lábát, végigtapogatta, végigpróbálta az ízületeket... és kijelentette, hogy:

—Csonttörés nincs. Most majd megpróbáljuk kiszedni a serétet. — Azzal a világosság felé fordította a Fecske szalmazsákját, letérdelt melléje és nyitogatta a mészeres táskáját.

—Ne tessék fáradni, doktor úr, már kiszedtük...

—Ki szedte ki?

—A tehénpásztor ...

—Aztán hogyan szedte ki?

—Ami a bőr alatt volt, azt csak úgy kinyomta az ujjával, ami meg mélyebbre ment, azt kipiszkálta a pipaszurkálóval... azt mondta, hogy fáradt lövés volt, csak a húsba ment. Azért nem is kötöttük be, csak kimostam székifé teával.

Gajdos doktor abbahagyta a vizsgálatot és tréfásan szabadkozott:

—Bocsánat, nem tudtam, hogy más orvost hívtak hozzá...

—De mégis, mit gondol doktor úr?

—Hát azt, hogy így nem mehet tovább... A pásztor mindig belekontárkodik a mesterségembe, a múltkor az öreg szóga törött lábát is forrasztotta össze, most meg a Blanka grófné lóhalálában hoz egyszer egy beteg állathoz ... és akkor is készen érkezem.

Mikor Blanka grófné is ostromolta a kérdéssel, hogy nincs-e nagyobb baj, szintén megvallotta, hogy se te-

hetett volna mást, legfeljebb a pipaszurkáló okozhat valami bajt. De mikor anyám megnyugtatta, hogy amennyire lehetett, maga „sterilizálta” a m szert (így mondta kérem, mert hát sokszor fordult meg orvos a házunknál és ami m szót hallott t lük, azt mind felszedte), akkor tehetetlenül megint csak helybenhagyta a kollégája kezelését.

Mikor anyám mégis utasításokat kért t le, komolyan intézkedett:

—Holnap még maradjon a beteg ágyban, de aztán engedjék fölkelni, a nap, a leveg majd elvégzi a többi.

—Igen, így mondta a pásztor is...

Erre mindenki felderült és Gajdos doktor, hogy ne jött légyen hiába, intézkedett tovább:

—Egyel re diétás kosztot adjanak neki. Tej, tejes ételek, becsinált hús, ilyesféle.

—No és remélhetjük, hogy agár lesz megint bel le? — kérdezte apám nem kis aggodalommal..

—Egy pár hét múlva megint nyulászni fog.

—No, hát doktor úré lesz az els nyúl, amit elfog.

—Pardon, csak a második, mert az els a pásztor-kollégát illeti.

Ilyen kedélyesen végz dött a beteglátogatás.

Másnap volt az agarászásnak folytatása is. Az komolyabban indult, de hát az is csak érintéz dött, ha nem is barátságosan, legalább pör nélkül.

A f szolgabírónak B sön volt hivatalos dolga, ahol a csend rök jelentették neki Orbán Balázs és apám öszszet zését, hogy apám rál tt Orbán Balázusra és megsebezte. Orbán Balázs azonnal meg is tette nála apám ellen a feljelentést.

Ennek fele se tréfa, gondolta a f bíró és hazamenet benézett hozzánk érdekl dni az eset fel l.

Apám örült, hogy végre egy igazi vadászembernek mondhatja el a dolgot, és tövir l hegyire el adta az esetet, nem hallgatva el, hogy Orbán Balázs hogyan fogta rá másodsor is az agárra a puskát, mikor látta, hogy els lövésre nem tudta agyonl ni.

— No és mért nem l tt másodszor? — kérdezte a f bíró látszólag csak azért, hogy kérdezzen valamit.

— Hát azért, mert én hamarabb rál ttem Orbán Balázusra.

— Ugyan! — figyelt föl a f bíró.

— Rá én, csak azt bánom, hogy a lábára tartottam és a csizmájáról lepattogott a serét, meg egy kicsit megszire is állt. Hej pedig de kívántam volna neki néhány sörétet a lábaszárába.

— Az a baj, hogy kapott is — szólt komoran a f bíró.

Apám örömeben fel akart kiáltani, de a vendége arcáról leolvasta, hogy éppen ezek miatt a serétszemek miatt jött a magas látogatás.

— És panaszt is tett miatta.

— Bocsanat f bíró úr, tehát hivatalos min ségben tetszett hozzám fáradni?

— Még nem — nyomta meg a szót a f bíró — de lesz szíves holnap bejönni hozzám, remélem, eligazítjuk.

Másnap apám mikor bement a f bíróhoz Szerdahelyre, már ott találta Orbán Balázst.

A f bíró komoly, hivatalos hangon beszélt velök. Felolvasta el ször Orbán Balázs panaszát, aztán apám vallomását, amit az el z napi beszélgetésb l készített. Mind a ketten kijelentették, hogy nyilatkozatuk helyesen van felvéve és készségesen írták alá.

— Hát Ágoston úr nem tagadja, hogy rál ttem Orbán Balázs úrra?

— Nem én!

— Megismerné, hogy az a serét a maga puskájából való?

Apám figyelmesen megnézte a három szem serétet.

— Hát kérem, f bíró úr, serét, serét, de lehet az én puskámból is, mert nyúlra volt töltve. De a panaszos úr nem sérült meg, mert elinalt, mikor másodszor is ráfogtam a puskát.

— De igen is, megsérült. A csend ri vizsgálat meg-

állapította, hogy ez a három szem serét a panaszos b re alá fúródott.

— Szabad kérdeznem f bíró úr, átütötte volna a csizmaszárát?

— Nem. Hanem a csizmaszár fölfeslett varrásán „hatolt keresztül” olvasta a f bíró a csend ri jelentés- b l, és behatolt a lábszár b re alá ... ahonnan a panaszos felesége a csend rök jelenlétében piszkálta ki kö- t t vel ... — Aztán ismét apámhoz fordult a f bíró.

— Ágoston úr, mért emelt puskát a panaszosra?

— Mert nem elég, hogy els lövésével koldussá l tte az agaramat, hanem megegyeszer ráfogta.

— Én a nyúlra l ttem, de elhibáztam... — véde- kezett Orbán Balázs.

— Hazudik — pattant fel apám a helyér l és tüzet lövelt a szeme —, akkor a nyúl már régen bemenekült a kukoricába ...

— Rendreutasítom — vágott a f bíró apám szavába.

— Tudomásul veszem f bíró úr, de a panaszos még sem mond igazat, mert igenis másodszer is az agarat vette célba, amikor egyáltalán nem volt nyúl a kö- zelben.

— Tudja tanúval bizonyítani?

— Hogyne tudnám. Láttam a tehénpásztor, aki aztán segítette a megl tt agarat a Csilizhez vinni és ott a sebeit kimosni.

Erre Orbán Balázs meghunyászkodott és ötölve- hatolva beismerte, hogy az agárra l tt, mert azt hitte, hogy kóbor kutya ... Visszavonja panaszát.

Apám, aki jól végezte dolgát, benézett a kaszinóba, elmondani az esetet, ami egyszersmind temetése is volt Orbán Balázs vadászbecsületének. Nem hívták azt többé vadászatra, de is hiába hívtak vadászvendégeket...

Ellenben a tehénpásztor ígéretéhez képest az agár hamarabb felgyógyult, mint hittük és apám hamarosan elküldhette Gajdos doktornak a Fecskefogta második nyulat — az els t a tehénpásztor kapta.

Megvolt az elégtétel, Orbán Balázs megkapta sű-

lyos büntetését, de ahonnan eladták a legszebb két lovat és a kajtovai földeket, ott már nem sok keresni valója van az agárnak. Egyre ritkábban vitték a határba; apám egyéb gondjai között kezdett lassan leszokni a vadászatról. A Fecske mindig többet nyúlászott vendégségben Várkonyban, mint otthon és lassanként nem mi küldtünk, hanem kaptunk ajándéknyulat a Fecske után. Aztán ez is kiment a divatból, mint maga az agár is, aki kezdett lassan nem közénk illeni.

Jó pénzt lehetett volna érte kapni, mindenképpen eltt a várkonyi gróf szerette volna megszerezni, de hát erről nem lehetett szó. Tudta a gróf jól, hogy mennyire fájlalja apám a Bátort meg a kajtovai földeket és nem lett volna szíve, elvenni akár ajándékba a jobb idők utolsó él tanúját: az agarát. Így aztán a Fecske csak úgy lézengett az udvaron, hízásnak indult, ami legnagyobb szégyene az agárnak.

Bátyámon keresztül is szerették volna a Fecskét többen megszerezni, de az meg sem próbálta apámnak említeni, hogy adja el vagy adja oda valakinek az agarát, melynek most már igazán nem veszi semmi hasznát sem. A Fecske ajándékba kapott fiát azt első szóra visszaadta a várkonyi grófnak, de a Fecskéről magáról szó sem lehetett. Egyszer aztán mégis szóba került az agárügy apa és fiú között.

— Hívják Torontálba is, Gömörbe is agarászni.

— Vidd el a Fecskét is magaddal. Itthon már úgymint csak útban van. — Rövid gondolkodás után még hozzátette:

— Egyáltalán, magadhoz vehetned egészen. Megmarad a családban és mégis csak hasznát veszi valaki... Én mellettem egészen elkuvaszkodik,

Így kellett volna a Fecskének bátyámhoz kerülni. Föl is vittük Pozsonyba, át is adtuk a bátyámnak. Apám búcsúzásul megsímogatta a fejét, én meg nagy komolyan meghagytam neki, hogy

— Aztán jól viseld ám magadat!

Az agár egy kis változatosságnak tekintette a po-

zsonyi kirándulást és szívesen maradt. Annyival szívesebben, mert akkor volt az egyetlen, nyúlászó agár Pozsonyban és mindenhol kényeztették, ahová csak a gazdája magával vitte. Az pedig mindenhová elvitte, még az ügyvédi irodába is. „Agaras jogász” is lett hamarosan a neve. A kutyának, még az agárnak is van magához való

esze és Fecske csakhamar észrevette, hogy nem rosszabb rövidebb városi vendégségben van, hanem gazdát cserélt. Hogy eszébe jutott-e az otthoni tágas udvar, az udvarhoz tartozó állatok, emberek, gyerekek, a szabadság a zsinóronjárással szemben, azt nehéz volna eldönteni, de megtörtént a csoda, hogy a Fecskét egy reggelre otthon találtuk. A csoda nem az volt, hogy hazakiváncozott, hanem az, hogy hazatalált, mert agárnak se orra, se különösebb tájékozó tehetsége. A Fecske, úgy látszott, maga igen találta a helyzetet és kényesen nyújtotta felénk a fejét,

hogy a viszontlátás örömére simogassuk meg. Volt azonban még valami különös a viselkedésében: minden mozgulata azt mondta, hogy t bizony ne vigyük el többet hazulról, mert úgy se marad oda, akármit csinálnak is vele. Mintha csak kijelentette volna, hogy inkább lesz itthon kuvasz, mint máshol nyúlászó agár. Apámat nagyon meghatotta ez a ragaszkodás. Ha Huszárral történik meg, vagy a vizslával, az fel se t nt volna, mert azok rendes kutyatermészet kutyák, de az agár, az egészen más, az csak félig kutya, a természete sem egészen az, ebben a kutyáé mellett van még valami egy ismeretlen, kihalt sállatból is.

Persze, másnap már megjött bátyám levele, hogy a Fecske egy óvatlan pillanatban kiugrott az ablakon s otthagyt a t, más sakor sem említette, hogy el akarná t megint vinni. Fecske h vös örömmel fogadta t, mert a h vös tartózkodás volt egyik f tulajdonsága, de nem mint gazdáját, hanem finom

Bátyám megértve a Fecske érzelmeit, elkérte helyette a vizslát, amit szívesen adott oda az apám, hiszen ennek se vette már hasznát. A Fecske ellenben végleg otthon maradt, mert nálunk a kutyák életreszóló h ségen voltak, hozzátartoztak a családhoz és emléküik ma, az id k ködén keresztül is össze van forrva a családbeliek emlékével. Neveiken emlegetjük ma is ket és csínytevéseikr l, viselt dolgaikról úgy beszélünk, mint a magunkéiról.

A husvétii bárány

A Fecske agarunkat már régen nem kérték el a várkonyiak nyúlászni, de azért nyúlat, foglyot, fácánt csak úgy kaptunk tőlük, mint azelőtt és pedig rendszeresen maga Blanka grófné hozta a gíggbe fogott vőn szürkén édesanyámnak, a „Kati néniék”.

Apámék nem szerettek olyan ajándékot elfogadni, amit nem tudtak „megszolgálni”. Apám nem egyszer említette is a bátyámnak, mondja meg tapintatosan Várkonyban, hogy ne küldjenek vadat, mert nem vadászik és nem tudja viszonzni. De bátyám nemcsak, nem adta át az üzenetet, hanem még igyekezett szüleit megnyugtatni, hogy a vad küldése olyan figyelem, amit nem lehet visszautasítani.

— Emlékezzék csak rá édesapám, mennyi vadat szétküldözött az ismer seinek. Mit szólt volna hozzá, ha valaki nem fogadta volna el.

— Az egészen más volt.

— Ez éppen olyan „egészen más” Már ahogyan küldik, vagy inkább hozzák, abban is annyi figyelem van, amit megbántás volna visszautasítani. Fogadják el egészen nyugodtan. Aki küldi és aki hozza, nem gondol mellette semmi mást, mint hogy kedveskedjék vele.

Ez a beszélgetés a nagyhétben történt és jó volt a kérdést tisztázni, mert másnap délután megint csak befordult udvarunkra a gíggbe fogott várkonyi szürke. Blanka grófné jött, mellette ült a bátyám is.

— Kati néni, hazahoztam a fiát — amin jót nevetünk, mert úgy mondta, mintha valahol az útmenti árokából szedte volna fel.

— Neked is hoztam valamit, te kis Zsubri Józsi, és az ülés alól el húzott most az egyszer nem vadat, hanem egy hófehér él kisbárányt.

Felderült az arcom, kitágultak a szemeim, mert báránykám még sohasem volt.

Nyúltam is utána kiterjesztett karokkal, de a Blanka grófné csak tartotta a hóna alatt a kis bárányt.

—Persze, — gondoltam, elbb meg kell szenvednem érte és vártam, hogy mit kívánnak t lem. Nem sokáig kellett várnom, anyám keményen szólt rám:

—Mit kell mondani?

Erre következett az én válaszom: Leszegtem a fejem, a szemöldökeimet összehúztam és néztem felfelé fordított szemmel a bárányt.

Vártam a folytatást, vagyis, hogy anyám hátbabufant, félrependerít és azt mondja, hogy

—Te kanász.

De hát, vannak néha szerencsés fordulatok. Most az volt a szerencsés fordulat, hogy anyám helyett Blanka grófné szólalt meg:

—Hagyja csak, Kati néni.

Aztán felém fordult:

—Nem kell megköszönnöd, de ne vess rám. Erre az én arcom még Blanka grófné, mintha észre sem vette volna, másik szavában már megdicsért.

—Látod, milyen szépen tudsz nevetni. Derék fiú vagy, itt a bárány.

Erre mégis felderült az arcom és édesanyám csodál-

kozva látta, hogy bufa nélkül felkapaszkodtam a giggre és cuppanós csókot nyomtam Blanka grófné piszkos kocsiskeszty jére. Olyan hangosat, hogy mindenki meghallhatta. Éz még semmi, hanem egy hangos „köszönöm“-mel is megtaldottam. (Maga Blanka grófné sem várt t lem ennyit és jutalmul megsimogatta az arcomat)

—Hát aztán mit csinálsz a kisbáránnyal? — volt a következ kérdés. Valamelyik testvérem, aki irigyelte t lem a barit, azt találta mondani, hogy

—Leöljük.

Megint felöltöttem Zsubri Józsi arcomat és kijelenttem, hogy

- Fölnevelem.
- Igazad van — állott Mozoli a pártomra, mert rá minden komo
- Hát aztán mit adsz neki? — érdeklődött tovább
Blanka grófné.
- Tejet.
- De ha nem kapsz?
- Odaadom neki a magamét.
- És te mit eszel akkor reggelire?
- Reménykedve néztem Mozolira:
- Majd ad Mozoli bácsi kenyeret meg szalonnát az
övéb l. — Anyám szeme megtelt könnyel és megnyug-
tatott.
- Kapsz a báránycádnak is tejet no, ne félj.
Ezzel, mint aki a dolgát a nagyokkal elintézte, el-
fordultam t lük és kezdtem a báránycámat magamhoz
szoktatni. Letettem a földre, szájába adtam az ujjam
hegyét, hogy szopja meg, mint az anyja t gyét. Aztán
hívtam magam után és jött is; ezzel meg volt kötve a
barátság. Elkezdhettem nevelni a báránycámat. Kezdet-
ben tejen tartottam, de amikor nagyobbacska lett és
megtanult enni, tömtem sós kenyérrel, répával, ételma-
radékkal, árpával, zabbal (ezt titokban Mozoli adta a
lovak abrakjából). Ha pedig kedveskedni akartam neki,
elvezettem porcf re a szérűskertbe, mert a porcf volt
legkedvesebb csemegéje.
- Cséplésre olyan er s kos lett az én kisbáránycámból,
hogy a gyerekek féltek t le, különösen, mikor a gépész
megtanította „dusulni“. A két öklét a kos homlokának
feszítette, mire az teljes er b l visszaöklét. Annyira
rákapott erre a játékra, hogy ha messzir l mutatta va-
laki neki az ökleit, azonnal neki ugrott és aki nem állt
kemény lábon, az úgy feldült, mint a krumplis zsák.
Hányszor meghempergetett bennünket házbeli gyereke-
ket is a porban, ha nem tudtuk idejében és elég gyor-
san félreugrani el le. Milyen nagy volt aztán az öröm,
ha idegen gyerekekre, akik nem ismerték a természetét,
rá tudtuk szabadítani.

Az ezermester Skála gépész, aki minden selmaságra kapható volt, annyira kinevelte a Barit, hogy rá tudta uszítani, mint a kutyát, gyanútlanul járó emberekre is. Ez volt ám csak a mulatság. Valami ürüggyel el re küldte a tüzel jét a konyhába és mikor már nyolc-tíz lépésre lehetett, rászabadította a Barit, az meg úgy neki ugrott a tomporának, hogy a f t hasravágódott és jóformán azt sem tudta, mi történt vele.

A Bari annyira rákapott erre a sportra, hogy kezdett valósággal vadászni az emberekre. Ha idegen jött az udvarra, nem a kutyákat kellett szólítani, hanem a kost kellett a szarvánál fogva tartani, hogy neki ne menjen a látogatónak. Hírét vitték még a koldusok is, hogy Ágostonéknál nem a kutya a veszedelem, hanem a kos, az a kutyánál is gorombább.

Akkor már nem volt meg sem a Szell sem a Bátor lovunk, a lóistállóban mindig volt hát hely egy pár idegen lóra. Apám szívesen fogadott be egy két éjszakára messzebbre való embereket, akik malomba jöttek és meg akarták várni az rlést. Különösen kés sssel, amikor a lovakat nem igen lehetett éjszakára a kocsi mellé kötve szabad ég alatt éjszakáztatni, majdnem minden éjjelre esett istállóvendég.

Jön egyszer alkonyat tájban egy karcaszéli rl gazda és kéri, hogy beköthesse a lovait.

— Hogyne, tessék csak, jól be is almozhat — fogadja t az apám.

A gazda kifog, bevezeti az istállóba a lovait, de egyszerre csak vezeti ám ket vissza és sebbel-lobbal be akar fogni. Apám nem tudja mire vélni az ember szándékának ilyen hirtelen változását és tudakolja t le nagy érdekl déssel, hogy mért akar elmenni, mi nem tetszik neki.

A gazda halovány, nyög és tapogatja a gyomra táját.

— De hát mi történt?

— Nem tudom én, de itt nem maradok.

— De hát mért nem? — faggatja apám a vendégét, mert nem tudja mire vélni a dolgot.

— Hát, amikor bekötöm a lovaimat és rendbe akarom hozni a jászolt, hogy megettesek, hát valami szarvas állat kiugrik a jászolból, neki a gyomromnak, fölhasznál és körösztülgázol rajtam. A lovakat is úgy megijesztette, hogy majd széttépték a köt féket, engem meg, kis híja, hogy össze nem tiportak ... óh jaj a gyomrom. Nem, én maradok itt — és fogta be a lovait, mint aki igazán menni készül.

Anyám valami gyomorer sít keser pálinkát hoz az ijedt embernek, apám pedig megkönnyebülten magyarázza neki, hogy csak a kosunk volt. Szeret az üres jászolban elfeküdni, ha békét akar a gyerekektől. Most is a jászolban pihent és megijedt az idegen lovaktól. Vigasztalja, igyekszik megnyugtatni a gazdát, de alig tudja a nevetést magába fojtani. A vendég hallgatja a magyarázkodást és fölveti az istrángot, hogy mennél el bb szabaduljon erről a helyről, ahol így csúffá tettek.

— De mondom, hogy a kos volt.

— A ménk üssön belé, nem bánom én, akármilyen volt, de úgy gyomron taszított, hogy még most is az ájulás környékez.

Anyám mégegy csoszával hozott a keser pálinkából és meginvitálta az embert valami könny vacsorára. Ettől annyira-mennyire megbékült, lassan megint kifogta a lovait és bekötötte őket az istállóba.

A gazda vacsora alatt jobban lett és megnyugodva ment az istállóba a lovai mellé lefeküdni. De úgy látszik, a Bari mégis jól hasbadusúlhatta, mert reggel nevetve újságolta Mozolt, hogy a hálótársa egész éjjel olyanformán öklendezett, mintha hányás érte volna.

Mivel nem az volt az egyetlen eset, hogy a Bari jószándékú idegen embereket megtámadott, kezdett szüleimnek terhére lenni és elhatározták, hogy eladják a mézárósnak, aki úgyis kérte már. Én hallani sem akartam róla.

— Nézd kis fiam, — próbált apám a lelkemre beszélni — veszek neked, az árából új ruhát.

— Inkább nem köll az új ruha, de a Barit nem engedem eladni. — Felöltöttem legsötétebb Zsubri Józsi arcomat annak jeléül, hogy a Bari eladásáról nem lehet velem beszélni.

Anyám azon a véleményen volt, hogy ne sokat kérdezzenek, hanem adják oda a mészárosnak a Barit, de apám, aki ilyen kérdésekben igen akurátus ember volt, az én igazam mellé állt.

— Végre is, az övé a kos, nem vehetem el er szakkal t le.

Anyám ekkor azzal hozakodott el, hogy mennyit eszik télen át ilyen nagy állat és semmi hasznát nem vesszük.

Erre én azt feleltem (Mozoli tanított ki), hogy adják nekem a polvás színben lev babszárát, amivel úgy sem tudnak mit kezdeni és engedjék meg, hogy a háznál a kenyérhéjat összeszedhessem. Ezen is ki tudom a Barit teletetni, de eladni nem hagyom. Nagyobb nyomaték kedvéért átkaroltam a ráncos nyakát.

A vége az lett, hogy az anyámat megint meghatotta az én nagy ragaszkodásom Barihoz és azt mondta, hogy csináljak, amit akarok. Nem bánja, kitelelhet babszáron kenyérhéján, de tavasszal aztán irgalom nélkül pusztulnia kell a háztól.

Mozoli rámhunyorított, hogy csak hagyjak rá mindent édesanyámra, majd a többit mi kelten, már mint Mozoli és én, elintézzük.

Mindjárt hozzá is láttunk a Bari telettéséhez. Anyám megtévesztésére a kis eleségtartója mindig meg volt rakva babszárral, de azért nem babszáron élt. Továbbra is kapott mindenb l, amit a barmok kaptak. Jutott neki korpával kevert burgundi répa a tehenek el l, kukoricadara a hízódisznók vályújából, itt-ott egy marék zab, szemes kukorica, mi egyéb. Az járandósága volt a kenyérhéj, amit különben igen szeretett, de

kapott titokban sós kenyeret is, ami a juhoknak legfinomabb csemegéje. Mozolival együtt úgy etettük, mintha az lett volna legnagyobb gondunk, hogy a Barinak elég változatos legyen a kosztja. Bari is hozzászólt, hogy mindenb l kapjon kóstolót és ha tehetne, étkezési id rebesurrant a konyhába és kutyamódjára leste, hogy vetnek neki valamit az asztalról. Eleinte csak kenyérhéjat, kenyérmaradékot kapott, de kés bb, csupa kíváncsiságból, hogy ezt — vagy amazt megeszi-e mással is megkínáltuk. És nem kerülhetett olyan étel az asztalra, amit meg ne evett volna, cukrosat, sósat, keser t, édeset egyaránt, utoljára még a csontokat is leszopogatta. Ebéd végeztével úgy kellett kihajtani a szobából, mint a kutyát. Egyáltalán szokásokban, viselkedésben igen sokat tanult a kutyáktól; azok voltak legjobb pajtásai. Még abban is felvette a kutyák szokását, hogy ha valahova ment valamelyikünk, magával hívhatta, mint a kutyát és ha mellém szeg dött, bátran mehettem végig az uccán, mert a pajtásaim, akikt l esetleg tartanom kellett, messzire kitértek az utamból.

Egyébként télen át az ököristállóban volt jó meleg szálláson. Meg is látszott rajta a jó telelés; tavaszra teljesen kifejl dött kos lett bel le megáldva minden jó szokással, rossz tulajdonsággal, amit egy kos megtanulhat. Mikor anyám határozata szerint el kellett volna pusztulnia a háztól, már senkinek sem jutott eszébe eladni t a mészárosnak. Hozzánk tartozott, akár a kutyák. Még csak az kellett volna, hogy a Barit levágjuk, vagy eladjuk a mészárosnak. Erre éppen oly kevéssé lehetett gondolni, mint ahogy nem adtuk volna valamelyik kutyát sem a sintérnek. Bari, letelvén nálunk a próbaesztendeje, nálunk fog megöregedni, akár csak a Fecske agár. vagy a Huszár kutya.

Ez igen szép szándék volt t lünk, de hát megöregedés dolgában nem az ember határoz, hanem az égben döntik el, hogy melyik teremtményt meddig engedik élni és ki tehet róla, hogy Barinak nem szántak hosszú életet. Az égbeliek valószínűleg úgy gondolkoztak, hogy

Bari rövid egy esztendő alatt nemcsak több jót élvezett, mint más hozzá hasonló istenteremtvény a kosok egész élete alatt, hanem része volt olyan jóban is, amit más kos egész életében nem ismer. Érje be ezzel az egy szép esztendővel, gondolhatták odafönn, annyival inkább, mert tulajdonképpen húsvéti báránynak volt szánva, ilyennek pedig fiatalkori kimúlás a sorsa.

Persze, mi magunk se sejtettük, hogy a Bari sorsát odafenn már elintézték, nem tudhattuk, hogy ami ezután történik vele, az már csak a beteljesedés. Hogy a beteljesedés olyan sürgős, arra se gondolt senki, de legkevesebb Bari magát nyugtalanították halálsejtelmek. Minden dolgát legnagyobb nyugalommal végeztetés és ment a végnek nyugodtan elébe, híressé téve annak az esztendőnek tavaszi szalonkázását.

A szalonkázás akkor sem történhetett meg bátyám és várkonyi barátjai nélkül; bizonyosan összedült volna a világ, ha nem költöztek volna az első szalonkát. Jóval húsvét előtt hazajöttek elcsípni az első *sneppet*, mivelhogy „palmarum trallarum”, akinek virágvasárnapig nincs meg a szalonkája, az heringfejet tételhez a kalapja mellé.

Korán délután berobogott hozzánk a várkonyi gígg a vén szürkével. Jött Blanka grófné a fivérével szalonkázni. A lábuknál két vizsla. A harmadik a bátyámé lesz, mely azóta, hogy apám neki adta, csak látogatóba járt haza. Így ment ki három puskás, három vizsla a Holt dunához, de azzal tértek vissza, hogy

— Még nincsenek itt — tudniillik a szalonkák.

Már harmadik nap lesték ketet, de a szalonkák csak nem akartak jelentkezni. Negyedik délután mielőtt fölültek a gígre, bátyám azt találta ki, hogy mindig a n tartja távol a férfias vadásznépek ilyenkor feláldozták a velük levő asszonyt,

— Aldozzuk föl mi is, — kapott rajta a kis gróf. —

Hagyjuk itthon a Kati néninét.

De Blanka grófné nem akart tölük elmaradni. Ki-

jelentette, hogy künn az erd ben feláldozhatják, ha akarják, de ott akar lenni a szalonkalesen. Csak azt kérte vadásztársaitól, hogy maga választhassa meg, hogy milyen halállal kíván kimúlni. Együtt válogatta a férfiakkal, hogy mi volna legkellemesebb módja a feláldozásnak. Abban állapodtak meg, hogy ha ma sem jön szalonka, akkor odakötözik Blanka grófnét egy fához és sorsára hagyják. Ebbe Blanka grófné is beleegyezett.

— Hátha megtalál a mesebeli királyfi, aki belém szeret és hazavisz az édesanyjához, ahol aztán jobb dolgom lesz, mint köztetek.

Mozolitól én is hallottam ehhez hasonló mesét és mivel a Mozoli meséi szent igazak voltak, az áldozat elé ugrottam és elszántan kiáltottam:

— Nem engedem!

— Mit, te kis Zsubri Józsi? — kérdezte meglepetten Blanka grófné és maga felé fordította az arcomat.

— Hogy tet odakössék a fához.

— Látjátok! — kiáltott fel a lány diadalmasan — tudtam, hogy nem hagy a kezeteken pusztulni.

— Hát most mit tegyünk? — kérdezte egymástól a két férfi.

— Ma még megkegyelmezzünk neki — mondta ki bátyám az ítéletet —, de ha ma is elkerül bennünket a szerencse, akkor holnap odakötjük a fához. — Ebbe a halálraítélt is beleegyezett és én sem ellenkezhettem.

Másnap aztán megvillant az estéli szürkületben a várva-várt madár. De csak éppen hogy megvillant, mert Blanka grófné lövése hozta is már bukfencezve lefelé-Nagyot loccsant a víz, a madár rossz helyre pottyant: a Holdduna közepébe. Blanka grófné vizslája elszántan vetette magát a hideg vízbe és nagynehezen megküzdve a hínárral, vízi növényekkel, partra is hozta a madarat.

— Bravó, Blanka, — üdvözölték irigyen a szerencsés vadászt — nem kötünk a fához.

A vizsla alig rázta le magáról a vizet, mikor a vadászok keserves bégetésre lettek figyelmesek.

— Ez a Bari! — riadt fel a bátyám rosszat sejtve ,
és sietett a hang irányába.

A víz szélére érve látja, hogy a kos a víz közepén
küzködik sással, hínárral. Mint légy a pókhálóba, úgy
keveredik mindig jobban a vízi növényzetbe és egyre
jobban sülyed, mintha a vízi ember húzná lefelé.

Bátyám hívja, szólítja a partról, hogy

— Bari ne, Bari ne — de a kos csak kapálódzik
egyhelyben és kétségbeesetten béget. Elmerül és mikor
ismét felbukik, már nem béget, csak tátogat és kapkod
leveg után.

Most már mind a három vadász szólítgatja a kost.
Bátyám gondol egyet, ledobja a kabátját mellényét és
belegázol a vízbe. Alig tesz; néhány lépést, kötésig merül
az iszapba és csak úgy tud kimenekülni, hogy vadász-
társai két puska összekötött szíját dobják utána és azon
húzzák ki. Mivel a hideg fürd után különben is tanácsos
volt egyet futni, bátyám rohant a közeli malmok-
hoz, ahonnan kötéllel és csákyavassal tért vissza. A
csákyavasat rá er sítette a kötél végére és addig dobál-
ta az elmerült Bari után, amíg meg nem akadt a gyap-
jába. Így vonszolták ki nagynehezen a partra, de nem
volt abban akkor már egy lehetnyi élet sem.

Bátyám nyomában jött néhány molnárlegény is.
Nem tudtak eleget csodálkozni, hogy mit keresett a kos
a Holddunában. A vadászok azonban jól tudták, hogy a
Bari, mint mindig, most is a kutyák nyomában járt és
mikor látta a vendégvizslát a szalonka után vízbe menni
az birkaeszével azt gondolta, hogy neki is illik t
követni.

En el ttem titkolták Bari pusztulását és azokkal az
ügyetlen hazugságokkal tartottak, amikkel ilyenkor
gyerekeket áltatni szoktak. Végre elhittem, hogy a
Barit visszavitték Várkonyba, ahol a juhnyájban van rá
nagy szükség. De hát az igazság olyan er s, hogy el bb
utóbb kiderül, akár hogyan takargassák. Így a Bari
esete is napfényre került. El ször a várkonyi juhász el-
hozta a bundáját takarónak a széles padra, melyen apám

szundítani szokott. Erre még rá lehetett fogni, hogy nem a Barié, de mikor megjött a kitömött feje, sírva öleltem magamhoz és szólongattam szeretettel:

— Barikám, édes Barikám! — De a kitömött fej nem nyitotta bégetésre a száját, mint máskor, csak nézett rám mereven üvegszemével.

Sorra csodálták az ügyesen kikészített fejet, de legjobban a juhászgazdának tetszett.

— Csak éppen, hogy nem béget.

Mikor mind végignézték, bátyám magasra emelte a Bari fejét, aztán felakasztotta a falra egy kép helyére.

— Így fog lógni az íróasztalom fölött.

— Úgy, az én Barim? — kiáltottam csalódottan.

— Hozok helyette másik kisbárányt — vigasztalt a juhász — de azt úgy neveld, hogy ne csavarogjon a kutyák után.

Örültem az ígért kisbáránynak, de azért keser szemrehányással követeltem a jussomat a Bariból is:

— Márton bácsi — fordultam szembe a juhással — hát csak éppen énnekem nem jut semmi sem a Bariból? Hiszen az enyém volt!

Ismét megtelt a szemem könnyel és sírva követeltem a részemet.

— Má hogyne kapná! Te kapod a legszebbet.

Belenyúlt a dokánya bels zsebébe és kihúzott bel le egy gyönyör , nagy kostökacskót, még a b r friss szaga is érzett rajta. Olyan puha és fehér volt, mint a frissen esett hó. Hosszú sallangok lógtak le róla, az egyik sallangon pedig sárgaréz pipaszurkáló. Formára éppen olyan, mint az, amelyikkel a tehénpásztor kipiszkálta a Fecske agár lábából a serétet, csak hát a pásztoré fekete volt a mocsoktól, ez meg tiszta új, olyan fényes, mint az arany. De az értékes ajándékot nem tudtam kézhezkapni, mert el bb a nagyok adták kézr l-kézre. Legutoljára Mozolihoz került, aki nagy szakértelemmel szétterítette az asztalon és a sallangok hosszát araszolgatva, megállapította, hogy:

— Az egész hasab re benne van.

Türelmetlenül kaptam ki Mozoli kezéb l az aján-dékomat, de végre, mikor a kezem közt volt, tanács-talanul nézegettem; nem tudtam vele mit kezdeni, örül-tem neki, de tulajdonképpen csak a szép új aransárga pipaszurkáló tetszett rajta.

Úgy, mint máskor, ha senki sem vett magának fá-radságot, hogy valamit megmagyarázzon, most is Mo-zoli vezetett be a kostök titkaiba. Megtömte félig a zsacsót szecskával, hogy hasa legyen, aztán megmutatta, hogyan kell Összecsavarni és úgy zsebredugni, hogy a sallangja meg a pipaszurkálója szépen kilógjon.

— Így-e. Most aztán tedd hátra a kezedet és sétálj alá s fel a szobában, mint ha te volnál a gazda, mert ilyen dohányacskója édesapádnak sincs.

Hát bizony annak semmilyen sem volt, mert egy-általán nem dohányzott.

Megcsináltam a sétát és úgy látszik, jól csináltam, mert megdicsértek, legjobban meg volt velem elégedve persze Mozoli.

— Most aztán gyújts rá, — folytatta Mozoli a ta-nítást.

— Hogyan gyújtsak rá, mikor nincs pipám.

— Azám! No, majd veszek én neked holnap a bolt-ban helyes makrapipát.

De énbennem Mozoli annyira felkeltette a tudo-mányszomjat, hogy nem akartam másnapig várni, ha-nem követeltem, hogy addig is a maga pipájával mu-tassa meg ... És mit nem mutatott volna meg nekem Mozoli.

— No várj csak, akkor igazi dohányt teszünk a kostökbe.

Kifordította a zacskóból a szecskát és áttöltötte bele a maga szürke, kopott disznóhólyagbacskójából a do-hányt. Aztán megmutatta, hogyan kell a pipát rendesen megtömni.

Hogy milyen alaposan megtanultam, azt csak jó harminc év múlva a háborúban tudtam meg, amikor a

hadosztályparancsnokságnál a tisztek a pipára rákaptak a parancsnok kedvéért. A nagyhatalmú úr mosolyogva nézte kocapipás tisztjeinek a kínlódását és engem állított eléjük példának.

— az egyetlen, aki ért hozzá, látszik, hogy mindig pipásemler volt, — szolt ilyenkor át hozzám az asztal végire és ha a pipatömésre szignum laudiszt lehetett volna adni, azt is bizonyosan megkaptam volna.

Ilyenkor mindig eszembe jutott Mozoli és elgondoltam, hogy ha kiesett volna az életemb l és mindazt nem tudnám, amit ötöle tanultam, akkor igen szegénynek érezném magamat. Amit a tüzes emberr l, boszorkányokról, a garabonciás deákról, táltos emberr l, az állatok nyelvéb l tudok, azt mind nem tudnám, mert a szüleimt l ugyan hiába kérdeztem. Nekik ezek olyan „haszontalanságok“ voltak, amit tudni majdnem szegény jobb nevelés gyereknek, amilyennek engem is igen szerettek volna látni. ..

Mikor Mozoli megmutatta a pipával való bánás f bb fogásait így szolt hozzám:

— No most aztán tedd a kostököt megint szépen a zsebedbe, menj át a kovácsm helybe Matyéka bácsihoz és kérdezd meg t le, hogy látott-e már ilyen szép dohányzacskót, mint a tied.

A kovácsm hely harmadik szomszédunk volt és sokat lábatlankodtam benne. Matyéka bácsi sokszor ígérte, hogy ha haza nem megyek, kisüti a szememet a tüzes vassal. Persze, hogy siettem most is Matyéka bácsihoz eldicsekedni a dohányzacskómmal. A küszöbr l azonban visszafordultam elkérni Mozoli mocskos pipáját és hogy valami formája legyen a látogatásomnak, foghegyre vettem az üres pipát, hátravettem a kezeimet és kényelmeset sétálva mentem Matyéka mesterhez megkérdezni t le, hogy látott-e már az enyémhez hasonló dohányzacskót.

De hát hiába örültem el re Matyéka bácsi csodálkozásának: nem juthattam el a kovácsműhelyig. A szomszédék két kutyája barátságos farkcsóválással állta

utamat és igen érdeklődött a dohányzacskóm iránt. Igen szaglászta a majdnem földigér sallangjait. Szívesen mutogattam nekik és nevetnem kellett rajta, mikor játszadozni kezdtek velük. Aztán az egyik megfogta az egyik sallangot, a másik a másikat, és ráncigálni kezdtek. Előbb csak a sallangokat, aztán magát a zacskót, de mivel az nem engedett a zsebemből, vele együtt engem magamat is. Addig rángattak ide-oda, amíg bele nem kerültem a sárba. Persze, most már könnyű volt a kutyának a zacskót a zsebemből kiszabadítani. Én ott hentegettem az ucca közepén a sárban, a két kutya szaladt a megszerzett dohányzacskóval.

Nagy kiabálásonra Mozoli jött ki és felszedett a sárból.

— Hát a pipámat hová tetted? — volt az első kérdése.

— Nem tudom — szipogtam —, kiesett a számból, mikor a kutyák rámtámadtak.

Ott mellettem a sárban meg is találta Mozoli a pipáját. Körülnézte s mikor látta, hogy nem történt semmi baja, megint velem kezdett foglalkozni: törülgette rólam pusztán kézzel a sarat, amennyire lehetett. Ekkor vette észre, hogy a köstök nincs a zsebemben.

— Hát a köstök? — kérdezte ijedten.

Rémülten kaptam a zsebemhez, de most már nem tudtam történetet a sárról.

— Ott viszik a kutyák a!

Akkor már négy-öt kutya hajkurázta egymást az úri gyöpon és kapkodta egymás szájából az én dohányzacskómat.

Mozoli egy darabig tanakodott magával, hogy engem vezessen-e haza, vagy a köstököt próbálja-e megmenteni. Előbb a kutyák után akart menni, de eszébe jutott a törött lába és azt gondolta, hogy inkább engem vesz pártfogásába, aki kéznél vagyok és különben is, a zacskót már úgy sem tudná megmenteni, mert amikor odaér a törött lábával a kutyákhoz, azok már végen darabokra tépték ...

Mikor Mozoli kezén sárosan hazakerültem, Márton gazda, a várkonyi juhász azzal próbált vigasztalni, hogy majd csinál nekem szebb zacskót, olyant, amilyen igazán nem lesz senkinek. De nekem nem volt hozzá kedvem és dacosan utasítottam vissza a szíves ígéretet.

— Nem k .

— Hát mért nem k ? — kérdezte Márton gazda.

— A kutyák úgyis megint elvennék t lem, — feleltem szipogva és engedelmesen t rtem, hogy anyám levebbe rólam a megszaggatott sáros ruhát.

Mondom, nem is volt többé dohányzacskóm, csak jó harminc esztend múlva a háborúban, de persze, azt hasonlítani sem lehet az els höz ...

Mozoli bácsi szóhoz jut.

Csak a Bátor és Szell lovainktól volt nehéz megvalni. Mikori ezek elszakadtak t lünk, a többi már könnyen ment. Mintha láthatatlan szálak kötötték volna össze gazdaságunkat ezzel a két lóval: amint elvitték ket, az Összetartó fonalak is bomladozni kezdtek. A kajtovai földek, akárcsak a Bátort akarták volna követni, úgyszólván maguktól csatlakoztak a várkonyi uradalomhoz. *En* persze a változásból csak *annyit* láttam, hogy ezeken a földeken, amelyeken mi arattunk, sszel már a várkonyi uraság ekéi szántottak. Ezzel aztán fölölegessé váltak az ökreink, mert ami földünk még maradt, azon a Ráró és a Mérges a tinókkal játszva elvégezték a munkát, s t a következő sszel már a tinókra sem volt szükség, mert akkorra már csak a lándorgóci húsz hold föld maradt, a Kulcsárék tagja mellett, és ezt a húsz holdat a lovak is könnyen gy zték.

Szóval, minden úgy történt, mint ahogyan bátyám azon a bizonyos estén, amikor a Szell t elvitték cirkuszlónak, kiszámította. Most is hallom, amint apámat batorítja, hogy nem olyan nagy a baj, csak neki fogadjon szót. Kielégíti a lányait, kifizeti az adósságait és marad az Öreganyai örökség, a lándorgóci húsz hold, amib l anyámmal kettecskén élédegélnek.

— Csak nekem fogadjon szót, édesapám, -- bátyám e biztatása jutott akkor is eszembe, amikor Kulcsár Albert Lollát és a káplán urat az els foglyászó napon elhívta sétálni az alsó határba és ott megmutatta apám húsz holdas tagját, ami öregségükre el fogja szüleimet tartani. Lolla akkor a közelg szte emlegette, mely ugyan sehol sem mutatja magát, de érezni, hogy ott lappang a dunai szigetek fái között, a kukoricákban, a szalmakazlak árnyékában. Jól emlékszem rá, hogy akkor Lolla barázdában lapuló nyúlhoz is hasonlította a kö-

zelg szit, meg közénk lopódzó ellenséghez, mely egy éjjel beveszi magát az el zött nyár helyére és reggelre csak azt látjuk, hogy itt van. Lollának ez a hasonlata úgy megragadt az emlékezetemben, hogy a Szell eladásának estéjén én is bújkáló sznek láttam azt a bajt, ami szüleimet környékezi. A Bátorrt és a Szell t már vitte el, de még nem lett rajtunk úrrá. Még nincs beleszólása a dolgainkba, de már mérecsgéli az eladásra kerül földjeinket. Ott bujkál a ház körül, a szér s kertben, a búzaházban, az istállóban és szaglássza, válogatja, mit vihetne el.

Ez a sokat emlegetett baj — amióta bátyám el ször említette —, állandóan fúrta az oldalamat: szerettem volna szemt l szemben látni.

Mint mindig, ha valami nagyon nyomta a lelkemet, most is Mozoli bácsiban reménykedtem. mindent tud, ami történt és történik nálunk, tud a tüzes ember és a garabonciás deák nyelvén, gyerekkorában látta a pörösi Dunaágban Tündér Ilonát fürödni: bizonyosan találkozott már azzal a bajjal is, amit bátyám emlegetett, ami szüleimet kerülgette és amir l bátyám azt állította, hogy nem kell t le félni, ha neki szótfogadnak.

Rálestem hát Mozoli bácsira és utána lopódtam az istállóba. Nem akart velem szóbaállni, de én belecimpaszkodtam a dokánya ujjába.

— Eredj dogodra, — küldött el magától, de én nem tágítottam mell le.

— Nem érek rá mesélni, — és tuskolt ki az istállóból.

— Nem is mese kell nekem.

— Hát akkor hagyj békében, ne tartóztass. — Rándított egyet a vállán, hogy lerázzon a nyakáról.

De én még jobban megfogtam a dokánya ujját és kényszerítettem, hogy leüljön mellém a szénatartóra. Ha Mozolit ide le tudtam ültetni, akkor már meg is adta magát: kérdezhettem t le akármit, h ségesen felelt. Most még maga is bízottatott:

— No, hát mit akarsz?

—Mozoli bácsi, mi baj van minálunk?

—Mi baj vóna? Semmi.

—Mozoli bácsi — ostromoltam tovább —, ugy-e, az édesapám mindenkinek parancsol a házban?

—Hát persze, hogy az parancsol.

— neki is? ...

—Énnekem is.

—Gusztí bátyámnak is?

—Persze, hogy annak is.

Aztán csendes, oktató hangon folytatta:

—Tudod, az minden rendes házban úgy van, hogy egy parancsol, a többi meg szótfogad.

—No lássa — sóhajtottam fél megkönnyebbülve —, hát akkor mért akarja a Gusztí bátyám mindenáron, hogy apa neki fogadjon szót?

—Ugyan, ne beszélj ilyen, már hogyan akarná!

Egészen közel hajoltam hozzá és nagy fontoskodva mondtam:

—Mert, aszondja, hogy akkor nem lesz semmi baj.

Mozoli csak hallgatott.

Megráncigáltam a dokánya ujját, úgy sürgettem:

—Mondja már no, mi az a nagy baj, amit I nem kell félni, ha édesapa szótfogad Gusztí bátyámnak?

—Mit tudom én — morogta kelleetlenül —, eressz a dógomra.

Most már mind a két kezemmel belekapaszzkodtam, hogy visszatartsam, de fölkelt a szénatartó szélér I, kirántotta magát a kezem közül és ott hagyott.

Neheztelve, csalódottan kiáltottam utána:

— tudja, csak nem akarja megmondani!

—Honnan tudnám? Kérdezd meg édesanyádat!

Megfogadtam a tanácsát, el re mentem édesanyámhoz a konyhába és elébe álltam .

—Mama, mi a baj, hogy Gusztí bátyám akar parancsolni apámnak is?

—Hogy kérdezhetsz ilyen csacsiságot? Már ezt megint kit I hallottad?

Ekkor már a féltékenység is dolgozott bennem, mert

akármennyire szerettem is a bátyámat, abba sehogyan sem tudtam volna belenyugodni, hogy parancsoljon még édesapámnak is. Nem feleltem anyám kérdésére, amiből megérthette, hogy t le várom a választ. Ehelyett azonban keményen, vallató hangon szólt rám

— Kit hallottad? Bizonyosan a Mozoli bolondított el megint!

— Nem! — kiáltottam fel tiltakozva, mert Mozolit akkor sem árultam volna el, ha csakugyan mondott volna valamit. — Inkább azt mondta, hogy kérdezzem meg mamától.

Láttam, hogy anyám is ki akar térni a felelet elől, de most már megkeményítettem magamat. Szembefordultam édesanyámmal, két oldalról belekapaszkodtam a szoknyájába és inkább fenyegettem, mint kérdeztem:

— Ne tagadja! Magam hallottam, mikor Guszti azt mondta apámnak, hogy csak neki fogadjon szót, akkor nem lesz semmi baj!

— Csacsi kis fiam, — enyhült meg egyszerre anyám

hangja, — nem olyan szótfogadás az, mint amit t led kívánunk, az csak olyan mondás ... Olyan szótfogadás az, mint ha te valamit kérsz t le és én azt megteszem a kedvedért... érted már?

— Értem — sóhajtottam megkönnyebülten, mert

annyit megértettem, hogy a bátyám nem akar édesapámnak is parancsolni. Igen de még mindig nem tudtam, milyen bajról van szó?

— Mama!

— No mi kell még?

— Hát mi az a baj, amit t le apa fél?

— Csacsi kisfiam, nincs baj, csak úgy beszélgettek.

Ha te jól viseled magadat, akkor nem is lesz semmi baj, Ebből a feleletből azt értettem, hogy egyszerre igen fontos személy lettem a családban; t le függ, hogy baj ne érjen bennünket. Hát hogyan akartam volna jó lenni, ha ezzel elejét vehetem minden bajnak. Odaszórtottam arcomat az anyáméhoz és szentül fogadkoztam:

— J leszek, jó leszek, csak apát ne érje semmi baj.

Jó is voltam. Nem is történt velünk semmi baj. Leánytestvéreim egymásután szépen férjhez mentek és szüleim egyszerre csak azt vették észre, hogy magukra maradtak envelem, a Mozoli bácsival és a lándorgóci hús hold földdel, amit csak egy barátja választ el Kulcsár Albert tagjától. Ez a hús hold, mint ahogyan bátyám annyiszor elmagyarázta nekik, elég is lett volna nekik, ha — amit akkor én még nem értettem — a közeledő öregséget nem nyomja az én neveltetésem gondja.

Az öröklési rend akkori id ben a magunkfajta gazdánál az volt, hogy a férfigyerek, akit tanítottak, nem osztozott a vagyonban. Bátyám taníttatása ugyan nem okozott szüleimnek nagyobb gondot, mert akkor még telt rá b ven, meg aztán bátyám tizenöt-tizenhat éves korától maga tartotta fenn magát leckeadással, kés bb nevel sködéssel. Innen a várkonyi kis gróffal a barátság. Nénéim azt

de hát arról hallani sem akart; semmi áron el nem fogadta volna a maga részét. Így hát igazán nem volt semmi baj sem, mert engem, a legkisebb férfigyereket nem kellett volna taníttatni. Én el lehettem volna szüleimmel a megmaradt hús holdon és lett volna bel lem rendes húszholdas gazda, amilyen elég volt a faluban. És ha engem kérdeznék, szívesen is maradok otthon, de éppen azt nem akarták sem a szüleim, sem a bátyám. Úgy vetélkedtek, hogy ha tanult az id sebbik, akkor a legkisebbnek sem szabad megrövidülnie. Taníttatni kell azt is. Taníttatni ám, de mib l? A hús holdból nem lehet, mert egy-két esztendő megmutatta, hogy apám addig, amíg a birtok együtt volt, csak rosszul gazdálkodott, de hús holddal egyáltalán nem tudott mit kezdeni. Bátyám s r n járt ha

leimmel, hosszan tanácskozott vel k, de most már hiába ügyeskedett, mesterkedett, a „csendes éldegélésen” kívül maradt még szüleimnek egy gondja, amit sehogy sem tudott elhessegetni homlokukról: az én neveltetésem. Sötét felh gyanánt feküdt meg a lelküket és

éppen akkor volt legsötétebb, amikor elkövetkezett a taníttatásom ideje, amikor fel kellett volna vinni Pozsonyba iskolára, úgy, mint felvitték húsz év el tt bátyámat.

Ekkor már Kulcsár Albert otthagya a huszáréletet, Lolla lemondott a m vészetr l és közénk jött eltemetkezni az ötszobás Kulcsár-kúriába. Megsz nt bécsi rokon lenni, mienk lett egészen. Kulcsár Albert nagy igyekezettel gazdálkodott, mintha csak anyámnak akarta volna megmutatni, hogy mit lehet négyszáz holdon csinálni és hogy milyen szépen lehet élni az ötszobás kúriában. Olyan komoly gazdának tartotta t mindenki, hogy tanácsot is kértek t le. A bátyám is, mikor nem tudott utat találni szüleim megmentésére, hozzá folyamodott jótanácsért.

Kulcsár Albert régen tisztában volt már vele, hogy mit kell tenni, csak azt várta, hogy megkérdezzék. Most, hogy bátyám hozzá fordult, mindjárt meg is mondta: el kell adni 10 hold földet, abból kitisztázni az adósságot és tíz holdon tovább bajlódni. Bátyám is erre gondolt, de nem volt szíve ezt a tanácsot adni szüleinek.

— Gyere el hozzánk, mondd meg édesapámnak te, rád talán jobban hallgat.

Nem volt kellemes megbízás, de Kulcsár Albert nem térhetett ki el le. Most aztán beleszólt a tervezésbe Lolla is:

— Más megoldást nem tudtok?

— Nincs más — felelte az ura kedvetlenül — aztán hirtelen elhatározással indulni akart hozzánk.

— És azt gondoljátok — fordult a két férfihez — hogy tíz holdon boldogul?

A két bölcs férfi nem tudott mit felelni. Hallgatással adtak igazat Lollának.

— No ugye? — Aztán kijelentette, hogy vel k jön is apámékhoz.

— Nem neked való ebben az állapotban — próbálta az ura lebeszélni szándékáról, de Lolla mintha nem is hallotta volna, hogy hozzá beszélnek, már készül dött.

Ezt látva keresztanyám, szintén kijelentette, hogy is velük tart, nem engedi Lollát egyedül.

Lolla az uccán er sen belekarolt a két férfibé és csak amikor már biztos volt fel le, hogy nem hagyhatják otthon, akkor tiltakozott, de annál határozottabban.

— Ne akarjátok engem kimélni. Tudom mit teszek és nem lehetek olyan „állapotban”, hogy ott ne legyek, ahol Kati nénémen és Agoston bátyámon segíteni kell.

Talán én örültem legjobban Lolla váratlan látogatásának és igyekeztem szorosán mellé furakodni. Anyám azonban nem így gondolkodott. Észrevette, hogy az utolsó id ben többet megérték a beszédjükb l, mint k szeretnék és igen küldött ki a szobából legjobb barátomhoz, Mozoli-hoz. Ugrottam, hogy otthagyjam a komoly társaságot, de Lolla visszatartott.

— Maradj csak, kis cimborám, inkább majd Mozolit hívjuk be, ha arra kerül a sor.

Lolla, akármennyire szeretett is engem, kis cimboráját, soha eszébe se jutott megmásítani azt, amit anyám nekem parancsolt.

Anyám csodálkozott is Lolla kívánságán, de nem szólt semmit. Csak Összenézett a keresztanyámmal és tekintete azt mondta, hogy „ilyen állapotban” el kell t rni a szeszélyeit is. De Lolla nemcsak visszatartott, hanem magához is karolt és mintha valami csemegét adna a számba, úgy mondta:

— Nagy újság van kis cimborám!

— Mi az? — tudakoltam kíváncsian.

— szszel fel visznek Pozsonyba... már a kosztos helyed is meg van.

Csalódottan biggyesztettem el a számat, mert mindig azt mondták, hogy ha fölkerülök Pozsonyba, akkor a bátyámmal fogok lakni. Lolla leolvasta arcomról a csalódást és mindjárt meg is magyarázta, hogy azért nem lakhatom Guszti bátyámmal, mert az szszel Pestre megy hivatalba, ahová a várkonyi gróf segítette be.

Apám a fejét vakarta és tréfásan kérdezte Lollától:

— Aztán legalább valami jó finom helyet szerez-
tél-e neki? — A kérdést pedig úgy kellett érteni, hogy:

— És nem mondanád meg, hogy miből fizetem a
kosztpénzt?

Lolla elértette a kérdést.

— Tudom, a kosztpénzre gondol Ágoston bátyám.
Hát az árendából fogja fizetni.

A férfiak meglepetten néztek össze, mert nem tud-
ták hamarjában, hogy Lolla milyen árendáró rendel-
kezik. Kulcsár Albert idegenül tekintett a feleségére és
várta, hogy mi fog ebből még kisülni. Lolla nem vára-
tott sokáig a magyarázatra.

— Albertnek úgy kell húsz hold árendás föld, mint
egy falat kenyér. Igaz Albert?

— Nono. Nem mondom, kellene, de nem úgy mint
egy falat kenyér...

— No és van-e az egész határban erre alkalmasabb
föld, mint Ágoston bátyámé Lándorgócon? Csak egy
barázda választja el a tiedtől.

Kulcsár Albert az anyjára tekintett, az alig észre-
vehet leg hunyorított rá vissza. Ebből a hunyorításból
körülbelül azt olvasta ki, hogy „hagyj rá mindent...
ebben az állapotban”...

— Jó, jó — engedett Kulcsár Albert —, de Ágoston
bátyám gazdálkodni akar, — és mivel ez igen jó alka-
lomnak kínálkozott el állni a kieszelt tervvel — mind-
járt ki is pakolt vele:

— Gusztival azt gondoltuk, hogy inkább adjon el
Ágoston bátyám tíz holdat és annak az árából tisztázza
ki a megmaradó tíz holdat.

— Tudom — vágott közbe Lolla —, ez a férfiszá-
mítás, de most az egyszer az én számításom a jobb.

— Hogyan számítás, no? — érdeklődött apám, aki
sokat adott ugyan Lolla szavára, de azt hitte, hogy most
egy kicsit asszonyosan elhamarkodta a dolgot.

Lolla kiérezte apám hangjából a gúnyt és kissé
csípősen felelt:

— Hát úgy Ágoston bátyám, hogy most, amikor jó

ára van a lónak, szarvasmarhának, eladja a két lovat és az egyik tehenét. Az üsz szre megborjazzik, lesz egész télen fej s tehenük. A disznókat is eladja, csak egy anyadisznót hagy meg a süld kkel. A süld ket meg hizlalja — elég kukoricája lesz — és amit így árul, azzal „rendezi” (nem akart adósságokról szólni) a legsürg - sebb ügyeit.

— És a gyerek? — szólalt meg most anyám szorongva és megtelt a szeme könnyel.

— A kosztpénzt Albert havonként elküldi a Kulhaneknének, szszel meg kifogja az árendából.

— Ki az a Kulhanekné? — érdekl dött anyám félénken, pedig hát gondolhatta volna, hogy Lolla csak jó helyet keres az kis cimborájának. Szakácsn volt a várkonyi kasté

zsonyban egy asztalos felesége. Nem szorul rá, de gyermektelen és igen szereti a gyereket, a Blanka kedvéért vállalja az én kis cimborámat —, felém fordult és mivel elbáméskodva púposan ültem mellette, a családtagok jogán gyengéden hátbabuffantott:

— Jó dolgod lesz cimborám! — és minden átmenet nélkül rámparancsolt:

— Most behívhatod Mozolit — és még lódított is egyet rajtam, hogy hamarabb járjak.

— Hát a Mozolival meg mit akarsz? — kérdezte anyám rosszat sejtve.

— Kati nénémék, ha eladják a lovakat, el lehetnek nélküle, nekünk meg régen kell a ház körül egy olyan öreg bútor, mint a Mozoli.

Kulcsár Albert gúnyolódva szólt közbe:

— Akár egy falat kenyér, — mire is kapott a hátára Lollától egy bufát.

— Nálunk eléldegélhet öreg napjaira — magyarázta Lolla ellágyult hangon, nedves szemmel, mert eszébe jutottak a nálunk töltött vakációk, amelyeknek az örömébe úgy beletartozott a Mozoli, akárcsak mi magunk, a varjasi lányok, vagy a Blanka grófné... Kézenfogva vezettem Mozolit a szobába és amint az

arcáról a szobában ül k arcára siklott a tekintetem, hamarjában nem tudtam eldönteni, hogy ki volt jobban meghatva, az öreg szolgál-e vagy a többiek.

Mozoli sejtette, hogy életbevágó dolgokat fog hallani és várta, hogy szóljon valaki hozzá. Apámnak, vagy anyámnak illetet volna megmondani, hogy meg kell válniok egymástól, de egyikök sem tudta magát elhatározni. Szólhatott volna bátyám is, de meg nem érezte magát feljogosítva ilyen fontos elhatározás közlésére, hiszen is csak Mozoli szeme el tt cseperedett fel.

Anyám nem bírta tovább a kínos csendet, hirtelen a szájához kapta a zsebkendőjét, és kimenekült a szobából, hogy idebenn el ne sírja magát. Mozoli mereven, egész testével fordult utána és hosszan nézte az anyám mögött becsapódott ajtót. Aztán lassan visszafordult és komoran járatta rajtunk végig a tekintetét. Végül Lolla arcán állapotodott meg a szeme. Lolla, látta, hogy a három férfi helyett neki kell a kényes ügyet Mozolival elintézní. Bátran vette át a megakadt szót:

— Üljön ide mellém Mozoli bácsi, így ni.

Mozoli annyira közénk tartozott, hogy a megtszítetést l nem feszengett zavartan, hanem úgy foglalt helyet, mint öreg családtaghoz illik és várta a szót. Lolla szeretettel, de határozottan szólt hozzá:

— Most egyeztünk meg Ágoston bátyámmal, hogy árendába vesszük a földjeit, hadd legyen öreg napjaira pihenése. Eleget vesz dött a gazdasággal mostanáig.

Úgy látszik, Mozoli nem tudott addig hitelt adni Lolla szavának, amíg apám meg nem er síti a nagy újságot. Apám jól tudta, hogy Mozolinak t le kellene a változást hallani, de hiába no, nem volt ereje öreg szolgáljára nézni — e nélkül meg nem tudott senkivel sem beszélni — csak lehajtotta a fejét és úgy csinált, mintha kenyérmorzsákat csipegetne össze az asztalon. Mozoli ebb l is azt látta, hogy itt csak a Lollától hallhat most okos szót. feléje fordult hát egész testével. (Utolsó id - ben valami nyakmerevedése volt és attól még most se tudta a fejét rendesen fordítani). Lolla, mintha éppen

csak Mozoli fordulását várta volna, amint megint szembenézett vele, folytatta a beszédet:

— Aztán azt gondoltuk, Mozoli bácsi, hogy is átjöhetne hozzánk. Nem tegnap óta ismerjük egymást, próbát tehetne velünk.

Mozoli még most sem hitt a fülének. Anyám szemébe szeretett volna nézni, abból ki tudná olvasni az igazat. De mivel anyám nem volt a szobában, az ajtó felé fordult és csak azt nézte. Mindenáron szemt-lszembe meg akarta anyámtól kérdezni, hogy csakugyan olyan könnyen eleresztenék-e a háztól, mint más szeg dött cselédet. Mivel apám a Lolla szavai után is konokul lehajtva tartotta fejét, Mozoli arra határozta el magát, hogy utána megy anyámnak.

— Megkérdezem a nagyszonyt, — mondta aztán Lollának és indult kifelé. De nem kellett távoznia, mert ugyanakkor, mikor az ajtó felé lépett, anyám is jött vissza és egészen színpadiasan, a szoba közepén került szembe Mozolival. Így már régen nem állottak egymással szemben és látszott rajtuk, hogy a szokatlan helyzet mind a kettőjüket zavarba ejtette. Amint így hosszan néztek egymás szemébe, Mozoli szeméb l egy könny buggyant ki, tekintete pedig éppen úgy tapadt anyám arcára, mint amikor törött lábbal feküdt a tornácon és anyám tejet itatott vele. Akkor anyám úgy nézett rá, mint a gyerekére és azzal nyugtatta meg, hogy ne aggodjék: ha meggyógyul, megint csak lesz az els cseléd a háznál.

Anyám most is szeretett volna valami vigasztalót mondani neki, de nem jött szó az ajkára., csak két kézzel megfogta öreg cselédje kezét és szorongatta, Szegény Mozoli, sem tehetett egyebet, is csak simogatta anyám kezefejét az otromba nagy tenyerével. Anyámat anynyira elérzékenyítette Mozoli egy gy kedveskedése, hogy maga se tudja hogyan, a feje a Mozoli vállára csuklott. Most aztán asszonya szül haját kezdte simogatni, az öreg cseléd — és csodák csodája — megszólalt:

— No, nem kell sírni, azér mégis az els asszony

marad a faluban. — Bizony nem volt tapintatos a keresztanyám és Lolla néném el tt anyámat ennyire el re tenni. Különösen nem volt tapintatos Mozolítól, aki ezentúl Kulcsárékat fogja szolgálni. Úgy látszott, hogy keresztanyám tényleg neheztelt is új cselédjére, pedig hát nem volt oka a neheztelésre, mert Mozoli jól tudta, mit beszél és legalább is olyan jól tudta, mint a régi és az új gazdái, hogy kinek milyen tisztelettel tartozik. Dehogya akarta keresztanyámat, Kulcsárné nagyszonyt, vagy Lollát, a Kulcsárné tekintetes asszonyt lekisebbíteni. Csak ugyanazt akarta anyámnak visszamondani, amit az mondott neki a tornácon, mikor ott feküdt törött lábbal, a szalmafonatos ágyon: hogy akármi érje is édesanyámat, neki, Mozolinak, édesanyám marad a falu első asszonya. És mivel Mozoli kevés szóval mindig sokat tudott mondani, szavai azt is jelentették, hogy ha már eddig megvoltak egymással, vénégre nem akarja az első asszony szolgálatát elhagyni: ha nem muszáj, nem akar helyet cserélni.

Ezt a világos beszédet csak szüleim és én értettük meg, akik hozzá voltunk szokva Mozoli eszejárásához és mindig azt kerestük a beszédjében, amit ki kellett találni. Ha Mozolival magunk vagyunk, most is beértük volna ennyi beszéddel, de mivel Mozoli azt akarta, hogy Kulcsárék is világosan megértsék, Lollának külön is megmondta:

— Köszönöm a szívességét, tekintetes asszony, de én már csak megmaradnék a régi helyemen, ha el nem küldenek.

Miközben Mozoli így beszélt, anyám még er sebben fogta a kezét, mib l viszont Mozoli értette meg, hogy mi legalább is úgy ragaszkodunk hozzá, mint mihozzánk.

Nem volt ez a kézsorongatás új szeg dés, mint ahogy nem új házasság az aranylakodalom sem, hanem csak meger sítése az első, egyetlen, egész életre kötött frigynek.

— Annál jobb, Mozoli bácsi — vidult fel Lolla. —

Ne vegye úgy, mintha el akarnám csalni Kati nénémékt l.

— Csak azt akartam mondani — tette hozzá nagyon melegen — hogyha akárhogy fordulna a dolga, mihozzánk mindig hazajön ...

— Köszönöm tekintetes asszony — mondta Mozoli ragyogó szemekkel és igen büszke volt rá, hogy ennyire megbecsülik — amíg egészséget ád az Isten, addig a mostani helyemen is jó hasznomat veszik.

Erre megjött anyám szava is.

— Nem is tudnám, hogyan lennének meg nélkül

De a legnagyobb meglepetés Lollára várt, mikor megtudta, hogy Mozolinak is van kész terve kis gazdaságunk rendbeszedésére és pedig olyan, amib l apám ki volt ugyan hagyva, de annál jobban bele volt kapcsolva édesanyám. Mozoli úgy érezte, hogy most neki is ki kell állni azzal, amit tud. Mindjárt meg is mondta, mit szándékozik cselekedni.

— A szérüskertet felszántjuk, annyi zöldség terem benne, amib l kiáruljuk a konyhára valót, az urigyöpöt föltörjük, megterem rajta kenyerek. A heréskertet apránként teleültem barackfákkal, jöv re már termést hoznak. Ezt számítom ruházatra, miegyébre. Az árendából is marad valami. Tíz esztend alatt rendbejövünk. Nem kell földet eladni, azt mondom én is Aztán, mintha ezt sem tartaná elégnek, még azt is tervbe vette, hogy marhát, disznót, baromfit jobb fajtájút nevel és így is segítünk magunkon.

Mozoli tervezetése mindenkit felvidített, de különösen anyámat tette bizakodóvá, mert is átlátta a helyzetet: Ilyen aprólékos munka nem apámnak való, hanem fog Mozolival gazdálkodni. Eddig nem gondoltak a kertészkedésre, mert a küls gazdaság mellett ilyen babramunkára nem maradt id . Most persze minden másképpen lesz, különösen, ha édesanyám lesz a gazda a háznál.

Oh, mért nem gondolt rá el bb, legalább akkor, amikor a húsz hold még nem volt elterhelve.

— Kitisztázzuk magunkat — er sítette Mozoli, (is, mint Lolla tapintatosan kerülté az „adósság” szót), aztán nekilendülve mondta ki a nagy szót, amit eddig csak a bátyámtól hallottak szüleim, t le is csak akkor, amikor attól kellett tartani, hogy elmerülnek a bajban. Bátyám ezzel a varázsigével mindig el tudta oszlatni a bajt vagy legalábbis reményt tudott önteni szüleim leikébe.

— Nem lesz semmi baj, csak nekem fogadjanak szót, — mondta ki Mozoli is a varázsigét, melynek mostanáig nem volt foganatja, mert nem volt, aki szótfogadjon. Most azonban egészen más a helyzet. Most anyámon a szótfogadás sora és bizonyosan szót is fogad, hiszen mindent, amit ezután tesz, az legkisebb fiáért teszi.

Annyit én is megértettem, hogy ma itt minden értem történik. Bizonyos voltam benne, hogy ha anyám szótfogad Mozolinak, akkor nem lesz baj, nem kell több földet eladni. Hogy jobban magamra vonjam a figyelmet, odasompolyogtam Mozolihoz és végigsimítottam a dokánya újját, mint ahogy a macska dörgöl dzik oda az emberhez. Mozoli a fejemet simogatta és engem külön is bátorított:

— Te se félj. Csak jól tanulj és jól viseld magadat. Nem lesz semmi baj, szépen kitaníttatunk, mint a bátyádat...

Máskor ilyen öntelt beszédért anyám rászólt volna Mozolira, de most úgy hallgatta, mint valami szent fogadalmat. Legkomolyabban persze én vettem Mozoli szavait, mert a sorsomat hallottam bellük kicsengeni. Sorsomat, mely fölött — legalább én úgy éreztem — szüleim mellett most már Mozoli is rködni fog. Ugy is tekintetem föl rá, mint anyámra, mikor töle hallottam el ször, hogy csak jól viseljem magamat, akkor nem ér bennünket semmi baj. Es éppen úgy megcsókoltam Mozoli kezét, mint akkor édesanyámét. Egészen magától jött ez a kézcsók. Mozoli nem kapta el a kezét, azok pedig, akik látták, nem mutattak semmi csodálkozást,

k is természetesnek találták, hogy megadom Mozolinak az apának járó tiszteletet, hiszen Mozoli apai kötelességeket vállalt értem.

Igy hát minden elrendez dött és Lolla úgy kelt föl az asztalról, mint aki felosztatja a jól végz dött családi tanácsost. Nem határozták el külön, de hallgatólag meggyeztek abban, hogy mától kezdve Mozoli is beletartozik a családi tanácsba. Mozolinak sem mondták ezt meg, de magától is jól tudta, hogy ezentúl nemcsak bebeszólása lesz családi ügyeinkbe, hanem nélküle az én neveltetésem körül sem igen történhet valami.

Igy lett Mozoli öregségére teljes jogú családtag és méltán, mert nemcsak azt fogja menteni, ami menthet, hanem azt is, amit mi már elveszettnek hittünk: hogy énbel lem tanult embert nevelhessenek.

— Téged is kitaníttatunk, mint a bátyádat — csengett a fülembé még mindig a szava és titokban apróra végigvizsgáltam a bátyámat, mert úgy képzeltem, hogy a kitaníttatással testalkatra, ruhára, modorra is olyan úr leszek, mint . Nekem is olyan el kel barátaim lesznek, mint a várkonyi kis gróf. Alig vártam, hogy mikor kezd dik az ígért kitaníttatás, aminek egyel re csak a lelegejét és a legvégét láttam. Az elején egy jól felpakolt kocsi Pozsonyba indul velem, a végén pedig ott állok, mint úr. Éppen olyan, mint most a bátyám.

Meg voltam róla gy z dve, hogy minden bizonynyal így lesz. Hogy mért?

Azért, mert Mozoli így ígérte.

Nagyjában úgy is lett, ahogyan Mozoli ígérte: nagy keservesen kitaníttattak ugyan, de úr soha sem lett bel lem.

És most sokszor kérdezem magamtól, hogy nem hibázták-e el szüleim is, Mozoli is a dolgomat. Nem lett volna-e okosabb otthon maradni apám utolsó húsz holdján: úrnak?